Blumenbach,

OVER

DE AANGEBOOREN VERSCHEIDENHEID

VAN HET

MENSCHELIJK GESLACHT.

UNIVERSITATIS BIBLIOTHECA JENENSIS

J. F. BLUMENBACH,

OVER

DE AANGEBOOREN VERSCHEIDENHEID

VAN HET

MENSCHELIJK GESLACHT.

MET EEN BRIEF

AAN

SIR JOSEPH BANKS, RIDDER BARONET,

VOORZITTER VAN HET KONINGLIJK GENOOTSCHAP

TE LONDEN.

Naar den Latynschen derden druk vertaald

DOOR

FLORENTIUS JACOBUS VAN MAANEN,

STUDENT IN DE GENEESKUNDE AAN DE BATAAFSCHE

ACADEMIE TE HARDERWYCK.

KERKELIJK UNIVERSITEIT TE UTRECHT

TE HARDERWYCK,

BY JOHAN VAN KASTEEL,

MDCCCL.

Non hic Centauros, non Gorgonas, Harpyasque
Invenies: *hominem* pagina nostra sapit.

MARTIALIS L. X. epigr. 4.

VOORREDEN

VAN DEN

VERTAALER.

Het werkje, waar van ik de eer hebbe deeze Nederduitsche vertaaling den beschei-den Leezer aan te bieden, is met genoegsa-men lof by de geleerde waereld bekend, dan dat ik verder iets tot deszelfs aanpryzing zou-de behoeven te zeggen; immers de naam van den Auteur alleen doet reeds iets nieuws,

iets belangrijks, iets uitmuntends van zynen arbeid verwachten.

Hetzelve zag het eerst het licht in den jaare 1776, en maakte toen slechts een dun boekdeeltje, van nog geen honderd bladzyden uit; de gedachten van den Auteur over dit zijn onderwerp, zijn daar in nog niet in die geregelde orde ter neder gesteld, welke men vindt in deeze derde uitgave, waar van ik de vertaaling op my genomen heb; ja, deeze verschilt zoo veel van die eerste, dat de Auteur met het grootste recht ze in zynen opdrachts - brief aan Sir Joseph Banks, „ zeer veel vermeerderd, verbeterd, en „ naar de Natuur zelve volmaakt" noemt.

Om hier van slechts een enkeld bewijs by te brengen, zy het genoeg alleenlijk den Leezer te doen opmerken, dat de Auteur in die eerste uitgave slechts *vier* hoofdverscheidenheden van het menschelijk geslacht optelt; naamelijk I. die der *Europeaanen*, *Cisgangetaansche Asiaten*, en die welke *noordwaards*

boven de Rivier Amur woonen, benevens de *noordelyke Americaanen.* II. Die der *Transgangetaanſche Aſiaten*, en die welke *Zuid Oostwaards beneden de Rivier Amur* woonen, benevens de *Eilanders* en *bewooners der Landen in de Stille Zee.* III. Die der *Africaanen*, en eindelijk IV. die der *Americaanen*, de *noordelyke* alleen *uitgezonderd.* Vergelijkt men nu die verdeeling met die, welke de Auteur in deeze laatſte uitgave maakt, en waar in hy *vijf* verſcheidenheden optelt, zoo zal men ras bemerken hoe groot eene verbetering, al waren er geene andere behalven deeze, zijn werkje daar door verkregen heeft, daar al het gebrekkige, waar aan die eerſte verdeeling mank ging, daar door ten eenemaale wordt weggenomen, en de zaak zelve in een veel helderder daglicht geſteld; ſchoon de Auteur zelve niet ontkent, dat ook die verdeeling in vijf verſcheidenheden niet zoodaanig is, dat ze geheel en al boven alle uitzonderingen zoude zijn.

Dan wat behoeve ik my langer hier bij optehouden, daar ſchier elke bladzyde van deeze uitgave zien doet, hoe zeer ze boven de voorige uitmunt.

Nu nog een woord over deeze myne Vertaaling. ——

De zucht voor de beöeffening der Natuurlyke Hiſtorie, welke van myne eerſte jeugd af reeds myne geliefdſte bezigheid was, deed my deezen arbeid onderneemen, daar ik, zoo doende, dat gedeelte derzelve, het welk zoo lange onbeöeffend gebleven was, my meer eigen maakte, daar mede meer bekend wierd, de zaak zelve naauwkeuriger onderzocht, mynen aandacht meer bepaalde op dingen, welke my anders veelligt zouden ontglipt zijn, of die ik ten minſten ſlechts oppervlakkig zoude overwogen hebben, en dus van een onderwerp, zoo belangrijk als dit, duidelyker begrippen kreeg. Hoe zeer ik my nu, zoo veel in mijn vermogen was, be-yverd heb, om de denkbeelden van den

Auteur

Auteur in onze moedertaal zoo klaar mogelijk over te brengen, vreeze ik echter maar al te zeer, dat ik hier in verre zal te kort geſchoten zijn; daar eene korte en bondige ſtijl, welke in weinige woorden veele zaaken bevat, en hoedaanig die van den Auteur is, eene Vertaaling ſteeds moeijelyker maakt: — dan hier voor verzoeke ik eene toegevenheid, welke ik ten volle gevoele hoe zeer ik die noodig hebbe.

Belangende de weinige byvoegſels, welke ik als een toegift achter dit werkje gevoegd hebbe, ik hoope dat men die niet zal toeſchryven aan eenen kwalijk geplaatſten waan, om by den arbeid van eenen man als den Auteur iets te willen voegen, dat deezen ontglipt was; veel min gelooven, dat ik daardoor eene vermeerdering of verbetering van zijn werk heb willen beöogen: — zy kwamen my alleenlijk voor niet geheel en al ten onpasſe er achter gevoegd te kunnen worden, en dit heb ik met geen ander oogmerk

gedaan, dan om zoodaanige Leezers, welke ze met een vluchtig inzien wel zullen willen verwaardigen, te overtuigen, dat indien myne krachten mynen goeden wil evenaarden, ik misschien iets beters of belangrykers zou voor den dag gebracht hebben.

Geschreven te Harderwyck,
den 30. October
1800.

*
* *

*

Het is om meer dan eene reden, Hoog Welgebooren Heer, dat ik u dit werkje toewije en opdraage.

Want behalven dat ik over 't algemeen eindelijk eens verlange openlijk mynen dank te betuigen voor alle die ontelbaare weldaaden, welke gy my, van dien tijd af dat ik u meer van naby bekend wierdt, bewezen hebt; zoo is deeze zelve uitgave van dit boekje, welke met hernieuwde zorg het licht ziet, voor een groot gedeelte de zoo voortreffelyke vermeerderingen, en zeer aanmerkelyke verbeteringen, waar door zy de voorige overtreft, aan uwe heuschheid verſchuldigd.

Want

Want gelijk gy reeds ſedert verſcheide jaaren herwaards noch moeite noch kosten geſpaard hebt, om myne verzameling van bekkeneelen van verſcheide Volken te verryken met de zeldzaamſte ſtukken, welke ik allervuurigst verlangde te bezitten, naamelijk die der Americaanen en Zuidzee Eilanders; zoo hebt gy inzonderheid, toen ik voor drie jaaren Londen bezocht, met die zelfde heuſche edelmoedigheid, welke wel eer onzen Gaertner het gebruik van uwen Planttuin, en anderen dat van andere rijkdommen van uw Natuurkabinet toeſtond, my zulk een onbeperkt gebruik veroorloofd van alle de onuitgegeven ſchatten, waarop uwe Boekverzameling boogen mag, en welke op de Menschkunde hnnne betrekking hebben, naamelijk van tekeningen en ſchilderijen, door de voornaamſte meeſters naar de Natuur zelve afgeſchetst, dat ik er copieën van maaken, en al wat ik verlangde affchryven kon, en dus zoo veele en zoo aanmerkelyke geheel nieuwe hulpmiddelen verkrygen, om mijn werkje te laaten herdrukken, dat ik nu, zonder dat men my van ydele ſnoevery behoeve te verdenken,

zeg-

zeggen durve, dat het zelve zeer veel vermeerderd, verbeterd, en naar de Natuur zelve volmaakt is.

Ontvang derhalven goedgunſtig een werkje waar van een zoo groot gedeelte het uwe is, en het welk ik ook voornaamelijk daarom vertrouwe dat u niet ongevallig zijn zal, om dat het een gedeelte der Natuurlyke Historie ontvouwt, welk, ſchoon het in voortreffelijkheid geen ander gedeelte derzelve iets toegeeft, echter, dat te verwonderen is, het allerlangst verwaarloosd en onbeöeffend is geweest.

Deezen lof toch moet men ook ſteeds den onſterffelyken Linneus geeven, dat hy reeds voor zestig jaaren in den eerſten druk van zijn *Syſtema Naturae* de eerſte onder de Schryvers over de Natuurlyke Hiſtorie, voor zoo veel ik weete, geweest is, die getracht heeft het menſchelijk geſlacht, wat de uitterlyke kentekenen betreft, onder zekere verſcheidenheden te brengen: en zulks vry naauwkeurig naar maate van de toenmaalige kennis van ſlechts vier gedeelten van den aardbol, en derzelver bewooners.

Maar

Maar na dat, ſedert uwe driejaarige Zeetocht, Hoog Welgeb. Heer, de beöeffenaaren der Natuurlyke Hiſtorie en Menschkunde eene naauwkeuriger kennis gekregen hadden der Volken, welke over de Eilanden der Zuidzee wijd en zijd verſpreid zijn, bleek het ligtelijk dat men die Linneaanſche verdeeling van het menſchelijk geſlacht niet meer gebruiken konde; waarom ik dan ook geenszins geäarzeld heb, na zoo veele anderen, in dit werkje, voor zoo veel dit ſtuk betreft, van dien grooten Man af te wyken, en de verſcheidenheden der menſchen veel eer te ſchikken, zoo als ze waarlijk in de Natuur gelegen zijn, en zoo als ze ons voornaamelijk door uwe ſchranderheid en zeer naauwkeurige waarneemingen bekend zijn geworden.

Ik heb het zelſs daar en boven voor de beöeffenaaren der Dierkunde nuttig en noodig geöordeeld, in 't algemeen het Syſtema van Linneus, 't welk de Zoogdieren naar het maakſel der tanden rangſchikt, en voor dien tijd, waar in hy het uitgaf, geſchikt genoeg was, maar heden, na dat er zoo vee-

le

le en zoo geheel nieuwe ſoorten van dien Rang ontdekt zijn, geheel kreupel gaat, en aanmerkelyke uitzonderingen onderworpen is, gantſchelijk te laaten vaaren, en in plaatſe van dat kunstmaatig, een natuurlyker, en uit de geheele gedaante der Zoogdieren opgemaakt Syſtema, te ſtellen.

Want ſchoon ik geenszins het gevoelen van hun ben toegedaan, welke voornaamelijk nog weinigen tijd geleden, in de ſpeelingen van hun vernuft over, ik weet niet welke, trapswyze opvolging der Natuur, gelijk zy het noemden, zulk een behaagen ſchepten, dat zy de wijsheid van den Schepper en de volmaaktheid der ſcheppinge daar in zochten, dat de Natuur, gelijk zy zeiden, geen ſprong maakte, maar dat het geſchapene in de drie Ryken der Natuur, wat deszelfs uitwendig maakſel betrof, zich onderling opvolgde gelijk de ſporten in een ladder, of de ſchakels in een keten: daar het hun integendeel, welke de zaak onbevooroordeeld en ernſtig overweegen, ligtelijk blijkt, dat er niet alleen aan den eenen kant in het Dierenrijk geheele rangen zijn, gelijk die der Vogelen, of geſlach-

ſlachten, als by voorb. de Zeekatten (*Sepiae*), welke bezwaarlijk, en niet dan zeer ver gezocht, in diergelyke ſtelzels van trapswyze opvolging van het geſchapene, by anderen van dat ſoort gevoegd kunnen worden: maar dat er ook aan den anderen kant geſlachten van Dieren zijn, by voorb. de Schildluizen (*Cocci*), in welke de beide ſexen zoo zeer van elkander in gedaante verſchillen, dat, wilde men ze volgens zulk eene trapswyze opvolging ſchikken, men de mannetjens verre van de wijfjens zoude moeten verwyderen, en op geheel verſchillende plaatſen onderſcheiden ſexen van het zelfde ſoort brengen: terwijl men veel eer niet loochenen kan, dat er in die ſtelzels zeer groote gaapingen zijn, waardoor de Ryken der Natuur allerduidelijkst van elkander worden afgeſcheiden; en diergelyken meer: — Schoon ik derhalven, na dit alles rypelijk te hebben overwoogen, in de leere der trapswyze opvolging der Natuur die waardigheid en grootheid, waarom ze gemeenlijk door Godgeleerde Natuurkundigen pleegt vereerd en geprezen te worden, geenszins vinden kan, ſtem ik echter toe,

dat

dat beide die Leenſpreuken en Beeldſpraaken een onloochenbaar nut hebben, om de beöeffening der Natuurlyke Hiſtorie gemakkelijk te maaken.

Want zy leggen als het ware den grondſlag van alle Natuurſtelzels, in welke de voorwerpen naar de geheele geſtalte, en verre weg de meeſte uitwendige hoedaanigheden, in welke zy onderling overeenkomen, geſchikt worden: daar de kunstmaatige Syſtemata integendeel ſlechts een byzonder kenteken als den grondſlag der verdeeling aanneemen.

Daar het dan buiten twijffel ſtaat, dat zulk een natuurlijk Syſtema boven een kunstmaatig den voorrang verdient, en wel daarom, om dat het zoo om het oordeel te ſcherpen, als om het geheugen ter hulp te komen, uitneemend geſchikt is; zoo heb ik er my des te meer op toegelegd, om den Rang der Zoogdieren, volgens zulk een natuurlijk Syſtema te ſchikken, daar het kunstmaatige van Linneus, naar het maakſel der tanden ingericht, ſedert er voor weinigen tijd zoo veele nieuw ontdekte ſoorten by gekomen

komen zijn, aan uitzonderingen en onregelmaatigheden onderhevig is, welke dagelijks moeielyker worden.

Want, om dit ſlechts kortelijk aan te haalen, dus zijn ons reeds twee ſoorten van den Rhinoceros bekend, in gedaante elkander zeer gelijk, maar in gebit zoo verſchillend, dat, wilde men nog het Syſtema van Linneus volgen, men het eene ſoort tot de *Belluae*, het andere tot *Glires* zoude moeten brengen! dan zoude men ook het Aethiopisch Zwijn, het welk geene ſnytanden heeft, van de overige *Belluae* moeten afſcheiden, en onder de *Bruta* van Linneus tellen.

Ik zwyge van den getanden Africaanſchen Mierenëeter, welken men als dan uit dat geſlacht, 't welk volgens Linneus's meening tandeloos is, zou moeten wegneemen; als mede van eenige Spookdieren (*Indrus* en *Laniger*), uit hoofde van eene onregelmaatigheid der tanden, uit het Linneaansch geſlacht der Spookdieren insgelijks te verplaatſen, enz.

Deeze verwarring, welke toch niemand zal ontkennen dat groote moeielijkheden in de

de beöeffening der Dierkunde baart, heb ik getracht weg te neemen, door de volgende tien natuurlyke Orden der Zoogdieren te ſtellen, welke het my geöorloofd zy hier onder te voegen, dewyl ik hier en daar in dit werkje van dezelve gewag heb gemaakt.

Ordo I. BIMANUS.	I. Orde. DIER MET TWEE HANDEN.
1. *Homo.*	1. de Mensch.
II. QUADRUMANA.	II. ZOOGDIEREN MET VIER HANDEN.
	het geſlacht der
2. *Simia.*	2. Aapen.
3. *Papio.*	3. Baviaanen.
4. *Cercopithecus.*	4. Meerkatten.
5. *Lemur.*	5. Spookdieren.
III. BRADYPODA.	III. ZOOGDIEREN, WIER GANTSCHE GEDAANTE EN MAAKSEL DER POOTEN HAAREN LANGSAAMEN EN TRAAGEN GANG

	AANDUIDT.
	het geſlacht der
6. *Bradypus.*	6. Luijaarden.
7. *Myrmecophaga.*	7. Mierenëeters.
8. *Manis.*	8. Schubdieren.
9. *Tatu* (*).	9. Armadillen.

IV. CHI-

(*) Daar ik geenszins zulk eene lust hebbe, om voorwerpen der Natuurlyke Hiſtorie nieuwe naamen te geeven, welke algemeen ſedert langen tijd onder hunnen naam bekend zijn geweest, waar in verſcheide nieuwere Geleerden een zonderling behaagen ſchynen te vinden, en welke vernuftigheden dier Naam - maakers groot nadeel aan de beöeffening der Natuurlyke Hiſtorie heeft toegebracht; zoo ben ik ook in de Syſtematiſche naamen der Zoogdieren niet dan ongaarne, en zeer zelden, van de benoeming van Linneus afgeweken, dan naamelijk, wanneer de naam, door dien grooten man gebruikt, een verkeerd of valsch denkbeeld bevattede. Dus heb ik aan de Armadillen het oorſprongelijk geſlachtwoord *Tatu* wedergegeven, daar men het woord *Daſypus* van Linneus op geenerlei wyze kan verdeedigen. Ieder een weet toch dat hetzelve een Grieksch woord is, en een Dier betekent *dat ruige pooten heeft*, en dat daarom door de Ouden aan den Haas en het Konijn die naam gegeven is, om dat zy zelfs de zoolen der voor, en agter pooten behaird hebben, en dat het dus van zelven ſpreekt, dat zy geenszins past aan deeze gepantſerde

Dieren

IV. CHIROPTERA. IV. ZOOGDIEREN VAN WELKE DE VINGERS DER VOORPOOTEN, BEHALVEN DEN DUIM, LANGER DAN HET GEHEELE LIGHAAM ZIJN, EN TUSSCHEN WELKE EENE FLOERSACHTIGE VLEUGELHEID UIT-

---

Dieren der Nieuwe Waereld, welke in gedaante zeer veel van de Konijnen verſchillen.

Dus ben ik ook van oordeel dat in het geſlacht der Vledermuizen de naam van *Vampyrus* aan dat Zuid Americaanſche ſoort moet wedergegeven worden, 't welk Linneus *Spectrum* noemde, daar hy integendeel den naam van *Vampyrus* gegeven heeft aan dien Vledermuis uit de Oost Indien en Eilanden van den Zuider Oceaan, welken men gemeenlijk Vliegenden Hond noemt. Nu is het bekend dat het woord *Vampyrus* het zelfde als een *Bloedzuiger* betekent; welke naam dierhalven volkomen aan dien Americaanſchen Vledermuis toekomt, welke om die reden voor andere Dieren, en zelfs voor Menſchen, gevaarlijk is; maar geenszins aan den gemelden Vliegenden Hond, als welke alleen van Plantgewasſen leeft, en nooit, voor zoo verre ik weet, het bloed van andere Dieren uitzuigt.

		UITGESPANNEN STAAT.
		het geslacht der
10. *Vespertilio.*		10. Vledermuizen.
V. GLIRES.	V.	KNAAGENDE ZOOGDIEREN, WELKE ZICH MEEST MET HARDE PLANTGEWASSEN VOEDEN.
		het geslacht der
11. *Sciurus.*		11. Eekhoornen.
12. *Glis.*		12. Relmuizen.
13. *Mus.*		13. Muizen.
14. *Marmota.*		14. Marmotten.
15. *Savia.*		15. Guineesche Biggetjes of Halfkonynen.
16. *Lepus.*		16. Haazen.
17. *Iaculus.*		17. Springhaazen.
18. *Castor.*		18. Bevers.
19. *Hystrix.*		19. Stekelvarkens.
VI. FERAE.	VI.	VERSCHEURENDE OF VLEESCHVREETENDE ZOOGDIEREN.

		het geſlacht der
	20. *Erinaceus.*	20. Egels.
	21. *Sorex.*	21. Slaaprotten.
	22. *Talpa.*	22. Mollen.
	23. *Didelphis.*	23. Buidelrotten.
	24. *Viverra.*	24. Fretten.
	25. *Muſtela.*	25. Wezels.
	26. *Lutra.*	26. Otters.
	27. *Phoca.*	27. Zeehonden.
	28. *Meles.*	28. Dasſen.
	29. *Urſus.*	29. Beeren.
	30. *Canis.*	30. Honden.
	31. *Felis.*	31. Katten.
VII.	SOLIDUNGULA.	VII. ZOOGDIEREN MET HOEVEN.
		het geſlacht der
	32. *Equus.*	32. Paarden.
VIII.	PECORA.	VIII. HERKAAUWENDE ZOOGDIEREN MET GESPLETEN KLAAUWEN.
		het geſlacht der
	33. *Camelus.*	33. Kameelen.
	34. *Capra.*	34. Geiten.
	35. *Antilope.*	35. Gemzen.

 36. Bos.

36. *Bos.*	36. Runderen.
37. *Giraffa.*	37. Kameelpardels.
38. *Cervus.*	38. Harten.
39. *Moſchus.*	39. Muscusdieren.
IX. BELLUAE.	XI. ZEER GROOTE, LOMP GEVORMDE ZOOGDIEREN.
	het geſlacht der
40. *Sus.*	40. Zwynen.
41. *Tapir.*	41. Waterzwynen.
42. *Elephas.*	42. Olifanten.
43. *Rhinoceros.*	43. Rhinocerosſen.
44. *Hippopotamus.*	44. Rivierpaarden.
45. *Trichechus.*	45. Walrusſen.
X. CETACEA.	X. ZOOGDIEREN WEL EER VERKEERDELIJK ONDER DE VISSCHEN GEREKEND.
	het geſlacht der
46. *Monodon.*	46. Zeeëenhoornen.
47. *Balaena.*	47. Walvisſchen.
48. *Phyſeter.*	48. Cazilotten.
49. *Delphinus.*	49. Bruinvisſchen.

Deeze

Deeze en zoo veele andere afwykingen van het gevoelen van anderen, welke hier en daar in dit werkje voorkomen, voor het welk ik gemeend heb deeze voorreden te moeten plaatſen, onderwerp ik aan uw oordeel, Hoog Welgeb. Heer, met zoo veel eerbied als vertrouwen: aan uw oordeel zeg ik, op wien de Koninglyke Societeit der Wetenſchappen zich beroemen mag als op eenen allerwaardigſten en zeer verdienſtelyken Voorzitter, welke van zyne eerſte jeugd af die gulde ſpreuk zich hadt toegeëigend *Nullius in verba.*

Vaar dan wel, Hoog Welgeb. Heer, en betoon my, die u geheel ben toegedaan, by voortduuring uwe gunst.

Geſchreven te Göttingen, aan de Koninglyke Georgiſche Hoogeſchoole, den elfden van Grasmaand 1795.

L IJ S T

VAN HET

MENSCHKUNDIG KABINET VAN DEN SCHRYVER,

'T WELK HY VOORNAAMELIJK GEBRUIKT HEEFT, TOT HET VERBETEREN VAN DEEZE NIEUWE UITGAAVE.

Ik heb het voornaamelijk om drie redenen der moeite waardig geacht deze lijst hier by te voegen.

Voor eerst, op dat geleerde en rechtmaatige Leezers zouden weeten, met welke en met hoe veele hulpmiddelen, uit de Natuur zelve ontleend, voorzien zijnde, ik dit boekje op nieuw heb willen uitgeeven.

Maar ook, ten anderen, om myne dankbaarheid te betuigen voor de groote milddaadigheid waar door myne begunſtigers en vrienden dit Kabinet, tot het toeneemen der beöeffening der

Mensch-

Menschkunde tot hier toe hebben willen vermeerderen.

En eindelijk, op dat het ook blyken zoude, welke voorwerpen, daar toe behoorende, my nog ontbreeken, en met welke dezelve, zoo zy er nog gelegenheid toe mochten hebben, en my even goedgunstig zijn, dat Kabinet verder zouden kunnen vermeerderen.

I.

BEKKENEELEN VAN VERSCHEIDEN VOLKEN.

Het uitgezochtste van deeze Verzameling, zoo wat het getal als de verscheidenheid betreft, voor zoo veel ik weete, eenig in zijn soort, daar de soortgelyke Verzamelingen van Camper en Joh. Hunter, in dien opzichte met dezelve geenszins vergeleken kunnen worden, heb ik in een drietal bundels uitvoeriger beschreven, en met de naauwkeurigste afbeeldingen opgehelderd, waar in ik vermeld heb, door wat gelegenheid, en door welken weg ik elk Bekkeneel bekomen heb: waarom ik dan ook over 't algemeen by dien kostbaaren schat eene Verzameling van eigenhandige brieven be-

bewaare, welke, als zoo veele bewyzen, de echtheid van elk voorwerp ſtaaven. Alle die geene welke maar eenigzins twijffelachtig zouden kunnen ſchynen, zondere ik daar van af.

A.) Vijf uitgelezenſte voorbeelden van de hoofdverſcheidenheden van 't Menſchelijk Geſlacht: te weeten

a.) Van de middenſte, naamelijk de *Caucaſiſche*.

1.) Van eene Georgiſche Vrouw. Plaat I. fig. 2. II. fig. 3.
(*Dec. cranior. illuſtr.* III. tab. 21.)
Een geſchenk van den Hoog Welgeb. Vryheer von Asch.

Van de beide uiterſte, te weeten

b.) Van de *Mongoliſche* verſcheidenheid.

2.) Van een Rendier - Tunguſe. Pl. I. fig. 1. II. fig. 2.
(*Dec.* II. *tab.* 16.)
Een geſchenk van denzelven.

en c.) Van de *Aethiopiſche*.

3.) Van eene Aethiopiſche Vrouw uit Guinea. Pl. I. fig. 3. II. fig. 5.
(*Dec.* II. *tab.* 19.)
G. van den zeer beroemden Utrechtſchen Hoogl. S. J. v. Geuns.

Ein-

Eindelijk van de twee tusschen geplaatste verscheidenheden, naamelijk

d.) Van de *Americaansche*.

4.) Van een Caraïbisch Opperhoofd van het Eiland St. Vincent. Pl. II. fig. 2.
(*Dec.* I. *tab.* 10.)
G. van den Hoog Welgeb. Ridder Baronet Banks.

en e.) Van de *Maleitsche*.

5.) Van een Otaheit. Pl. II. fig. 4.
(*Dec.* III. *tab.* 26.)
G. van denzelven.

B.) Vijf andere diergelyke uitgelezene voorbeeden: te weeten

a.) Van de *Caucasische* verscheidenheid.

6.) Van een Natoliër uit Tocata.
G. van den Vryh. von Asch.

b.) Van de *Mongolische*.

7.) Van een Chineesche of Daurische Tungufe.
(*Dec.* III. *tab.* 23.)
G. van denzelven.

c.) Van de *Aethiopische*.

8.) Van een Aethiopiër.
(*Dec.* I. *tab.* 8.)
G. van den Hessen Casselschen Hofraad Michaëlis, Hoogl. te Marburg.

d.) Van

d.) Van de *Americaanſche.*
9.) Van een Noord Americaan.
(*Dec.* I. *tab.* 9.)
G. van denzelven.

e.) Van de *Maleitſche.*
10.) Van een Nieuw - Hollander.
(*Dec.* III. *tab.* 27.)
G. van den Ridder Banks.

C.) Om den Kruins - regel (*norma verticalis*) te betoogen, waar van beneden §. 61. gehandeld zal worden.

a.) Van de *Caucaſiſche* verſcheidenheid.
11.) Van een Tartaar van Caſana.
(*Dec.* II. *tab.* 12.)
G. van den Vryh. von Asch.

b.) Van de *Mongoliſche.*
12.) Van een Jacuut.
(*Dec.* II. *tab.* 15.)
G. van denzelven.

c.) Van de *Aethiopiſche.*
13.) Van een Aethiopiër.
G. van den Hofraad Soemmering, Hoogl. te Mentz.

D.) Drie andere voorbeelden, waar in, ſchoon ze deels met opzet, deels door eenig ziekelijk ge-

gebrek beſchadigd zijn, de hoedaanigheid en gedaante van den kruinsregel echter blijkt.

a.) Van de *Caucaſiſche* verſcheidenheid.
14.) Van een Turk.

b.) Van de *Mongoliſche*.
15.) Van een Kalmuk.
(*Dec.* II. *tab.* 14.)

c.) Van de *Aethiopiſche*.
16.) Van een Aethiopiër.
(*Dec.* II. *tab.* 17.)
De ze drie zijn my door den Vryh. von Asch verëerd.

E.) Een drietal Bekkeneelen, welke ſchoon ze van Kinderen zijn, den kruinsregel echter allerduidelijkst betoogen.

a.) Van de *Caucaſiſche* verſcheidenheid.
17.) Van een Joodsch meisje.
(*Dec.* III. *tab.* 28.)

b.) Van de *Mongoliſche*.
18.) Van een Buretisch kind.
(*Dec.* III. *tab.* 29.)
G. van den Vryh. von Asch.

c.) Van de *Aethiopiſche*.
19.) Van een eerstgebooren Aethiopiër.

(*Dec.*

(*Dec.* III. *tab.* 30.)
G. van den Heer Billmann, Heelmr. te Casfel.

F.) Merkwaardige voorbeelden, wegens den duidelyken overgang, welke de verschillende verscheidenheden van 't Menschelijk Geslacht als 't ware onderling vereenigen.

Dus bekleeden by voorb. de middenste plaats

α.) Tusschen de *Caucasische* en *Mongolische* verscheidenheid.

20.) Het Bekkeneel van een Doneesche Casak.
(*Dec.* I. *tab.* 4.)
Benevens de twee volgende een geschenk van den Vryh. von Asch.

21.) Van een Kirgische Kaisak.
(*Dec.* II. *tab.* 13.)

22.) Een ander van denzelfden stam, het voorige in allen opzichte gelijk.

β.) Tusschen de *Caucasische* en *Aethiopische*.

23.) Van eene Aegyptische Mumie.
(*Dec.* I. *tab.* 1.)

24.) Van een gebooren Cingaar.
(*Dec.* II. *tab.* 11.)
G. van den Heer Pataki, Geneesheer te Clausenburg.

γ.) Tusſchen de *Mongoliſche* en *Americaanſche*.

25.) Van een Eskimoot.
(*Dec.* III. *tab.* 24.)
Benevens het volgende my door den Heer J. Loretz vereerd.

26.) Een dito van een Eskimoot.
(*Dec.* III. *tab.* 25.)

G.) Bekkeneelen, weleer in den kindſchen leeftijd door byzondere kunstgreepen mismaakt.

27.) Van een Macrocephalus, waarſchijnlijk van een Tartaarſche.
(*Dec.* I. *tab.* 3.)
G. van den Vryh. von Asch.

28.) Van eene Caraïbiſche Vrouw.
(*Dec.* II. *tab.* 20.)
G. van Sir J. Banks.

H.) Andere diergelyke voorbeelden.

29.) Van een Duitſcher.
30.) — eene Duitſche Vrouw.
31.) — een Joodsch jongeling.
32.) ——— Joodsch grijsaard.
33.) ——— Nederlander.
G. van den Heer Wolff, Geneeshr. te Utrecht.
34.) Van een Franschman.
G. van den Hoogl. Soemmerring.
35.) Van een Italiaan.

G.

G. van den Vryh. von Asch.

36.) Een ander van een Italiaan, en wel van een Venetiaan.

Benevens het volgende my door den beroemden Hannoverſchen Leger-Doctor Michaëlis vereerd.

37.) Van een Longobard.

38.) Van een oud Romeinsch Praetoriaansch ſoldaat.

G. van zyne Eminentie den Cardinaal S. Borgia.

39.) Van een Sarmaat uit Litthauen. (*Dec.* III. *tab.* 22.)

G. van den Vryh. von Asch.

40.) Hoofdſchedel van een oude Cimber.

G. van den Heer Bozenhard, Keizerlijk Conſul Generaal te Denemarken.

41.) Van een Finlander.

Benevens alle de volgende tot No. 80. my door den Vryh. von Asch vereerd.

42.) Een dito.

43.) Van eene Finlandſche Vrouw.

44.) Van een Ruſſiſche Cingaar.

45.) Van een Ruſſisch jongeling (*).

46.)

(*) Zeer merkwaardig is de volgende Lijst van Ruſſiſche Bekkeneelen tot No. 63., wegens derzelver verwonderlijk verſchil, waar door veele de Mongoliſche gedaante min of

46.) Van een Rusſisch grijsaard.
47.) ——— Rus uit Moscou.
48.) Een dito.
49.) ———
50.) ———
51.) ———
52.) Van eene Moscoviſche Vrouw.
53.) — een Rus uit Swenigorod.
54.) ——— Urusſisch jongeling.
55.) ——— Rus uit Wenewsky.
56.) ——— — — Romanovic.
57.) ——— — — Ribnoisky.
58.) ——— — — Ribinsky.
59.) ——— — — Koſtromy.
60.) Van eene Vrouw uit Krasnoicholmy.
61.) — een Rus uit Nyſchenovogorod.
62.) ——— — — Kurscy.
63.) ——— — — Orlowy.
64.) ——— Orenburgſche Tartaar.
65.) ——— Tartaar (waarſchynelijk van een Caſanſche.)
66.) Een dito van een Tartaar.
67.) Een dito.
68.) ———
69.) Van een Tſchuwasch.
70.) ——— Lesgh.
71.) ——— Georgier.

72.)

---

meer na by komen; 't geen buiten twijffel uit de vermenging der Echtverbintenisſen moet afgeleid worden.

72.) Van een Turk.
73.) ——— dito.
74.) ——— dito.
75.) ——— Orenburgſche Kalmuk.
76.) ——— andere Kalmuk.
(*Dec.* I. *tab.* 5.)
77.) Van een dito.
78.) ———
79.) ———
80.) ———
81.) Van een Aethiopiſche Creool uit Nieuw York.
(*Dec.* I. *tab.* 7.)
G. van Profr. Michaëlis, te Marburg.
82.) Van een Aethiopiër uit Congo.
(*Dec.* II. *tab.* 18.)
G. van den Vryh. von Asch.

II.

MENSCHELYKE VRUCHTEN WELKE VOORTREFFELIJK HET KENMERK DRAAGEN VAN DE MIDDENSTE EN DE BEIDE UITTERSTE VERSCHEIDENHEDEN.

---

a.) Van de *Caucaſiſche* verſcheidenheid.
1.) Duitſche Tweelingen van onderſcheiden

Kunne, uitneemend ſchoon: vier maanden oud.

b.) Van de *Mongoliſche.*

2.) Vrouwelyke Vrucht van eene Orenburgſche Kalmukkin, drie maanden oud.
G. van den Heer Koſegarten.

c.) Van de *Aethiopiſche.*

3.) Mannelyke Aethiopiſche Vrucht, vijf maanden oud.
G. van den Hannoverſchen Archiater Meyer.

III.

HOOFDHAIR EN HAIREN VAN ONDERSCHEIDEN VOLKEN.

Schoon het op het eerſte gezicht zoude mogen ſchynen, dat het kleinigheden zijn, welke ik hier by brenge, kan men echter niet ontkennen, dat zulk eene verzameling, indien deszelfs verſcheidenheid groot is, wel degelijk haare nuttigheid in de beöeffening der Menschkunde hebbe. Deeze bevat voorbeelden van de vijf hoofdverſcheidenheden van 't Menſchelijk Geſlacht: en daar onder vry merk-

waar-

waardige, waar van hier en daar op zyne plaats gesproken is, gelijk het tweekleurig hoofdhair van eenen *witgevlakten Neger*, welke ik te Londen gezien heb, enz.

IV.

ONTLEEDKUNDIGE PRAEPARAATEN.

Het grootste gedeelte daarvan behoort tot de Natuurlyke Historie der *Aethiopiërs*. In het boek zelve heb ik op verscheiden plaatsen wijdloopiger van dezelve gewaagd.

V.

VERZAMELING VAN BEELDTENISSEN VAN ONDERSCHEIDEN VOLKEN, DOOR BEKWAAME MEESTERS, NAAR DE NATUUR ZELVE, ALLERNAAUWKEURIGST AFGESCHETST.

Dat eene zoodaanige verzameling, vooral indien ze geduurig met de bovengemelde verzameling van Bekkeneelen wordt vergeleken,

tot de eerste, voornaamste en onbedriegelyke bronnen der Menschkunde behoort, spreekt van zelve (*), en daarom heb ik ook reeds sedert twintig jaaren alle moeite aangewend, om eene menigte van diergelyke tekeningen, *naar de natuur zelve* en, 't geen het voornaamste is, *door bekwaame Meesters vervaardigd*, machtig te worden. Men vind wel een groot getal van zoodaanige Beeldtenissen by de Reisbeschryvers: dan wilde men dezelve zorgvuldig onderzoeken, men zou er zekerlijk zeer weinige vinden, waar op men staat zou kunnen maaken. Want behalven eenige weinige Reisbeschryvingen, by voorb. die van Corn. de Bruin naar Persien en Indiën, en de tweede Reize rondom de Waereld van den onsterffelyken Cook, door hem zelven beschreven, en met plaaten, door den kundigen Hodges gegraveerd, opgehelderd; zal men duidelijk zien, dat de plaaten in meest alle de overige, schoon ze allerpragtigst zijn uitgevoerd, indien men dezelve wat naauwkeuriger beschouwt, en met echte afbeeldingen, of met de Natuur zelve, vergelijkt, ter naauwernood van eenig nut zijn in de Natuurlyke Historie van 't Menschelijk Geslacht.

Men

(*) Vergelijk hier mede eene daar in overeenstemmende plaats by Volney in *Ruines, ou meditations sur les Revolutions des empires* bladz. 349.

Men behoort derhalven, ten dien einde, de hier en daar voorhanden zijnde beeldtenissen van uitlandsche Volken by een te brengen, zoo wel die gegraveerd zijn, 't zy dezelve afzonderlijk uitgegeven, of in onderscheiden boeken te vinden zijn; als voornaalijk echte tekeningen door eene kundige hand afgeschetst. Van de eerstgemelde heb ik my eene aanmerkelyke menigte aangeschaft, waar onder voornaamelijk de geëtste prenten van den in dat vak voortreffelyken konstenaar Wenc. Hollar, en de heerlyke gegraveerde plaaten van de hedendaagsche Engelschen uitmunten; dan om de paalen van deeze Lijst niet te buiten gaan, kan ik dezelve hier niet ieder afzonderlijk optellen: Het zy my alleenlijk geöorloofd kortelijk de merkwaardigste op te noemen, *welke getekend zijn.*

a.) Van de *Caucasische* verscheidenheid.

1.) *Een Turk:* te Berlyn met roodkrijt naar 't leven getekend door den voortreffelyken konstenaar Dan. Chodowiecki, welke my deeze tekening vereerd heeft.

2.) *Eene Hindostansche Vrouw*, door een Indiaansch schilder met eene verwonderlyke naauwkeurigheid en fraaiheid afgebeeld.

Een geschenk van den zeer gel. Sam. Lysons te Londen.

b.) Van de *Mongolische*.

3.) Cosfim Ali Chan, wel eer *Navab* van Bengalen, welke naderhand te Delhy Mohammedaansch *Faquir* of Priester geweest is: in couleuren door een Mohammedaansch Moorsch Schilder getekend.

Deeze tekening, benevens de volgende, zijn my vereerd door wylen den zeer beroemden Braun, in leven Koninglijk Brittannisch Resident te Bern, te vooren Overste by het Engelsch Legioen in Indiën.

4.) *De Echtgenoot van den laatsten Mogolschen Keizer* Shaw Allum, in den jaare 1790 overleden. Door denzelven Kunstenaar getekend (*).

5.) De beeldtenis van Feodor Iwanowitsch, *een Kalmuk*; door hem zelven met onvergelykelijk veel kunst en smaak, en allerspreekendst gelykend met zwart krijt te Romen getekend, alwaar hy zich met het gelukkigst gevolg op de Schilderkonst toelag.

Dit

(*) Uit hoofde van de afkomst der beheerschers van het hedendaagsch India, heb ik beide deeze pourtraiten onder de Mongolische verscheidenheid geplaatst, schoon ze in derzelver gelaatstrekken, om redenen beneden by §. 57. N°. 2. vermeld, meer overeenkomst met de Hindostanners schynen te hebben.

Dit aanzienlijk geſchenk is my uit Romen toegezonden, door den Heer Tatter, Gezantſchaps Secretaris van zyne Majeſteit den Koning van Gr. Brittannien.

6.) Twee *Chineeſche* Schippers; te Weenen getekend.

Een geſchenk van den Heer Nic. Joſ. de Jacquin, Keizerlijk Raad in de Bergwerken.

7.) Ettuiack, *Eskimotisch* Tovenaar, in 't jaar 1773. van de Kust van Labrador te Londen gebracht.

Deeze tekening, benevens de volgende, is naar het Origineel van Nathan. Dance in het Kabinet van den Ridder Banks berustende, allernaauwkeurigst afgetekend door den voortreffelyken Londenſchen Schilder G. Hunneman.

8.) Eene *Eskimotiſche* Vrouw Caubvic genaamd, ('t welk in de Landtaal der Eskimoten eenen *eenoogigen beer* betekend), benevens den voorgemelden te Londen door den Heer Cartwright gebracht.

c.) Van de *Aethiopiſche*.

9. Een *Amaquaſche* Hottentot.

Benevens de volgende insgelijks uit het Kabinet van Sir J. Banks.

10.) Een *Hottentotsch* Boschman met zijn Vrouw en Kind.

Deeze tekening is, benevens de vier vol-

volgende aan de Caab de Goede Hoop naar 't leven gemaakt, en aan Keizer Joseph II. te Weenen gezonden.

Eene naauwkeurige Copy heeft my de Heer de Jacquin vereerd.

12.) Karmup, een *Namaquasche* Hottentot

13.) Kosjo, een *Gonaguasche* Hottentot, op de grenzen van Cafferland.

14.) Koba, opperhoofd der *Caffers.*

15.) Puseka, deszelfs *dochter.*

d.) Van de *Americaansche.*

16.) Een inwooner van *Terra del fuego*, by de Straat van Magellaan.

17.) Eene Vrouw van *het zelfde Volk.*

e.) Van de *Maleitsche.*

18.) Twee Mannen uit *Nieuw Zeeland.*

19.) Een *Nieuw Zeelandsch* Opperhoofd.

20.) Twee Jongelingen van *'t zelfde Volk.*

Alle deeze, zoo wel als de tekeningen van de nabuurige bewooners van de Straat van *Magellaan*, zijn gemaakt naar de onuitgegeven origineelen, welke de Ridder Baronet Joseph Banks, van zyne Reize rondom de Waereld heeft medegebracht.

❋

EERSTE AFDEELING.

OVER HET ONDERSCHEID TUSSCHEN DEN MENSCH EN DE OVERIGE DIEREN.

§. 1.

Moeijelijkheid van het onderzoek.

Hy die over de verſcheidenheid van het Menſchelijk Geſlacht ſchryven, en al dat geen vermelden zal, waardoor de ſtammen der Menſchen in derzelver Lighaams-geſtalte onderling verſchillen, moet vooral zich toeleggen, om dat verſchil te vinden, 't welk tusſchen den Mensch en de overige Dieren plaats heeft. Dan hier gebeurt ook, 't geen men meermaalen in de beöeffening der Natuurlyke Hiſtorie, en wel voornaamelijk

der

der Dierkunde ziet gebeuren, dat wy naamelijk dikwijls veel gemakkelyker het een of ander ſoort van deszelfs gelijkſlachtige op het eerſte gezicht, en als het ware door eene zinnelyke bevatting onderſcheiden, dan die eigenlyke onderſcheidende kentekenen verklaaren, of met woorden uitdrukken kunnen. Dus kan men gemakkelijk genoeg eenen Rot van eenen Muis, of eenen Haas van een Konijn onderſcheiden: dan het is moeijelijk de onderſcheidende kentekenen, waar op dat verſchil rust, en 't welk wy allen gevoelen, aan het daglicht te brengen. En dat het onderwerp waar over wy handelen, die zelfde moeijelijkheid in zich heeft, hebben in dat vak groote mannen openlijk en rondborſtig beleden, zoo dat Linneus, die onſterffelyke Natuurkundige, welke waarlijk gebooren was om de onderſcheidende kentekenen van de voorwerpen der Natuurlyke Historie op te ſpeuren, en dezelve Syſtematisch daar naar te rangſchikken, in de Voorreden van zyne *Fauna Suecica* zegt, „ dat het „ eene zaak is van een allermoeijelijkst onder„ zoek, een eigenlijk onderſcheid van den „ Mensch, 't geen deszelfs ſoort alleen toe„ komt, optenoemen": ja hy zegt zelfs, „ dat „ hy tot hier toe geen onderſcheidend ken„ teken tusſchen den Mensch en eenen Aap had „ kunnen uitvinden": en in zijn *Syſtema Natu*rae verwondert hy er zich over, „ dat een on„ vernuftige Aap zoo weinig van den verſtandig„ ſten Mensch verſchilt, dat die Landmeeter

„ der

„ der Natuur nog moet gezocht worden, om dat „ onderſcheid te beperken": zoo dat hy dan eindelijk ook den Mensch geen geſlacht- of ſoortmaatig kenteken heeft toegewezen, maar integendeel den lang - geärmden Aap met hem onder het zelfde geſlacht geplaatst heeft.

§. 2.

Orde in het behandelen dezer ſtoffe.

Intusſchen zy het my vergund dat geene op te noemen, waar door, indien ik my niet bedriege, de Mensch van de overige Dieren ſchijnt te verſchillen, in welke zaak ik my aldus zal gedraagen, dat ik

Voor eerst opnoeme 't geen betrekkelijk is tot *het uitwendig maakſel* van het Menſchelijk Lighaam;

Ten tweeden, 't geen *het inwendig maakſel;*

Ten derden, 't geen *de werkingen van het dierlijk huishouden;*

Ten vierden, 't geen *de Zielsvermogens* betreft.

Hier by zal ik, ten vijfden, kortelijk eenige

ge den Mensch alleen eigen *ziekten* voegen; en eindelijk

Ten zesden, die dingen optellen, welke men gemeenelijk, doch verkeerdelijk, gemeend heeft, dat den Mensch van de redenlooze Dieren onderscheiden.

§. 3.

I. *Het uitwendig maaksel.*

Hier toe breng ik ook wel eenige kentekenen, welke, schoon ze eigenlijk behooren tot het maaksel van het beengeraamte, zich evenwel ook in de uitwendige gestalte van het lighaam, welke daar van afhangt, openbaaren: en dan zullen de volgende, vooral indien men ze in samenhang met de anderen beschouwt, genoegsaam schynen, om het Menschelijk Geslacht te bepaalen.

A.) De rechtopgaande stand;

B.) Het breede en ruime Bekken;

C.) De twee handen;

D.) De Tanden in eene gelyke rije naast elkander geplaatst.

Hier

Hier toe, als tot zoo veele Hoofddeelen, kan het overige, 't geen de geſtalte van het Menſchelijk Lighaam voor zich in 't byzonder heeft, gemakkelijk gebracht worden: derhalven zullen wy nu van elk afzonderlijk handelen.

§. 4.

A.) *De rechtopgaande Stand.*

Hier moeten wy twee gewichtige ſtukken bewyzen.

Voor eerst naamelijk, dat de rechtopgaande Stand voor den Mensch, volgens zyne natuur geſchikt;

Ten tweeden, dat ze den Mensch eigen is.

Dit zal hier onder blyken by §. 10.

Maar het eerſte wordt niet alleen *a priori*, gelijk men zegt, betoogd uit het maakzel zelve van het Menſchelijk Lighaam; maar ook *a poſteriori* uit de eensgezinde overeenſtemming van alle Volken, voor zoo veele wy kennen, van alle tyden herwaards. By deeze bewijsgrond behoeve ik niet langer ſtil te ſtaan, als by eene diergelyke, welke men bybrengt om het tegendeel te betoogen, en welke men ontleent uit voorbeelden van viervoetige Kinderen, welke onder de wilde Dieren waren opgewaſſen. Zy toch, welke de zaak behoorlijk overweegen, zien ligtelijk, dat men zich geenen ſtand van 't Menſchelijk Lighaam

kan verbeelden; welke minder overeenſtemt met dien, waar toe de Natuur den Mensch geſchikt heeft, dan dien evengemelden ſtand dier ongelukkige Kinderen; zoo dat men met het zelfde recht elke wanſchapen Vrucht voor een denkbeeldig richtſnoer van de Menſchelyke geſchapenheid zoude moogen houden; als door 't voorbeeld van zoodaanige wilde Kinderen den natuurlyken gang en de levenswyze van den Mensch betoogen.

Maar wat meer is, indien men een weinig naauwkeuriger onderzoek doet naar die verhaalen van wilde Kinderen, blijkt het veel eer in de echtſte en ontwijffelbaarſte voorbeelden, als in dat van onzen beruchten Pieter van Hamelen (*a*) (*Peter the wild boy*, *Iuvenis Hannoveranus* van Linné) van het Meisje uit Champagne (*b*); van

---

(*a*) Vergelijk hier mede Voigts *Magazin für Phyſick und Naturgeſch.* 4. Deel, 3. Stuk bl. 91.

Als mede (Monboddo) *antient metaphyſics* T. III. Lond. 1784. 4to. bl. 57. en 367. —— Hoe veel deeze Schotſche Wijsgeer met dien Pieter van Hamelen op hebbe, betuigt hy onder anderen met de volgende woorden: „ *this phaenomenon is more extraordinary, I think, than* „ *the new planet, or than if we were to discover* 30,000. „ *more fixed ſtars, beſides thoſe lately discovered.*"

(*b*) (De la Condamine) *Hiſtoire d'une jeune fille ſauvage* Paris, 1761. 12mo.

van den Man uit het Pyrenaeisch gebergte (*c*), en van anderen, dat die ongelukkige schepzels regt op gegaan hebben; en dat er in de vertellingen der overigen, welke gemeenlijk voor viervoetig gehouden zijn, als de Schaapachtige Jongeling uit Ierland van Linneus (*Iuvenis Ovinus Hibernus*), verscheiden dingen voorkomen, welke ze zeer twijffelagtig en ongeloofbaar maaken (*d*), zoo dat die *verstandige wilde Mensch* van Lin-

(*c*) Zie Leroy *sur l'exploitation de la mâture dans les Pyrenées*, Lond. 1776. *4to.* bl. 8.

(*d*) Zie by voorb. 't geen Tulpius, een anderszins zeer verdienstelijk Schryver van dien Ierschen Jongeling verhaalt in zyne *Observat. Med.* L. IV. Cap. 9. „ *Adolescens* 16. *annorum in Hybernia* INTER OVES SYLVESTRES *ab incunabulis altus, induerat quasi* NATURAM OVILLAM, —— *vultu truci*, —— *rudis, temerarius, imperterritus.* —— *Vixerat in montibus asperis, ac locis feris, ipsus non minus ferox ac indomitus*" etc.: —— welke zijn toch die *oves sylvestres*, of Boschschaapen in Ierland? hoedaanig is die *Natura ovilla*, of Aart der Schaapen? is die zoo woest en ontembaar? waarlijk ieder een, welke dat vertelzeltje naar waarde overweegt, zal ras beginnen te vermoeden, dat dit domme schepsel, 't welk men als een wonder ter bezichtiging door Holland heeft rondgevoerd, misschien even zoo veel behoort heeft tot de onder de wilde Dieren opgewassen Menschen, als een diergelijk wanschepsel, wel eer in hetzelve Land door eenen snooden bedrieger voor eenen Eskimoot, behoorende tot de echte bewooners van het Land van Labrador, uitgegeven. (Waar over men kan na-

Linneus (HOMO *ſapiens ferus*. Syſt. Nat. Ed. XII. T. I. p. 28.) in de daad met geen meerder recht *viervoetig* (*tetrapus*), als *ruig* (*hirſutus*) genaamd ſchijnt te zijn.

§. 5.

Dat de Natuur den Mensch geſchikt heeft om regt op te gaan, uit deszelfs maakſel betoogd.

Schoon het my verdriet en verveelt, eene zaak die van zelve ſpreekt en klaarblykelijk is, nog verder te bewyzen, kan ik ze echter niet onaangeroerd laaten, daar twee beroemde mannen, naamelijk P. Moscati een Italiaan, en A. Schrage (*e*) een Nederlander, een zoo algemeen aangenomen gevoelen beſtryden. Intusſchen zy het genoeg uit het groot getal dier bewijsredenen eenige weinige uit te kiezen.

Dat de Mensch dan van natuure geſchikt is om regt op te gaan, duidt reeds op het eerſte gezicht de

---

Recherches philoſophiques ſur les Americains I. D. bl. 258.)

(*e*) Zie deszelfs *Verhandeling over de Longteering* in zien A. *Genees - Natuur-, - en Huishoudk. Jaarb.* 3. Deels, 1. Stuk, bladz. 32.

de lengte der beenen, *in evenredigheid tot den Romp en de Armen*, aan. Want ſchoon ik het met Daubenton niet eens ben, welke meent, dat geen Dier buiten den Mensch zulke lange agter beenen heeft (*f*), welke gelijk zijn aan de lengte van het Hoofd en den Romp te ſamen genomen; 't geen toch door de voorbeelden van verſcheiden Zoogdieren (als by voorb. de *Simia Lar* en *Ierboa Capenſis*) wederlegd wordt; blijkt het echter ieder een, dat de Mensch aldus geſchapen zijnde, geenszins gelijk de viervoetige Dieren gaan kan, daar de Kinderen zelve toch niet anders dan op de knieën kruipen kunnen, niettegenſtaande dezelve nog in dien jeugdigen leeftijd, naar de zoo gemelde evenredigheid, korter beenen hebben, dan volwasſenen.

Doch de lengte niet alleen, maar ook *de ſterkte* der Beenen, indien men ze vergelijkt met de zoo veel tederer Armen, toonen ten duidelijkſten, dat dezelve alleen tot onderſteuning van het Lighaam door de Natuur geſchikt zijn, 't geen voornaamelijk uit de Beenwording betoogd wordt, welke ons leert, dat in een eerstgebooren Kind de beenderen van de Voorvoet, en wel inzonderheid het Hielbeen, veel rasſer in een beenachtige zelfſtan-

(*f*) Zie *Memoires de l'Acad. des Sciences de Paris* 1764. bladz. 569.

ſtandigheid veranderen en volmaakt worden, dan de beenderen van de Voorhand, en dit brengt de aart der zaake mede, daar toch de tedere handjens in de eerſte levensjaaren, byna geene kracht behoeven uitteöeffenen, terwijl de voeten reeds op het einde van het eerſte jaar geſchikt behooren te zijn, om het Lighaam te onderſteunen, en overeind te kunnen gaan: om nu niet te ſpreeken van de ſterke Kuitſpieren (*Soleus* en *Gemellus*) als welke door de Natuur, ten einde den Mensch regt overeind te houden, zoo ſterk en groot gemaakt zijn, dat Ariſtoteles en de oude Menschkundigen daaruit geöordeeld hebben, dat men den Mensch alleen Kuiten kon toeëigenen.

Verder leert de geheele ſamenvoeging der beenderen van de Borstholte, dat de Mensch volſtrekt niet gelijk de viervoetige Dieren gaan kan. Deeze toch, indien ze langgebeend zijn, hebben eene ter zyde als 't ware te ſamen gedrukte, en voorwaards gekielde of ſcherpgekante Borst, en geene Sleutelbeenderen, op dat de ter wederzyden geplaatſte beenen des te ligter tot elkander hellen, en aldus de zwaarte van 't Lighaam gemakkelyker en ſteviger zouden kunnen onderſteunen. Daar en boven hebben de viervoetige Dieren een veel langer Borstbeen, of een grooter getal Ribben, welke laager nederdaalen tot de ſcherpe Heupbeensranden, ten einde in de horizontaale ligging van den Romp, de Ingewanden der Buik te onderſteunen. 'T geen in

den

den tweevoetigen Mensch zich alles geheel anders bevindt: zyne Borstholte is vlakker, zyne Schouderen ſtaan wijd van elkander door de tusſchen geplaatſte Sleutelbeenderen, zijn Borstbeen is kort, zijn Buik heeft zulk een groot getal van beenige ſteunzels niet als de gemelde Dieren; en wat er diergelyke meer zijn, welke ieder een in het oog moeten loopen, die ſlechts weinige geraamten van viervoetige, inzonderheid langgebeende, Dieren, met een Menſchelijk geraamte, wat aandachtig vergelijkt, en welke alle toonen zullen, hoe ongeſchikt het maakſel van den Mensch is om op vier voeten te gaan, welke gang voor denzelven niet dan onzeker, waggelend, zeer lastig en vermoeijend zou kunnen zijn.

§. 6.

B.) *Het breede en ruime Menſchelijk Bekken.*

Maar al het geen tot hier toe aangeroerd is krijgt de meeste kracht door de beſchouwing van het *Menſchelijk Bekken*, wiens geheel byzonder maakſel insgelijks een onderſcheidend kenteken verſchaft, waar door de Mensch oneindig veel van de menschgelykende Aapen, en in 't geheel van alle overige Zoogdieren, ten duidelijkſten verſchilt.

Want ſchoon het eene ongehoorde en te vergedreven meening zoude moogen ſchynen, zou men echter kunnen verdeedigen, dat aan geen ander dan het Menſchelijk geraamte een Bekken kan toegekend worden. Zoodaanig eene ſamenvoeging naamelijk der ongenoemde Beenderen met het Heilig - en Staartbeen, welke de gedaante van een *Bekken*, of ſoort van Waschvat, byna verbeeldt: van welk een Bekkenvormig maakſel de verlengde Heupbeenderen der overige Zoogdieren verre afwyken. Want de Heupen zelfs van den Orang Utang (*Simia Satyrus*) en den Oliſant, ſchoon ze een weinig nader, dan die van andere Zoogdieren, wier geraamten ik onderzocht heb, by het maakſel van het Menſchelijk Bekken ſchynen te komen, overtreffen echter in den eerstgenoemden in lengte derzelver breedte; terwijl ze in den laatſten eene zeer languitgerekte kraakbeenige vereeniging der Schaambeenderen vertoonen, en in beiden ten duidelijkſten van die Bekkenvormige of Waschkom - achtige gedaante verſchillen, welke in den Mensch alleen zichtbaar is, zoo door de vlakke uitbreiding der Heupbeenderen boven derzelver beenigen rand, en de dunheid der kraakbeenige vereeniging der Schaambeenderen, als ook door de kromming des Heiligbeens van deszelfs bovenſten rand af, en de voorwaardſche richting der Wervelbeenderen waar uit het Staartbeen beſtaat.

§. 7.

§. 7.

Betrekking der nabygelegen zachte deelen tot de gedaante van het Menſchelijk Bekken.

Aan de achterzyde van het Bekken zijn de Bilſpieren geplaatst, waar van de buitenſte, of *groote*, geene andere Spieren van het Lighaam in dikte zich gelijk hebben, en met eene aanmerkelyke laag Vet bedekt, *de Billen* vormen, welker vleeſchige, gepaste en bolrondachtige uitgeſtrektheid, waar tusſchen de Aars verborgen ligt, zoo wel de beroemdſte Schryvers over de Natuurlyke Historie, gelijk Ariſtoteles (*g*) en Buffon (*h*), als de grootſte Menschnatuurkundigen, als Galenus (*i*) en Haller (*k*), voor

(*g*) *De partibus animalium* IV. 10.

(*h*) *Hiſt. Nat.* T. II. page 544. „ *Les feſſes n'appartiennent qu'a l'eſpèce humaine.*"

(*i*) *De uſu partium* XV. 8.

Spigel heeft in zijn Boek *de humani corporis fabrica* bl. 9. eene Godgeleerde Natuurkundige reden van dit voorrecht ſcherpzinnig uitgedacht.

„ *Solus homo ex omnibus animalibus commode ſedet, cui* „ *carnoſae et magnae nates contigere, et pro ſubſternaculo pulvinarique, tomento repleto, inſerviunt ut* „ *citra moleſtiam ſedendo, cogitationibus rerum divinarum, animum rectius applicare poſſet.*"

(*k*) *De Corp. hum. functionibus* T. I. p. 57. „ *Neque* „ *alia nota ſimiae facilius ab homine dignoſcuntur.*"

voor het voornaamſte kenteken houden, waar door de Mensch van de Aapen, welke in 't geheel geene Billen hebben, het meest verſchilt.

Verder hangt ook van de evengemelde kromte des Heilig- en Staartbeens, die merkwaardige ligging der inwendige Vrouwelyke Teeldeelen, en inzonderheid de richting der Schede, af, daar deszelfs middenpunt of As, veel meer dan in de overige Zoogdieren, van den zoogenaamden As van het Bekken afwijkt, en voorwaards gericht is; 't geen wel is waar, de Baaring moeijelyker pleegt te maaken, maar daar en tegen ook de Vrouw voor veele andere ongemakken, waar aan zy, voor-al geduurende de Zwangerheid, als rechtop gaande zou kunnen onderhevig zijn, behoedt.

Aan die zelfde richting der Schede, moet men ook toeſchryven, dat de Vrouwen niet, gelijk de Wijfjens der redenlooze Dieren, hun water achter uit maaken: en dat zy dit des te minder kunnen doen, wijl de mond der Pisweg in de Dieren (voor zoo veel tot nog toe bekend is) zich niet opent tusſchen de Schaamlippen, gelijk zulks in de Vrouwen plaats heeft, maar achterwaards in de Schede zelve; het geen ik ondervonden heb in de menschgelykende Dieren zelve, als in den Mandril (*Papio Maimon*) en Meerkat (*Simia Cynomolgus*); welke Dieren ik ontleed heb.

En

En uit de beschouwing van die richting der Vrouwelyke Schede, zal men nu een geschil kunnen beslissen, 't welk reeds van den tijd van Lucretius af, dikwijls betwist is, welk eene *ligging* naamelijk *in den Byslaap* het best voor den Mensch geschikt zy, en hoe men deeze genoegelyke wellust smaaken moet? Want schoon de Mensch op meer dan eene wyze dien gewyden dienst van Venus verrichten kan, en de verscheidenheid zelve daar van door sommigen (*l*) gerekend is, onder die dingen, waar door de Mensch van de Dieren verschilt; ja schoon er natuurlyke redenen plaats kunnen hebben, waarom eenige Menschen, veel eer gelijk de Dieren, het voortteelingswerk zouden moeten verrichten (*m*); zoo schijnt echter over 't algemeen de betrekking der Schede tot de Mannelyke Roede beter geschikt om de Huwelijksplicht voorwaards naar elkanderen gekeerd te volbrengen (*n*).

§. 8.

(*l*) Zie by voorb. Carpi (Berengarii) *Commentaria super Anatomia* Mundini bl. XIII.

„ *Homo inter caetera animalia coit per diversos situs*
„ *dando amplexus et oscula, et detestandus est in*
„ *hoc, quia est magis vitiosum ac voluptuosum et dia-*
„ *bolicum, quam rationale.*"

(*m*) Zie Kaempfii *Enchiridium Medicum* bl. 181.

(*n*) Toen ik voor twee jaaren te Londen den kostbaaren schat van tekeningen onderzocht, welke bewaard

wordt

§. 8.

Kortelijk iets over het Maagdenvlies, de Watervleugels of Nijmphen, en den Kittelaar.

Ten einde in eens af te handelen al het geen de Vrouwelyke Kunne in het Menſchelijk Geſlacht, ten opzichte van haare geheime deelen, zich byzonder eigen heeft, moet ik ook gewag maaken van *het Maagdenvlies*, welk vlies, voor zoo veel ik weet, tot nog toe in geen ander Dier gevonden is. Nimmer heb ik eenig blijk daar van,

---

wordt in de Boekery van den Koning van Gr. Brittannien, heb ik boven al bewonderd en zeer naauwkeurig beſchouwd eene Portefeuille met tekeningen, zoo tot de Menſchelyke, als tot de vergelykende Ontleedkunde betrekkelijk, door den beroemden Schilder Leonardus da Vinci met de pen getekend, waar onder vooral uitmunt eene zonderlinge, en in zijn ſoort eenige, afbeelding van eenen Man en Vrouw, welke het voortteelingswerk verrichten, en van welke beiden de Romp zoodaanig in de doorſnede getekend is, dat die geſchiktſte betrekking der geſpannen Roede tot de richting der Schede, waar van ik hier boven geſproken heb, ten duidelijkſten blijkt. Eene zeer naauwkeurige copy van deeze vernuftig uitgedachte tekening, ben ik verſchuldigd aan de vriendſchap van den beleefden en voortreffelyken Konſtenaar Jo. Chamberlaine, Opzichter van gemelde Koningl. Verzameling.

van, of deszelfs overblijffels, welke in zoogenaamde mijrtenvormige uitwasfen veranderd waren, kunnen vinden in de Wijfjens van Aapen of Baviaanen, even min als in een Wijfjes Olifant, welke men voor veele jaaren door Duitschland voerde, wier Teeldeelen ik daar om nog des te naauwkeuriger onderzocht heb, om dat men my bericht hadt, dat wylen de Heer Trendelnburg, in leven zeer beroemd Geneesheer te Lubek, in dat zelve Dier een foort van Maagdenvlies hadt waargenomen. Opmerkenswaardig voor 't overige is dit Lighaamsdeel by jonge Meisjens, waar van ik volftrekt geene natuurlyke nuttigheid gisfen kan. Weinig in de daad, behaagen my de meeningen der Mensch-Natuurkundigen, ten welken einde het Maagdenvlies gefchikt zy; doch allerminst bevalt my het niet zeer fcherpzinnig gevoelen; 't welk Haller daar en boven nog over het zelve heeft, „ dat, wijl „ het in den Mensch alleen gevonden word, dit „ teken der kuischheid denzelven ook gegeven „ is tot een *zedelijk* einde."

Wat *de Watervleugels* en *den Kittelaar* betreft, Linneus fchijnt in twijffel te ftaan, of, behalven de Menfchelyke Vrouwelyke Kunne, eenige andere Wijfjens der Dieren, die deelen ook hebben? maar dat geen van beiden den Mensch alleen eigen is, heb ik zelve ondervonden; want, na het geloofwaardig getuigenis van zoo veele anderen

deren, heb ik by veelerlei Zoogdieren van onderſcheiden Ordens, duidelijk eenen Kittelaar waargenomen, en in eenigen eenen vry grooten, als in den Mandril (*Papio Maimon*) en Loris (*Lemur tardigradus*): doch den allerlangſten, ter grootte van eene kleine vuist heb ik gezien in eene Vinvisch (*Balaena Boops*) van twee en vijftig voeten lengte; welke ik, kort na dat ze in de Maand December 1791 by Zandvoort in Holland geſtrand was, naauwkeurig bezichtigd heb.

Insgelijks heb ik in een Mongus (*Lemur Mongoz*), welke ik geduurende veele jaaren leevend gehad heb, Watervleugels gevonden, welke volſtrekt gelijk die der Menſchen waren.

§. 9.

C.) *De Mensch is een tweehandig Dier.*

Uit het geen tot hier toe nopens den opgerichten gang van den Mensch gezegd is, vloeit nu het groote voorrecht van deszelfs uitwendig maakſel voort, naamelijk *het allervrijst gebruik van twee allervolmaaktſte Handen*; in welker maakſel hy toch zoo verre de overige Dieren overtreft, dat daar uit de bekende valſche ſluitreden van Anaxagoras haaren oorſprong genomen heeft, welke in onze dagen door Helvetius op nieuw wederom is opgehaald: „ dat de Mensch

„ daar-

„ daarom het allerverſtandigſte Dier ſchijnt te
„ zijn, om dat hy handen heeft."

Dit gevoelen waarlijk luidt al te vreemd; meer ſchijnt integendeel het gezegde van Ariſtoteles met de waarheid der Natuur over een te koomen, „ dat de Mensch alleen in de daad „ handen heeft, welke *waare* handen zijn," daar in de Menschgelykende Aapen zelve, het voornaamſte deel der hand, te weeten *de Duim*, naar evenredigheid kort is, byna zonder nagel, en, om de woorden van den grooten Euſtachius te gebruiken, zeer belacchelijk: zoo dat voorzeker geene andere hand, dan die van den Mensch, den naam verdient van *het Werktuig der Werktuigen*, welken eertytel die Stagiritiſche Ontleedkundige aan dat Lighaamsdeel gegeven heeft.

§. 10.

De Aapen integendeel, en andere diergelyke Dieren, zijn vierhandig.

De Aapen en andere gemeenlijk menschgelykend genoemde Dieren, uit het Geſlacht der Baviaanen, Meerkatten en Spookdieren, kan men in de daad niet tweevoetig of viervoetig noemen, maar *vierhandig*. Want hunne achtervoeten hebben insgelijks eenen waaren Duim, en niet *eene groote Toon*, welke aan den tweevoetigen Mensch alleen

leen vergund is (*o*): ja, zy verdienen met meer recht den naam van handen dan hunne voorvoeten, daar het bekend is, dat zy beter geſchikt zijn om iets aan te vatten, dan de laatstgemelden, en dat er wel een ſoort van Meerkatten is (*Cercopitheca Paniscus*), 't welk aan de voorhanden geenen Duim heeft, doch dat men nog nimmer eenig diergelijk vierhandig Dier gevonden heeft, aan 't welk de Duim der achterhanden ontbreekt.

Gemakkelijk zal men nu ook hier uit het geſchil kunnen beſlisſen, 't welk over den Orang Utang en andere menschgelykende Dieren betwist is, of dezelve naamelijk in de bosſchen, in hunnen natuurſtaat, op twee, dan vier voeten gaan. Geen van beiden heeſt voorzeker plaats. Want dewijl hunne handen geſchikt zijn om te vatten, en niet om te loopen, blijkt het duidelijk, dat de Natuur deeze Dieren geſchikt heeft, om hun leven meest op de boomen door te brengen. Deeze beklimmen zy, daar op zoeken zy hunnen kost,

(*o*) Robinet, een groot voorſtander van vreemde gevoelens, vertoont in het 5. Deel van zijn Werk *de la Nature* plaat IX., eene afbeelding van een onvolwasſen Vrucht, welke hy voor eenen Orang Utang verkoopt; terwijl het nochtans op het eerſte gezicht, uit de voeten alleen, welke eene groote Toon (geen Duim) hebben, blijkt, dat het eene Menſchelyke Vrucht is.

kost, en dan dient hun het eene paar handen om zich vast te houden, het andere paar om vruchten af te plukken, en andere dingen te verrichten: en tot dat zelfde einde, heeft de Natuur veelen Meerkatten, welke minder volmaakte handen hebben, met eenen langen Rolstaart voorzien, om zich daar mede des te zekerder aan de boomen vast te kunnen houden.

Dat het verder het werk der kunst of onderwijs is, indien men wel eens Aapen overeind heeft zien gaan, behoeve ik byna niet te zeggen, daar het immers uit naauwkeurig naar 't leven getekende afbeeldingen van den Orang Utang (*p*) blijkt, hoe ongemakkelijk en tegennatuurlijk die Lighaamsgestalte is, waar in dat Dier met zyne voorhanden op eenen stok leunt; terwijl intusschen de achterhanden zeer ongerijmd als eene Vuist toegevouwen zijn (*q*). Daar en boven is my nooit eenig voorbeeld voorgekomen van eenen Aap, of eenig ander Zoogdier, behalven den Mensch, 't welk *op eene voet* staande, zijn evenwigt kan houden, gelijk de Mensch doen kan.

Hier

(*p*) Men zie by voorb. de beschryving van dit Dier door A. Vosmaer.

(*q*) Het is dus ten onrechte, wanneer Linneus beweert, „ *dari simias erecto corpore, binis, aeque ac* „ *homo, pedibus incedentes, et pedum et manuum ministe-* „ *rio humanam referentes speciem.*"

Hier uit blijkt, dat de rechtſtandige geſtalte, gelijk wy zagen dat ze waarlijk met 's Menſchen natuur overeenkomt, insgelijks denzelven *eigen* is (§. 4.) Zoo dat men zeggen kan

„ *Unica* gens hominum celſum levat altius cacumen,
„ Atque levis recto ſtat corpore."

§. 11.

D.) *Eigenſchappen der Menſchelyke Tanden.*

De Tanden *ſtaan* in den Mensch, meer dan in de overige Dieren, *in eene gelyke rije naast elkanderen geplaatst.*

De onderſte Snytanden ſtaan rechter op, 't geen ik brenge tot een der voornaamſte onderſcheidende kentekenen van 't Menſchelijk lighaam.

De Honds of *Hoektanden* ſteeken niet buiten den mond uit, of ſtaan verre van de anderen verwyderd, maar naast dezelven op eene rije.

De Baktanden of *Kiezen* hebben kroonen, welke op eene zonderlinge wyze ſtomp gebult zijn; waar door zy ten duidelijkſten verſchillen van de Baktanden van den Orang Utang en Gibbon, en van

van zoo veele andere Aapen van dat soort, wier Bekkeneelen ik onderzocht heb.

Eindelijk heeft *de Onderkaak* van den Mensch, drie aanmerkelyke onderscheidende kentekenen, en wel voor eerst, is dezelve *zeer kort*, voorts *steekt de Kin vooruit*, waar door dan ook de Snytanden recht op staan, eindelijk hebben deszelfs *Knokkels* eene zonderlinge gedaante, richting, en geleding met de Slaapbeenderen, 't geen dezelve in de daad van alle Onderkaaken van andere Zoogdieren, voor zoo veele ik er ken, doet verschillen, en welke klaarblykelijk aanduiden, dat de Mensch van Natuure tot *een alles-eetend Dier* (*animal omnivorum*) geschikt is.

§. 12.

Nog eenige andere dingen, welke den Mensch, wat deszelfs uitwendig maaksel betreft, eigen schynen, golijk een onbehaird Lighaam enz.

Eenige minder belangryke dingen, welke men insgelijks tot de onderscheidende kentekenen van den Mensch pleegt te brengen, gaa ik geheel voorby, gelijk *het Oorlelletje*, *het min of meer vooruitsteeken der Lippen*, voornaamelijk der Onderlip, en diergelyken.

Evenwel moet ik kortelijk handelen over de

hairlooze gladheid van het Menſchelijk lighaam, en onderzoeken in hoe verre dezelve tot de onderſcheidende kentekenen tusſchen den Mensch en andere Zoogdieren, welke hem eenigzins gelyken, gebracht kan worden. Linneus beweert wel, dat er *ergens op den Aardbol Aapen gevonden worden, welke minder hairig zijn, dan de Mensch;* doch ik beken openhartig, dat ik tot hier toe vruchteloos gezocht heb, *waar ter waereld* die Aapen te vinden zijn. Men weet integendeel uit de eensgezinde overeenſtemming van geloofwaardige Reizigers, dat die menschgelykende Aapen, welke men gewoonlijk in 't Maleitsch *Orang Utang* noemt, en zoo wel de Angolaſche, als die van het Eiland Borneo, als mede de langgeärmde Gibbon, *van natuure* zeer veel ruiger zijn, dan de Mensch; en de voorbeelden van die Dieren, welke men op verſcheiden plaatſen in Europa gezien heeft, bevestigen zulks insgelijks; daar dezelve, ſchoon ze hunnen volkomen wasdom nog niet hadden, en van een zwakkelijk geſtel waren, niet te min *hairiger* waren, dan de Mensch.

Doch dit is buiten twijffel waar, dat men hier en daar Menſchen ontdekt heeft, en wel voornaamelijk de bewooners van eenige Eilanden van de Stille Zee, welke zeer ruig van lighaam zijn; waar van men echter tot hier toe een naauwkeuriger beſchryving hebben moet.

De

De eerste, welke van dezelve gewag gemaakt heeft in zyne Zeetochten, is de Heer Spangberg (*r*), welke op zyne terugreize van de Kusten van Japan naar Kamschatka, verhaalt, dat hy zoodaanig een Volk gevonden heeft in de Zuidelyke Kurilische Eilanden (43°. 50'. breedte) (*s*).

De Heer J. R. Forster (*t*), heeft slechts hier en daar enkelde diergelyke van de algemeene regel afwykende voorbeelden gevonden onder de Inwooners der Eilanden Tanna, Mallicolo en Nieuw Caledonien.

Ook zegt men, dat er zulk eene Stam te Sumatra is, welke de binnenste deelen van dat Eiland zou bewoonen, en Orang Gugu genaamd zijn (*u*).

Maar

(*r*) Muller's *Sammlung Russischer Geschichte*, 3. Deel bladz. 174.

(*s*) Zonder twijffel het Eiland *Nadigsda*, van wiens Inwooners de Reisgenoot van den grooten Cook, Jac. King, het zelfde, doch alleen van hooren zeggen, vermeldt in *Voyage to the northern hemisphere* T. III. bl. 377.

(*t*) Zie zyne *Bemerkungen auf seiner Reise um die Welt* bl. 218.

(*u*) De geloofwaardige Schryver over dit Eiland, de beroemde Marsden, vermeldt 't geen hij van dezelven heeft hooren verhaalen in zyne *History of Sumatra*, bl. 35. noot *).

Maar gelijk de Mensch over het geheel glad en onbehaird van lighaam is, zoo schynen integendeel eenige bepaalde gedeelten by denzelven veel ruiger te zijn, dan by de redenlooze Dieren, gelijk Schaamelheid en de Oxelholtens, welke de Ouden dan ook om die reden onder de onderscheidende kentekenen, welke den Mensch eigen zijn, gerekend hebben.

§. 13.

II. *Merkwaardige eigenschappen van het Menschelijk lighaam; ten opzichte van deszelfs inwendig maaksel.*

Na afgehandeld te hebben, 't geen aangaande de eigenschappen van het uitwendig Menschelijk lighaam te zeggen was, zijn wy nu gekomen aan het tweede stuk waar over wy handelen moeten, (§. 2.) naamelijk *het inwendig maaksel* van hetzelve; waar in wy echter, volgens de enge paalen van dit ons bestek, de kortheid zullen behooren te betrachten, en hetzelve zoo beknopt mogelijk te bearbeiden.

Intusschen kan men wederom dit geheele stuk in twee Hoofddeelen afhandelen; en dus onderzoeken

A.) Welke deelen den Mensch of alleen, of benevens slechts weinige andere Dieren *ontbreeken.*

B.)

B.) Welke deelen integendeel denzelven *eigen zijn.*

§. 14.

A.) *Inwendige Deelen welke den Mensch ontbreeken.*

Deeze deelen, welke vooral in de Huisdieren gevonden worden, zijn weleer, toen men nog zoo geene gelegenheid had om Menschelyke lyken te ontleeden, of dezelve verzuimde, daar men liever leevende Dieren met het ontleedmes onderzocht, byna alle ook den Mensch toegekend.

Daar toe behoort by voorb. het *Vleeschig Vlies* (*Panniculus carnosus*, of *museulus subcutaneus*), 't welk door Galenus en deszelfs navolgers, ja zelfs ook door den Man, welke de Menschelyke Ontleedkunde hersteld, en dezelve van de dwaalingen van Galenus allerscherpzinnigst gezuiverd heeft, ik bedoele Vesalius, verkeerdelijk den Mensch toegeëigend is; doch door Nicolaus Steno te recht denzelven ontzegd, en alleenlijk aan de Dieren is toegekend.

Het Slagaderlijk wondernet (*Rete mirabile arteriosum*), het welk Galenus insgelijks onder de deelen van het Menschelijk lighaam telde, heeft

Berengarius Carpensis, en na hem Vesalius, getoond dat den Mensch ontbreekt.

Dat de Mensch geen *Schortspier van het Oog* (*Musculus oculi suspensorius*, of *bulbosus*, of *septimus*) heeft, waar mede de viervoetige Zoogdieren voorzien zijn, heeft Fallopius het eerst, naar waarheid der Natuur, geleerd.

Dat de Menschelyke Vrucht geen *Pisvlies* heeft (*Membrana Allantois*), het welk meest alle de overige Zoogdieren hebben, heeft men eerst laater bewezen.

Ik spreek nu niet van andere deelen, welke men wel in eenige weinige Diergeslachten gevonden, doch niet te min ook tevens ten onrechte den Mensch toegeëigend heeft, gelijk het zoogenaamde *Alvleesch van Asellius* (*Pancreas Asellii*), *de vereenigings buisjens tusschen de Lever en den Galblaas* (*Ductus Hepaticysticí*), *het Lighaam van Highmore* (*corpus Highmori*) enz., noch van die deelen, welke daar ze slechts aan eenige Dierordens gegeven zijn, dus ook zoo baarblykelijk den Mensch ontbreeken, dat niemand ligtelijk ze denzelven zal kunnen toekennen; waar toe ik by voorb. brenge *het Wenkvlies* (*Membrana nictitans*), ['t geen ik uit hoofde der orde in dit betoog gemeend heb gevoeglyker hier ter plaatse te kunnen opnoemen, schoon het eigenlijk tot de uitwendige deelen behoort], en *den Schortband van den Hals* (*Ligamentum*

tum suspensorium Colli), en andere van dien aart.

Het Snytandsgat (*Foramen incisivum*), achter de bovenste Snytanden, heeft de Mensch wel met de viervoetige Dieren gemeen, doch het zelve is naar evenredigheid kleiner, en enkeld, daar de meeste andere Zoogdieren het zelve dubbeld, en van eene aanmerkelyke grootte hebben.

§. 15.

Het Tusschenkaaksbeen.

Om meer dan eene reden, moet ik afzonderlijk gewag maaken van een merkwaardig been. Want de beenderen van de bovenkaak, welke by den Mensch tot malkanderen komen, en waar in alle de boventanden geplaatst zijn, worden by de Dieren voorwaards van elkanderen gescheiden, door middel van een zonderling derde been, het welk gelijk een wigge tusschen dezelve is ingevoegd, en waar aan Haller den naam gegeven heeft van *het Snytandsbeen* (*Os incisivum*); om dat de bovenste Snytanden (by die Dieren, welke deeze tanden in de bovenkaak hebben) in dat been geplaatst zijn. Dan dewijl hetzelve insgelijks gevonden wordt by die Zoogdieren, welke de gemelde Snytanden niet hebben, gelijk de *Pecora*, alsmede den Olifant en den Africaanschen Rhi-

noceros met twee hoornen, of welke in 't geheel geene tanden hebben, gelijk de Mierenëeters en Walvisschen, heb ik het gevoeglyker geoordeeld hetzelve *het Tusschenkaaksbeen* (*Os intermaxillare*) te noemen (*w*). Sommige Dieren hebben dit been enkeld en onverdeeld, by veelen integendeel is het midden door in tweeën gedeeld, doch by allen is het door deszelfs eigen naaden van de nabygelegen beenderen des Bekkeneels onderscheiden: waar van de eene, welke op het aangezicht zich vertoont, by de meeste ter wederzyden langs den neus haare richting neemt, tot aan het einde van de kassen der Snytanden, de andere, welke naar het gehemelte loopt, van die zelve tandkassen af, boogswyze naar de voorste gaten des gehemelte strekt. Dewijl derhalven mijn zeer geachte Vriend Camper het onder de voornaamste onderscheidende kentekenen tusschen den Mensch en de overige Zoogdieren rekent, dat den eerstgemelden dat been ontbreekt, doet zich in de daad deeze tweeledige vraag op:

1.) Of naamelijk de Mensch waarlijk hetzelve niet hebbe,

2.)

(*w*) De beroemde Dierontleedkundigen Vitet en Vicq d'Azyr noemen dit been *Os maxillare inferius*. Blair noemt het zelve in zyne Beenbeschryving van den Olifant *Os palati*.

2.) en of alle de overige Zoogdieren hetzelve bezitten?

De eerste vraag heeft voor derdehalve Eeuw aanleiding gegeven tot eenen hevigen twist onder de Ontleedkundigen van dien tijd. Want daar Galenus de bovengenoemde naaden van het tusschenkaaksbeen mede optelt by de overige naaden van het Bekkeneel, zoo gebruikte Vesalius, behalven zoo veele anderen, deezen bewijsgrond, dat hy naamelijk betoogde, dat Galenus zijn Beenkundig handboekje, 't geen men zoo lange voor een algemeen richtsnoer gehouden hadt, niet samengesteld hadt naar het maaksel van het Menschelijk geraamte, maar naar dat van eenen Aap. Doch na de vruchtelooze poogingen van Jac. Sylvius, om door nietige voorwendsels zynen geliefkoosden Galenus te handhaaven (x), meenden wy dat dit geschil zoo geheel en al uitgemaakt was, dat het gantsch buiten onze verwachting

(x) Hy wringt zich in zoo veele bogten om zynen grooten Meester Galenus in deszelfs gezag staande te houden, dat hy eindelijk deeze uitvlugt moet zoeken, dat, schoon de Menschen hedendaagsch geen Tusschenkaaksbeen hebben, zy het zelve ten tyde van Galenus gehad kunnen hebben; en dat men dierhalven dien grooten Ontleedkundigen niet moet beschuldigen, —— „ *sed* „ *naturae impedimenta quaedam, nostris corporibus in victu et* „ *Venere intempestiva ac immodica vitiis succedentia.*"

ting ging toen de Heer Vicq d'Azyr, in onze dagen, eene overeenkomst trachtte te bewyzen (y) tusſchen het maakſel van den Mensch en de overige Dieren, met betrekking tot het Tusſchenkaaksbeen; waar op wy althans het minſte dachten. Want het eenige teken van gelijkheid, waarop die overeenkomst gevestigd is, dat halfmaanswyze ſpleetje naamelijk, 't geen men in de Kaakbeenderen van ongebooren en eerstgebooren Menſchelyke Vruchten dwars achter de kasſen der Snytanden zien kan, en 't geen ſomwylen in volwasſen overblijſt, is overlang bekend geweest (z). Maar dat men ten onrechte die ſpleet een naad noemt, heeft de ſcherpzinnige Fallopius, reeds voor meer dan twee honderd jaaren, wijsſelijk, en naar de waare geſteldheid der natuur aangemerkt (a). Verder behoeve ik niet te

(y) Zie *Memoires de l'Acad. de Sciences de Paris*, A°. 1780.

(z) Zie de plaaten van Veſalius reeds. en van Coiter.

(a) „ *Diſſentio*," zegt hy, „ *ab iis qui publice* „ *teſtantur reperiri ſuturam* SUTURAM *ſub palato per trans-* „ *verſum ad utrumque caninum pertinentem, quae in pueris* „ *pateat, in adultis vero ita obliteretur ut nullum ipſius re-* „ *linquatur veſtigium. Nam reperio hanc, diviſionem vel* „ RIMAM *potius esſe quam ſuturam*, CUM OS AB OSSE „ NON SEPARET NEQUE IN EXTERIORIBUS APPA- „ REAT."

te zeggen, dat op de oppervlakte der Kaakbeenderen, welke in het aangezicht zich voordoet, in het Menschelijk Bekkeneel, zoodaanig eene spleet, veelmin eene naad, welke by de Aapen zoo duidelijk is (*b*), niet gevonden wordt.

Maar wat betreft de andere vraag, of onder de Zoogdieren den Mensch *alleen* het Tusschenkaaksbeen ontbreeke, zoo moet ik volmondig bekennen, dat ik in verscheiden Bekkeneelen der vierhandige Dieren, het zelve vruchteloos gezocht heb.

Want de naaden, welke dat been bepaalen, ontbreeken in 't geraamte van eene *Cercopithecus Morta*, welk in ons Academisch Natuur-Kabinet bewaard wordt: in wiens Bekkeneel men voor 't overige de andere naaden zeer duidelijk zien kan.

Even min heb ik dezelve kunnen vinden in een ander geraamte van het zelfde Diergeslacht, 't geen de Heer Billman, beroemd Heelmeester te Cassel bezit, doch 't welk van een ouder Morta is, en waarvan de meeste naaden toegegroeid zijn, zoo dat men uit dat voorbeeld alleen niets kan opmaaken.

Doch

(*b*) Zie Eustachii *tab. anat.* 46. fig. 2.

Doch een derde voorbeeld van dezelfde Meerkat is my bekend, 't geen ik te danken heb aan mynen hooggeachten Vriend Schacht, verdienſtelijk Hoogleeraar te Harderwyck, welk Dier insgelijks dat been ontbreekt.

De Heer Holme, beroemd Geneesheer te te Manchester, heeft my nog een vierde voorbeeld bekend gemaakt van het geraamte van eene *Cercopithecus Morta*, 't welk geen ſpoor laat zien van het Tusſchenkaaksbeen.

Zoo dat het allezins der moeite waardig ſchijnt, in andere voorwerpen uit dat Diergeſlacht verder onderzoek te doen, naar het al of niet aanwezig zijn van het Tusſchenkaaksbeen.

In het vreeslyke geraamte van den waarlijk ontzaglijk grooten menschgelykenden Aap van het Eiland Borneo, 't geen ik in het Natuur-Kabinet van den Prins van Orange, in den Haag, naauwkeurig en by herhaalde reizen onderzocht heb, heb ik niet het minſte of geringſte blijk van die naaden gezien; maar dat deeze Aap al oud geweest is, leert zoo wel de geheele geſtalte van het geraamte, als ook inzonderheid de ſamengroeijing der meeste Bekkeneels naaden (*c*).

Doch

(*c*) Het verwondert my, dat Camper van een tegen-

Doch anders is het gesteld met het Bekkeneel van een jonger diergelijk menschgelykend Dier, van welks geraamte ik de overblijfsels te Londen in het Britsch Museum ontdekt heb, waar aan nog een oud briefje hing, 't welk inhield, dat het de beenderen waren van eenen Orang Utang, welke Capitein Aprice van het Eiland Sumatra had medegebracht, want in dat Bekkeneel was er geene schaduw te vinden der naaden van het Tusschenkaaksbeen, schoon alle de andere zeer duidelijk zichtbaar waren.

Maar daar en boven heeft Ed. Tyson, dezelve ook niet gevonden in zynen Angolaschen Orang Utang, en in de Plaat van Daubenton, verbeeldende het Bekkeneel van een diergelijk Dier uit dezelfde plaats, vindt men dezelve even min afgebeeld.

Hoe het ondertusschen zy, dit is ongetwijffeld waar, dat men het insgelijks tot de onderscheidende kentekenen van den Mensch brengen kan, dat de Bekkeneelen der gemelde Aapen, zoo wel als de overige Zoogdieren de Kaakbeenderen

---

genoverstaand gevoelen heeft kunnen zijn, daar hy beweert, dat dit geraamte van eenen nog niet zeer ouden menschgelykenden Aap geweest is. —— Men zie zyne *Naturgeschichte des Orang Utang*, bl. 146.

deren meer vooruitsteekend en voorwaards uitgestrekt hebben.

§. 16.

B.) *Onderscheid tusschen eenige inwendige deelen van den Mensch, en die van andere Zoogdieren.*

Men begrijpt ligtelijk, dat ik hier niet handelen kan, dan over eenige weinige, en wel de zonderlingste deelen, welke in den Mensch van die der andere Dieren verschillen.

Om dan met het Hoofd te beginnen, zoo heeft de Mensch, behalven verscheiden andere minder belangryke deelen, gelijk by voorb. het crystallyne vocht, 't welk by denzelven, (indien men de Walvischaartige Dieren uitzondert), naar het schijnt, naar evenredigheid zeer klein, en by een volwassen minder platrond, dan by andere Dieren is; het groote gat in het achterhoofdsbeen, by denzelven meer voorwaards geplaatst, dan by de viervoetige Dieren (*d*), en andere deelen van dien aart; *eene aanmerkelijk groote massa harsenen*, niet zoo zeer naar evenredigheid van het

(*d*) Daubenton in *Mem. de l'Acad. des Sciences de Paris* A°. 1764.

het geheele Lighaam, (welk gevoelen reeds van Aristoteles's tijd af de overhand hadt gehad); maar, volgens de schoone waarneeming van den beroemden Soemmerring, *met betrekking tot de dunheid der Zenuwen*, welke uit hetzelve haaren oorsprong neemen (*e*). Indien men derhalven het geheele Zenuwgestel in eenen Menschnatuurkundigen zin in twee deelen verdeelt, naamelijk in een eigenlijk zoogenaamd Zenuwgestel, het geen de Zenuwen zelve, en dat gedeelte der Harssenen en des Ruggenmergs bevat, het geen de naaste betrekking heeft op derzelver oorsprongen; en in een Gewaarwordingswerktuig (*pars sensorialis*), het geen eene naauwere betrekking heeft op den band, waar door de werkingen zelve der Zenuwen verbonden zijn met de Zielsvermogens: dan heeft zekerlijk de Mensch het grootste deel van dat edeler gedeelte, het geen het Gewaarwordingswerktuig bevat.

Even merkwaardig is het, 't geen de scherpzinnigheid van den vernuftigen Soemmerring insgelijks ontdekt heeft, dat *de steentjens in het pijn-*

(*e*) Men zie deszelfs *Diss. de basi encephali* Goettingen 1778. bl. 17.

Als mede *über der körperliche verschiedenheit des Negers vom Europaeer* bl. 59.

En J. Gottfr. Ebel, *Observ. Neurolog. ex anatome comparata* Francof. ad Viadr. 1788.

pijnappel kliertje, welke anderen reeds zoo menigmaalen in hetzelve hebben waargenomen, na dat de Mensch veertien jaaren bereikt heeft, zoo beſtendig en onmisbaar in de menſchelyke Harsſenen gevonden worden, dat dezelve insgelijks onder de byzondere eigendommen van Mensch verdienen gerekend te worden (*f*). Eene enkelde reize ſlechts heeft hy zulke ſteentjens gevonden in het pijnappel kliertje van een Damhert. En indien dezelve ſomwylen in de Harsſenen van een volwasſen Mensch in de daad niet gevonden zijn, moet men zulks zekerlijk tellen onder de zeldzaamſte onregelmaatigheden, hoedaanig een voorbeeld my medegedeeld is door den uitmuntenden Paduaſchen Menschnatuurkundigen L. M. A. Caldani, welke my bericht heeft, dat er onder de Harsſenen van vier Menſchen lyken, welke hy in 't jaar 1786 opzettelijk tot dat einde hadt onderzocht, een geweest is, en wel van eenen ouden Man, waar in geen blijk te vinden was van eenig ſteentje in 't pijnappel kliertje.

In de Borstholte moet ik ſpreeken van *de ligging van het Hart*, welke den Mensch eigen is; welk Ingewand niet, gelijk by de viervoetige Die-

(*f*) Soemmerring *de lapillis vel prope vel intra glandulam pinealem ſitis* Mogunt. 1785.

Een afbeeldſel van dezelve is te vinden in zyne *Diſſ. de decusſatione nervorum opticorum* Ib. 1786.

Dieren, op het Borstbeen rust, maar, gelijk de rechte gang van den Mensch medebrengt, op het Middenrif. Deszelfs basis is ook niet, als by dezelve, naar het hoofd, maar naar de Borstwervelbeenderen gericht, gelijk de punt naar de linker borst; hier van daan noemt men, 't geen by de Dieren het rechter en linker hart heet, by den Mensch liever het voor - en achterwaardsche gedeelte van het hart. Zeer weinige Zoogdieren hebben ook, gelijk de Mensch, *den hartenzak aan het middenrif vastgegroeid.*

Het *Darmcanaal* is volmaakt zoodaanig, als een alleseetend Dier het zelve behoorde te hebben.

Want men kan hetzelve dat der vleescheetende Dieren eenigzins gelykend noemen, door het maakfel der maag, en de kortheid van den blinden Darm.

Dat der kruideetenden integendeel, door de lengte van het dunne, en desze'fs aanmerkelijk verschil van het dikke gedarmte; door den knobbelachtigen kronkeldarm; door het gebrek aan die klieren, welke een sterkriekend smeer achter den aars afscheiden, enz.

Eindelijk, hebben de *Vrouwelyke Teeldeelen*, behalven de bovengenoemde byzonderheden, nog dit aanmerkelijk, dat de Baarmoeder uit een zeer zonderling eigenaartig weefzel is samengesteld: en

de bevruchting is merkwaardig, zoo door het weefzel der Moederkoek, en de lengte der Navelstreng, als ook daar door, dat er slechts eene Navel - ader is.

Doch de tedere Menschelyke *ongebooren vrucht* is, voor zoo veel ik weete, alleen eigen, het tot nu toe nog raadzelachtige *Navelblaasje*, het geen ik op eene andere plaats heb aangetoond (g), dat aan alle Menschelyke vruchten, tot omtrent vier maanden na de bevruchting gemeen, en naar de natuur voor dezelven geschikt is, waar ter plaatse ik ook gehandeld heb over eenige overeenkomst van hetzelve met het doijervlies van een onuitgebroeid kuiken.

§. 17.

III. *Eigenschappen van den Mensch, ten opzichte der werkingen van het Dierlijk huishouden.*

Voornaamelijk komt hier in aanmerking de geheel byzondere *tederheid en zachte gedweeheid* van het Menschelijk *Celachtig Weefzel.*

Want

(g) *Commentation. Societatis Regiae Scientiarum Gottingensis* IX. D. bl. 116.

Want gelijk het eene allerbekendſte zaak is, dat er een aanmerkelijk onderſcheid plaats heeft tusſchen verſcheiden Diergeſlachten en derzelver ſoorten, ten opzichte van de vastheid van dat celachtig of ſlymerig weefzel; dat hetzelve by voorbeeld zeer taay is in een Aal, tederer integendeel in een Forel: zoo heeft ook de ſcherpzichtige Ontleedkundige Zinn, reeds over lang waargenomen, dat de Mensch boven de andere Zoogdieren, alles voor 't overige gelijk geſteld, het allerfijnſte en tederſte celachtig weefzel heeft.

Dan ik zoude my zeer moeten bedriegen, indien die zachtheid van dat zonderling eigenaartig weefzel niet behoorde gerekend te worden onder de uitſteekendſte voorrechten, waar door de Mensch boven de overige Dieren uitmunt. Want daar, aan den eenen kant, dat weefzel door het geheele lighaam, van de dikke huid af, tot de inwendigſte deelen toe verſpreid is, en tusſchen alle deelen van het geheele werktuig van den Mensch, als 't ware eene gemeene band, is ingeweefd; en daar hetzelve, aan den anderen kant, de zitplaats is van die Levenskracht, welke het algemeenst door het lighaam verſpreid is, naamelijk van *het te ſamentrekkings vermogen* (*contractilitas*), waar mede het geen Stahl *tonus* noemt het meest ſchijnt overeentekomen; zoo geloove ik voorzeker, dat men aan die gedweeë tederheid van het celachtig weefzel van den Mensch

voornaamelijk moet toeſchryven, dat hy gemakkelyker dan eenig ander Zoogdier aan elk Climaat gewennen, en in alle Luchtſtreeken woonen kan.

Gelijk derhalven de Natuur den Mensch, ten opzichte van zijn voedzel, zoo als wy hier boven gezien hebben, *alleseetend* geſchapen heeft, zoo heeft ze ook gewild, dat dezelve, ten opzichte van zyne woonplaats, *een bewooner van alle Land en Luchtſtreeken* (πανταδαπος) zijn zoude, en daarom is deszelfs lighaam uit het gedweeſte celachtig weefzel te ſamengeſteld, op dat hy zich des te gemakkelyker naar de veelvoudige uitwerkſelen van verſchillende Climaaten zoude kunnen ſchikken en voegen.

En aan deeze geſchiktheid om aan alles te kunnen gewennen beantwoordt voortreffelijk eene andere natuurkundige eigenſchap van den Mensch, naamelijk, deszelfs *langſaame wasdom*, *lange kindsheid*, en *laate manbaarheid*. By geen ander Zoogdier groeit het Bekkeneel zoo ſpade vast; by geen botten de tanden zoo laat uit; behalven den Mensch leert er geen zoo laat eerst op de beenen ſtaan, en groeit zoo lang; geen is zoo laat eerst geſchikt om zijn geſlacht te kunnen voortplanten.

Doch aan den anderen kant is er ook geen Zoogdier, waar aan naar evenredigheid van de

midden-

middenmaatige grootte van het Menſchelijk Lighaam, door de Natuur zulk eenen *laaten grenspaal des Levens* is toegewezen (*h*).

Door zoo even van den wasdom van den Mensch te ſpreeken, valt my nog eene byzondere eigenſchap te binnen, welke insgelijks, behalven denzelven, voor zoo veel ik weet, in geen ander Dier is waargenomen, en welke van deszelfs opgerichten ſtand afhangt; dat naamelijk, indien men een Mensch *des ogtends meet*, hij ruim een vinger breed *grooter* bevonden wordt, *dan des avonds* (*i*).

Doch

(*h*) De natuurlyke grenspaal des Levens, (die men naamelijk voor de gewoone, en als 't ware regelmaatige eindpaal van den hoogen ouderdom mag houden), kan men naauwlijks bepaalen. 'T is echter merkwaardig, het geen ik uit eene naauwkeurige vergelyking van zeer veele ſterflijsten geleerd heb, dat naar evenredigheid een vry groot aantal Europeaanen het vier en tagtigſte jaar bereiken; en integendeel weinige het zelve overleeven. Indien men derhalven *het lange leven van den Mensch* in aanmerking neemt, en hetzelve vergelijkt met de Levensgrenspaalen van andere Zoogdieren, blijkt het duidelijk hoe groot een voorrecht de Mensch ook in dat opzicht boven dezelve heeft, of ten minſten, dat zyne lange kindsheid ryklelijk daar door vergolden wordt.

(*i*) Waſſe, een Engelsch Geestlyke heeft zulks het eerst

Doch de Voortteelingsverrichtingen, waar van ik gewag maakte, gebieden my om afzonderlijk te ſpreeken van eenige dingen daar toe betrekkelijk.

De Mensch heeft dan niet, over 't algemeen, gelijk de dieren, *eenen byzonderen bepaalden tijd des jaars*, waar in de voortteelingsdrift by hem ſterker dan op eenigen anderen tijd werkt (*k*).

Inzonderheid is den Mannen het voorrecht der *Zaadontlastingen by nacht* vergund, welke ik in zoo verre tot de natuurlyke ontlastingen van eenen gezonden Man brenge, dat hy door dezelve, indien het met zijn temperament en natuurgeſteldheid overeenkomt, van het overtollig en anderszins prikkelend zaad bevrijd worde.

De Maandſtonden integendeel ſchynen de Vrouwen niet minder eigen, doch meer algemeen en

---

eerst waargenomen in jaar 1724. Zie *Philoſophical Transactions* T XXXIII

(*k*) Of men zoude liever Augustinus Niphus moeten willen gelooven, welke in een byzonder boek, genaamd *de amore*, ('t welk hy aan Joanna van Aragon, beroemd door haare uitſteekende ſchoonheid, heeft opgedragen), handelt over de redenen hoe het komt, „ *ut aeſtate puellae ſint libidineſiores et amantiores; viri autem contra hyeme.*"

en aan alle gemeenschappelijk opgelegd, zoo dat ik van gevoelen ben, dat Plinius te recht de Vrouw het eenigst Dier, het welk dien maandelijkschen vloed heeft, (*animal menstruale*) genoemd heeft. Ik weet zeer wel, dat verscheiden Schryvers ook aan andere vrouwelyke Dieren, voornaamelijk uit de orde der vierhandigen, eene diergelyke ontlasting hebben toegeschreven, dat men by voorb. verhaalt, dat de Aap, *Diana* genoemd, uit de punt van zynen staart dien vloed ontlast enz. Doch zoo dikwijls ik sedert twintig jaaren gelegenheid heb gehad om Wijfjens Aapen, Baviaanen enz., 't zy in Diergaarden, 't zy zoodaanige, welke door marktloopers rondgevoerd wierden, te zien, heb ik daar naar onderzoek gedaan, en wel veelal vernomen, dat deeze of geene Aap nu en dan wel eens eene bloedstorting uit de Lijfmoeder onderhevig was; doch welke de verstandigste oppassers, die zelve zulk eene bloedstorting voor eene tegennatuurlyke ziekelyke ongesteldheid hielden, betuigden, dat in geenen Aap op eenen bepaalden tijd voorviel, en waar van de meesten er openhartig voor uit kwamen, dat men zulks gemeenlijk voor eenen Stondenvloed uitgaf, om de verwondering van 't Volk des te meer gaande te maaken.

Doch van de fabelachtige verhaalen uit de lichtgeloovige oudheid van geheele Volken, by welken de Vrouwen van de Maandstonden verstoken

zijn, zullen wy op eene andere plaats kortelijk ſpreeken.

§. 18.

IV. *Dingen welke den Mensch eigen zijn, ten opzichte van zyne Zielsvermogens.*

Ieder een brengt eenſtemmig hier toe, als het hoogſte en grootſte voorrecht van den Mensch, *het gebruik der Reden.* Maar onderzoekt men eens wat naauwkeuriger wat deeze woorden betekenen, dan moet men zich verwonderen, hoe zeer verſchillende betekenisſen de verſtandigſte Wijsgeeren aan het woord Reden gegeven hebben. Sommigen toch noemen ze een geheel byzonder, en den Mensch alleen eigen vermogen der Ziel: anderen weder ſlechts eene uitſteekende, en zeer voortreffelyke graad van dat vermogen, waar van men niet dan eenige ſlaauwe blyken in de Ziel der Dieren vindt. Deeze noemen ze eene omvatting van alle de verhevenſte vermogens van de Menſchelyke Ziel: anderen nog eene byzondere wyziging der Menſchelyke Zielsvermogens enz.

„ Non noſtrum inter hos tantas componere lites."

Doch ik geloove, dat men korter en veiliger die

die vraag kan oplossen, indien men *a posteriori*, zoo als men zegt, dat voorrecht van den Mensch daar in stelt, het geen hem macht en heerschappy over alle overige Dieren geeft (*l*). Dat de Mensch zulk eene heerschappy voert, weet ieder een. Even bekend is het, dat de oorzaak van die heerschappy niet in de lighaamelyke sterkte van den Mensch gelegen is. Derhalven kan ze alleen gebracht worden tot de vermogens der Ziel, en derzelver voortreffelijkheid. En die vermogens, waar door de Mensch dan de overige Dieren verre overtreft, van wat aart en natuur zy dan ook mogen weezen, kan men *Reden* noemen.

De Mensch is van natuure zoo geschapen, gelijk wy gezien hebben, dat hy alleseetend en en bewooner van den geheelen Aardbol is. Doch deeze onbeperkte vryheid in voedzel en woonplaats brengt, naar gelang der byna oneindige verscheidenheid van Lucht en Landstreek en andere omstandigheden, even menigvuldige behoeftens met zich, waarin hy op meer dan eene

---

(*l*) „ *Quisquis es iniquus aestimator sortis humanae, cogita quanta nobis tribuerit parens noster, quanto valentiora animalia sub iugum miserimus, quanto velociora assequamur, quam nihil sit mortale non sub ictu nostro positum.*" Seneca.

eene wyze voorzien kan. Derhalven heeft de Schepper hem begaafd met reden, en een vindingrijk vernuft, waar door hy zich naar die noodwendigheden schikken kan.

Hier van daan is ook reeds in de oudste tyden, door de verstandigste Volken, dit voornaamste voorrecht van den Mensch, *de geest* naamelijk *der uitvinding*, Goddelyke eere bewezen. Te weeten onder den naam van Thoth door de Aegyptenaaren, van Hermes door de Grieken.

Want dus heeft de Mensch, om kortelijk veele dingen te bevatten, dus heeft hy zich zelven *werktuigen* verschaft, en Franklin noemde hem derhalven zeer vernuftig een werktuigmaakend Dier (*a tool - making animal*); dus bereidde hy zich geweer en wapenen; dus bedacht hy zich middelen om vuur te verwekken; dus heeft hy ook, om de een den ander ten hulpe en dienst te kunnen zijn, *de spraak uitgevonden*, welke men insgelijks onder de dingen, welke den Mensch eigen zijn, moet tellen (*m*), daar dezelve

(*m*) Oneindig zijn de spitsvindigheden der oude en laatere Wijsgeeren over de spraak der Dieren. Het zy genoeg hier als een staaltje een plaats aan te haalen uit Albert de Groote, welke behalven den Mensch, alleenlijk aan den menschgelykenden Aap *Pygmaeus* de spraak toekent, echter niet zonder eene merkwaardige bepaaling.

zelve hem niet is aangebooren, gelijk de Stem de Dieren, maar door hem verzonnen en in gebruik gebracht is (*n*), het welk de willekeurige verscheidenheid der Taalen alleen genoegzaam leert.

§. 19.

Kortelijk iets over het lacchen en schreijen.

Behalven het zoo even gemeld vermogen om het gevoelen onzer ziel te kunnen uitdrukken, de spraak naamelijk, moeten wy nu nog handelen over twee andere zaaken, waar van het nog

---

ling. „ *Pygmaeus*," zegt hy, „ *loquitur quidem* „ *cum tamen sit irrationale animal*, VERUM NON DIS- „ PUTAT, *nec loquitur de universalibus rebus*, *sed po-* „ *tius suae voces diriguntur ad res particulares de quibus* „ *loquitur*.

(*n*) Dat de Mensch de spraak voor zich *heeft uitgedacht*, (waar aan in onze dagen de anders zoo geleerde Susmilch nog twijffelde), heeft Hobbes reeds begrepen: „ *The most noble and profitable invention of* „ *all other*, *was that of Speech*, *whereby men declare* „ *their Thoughts one to another for mutual utility and con-* „ *versation*; *without which there had been amongst men*, „ *neither common-wealth*, *nor Society*, *no more than* „ *amongst Lyons*, *Bears and Wolves*." Zie desz. Levi-athan pag. 12. Ed. 1651.

nog niet zoo ontwijffelbaar is uitgemaakt, of dezelve, gelijk de ſpraak, den Mensch alleen toekomen, daar ze door denzelven niet uitgevonden, maar hem aangebooren zijn, en niet zoo zeer tot het gebruik der Reden, als tot de Gemoedsbeweegingen behooren; te weeten *het lacchen*, die metgezel der vrolijkheid, en *het ſchreijen*

— — — „ haec noſtri pars optima ſenſus."

Het is wel algemeen bekend, dat er by veele Dieren, behalven den Mensch, traanen afgeſcheiden worden: doch de vraag is, of zy ook van droefheid ſchreijen. Geloofwaardige getuigen bevestigen het van ſommigen; gelijk Steller van den Zeebeer (*o*), en Pallas van de Kameelen (*p*). Doch het ſchijnt twijffelachtiger te weezen, of de Dieren al lacchende hunne vrolijkheid kunnen uitdrukken; ſchoon verſcheiden Schryvers er hier en daar voorbeelden van hebben aangehaald. Le Cat by voorb., verzekert, dat hy eenen Angolaſchen Orang Utang heeft zien lacchen en ſchreijen (*q*).

(*o*) *Nov. Comment. Acad. Scient. Petropolit.* T. II. bl. 353.

(*p*) Zie deszelfs *Nachrichten über die Mongoliſchen Völkerſchaften*, T. I. bl. 177.

(*q*) Zie deszelfs *Traité de l'exiſtence du fluide des Nerfs*, bl. 35.

§. 20.

§. 20.

V. *Voornaamste Ziekten welke den Mensch eigen zijn.*

Schoon dit op het eerste gezicht meer tot de Ziektekunde, en niet zoo zeer tot de Natuurlyke Historie van den Mensch zoude mogen schynen te behooren, vergunne men my echter met een woord daar uit eenige Ziekten op te noemen, welke insgelijks den Mensch eigen zijn: dewijl in de daad ook deeze tegennatuurlyke verschijnselen, hem byzonder toekomende, in deszelfs natuurlyke lighaamsgesteldheid en geschapenheid, en dierlyke huishouding gegrondvest zijn: zy verdienen dus ook met hetzelfde recht hier ter plaatse aangevoerd te worden, daar men insgelijks eenige Ziekten, aan de Dieren byzonder eigen, gewoon is in derzelver Natuurlyke Historie op te noemen, gelijk de Rundvee-pest, of de kwaade droes der Paarden, of de Dolheid, welke uit zichzelven by het Hondengeslacht menigvuldig genoeg ontstaat enz.

Men begrijpt intusschen van zelve, dat ik hier niet, dan van de merkwaardigste Ziekten spreeken kan, en dat het gering getal derzelven, 't welk uit zeer veelen is uitgekozen, nog niet geheel ontwijffelbaar den Mensch alleen toekomt, dewijl de Ziektekunde der Beesten, indien men

eeni-

eenige onzer huisdieren uitzondert, uit hoofde van gewichtige, en ten deele onoverkomelyke zwaarigheden, nog byna geheel onbeöeffend is.

Allerwaarschijnlijkst echter kan men onder de Ziekten, welke het Menschelijk Geslacht alleen eigen zijn, de volgende tellen:

Meest alle DE MET UITSLAG GEPAARDE KOORTSEN, of ten minsten uit deeze Orde inzonderheid

De Kinderpokjens (r),

De Mazelen,

Het Roodvonk,

Het Gierstuitslag,

Het Peperkoorn, of *Blutsvlekken*,

De Pest.

Uit de Orde der BLOEDSTORTINGEN

Het Neusbloeden, (?)

De

(r) Dat het Poksmet voor eenige jaaren te Amsterdam in een' Aap wel eene plaatselyke zweer, doch niet de Pokkoorts heeft veroorzaakt, heeft my de toenmaalige beroemde Geneesheer Jansen in een brief gemeld.

De Aambeijen,

De meer als natuurlyke Stondenvloed.

Uit de Classe der ZIEKTEN VAN HET ZENUWGESTEL

De Miltzucht,

De Lijfmoeders - opstyging,

De eigenlijk zoo genoemde Ziekten der Ziel, gelijk *de Zwaarmoedigheid*, *het Heimwee* enz.: misschien ook *de onmaatige drift tot Voortteeling by 't Mannelijk en Vrouwelijk Geslacht* (*Satyriasis*, *Nymphomania*),

Het Cretinismus (de Ziekte der Zwitsersche Cretins).

Uit de Classe der WANDAANTIGE ZIEKTEN

De Engelsche Ziekte (?)

De Krop - kliergezwellen (?)

De Venusziekte,

De Pelagra,

De Melaatschheid en Olifantsziekte.

Uit de Classe DER PLAATSELYKE ZIEKTEN

De Opstopping der Maandstonden,

De Kanker (?)

De Lijkdoorns,

De aangebooren Breuk (?)

De verschillende soorten van *Uitzakkingen*, gelijk *die der binnenst buitengekeerde Pisblaas*, waar van wy eene naauwkeuriger beschryving aan den vernuftigen Bonn te danken hebben (*s*).

Het voortloopend Uitslag (?)

Het Hoofdzeer.

Ik staa nog in twijffel, of ik hier onder ook brengen zal *de Wormen der Ingewanden* van den Mensch,

---

(*s*) De reden waarom dit merkwaardig gebrek zoo dikmaalen in menschelyke Vruchten, en voor zoo veel my bekend is, nooit in die der andere Zoogdieren is waargenomen, meen ik dat men zoeken moet in de naar evenredigheid zeer enge schaambeens-vereeniging in den Mensch, welke door eene byzondere spleet (welke de berceemde Bonn insgelijks zeer naauwkeurig heeft nagespoord) als het ware in twee gescheiden is. —— Men vergelyke Roose *Diss. de nativo vesicae urinariae inversae prolapsu*, Gotting. 1793. 4to. met eene Plaat.

Mensch, en de twee soorten uit het *Luizen* - geslacht, welke, voor zoo veel ik weet, buiten denzelven, by geen ander Zoogdier immer gevonden zijn.

Ik zwyge geheel van de Ziekten, welke schoon den Mensch niet eigen, by denzelven echter menigvuldiger, dan by andere Dieren voorkomen, gelijk *het moeielijk tanden krygen*, *de valsche bevruchting*, *het miskraamen*, *de moeielyke baaring* enz.

§. 21.

VI. *Kort verslag van die dingen; waardoor men, doch verkeerdelijk, meende, dat de Mensch van de Beesten verschilde.*

Van veele dingen daar toe behoorende is boven reeds gesproken, daar de gelegenheid zulks medebracht. De overige, welke my te binnen schieten, zal ik nu kortelijk laaten volgen.

Hier toe behoort dan by voorb. *de nabygelegenheid der oogen tot elkanderen*; welke in de Aapen veel nader, dan in den Mensch, by elkanderen geplaatst zijn.

De hairen aan beiden de oogleden; welke, behalven den Mensch, ook in veele andere, inzonderheid de vierhandige, Dieren gevonden worden, als mede ook in den Olifant,

De vooruitſteekende Neus; waarin de langgeneusde Aap (*t*) den Mensch verre overtreft.

De onbeweeglijkheid der Ooren; welke niet by alle Menſchen zoodaanig zijn, en niet by alle de andere Zoogdieren beweeglijk. De Mierenëeters moet men by voorb. uitzonderen.

Het zintuig des Gevoels hebben de meeste vierhandige Dieren met den Mensch gemeen.

Als mede *de Lel.*

Doch ik ſchaame my byna zulke dingen optenoemen, welke al te ongerijmd zijn; gelijk *het oprispen*; 't welk men onder de voorrechten van den Mensch gerekend heeft (*u*);

En dat men den Mensch *niet*, gelijk de Beesten, *vet kan mesten* (*w*), en andere van dien ſtempel.

(*t*) Zie Buffon, *Hiſt. des Quadrupedes*, *Supplem.* T. VII. Pl. XI. en XII.

(*u*) Zie Aemylianus *de ruminantibus* bl. 50. „ *Cum* „ *recte ſolus incedat homo, ſolus etiam inter tot animalia* „ *ructat; nam cum leves ſint flatus, ſublimiorem exposcunt* „ *regionem, naturalique impetu quodam ad ſublime attolluntur.*"

(*w*) Lorry in *Hiſt. de la Soc. de Medecine*, A°. 1779.

TWEEDE AFDEELING.

OVER DE OORZAAKEN

WAARDOOR,

EN DE WYZEN

WAAROP

DE DIER-SOORTEN

OVER 'T ALGEMEEN

VERBASTEREN.

§. 22.

Verslag van het geen verhandeld moet worden.

Tot dus verre hebben wy die dingen onderzocht, waardoor de Mensch van de overige Dieren verschilt. Wy komen derhalven nu al nader tot het hoofddoel deezer geheele verhandeling, en zullen eensdeels onderzoeken, hoedaanig en hoe

groot eene aangebooren verſcheidenheid er plaats hebbe tusſchen de menigvuldige Geſlachten en Natieën der Menſchen zelve; andersdeels overweegen, of deeze verſcheidenheid hebbe kunnen ontſtaan door te verbasteren, dan of dezelve zoo groot zy, dat men veel eer verſcheiden oorſpronglyke grondſoorten van het Menſchelijk Geſlacht zoude moeten ſtellen. Doch eer ik daar toe overgaa, moet men nog twee vraagen overweegen

1.) *Wat men in de Dierkunde door* SOORT *verſtaa;*

2.) *Hoe over 't algemeen een grondſoort in eene* VERSCHEIDENHEID *verbastert.*

Dan van elke vraag afzonderlijk.

§. 23.

1.) *Wat is een* SOORT?

Wy zeggen dat Dieren tot een en hetzelfde Soort behooren, indien dezelve in maakſel en geſtalte zoo veel met elkanderen overeenkomen, dat die dingen, waar door ze onderling verſchillen, door te verbasteren alleen hebben kunnen ontſtaan.

Verſchillende Soorten integendeel noemen

wy

wy dezulke, waar van het onderſcheid zoo wezenlijk is, dat het zelve uit de bekende oorzaaken van verbastering niet kan verklaard worden.

Dit alles gaat tot hiertoe wel, in 't afgetrokkene beſchouwd.

Maar om nu die kentekenen aan den dag te leggen, waar door wy *in de natuur der zaaken zelve* de loutere verſcheidenheden van de echte ſoorten onderling kunnen onderſcheiden, zulks is eene zaak, welke niet zoo gemakkelijk is.

De onſterffelyke Ray heeft wel reeds in de voorige Eeuw, en dus lang voor Buffon, geoordeeld, dat men zoodaanige Dieren tot hetzelfde ſoort brengen moest, welke zich onderling vermengen, en vruchtbaare jongen teelen.

Dan daar dit kenteken twijffelachtig en onzeker ſchijnt te zijn in de huisdieren, welke de Mensch zich heeft ondergeſchikt gemaakt, [uit hoofde van het gedwongen leven 't welk zy leiden, zoo heeft de ſcherpzinnige Frisch, in het begin deezer Eeuw, dat kenteken alleen beperkt tot de wilde Dieren, en verklaard, dat zoodaanige Dieren tot hetzelfde Soort behooren, welke van Natuur (x) met malkanderen paaren.

Doch

(x) „ *Wenn ſich Thiere* von Natur *mit einander* „ *gat-*

Doch men moet bekennen, dat wy ook met die bepaaling te maaken weinig gevorderd zijn.

Want voor eerst, hoe weinig kan men verwachten zoo veele wilde Dieren, voor al de Uitlandsche, waar van het ons ten hoogsten aangelegen lag te weeten, of men ze voor loutere verscheidenheden, dan voor verscheide soorten houden moet, ooit te zullen kunnen beoordeelen naar dat richtsnoer der voortteeling met elkanderen? inzonderheid, indien dezelve een geheel onderscheiden vaderland hebben: by voorb. de Angolasche Orang Utang (*Schimpansé*), en die van het Eiland Borneo.

Doch, ten anderen; zoo is over 't algemeen deeze twijffelachtigheid en duisterheid, ten opzichte van de zaak waar over wy thans handelen, van

---

„ *gatten, so ist solches ein unfehlbares kennzeichen, dass* „ *sie von einerley* specie *sind.*"

Die zelfde bepaaling wat een Soort zy, heeft onlangs de Heer Berthout van Berchem, de Zoon, ook aangenomen, „ *si les animaux se mêlent dans l'état de na-* „ *ture*" enz. Dan hy maakt noch van Frisch, noch van Ray zelve gewag, maar wat meer is, hy beweert dat „ Mr. de Buffon, *qui le premier a abandonné les* „ *distinctions peu sures des nomenclateurs, est aussi* le pre- „ mier *qui a fait sentir que la copulation étoit le meilleur* „ *guide pour reconnoitre les especes.*" Zie *Mem. de la Societé des sciences physiques de Lausanne* II. D. bl. 49.

van veel minder gewicht, voor zoo veel men de wilde Dieren beschouwt, dan wel betrekkelijk de *Huisdieren*, welke op die wyze uitgesloten worden.

Want hier staat men het meest verlegen: hier van daan de zoo menigvuldige verschillen der Schryvers, by voorb. omtrent den Hond, wiens stammen sommigen gehouden hebben voor zoo veele verschillende grondsoorten; anderen voor loutere verscheidenheden, welke van dien stam, welken men Huis of Herdershond noemt, verbasterd zijn; anderen leiden weder alle die verscheidenheden van den Jakhals af: terwijl anderen eindelijk beweeren, dat zoo wel de laatstgemelde, als alle de andere verscheidenheden van den Huishond, hunnen oorsprong van den Wolf genomen hebben, enz.

Dan gelijk deeze bepaaling, welke men van de vermenging ontleend heeft, niet voldoende is om het denkbeeld van Soort, en het verschil tusschen Soort en Verscheidenheid te bepaalen; zoo zijn ook andere ten zelven einde gemaakte bepaalingen even onvoldoende, by voorb. het bestendig aanwezen van een zeker kenteken; want de sneeuwwitte kleur en de roode oogen in de witte *verscheidenheid* der Konynen, zijn zoo allerbestendigst, als ooit eenig soortmaatig kenteken zijn kan enz.

Zoo dat ik er byna aan wanhoope, dat men anders dan uit de *overeenkomst* en waarſchijnlijkheid eene bepaaling van Soort in de beöeffening der Dierkunde zal kunnen maaken.

Ik zie by voorb. dat de Maaltanden van den Africaanſchen Olifant aanmerkelijk veel in gedaante van die van den Aſiatiſchen verſchillen. My is wel onbekend, of de Olifanten van deeze wijd van elkander afgelegen waereldeelen zich immer met elkander zullen vermengen; even min weet ik, hoe beſtendig dat maakſel der tanden in beiden zy; dan daar ik tot hier toe in die voorbeelden, welke ik heb kunnen te zien krygen, hetzelfde verſchil heb waargenomen, en daar er my tot nu toe geen voorbeeld bekend is van Maaltanden, welke door *verbastering* alleen zoo veranderd zijn; zoo gisſe ik uit de overeenkomst, dat men die Olifanten niet voor enkelde verſcheidenheden, maar voor verſchillende ſoorten houden moet.

Integendeel dunkt my, dat men den Fret niet voor een byzonder ſoort, maar voor eene loutere verſcheidenheid van den Bunzing houden moet, niet zoo zeer om dat ik weet dat ze met elkander voortteelen, als wel, om dat de eerstgenoemde roode oogen heeft, en men naar mijn begrip alle die Zoogdieren wier inwendige oogen die zwarte verwe misſen, volgens de overeenkomst voor loutere verſcheidenheden houden

moet,

moet, welke van derzelver grondsoorten verbasterd zijn.

§. 24.

Toepassing van het bovengemelde op het vraagpunt, hoe de verscheidenheden of soorten van het Menschelijk Geslacht te bepaalen.

Men begrijpt ligtelijk waar heen al het geen tot hier toe gezegd is strekken moet. Wy hebben derhalven ook, behalven de overeenkomst, geenen anderen weg om het bovengemelde vraagpunt (§. 22.) te kunnen oplossen. Dan, zullen wy dien weg inslaan, zoo moeten wy altoos de twee gulde wijsgeerige regels van den grooten Newton in 't oog houden: naamelijk

Voor eerst: „ *Men moet altijd de zelfde*
„ *oorzaaken opgeeven van de natuurlyke*
„ *uitwerkselen van het zelfde geslacht.*"

Wy moeten derhalven dezelfde oorzaaken toeschryven aan de lighaamelyke verscheidenheid der Stammen in het Menschelijk Geslacht, welke wy aan eene evengelyke lighaamelyke verscheidenheid van andere, wijd over den Aardbol verspreide Huisdieren, toeschryven.

Ten

Ten anderen: „ *Men moet geen meer oor-*
„ *zaaken van 't geen wy in de Natuur*
„ *zien aanneemen, als voldoende zijn om*
„ *de verſchijnſelen daar van te verklaa-*
„ *ren.*"

Indien het derhalven blyken zal, dat de *Verbasterings* oorzaaken voldoende zijn om de verſchijnſelen, welke wy in de lighaamelyke verſcheidenheid onder 't Menſchelijk Geſlacht zien, te verklaaren, zoo moet men geene plaats geeven aan zoodaanig eene andere, welke ontleend is uit het gevoelen van meer dan een Mensch - *ſoort.*

§. 25.

2.) *Hoe* VERBASTERT *een grondſoort* IN VERSCHEIDENHEDEN?

Daar wy dan nu zullen handelen over de wyzen van verbastering, zoo meenen wy de duidelijkheid als dan best in 't oog te zullen houden, indien wy deeze ſtof wederom onder twee Hoofdeelen brengen:

Waar van *het eerſte* A.) eenvoudig de verbasterings-hoofdverſchijnſelen der *redenlooze Dieren* vermelden zal;

Het tweede B.) *de oorzaaken* van die verbastering der Beesten zal onderzoeken;

Waarna

Waarna het gemakkelyker zijn zal, in eene volgende Afdeeling, de verschijnselen der verscheidenheid *in het Menschelijk Geslacht*, zoo wel met die verbasterings - verschijnselen der Beesten, als met de oorzaaken daarvan te vergelyken.

§. 26.

A.) *Hoofdverschijnselen der verbastering*

VAN DE BEESTEN.

Eenige weinige voorbeelden, en alleenlijk van warmbloedige Dieren, en wel voornaamelijk zoo veel mogelijk van Zoogdieren, als welke het allermeest aan den Mensch, wat de Dierlyke huishouding betreft, gelijk zijn, ontleend, houde men thans voor voldoende om te betoogen, dat er in het Menschelijk Geslacht geheel geene oorspronglyke verscheidenheid is, welke men niet eveneens ondere andere Huisdieren insgelijks, als eene loutere verscheidenheid door verbastering ontstaan, kan waarneemen.

Dan het is beter wanneer ik deeze voorbeelden ook elk onder eene afzonderlyke Afdeeling brenge.

§. 27.

1.) *De Kleur.*

Dus zijn by voorb., ten opzichte *der kleur*, de Zwynen in Normandie alle tot een toe wit;

in

in Savoyen zwart; in Beyeren kastanjebruin, enz. (y).

Het Rundvee is in Hongaryen meestal grijsachtig wit; in Frankenland ros, enz.

Op 't Eiland Corsica zijn de Honden en Paarden fraai gevlakt.

In Normandie zijn de Kalkoenen zwart: in Duitschland integendeel meest al wit.

Op de Kust van Guinea zijn, even als de Menschen welke daar woonen, ook de Vogels, inzonderheid die van het Hoendergeslacht (z) en de Honden zwart; en, dat boven al merkwaardig is, de Guineesche Hond (welken Linneus, ik weet niet op wat grond, den *Aegyptischen* noemt), heeft even eens als de Menschen onder dat Climaat, zoo wel die satijnachtige zachtheid en gladheid van huid, als ook eene sterkere en byna specifieke Huiduitwaasseming (*a*).

(y) Vergelijk Voigt's *Magazin* VI. D. 1. St. bl. 10.

(z) Zie Dan. Beeckman's *Voyage to and from Borneo*, Lond. 1718. 8*vo*. bl. 14.

(*a*) Vergelijk Pechlin *de habitu et colore Aethiopum*, Kilon. 1677. 8*vo*. bl. 56.

§. 28.

§. 28.

2.) *De Vlechten der Hairen.*

Ten opzichte van *de vlechten* der hairen, hoe groot eene verſcheidenheid is er niet in de wol alleen van Schaapen onder verſchillende Luchtſtreeken gebooren, van de zachte Tibetaanſche af, tot de dikke, en byna harde Aethiopiſche wol toe.

Of in de Varkensborſtels, welke by voorb. by de Zwynen in Normandie zoo zacht zijn, dat zy ongeſchikt zijn om er kleerborſtels van te maaken.

En hoe groot een onderſcheid is er in dat opzicht niet tusſchen het wilde en tamme Zwijn, vooral indien men acht geeft op de korte vlasachtige wol, welke tusſchen de borſtels ingeplant is.

En hoe verwonderlijk integendeel is niet het uitwerkſel van eene zekere byzondere waereldſtreek op het hair van meer dan een ſoort van Huisdieren, gelijk dat van het Climaat van Galatia op de gebaarde Ancyraanſche Dieren, op de Konynen en Katten, wier hairen even merkwaardig zijn door derzelver zijdachtige zachtheid, en opmerkelyke lengte, als mede meestal door derzelver ſneeuwwitheid.

§. 29.

§. 29.

3.) *De Geſtalte.*

Ten opzichte *der geſtalte*, is het onderſcheid tusſchen een Patagonier en een Laplander veel geringer, dan het geen men ſteeds in andere Huisdieren van verſchillende Waereldſtreeken waarneemt. Dus zijn by voorb. de Zwynen, welke uit Europa op het Eiland Cuba overgebracht zijn, tweemaal zoo groot geworden als te vooren (*b*).

Even eens is het gelegen met het Rundvee 't welk men op Paraguay heeft overgebracht (*c*) enz.

§. 30.

4.) *De figuur en evenredigheid der deelen.*

Wat *de evenredigheid* der deelen betreft, welk eene aanmerkelyke verſcheidenheid is er niet tusſchen de Arabiſche en Syriſche Paarden, en die van het noordelijk gedeelte van Duitschland; tusſchen

(*b*) Zie Voigt's *Magazin* ter aangehaalde plaats.

(*c*) Vergelijk F. Saver. Clavigero *Storia antica del Mesſico* T. IV. bl. 142.

ſchen de langpootige Koeijen van de Caab de Goede Hoop, en de Engelſche kortpootigen.

De Zwynen in Normandie hebben de achterpooten veel langer dan de voorpooten, enz.

De Koeijen in ſommige Engelſche Provincien, in Ysland, enz. hebben in 't geheel geene hoornen (*d*); de Siciliaanſche integendeel hebben ze zeer lang: - om nu niet te ſpreeken van de verbaazend lange hoornen der Abyſſiniſche Runderen, zoo als de Ridder Banks er my getoond heeft, welke, indien men Bruce gelooven mag, veel eer ſchynen toegeſchreven te moeten worden aan eene ziekelyke oorzaak.

Doch het veelhoornig Schaap kan men hier te recht opnoemen: en wat de verſcheidenheid der hoeven betreft, geheele ſtammen van Zwynen, welke zoo wel ongeſpleten, als in drieën geſpleten klaauwen hebben (*e*).

Ten opzichte van andere deelen, de breedſtaartige Schaapen; de gekuifde Canarievogels (in Duitschland gemeenlijk *Kapp - Vögel* genoemd), en andere diergelyken.

(*d*) Vergelijk ook Hippocrates *de aëribus aquis et locis* S. 44.

(*e*) Voigt's *Magazin* ter aangehaalde plaats.

§. 31.

5.) *Voornaamelijk de gedaanten der Bekkeneelen.*

Men ziet dat *de gedaanten der Bekkeneelen* in de verſcheidenheden van het Menſchelijk Geſlacht ſteeds van elkander verſchillen; dan dat geheele verſchil is geen zier grooter, ja naauwelijks te vergelyken met dat geen, 't welk men kan waarneemen tusſchen andere Huisdieren uit verſchillende Landen.

Het Bekkeneel van een Aethiopiër by voorb. verſchilt niet meer van dat van een Europeëan, dan het Bekkeneel van een tam Zwijn van dat van een wild Zwijn; of de kop van een Napolitaansch Paard, welke men van wegen de gelijkheid ramshoofdig noemt, van die van een Hongaarsch Paard, welke des kundigen weeten dat kennelijk is door deszelfs zonderlinge kortheid en breedte van den Onderkaak.

By den Aueros, van wien het Rundvee afſtamt, bemerkt men, volgens de waarneeming van Camper, zeer groote traangroeven, welke ingendeel by ons Rundvee door verbastering geheel vergroeid zijn.

Ik zwyge van de zoo wonderbaarlyke verbastering

tering des Bekkeneels in de verſcheidenheid der Hoenderen, welke men Paduaſche noemt (*f*).

§. 32.

B.) OORZAAKEN *der Verbastering.*

Het Dierlijk leven vooronderſtelt twee vermogens, welke van de Levenskrachten afhangen, als de eerſte en voornaamſte voorwaarden van alle deszelfs byzondere verrichtingen:

Naamelijk voor eerst, het vermogen om de prikkelingen welke op het lighaam werken zoodaanig gewaar te worden, dat de deelen daar door worden aangedaan;

En ten anderen; het vermogen om in gevolge van die aandoening zoodaanig te rug te werken, dat de beweegingen van het leevend lighaam daar door worden opgewekt en volvoerd.

Er is derhalven geene beweeging in het dierlijk werktuig, zonder eene voorafgaande prikkeling, en zonder een werkzaam iets, het welk door dezelve te rug werkt.

Dit

(*f*) Zie Pallas *Spicileg. Zoologie.* fasc. IV. p. 22. en Sandifort *Museum Anatom. Acad. Lugd. Bat.* T. I. p. 30.

Dit zijn de ſpillen waarop de geheele Natuurkunde der Dierlyke huishouding draait.

En dit zijn ook de bronnen waar uit, even gelijk het werk der Voortteeling, zoo ook de *oorzaaken der verbaſtering* ontſtaan; dan om zulks ook voor hun, welke in de leer der Natuurkunde minder ervaren zijn, duidelyker te maaken, is het noodig uit die leer eenig onderwijs vooraf te laaten gaan.

§. 33.

De Vormdrift.

Op eene andere plaats heb ik reeds bepaaldelijk, en in een boekje 't welk alleenlijk over dat onderwerp handelt, getracht aan te toonen, dat het gemeenlijk zoo genaamde ontwikkelings - ſtelzel, (het welk naamelijk leert, dat er geen Dier of geene Plant geteeld wordt, maar dat alle byzondere bewerktuigde lighaamen reeds van het begin der Scheppinge, als zoo veele kiemen vooraf geformeerd zijnde, ſlechts by opvolging ontwikkeld worden), noch met het geen men in de Natuur ziet geſchieden, noch met de gezonde redeneerkunde overeenkomt: maar dat men integendeel zeer geſchikt de twee beginſelen der ontvouwing van de bewerktuigde lighaamen der Natuur kan ſamenvoegen, naamelijk het Natuur - werktuiglyke met het doeleindelijk (*teleologicum*);

gicum); en dat zoo doende, niet alleen het geen men in de Voortteeling ziet geſchieden, maar ook de gezonde reden ons daar heenen leiden, dat wy veel eer ſtellen moeten:

> Dat het teelvocht niets anders is dan eene ongeformeerde ſtoffe van bewerktuigde lighaamen, welke in kracht verſchilt van de ingeſchapen ſtoffe van het onbewerktuigd Rijk der Natuur, dan welke uit deszelfs verſchijnſelen kennelijk is, waar door onder zekere voorwaardelyke omſtandigheden van rijpheid, menging, plaats enz. hetzelve eenen voor hun beſtemden en bepaalden vorm aanneemt, eerst door het werk der Voortteeling, en naderhand dien vorm behoudt door de werking der voeding, en dezelve; indien ze ſoms mogt verminkt geworden zijn, zoo veel mogelijk door middel der wedervoortbrenging herſtelt.

Dit vermogen, om het niet met andere ſoorten der levenskracht, of met de onzekere en onbepaalde naamen der Ouden, gelijk by voorb. die van formeerend vermogen (*vis plaſtica*) enz., te verwarren, zy het my geöorloofd met den naam van VORMDRIFT (*niſus formativus*) te onderſcheiden: met welken naam echter ik niet zoo

zeer de oorzaak heb willen betekenen, als wel een zeker onafgebroken, en zichzelven altoos gelijk blyvend uitwerkſel, van achteren, gelijk men zegt, uit de beſtendigheid zelve, en de algemeenheid der verſchijnſelen getrokken; byna op dezelfde wyze, als wy ons bedienen van den naam van aantrekking of zwaarte, om eenig vermogen aan te duiden, wiens *oorzaaken* evenwel in eene dikke duiſternis begraven liggen.

Gelijk dan andere levenskrachten, indien dezelve door voor hun beſtemde en geſchikte prikkelingen worden opgewekt, in werking gebracht worden en gereed om te rug te werken; zoo wordt ook de Vormdrift gaande gemaakt door zoodaanige prikkelingen, als met dezelve overeenkomen, gelijk by voorb. de warmte, welke by het uitbroeijen van eijeren plaats moet hebben, enz.

Dan daar de andere levenskrachten, gelijk het ſamentrekkings-vermogen, de ſpierkracht, enz. zich niet openbaaren, ten zy door beweeging; zoo maakt deeze integendeel waar van wy hier handelen zich kennelijk, door aan de ſtoffe haaren wasdom en bepaalden vorm te geeven; waar door het dan ook gebeurt, dat elke Plant en elk Dier dezelfde gedaante, welke zy hadden, op hun kroost voortplanten (het zy dat zulks onmiddelijk geſchiede, of van trap tot trap

en

en met eene langſaam elkander opvolgende byvoeging en verwisſeling, door eene geheele herſchepping).

De Vormdrift kan nu voornaamelijk op drieërley wyze van de voor haar beſtemde richting en regel afwyken. En wel voor eerst, door de wanſchapen vorming; voorts door het voortbrengen van tweeſlachtige wezens, uit eene vermenging van het teelvocht van verſchillende Soorten; eindelijk door de verbastering in de eigenlijk zoo genaamde verſcheidenheden.

De wanſchapen vorming, waardoor een geheel gebrekkig en wanſtaltig tegennatuurlijk maakſel aan de bewerktuigde lighaamen wordt medegedeeld, het zy zulks geſchiede door eene verſtooring, en als het ware eene dwaaling der Vormdrift, het zy ook op eene toevallige wyze, als door eene uitwendige drukking enz., gaat ons voor 't tegenwoordige niet aan.

Even min behoort het thans tot ons beſtek om te ſpreeken van de tweeſlachtige Dieren, uit eene vermenging van het teelvocht van onderſcheiden *Soorten* gebooren, dewijl ingevolge van eene zeer wyze Natuurwet, (welke naamelijk voor eene oneindige verwarring der eigenaartige Vormen zorgt), zoodaanige tweeſlachtige Dieren, inzonderheid in het Dieren-rijk, byna nooit

nooit dan door menſchelyken dwang gebooren worden; en als dan nog meest altijd onvruchtbaar zijn, zoo dat zy haaren nieuwen onregelmaatigen vorm, welke uit eene even ongeregelde voortteeling ontſtaan is, niet verder kunnen voortplanten. Intusſchen echter kan de geſchiedenis van tweeſlachtige Dieren, van verſchillende *Soorten* gebooren, de ſtoffe waar over wy thans handelen ook ophelderen; eensdeels uit hoofde der overeenkomst met die tweeſlachtige Dieren, welke uit verſchillende *verſcheidenheden* ontſtaan, waar van ik hier na ſpreeken zal, andersdeels, om dat zy een hoofdbewijs daar ſtellen, om die theorie der ontwikkeling van voorafgeformeerde kiemen te wederleggen, en om integendeel ten duidelijkſten de kracht en het vermogen der Vormdrift te betoogen, welke ieder een klaar zal gevoelen, die de zoo bekende en merkwaardige proeven behoorlijk overweegt, volgens welke, in de zeldzaame voorbeelden van *vruchtbaare* tweeſlachtige Dieren, hunne bevruchting geduurende verſcheiden geſlachten meermaalen herhaald zijnde, door middel van 't mannelijk zaad van hetzelfde Soort, die nieuwe gedaante der nakomelingen van de tweeſlachtige Dieren, allengs zoo zeer van den eerſten moederlyken vorm was afgeweken, dat ze veel eer langs hoe meer overging tot de vaderlyke gedaante van het andere Soort, en dus eindelijk *de eerstgemelde* moederlyke gedaante in de vaderlyke (als het ware door eene willekeurige her-

ſchep-

ſchepping) geheel en al ſcheen veranderd te zijn (g).

Dan gelijk de vermenging van teelvochten, welke in ſoort onderling verſchillen, al hoewel ze niet het geheele in werking brengen der Vormdrift vernietigt, en als 't ware verſmoort, haar echter eene zonderlinge en onregelmaatige richting geeft; zoo vermag ook eene aanhoudende en onafgebroken, geduurende veele geſlachten voortgezette werking van zekere byzondere prikkelingen op de bewerktuigde lighaamen, insgelijks zeer veel om de Vormdrift allengs van haaren gewoonen weg te doen afwyken; en die afwyking is de rijkſte bron der *verbastering*, en de moeder van de eigenlijk zoo genaamde verſcheidenheden.

Laaten wy dan nu ter zaake komen, en de voornaamſte dier prikkelingen afzonderlijk behandelen.

(g) Kölreuter, *dritte Fortſetzung der Nachricht von einigen das geſchlecht der Pflanzen betreffenden Verſuchen*, etc. bl. 51. §. 24, met het opſchrift: „ *Gänzlich vollbrachte verwandlung einer natürlichen pflanzengattung in die andere.*"

§. 34.

Het Climaat.

Dat het Climaat, gelijk op alle bewerktuigde lighaamen, zoo ook voornaamelijk op de warm bloedige Dieren, eenen byna oneindigen invloed heeft, zal ieder ligt begrypen, welke voor eerst overweegt, met welk eene innige en aanhoudende verbindtenis die Dieren, zoo lange zy leeven, aan de werking der Dampkringslucht waar in zy zich bevinden blootgesteld zijn: voorts uit hoe menigvuldige hoofdstoffen, gelijk men ze noemt, zoo wel uit de gasvormige beständdeelen, als uit zulke, welke er eigenlijk niet toe behooren, gelijk het licht, de warmte, de electrieke stoffe, enz. die lucht, (welke men zelve wel eer voor eene eenvoudige hoofdstoffe gehouden heeft), op eene verwonderlyke wyze samengesteld is: maar eindelijk ook op hoe veelerley wyze de evenredigheid dier hoofdstoffelyke beständdeelen tot elkander verschilt, en hoe verscheiden naar maate van dat verschil de werking der Dampskringslucht op gemelde Dieren zijn moet: voornaamelijk indien men zoo veele andere dingen in aanmerking neemt, door wier bykomst de Climaaten zoo veel van elkander verschillen, gelijk de ligging der Landen met betrekking tot de Luchtstreeken (*Zonae*) der Aardbol, tot den afstand der Zon; tot de Bergen, de nabyheid der Zee, of Meiren

ren en Rivieren, de Landwinden, en onnoemelijk veel andere diergelyke dingen.

De Lucht derhalven, welke de gemelde Dieren, van het oogenblik af dat zy ter waereld gebracht zijn, inademen, op zoo veelerley wyzen door de verſcheidenheid der Climaaten veranderd, wordt in derzelver longen, als in leevend werkhuis ontbonden; een gedeelte daar van wordt met het ſlagaderlijk bloed door het geheele lighaam verſpreid, dan naar evenredigheid van dat gedeelte worden andere hoofdſtoffen daar en tegen van dezelve geſcheiden, en deels naar de buitenſte bekleedſelen des lighaams gevoerd, deels met het terugvloeiend bloed der aderen naar de Ingewanden, welke voor de ademhaaling beſtemd zijn, te rug gebracht.

Hier van daan de verſcheiden wyzigingen van het bloed zelve, en de aanmerkelyke invloed daar van op de affcheiding der vochten, inzonderheid der zulken welke olyachtig zijn, gelijk het Vet, de Gal, enz.

Hier van daan eindelijk de werkingen van al het gemelde, als zoo veele *prikkelingen*, op het leevend vaste deel, en eensdeels de te rug werking van dat werkzaam geworden vaste deel, welke daar van afhangt, andersdeels, het geen eigenlijk tot dit ons onderzoek betrekkelijk is, de richting en bepaaling der VORMDRIFT.

Deeze

Deeze aanmerkelyke en geduurige invloed van het Climaat op de Dierlyke huishouding, en de gedaante, en het maakſel des lighaams, ſchoon ze ten allen tyde door opmerkſaame Waarneemers erkend is, zoo is ze echter voornaamelijk in onze tyden, zoo door de aanmerkelyke vorderingen welke de Scheikunde gemaakt heeft, als door eene naauwkeuriger beöeffening der Natuurkunde van den Mensch, ten ſterkſten opgehelderd en bevestigd.

Niettemin is het echter dikwijls moeielijk en bezwaarlijk in het onderzoek der verſcheidenheden te bepaalen, wat enkeld aan het Climaat, wat veel eer aan andere verbasterings-oorzaaken, wat eindelijk aan de ſamenloop van het een met de anderen toe te ſchryven zy.

Intusſchen veroorloove men my echter het een en ander verbasterings voorbeeld by te brengen, het geen ten duidelijkſten van den invloed van het Climaat ſchijnt afgeleid te moeten worden.

By voorb. de witte *kleur* van veele Dieren, welke onder Noordelyke Luchtſtreeken woonen, en welke in de gemaatigde Luchtſtreeken anders gekleurd zijn. De Vosſen, Haazen, Lastdieren, Valken, Raaven, Kaauwen, Merels, Vinken, enz. ſtrekken ons ten voorbeeld.

Dat men die witte kleur aan de koude moet toe-

toeſchryven, zulks leert ons de overeenkomst met het geen wy zien by die Dieren, welke in dezelfde Luchtſtreek de kleur welke zy des Zomers hadden in eene witte of gryze veranderen; gelijk de Wezels, Hermelynen, Haazen, Eekhoorntjens, Rendieren, het Sneeuwhoen, de Sneeuwortolan, en anderen (*h*).

Dus ſchrijf ik ook de zijdachtig zachte, en meest al ſneeuwwitte vacht der bovengenoemde Ancyraanſche Dieren (§. 28.) veel eer toe aan het Climaat, dan aan het ſoort van voedſel 't welk zy gebruiken, om dat Dieren welke allerley voedſel nuttigen en vleescheetende, gelijk de Katten, zoo wel als de herkaauwende planteetende Dieren, gelijk de Geiten, beiden zoodaanig eene vacht eigen is.

Even eens ſchijnt het gelegen te zijn met de koolzwarte kleur, welke wy verſchillende ordens van Dieren, zoo wel Zoogdieren als Vogels, onder zekere ſtreeken der verzengde Luchtſtreek, gelijk op de kust van Guinea, even als de Negers zien aanneemen.

En het is zeer merkwaardig, dat die Aethiopiſche

(*h*) Vergelijk onder anderen Linneus in *flora Lapponica* bl. 55. 352. van de uitgave van Smith.

pische zwartheid, zoo wel als die witheid der Syrische Dieren, schoon ze ook zelfs in verafgelegen Landen onder een geheel ander Climaat mochten overgebracht zijn, echter bestendig en geduurende eene lange reeks van geslachten blijft voortduuren.

En niet minder is het vermogen en de invloed van het Climaat op de *gestalte* der bewerktuigde lighaamen; daar de koude derzelver wasdom verhindert, welke integendeel door de warmte duidelijk vermeerderd en bevorderd wordt. Dus zijn by voorb. de Schotsche Paarden, of die uit het koude gedeelte van North Wales klein: in Schonen zijn de Paarden en het Vee, even gelijk de Inwooners, ryzig van gestalte en sterk gespierd, in Smalland worden ze allengs kleiner, in het Noordelijk gedeelte van Ooster Gothland zijn ze eindelijk naar evenredigheid zeer klein.

§. 35.

Het Voedzel.

Het is wel zeer waarschijnlijk, 't geen de scherpzinnigheid van den beroemden G. Fordyce voornaamelijk bewezen heeft, dat de zoo genoemde eerste bestanddeelen van allerley soort van Voedzel, 't zy men zulks neeme uit het Dieren - 't zy uit het Plantenrijk, dezelfde zijn: en dat uit dien hoofde door veelerley warmbloedige, zoo

vleesch-

vleesch - als planteetende Dieren, uit de zoo verſchillende ſoorten van voedzel, mits dat zulks ſlechts behoorlijk door de werktuigen der ſpijsverteering bewerkt is, eene zelfde chijl, en over 't algemeen het zelfde bloed gemaakt wordt: doch niet te min, ſchoon zulks der waarheid zeer na by ſchyne te komen, kan men echter niet loochenen, dat de ontelbaare bykomende hoedaanigheden van de verſchillende Voedzels, zeer veel vermogen om de natuur en de eigenſchappen der Dieren te veranderen.

Het zy genoeg dit met eenige weinige voorbeelden te bewyzen.

Dat ſommige Voedſels by voorb. eenen ſpecifieken invloed hebben op de *kleur* der Dieren, leeren ons de Zangvogels, inzonderheid die uit het geſlacht der Vinken en Leeuwerken, welke men weet dat langſaamerhand zwart worden, indien men ze alleen met Hennipzaad voedt.

Dat de *Hairvlechten* zeer veel door het ſoort van Voedzel 't welk de Dieren gebruiken veranderd worden, leeren wy uit het voorbeeld van het Africaanſche Schaap, 't welk in Engeland is overgebracht; wiens wol, welke van natuure ſlecht en ſtroef gelijk kemelshair is; na dat het een jaar met Engelsch gras gevoed

was,

was; eene voortreffelyke zachtheid gekregen heeft (*i*).

Dan hoe groot het vermogen van het Voedzel is om de *gestalte* en de *evenredigheid* te veranderen, blijkt duidelijk uit de vergelyking der Huisdieren met elkanderen. De Paarden by voorb., welke in vette Weilanden (welke men in 't Hoogduitsch *Maschländer* noemt) hun voedzel zoeken, gelijk de Friesche enz., worden zeer groot; daar die geenen integendeel welke op eenen steenachtigen keijigen grond, gelijk de Oelandsche, of op dorre heiden weyden, klein blyven. Dus worden de Koeijen op eenen vetten grond ook verbaazend vet en dik gebuikt, doch hunne pooten zijn naar evenredigheid korter; maar worden zy met drooger gras gevoed, gelijk by voorb. het Caabsche is, zoo worden zy zoo vet niet, doch hunne pooten zijn dan byzonder sterk en gespierd: om nu niet te spreeken van het menigvuldig verschil in de *smaak* van het Vleesch, of van het *gewicht*, welke insgelijks afhangen van de verscheidenheid van 't Voedzel.

(*i*) Vergelijk James Bates *on the literal doctrine of original Sin.* Lond. 1766. 8vo. bl. 224.

§. 36.

§. 36.

De Levenswyze.

Daar ik nu over de Levenswyze als eene Verbasterings - oorzaak ſpreeken zal, zoo brenge ik daar toe al dat geen, het welk, behalven het Climaat en Voedzel, zoodaanig eene betrekking heeft op de Natuurlyke Dierlyke Huishouding, dat, wanneer het lang en by aanhoudenheid op dezelve werkt, het de geſtalte des lighaams eindelijk eenigermaate kan veranderen; en hier toe brengen voornaamelijk de *beſchaaving*, en het *vermogen der gewoonte* het hunne toe, wier kracht en invloed men insgelijks allermeest in onze Huisdieren ten duidelijkſten kan beſpeuren.

Slaan wy by voorb. ſlechts het oog op het verbaazend verſchil, 't welk er is in het maakſel en de evenredigheid der deelen, tusſchen een in het Ryſchool gedresſeerd, en een wild Paard. Indien het laatstgemelde met anderen vecht, zoo bijt het veel eer, dan dat het achter uit ſlaat; doch het eerstgemelde getoomd, en met hoefyzers beſlagen, zal integendeel veel eer daar mede zynen vyand ſchoppen, en ontleert als 't ware het byten. De meeste geſlachten der Zoogdieren, welke de Mensch zich heeft ondergeſchikt gemaakt, laaten hunnen ſtaart en ooren hangen, en betoonen daar door hun zachtzinnig en door ſlaverny neerſlachtig gemoed. By veelen worden zelfs

de lighaamelyke verrichtingen, de afscheiding, de voortteeling, enz. verbaazend veel veranderd. Het Huiszwijn by voorb. scheidt in deszelfs vetrok eene aanmerkelyke menigte vet af, welke het Wildzwijn ontbreekt, wiens tedere en als 't ware wolachtige hairen, welke tusschen de borstels verspreid zijn, integendeel in de verscheidenheid van 't Huiszwijn langsaamerhand verdwynen. Deeze Huisdieren zijn veel meer dan hunne wilde Voorouders aan wanschapen geboorten onderhevig, en aan eene menigte nieuwe ziekten; ja, wat meer is, aan geheel nieuwe soorten van wormen, waarvan in derzelver wilde en oorspronglyke verscheidenheid geen schaduw te vinden is; de waarheid van deeze stelling, welke men geenszins moet ontkennen, schoon ze leerstrydig is; zy het my geöorloofd te bewyzen met het voorbeeld van de Blaaswormen welke men in het Zwynenvleesch vindt (*k*), (by de Duitschers *Finnen*, by de Italiaanen *Lazaroli* genoemd). Hier toe breng ik ook de dwergachtige gestalte uit hoofde eener al te vroege en ontydige vermenging, en diergelyken meer.

(*k*) Zie Malpighii *opera posthuma* bl. 84. van de Londonsche druk in 1697. fol.— En J. A. E. Goeze *Entdeckung dass die Finnen im Schweinefleisch keine Drüsenkrankheit, sondern wahre Blasenwürmer sind.* Halle 1784. 8vo.

§. 37.

§. 37.

De Voortteeling van Dieren van tweeërley geſlacht.

De tot dus verre opgenoemde drieërley Verbasterings - oorzaaken kunnen niet dan door eene lange, aanhoudende, en geduurende veele reekſen van geſlachten voortgezette werking, het oorſpronglijk eigenaartig kenmerk en de gedaante der Dieren langſaamerhand en allengskens veranderen, en verſcheidenheden te weeg brengen.

Doch anders is het met de zaak geſteld, en reeds aan het eerstkomend nageſlacht wordt het nieuwe character medegedeeld, wanneer zoodaanige verſchillende verſcheidenheden, welke ten laatſten uit de bovengemelde oorzaaken ontſtaan zijn, zich met elkander vermengen, het geen een tweeſlachtig kroost doet gebooren worden, 't welk op geen van beiden de ouders over 't geheel gelijkt, maar in de gedaante van beiden deelt, en eene als 't ware tusſchen beiden geplaatſte gedaante heeft.

In 't gemeen noemt men tweeſlachtige Dieren zoodaanigen, welke gebooren zijn van Ouders van een geheel verſchillend *Soort*, gelijk de Muilezels van eene Merry en een' Ezel gebooren, of de Vogeltjens uit eene vermenging van een Canarievo-

gel en een Hennipvink, enz. Dan hier van ſpreeken wy hier ter plaatſe niet, dewijl zulke verſcheidenheden in het Menſchelijk Geſlacht geen plaats hebben kunnen.

Het ontbreekt wel niet aan verhaalen van goddelooze vermengingen van Menſchen met Dieren, wanneer of Mannen met vrouwelyke Dieren zich vergaderd hadden, (daar toe, of door eene toomelooze geilheid vervoerd (*l*), of ingevolge van een waanzinnig gevoelen van ingetogenheid (*m*), of

---

(*l*) Vergelijk by voorb. Th Warton ad *Theocr. Idyll.* I. 88. bl. 19. „ *Audivi ex docto quodam amico,* „ *qui per Siciliam Insulam iter faciens, ibidem cum vetera* „ *monumenta, tum populi mores accuratius investigaverat,* „ *inter confessionis articulos a Siculis caprariis apud montes* „ *vitam solitariam degentibus, etiamnum per sacerdotes pro-* „ *prios rite solere exigi, an rem cum hircis suis habue-* „ *rint.*" —— Den beroemden Michaëlis, Hannoversch Legerdoctor, heeft men verhaald, dat de Cretins, in weerwil der ellendige verdooving hunner zielsvermogens, niet te min ſomwylen door eene toomelooze geilheid als raazend worden, en zich niet zelden met het vee in de Alpiſche Salzburgſche Valleijen vermengen. Vergel. *Medicinische Bibliothek* III. D. bl. 649.

(*m*) Zie Mart. à Baumgarten Eq. Germ. *peregrinatio in Aegyptum, Arabiam* etc. bl. 73. „ *Ex Alchanica* „ *Aegypti egressi, venimus ad cajale quoddam Belbes die-* „ *tum, ubi carabenae eunti Damascum sumus coniuncti. Ibi* „ *vidimus sanctum unum Saracenicum, inter arenarum cu-* „ *mulos, ita ut ex utero matris prodiit, nudum seden-* „ *tem.*

of om dat zy eenig geneeskundig nut uit zulk eene misdaad verwachtten (*n*)); of Vrouwen door mannelyke Dieren bekend waren, (het zy zulks door eene geweldige verkrachting geschied ware (*o*), het zy dat de Vrouwen, van geilheid raazend, hun daar toe aanzochten (*p*), het zy dat ze zich uit godsdienstig bygeloof aan dezelven overgaven (*q*)); doch wy hebben echter nooit eenig

---

„ *tem.* —— *Audivimus sanctum illum, quem eo loco vi-*
„ *dimus, publicitus apprime commendari: eum esse hominem*
„ *sanctum, divinum ac integritate praecipuum, eo quod nec*
„ *foeminarum umquam esset nec puerorum, sed tantummodo asel-*
„ *larum concubitor atque mularum.*"

(*n*) Dat by voorb. de Persiaanen, wanneer zy me Heupjicht gekweld zijn, ten dien einde zich met de wilde Ezelinnen vermengen, verhaalt de beroemde Pallas in *Neuen Nordischen Beyträgen* II. St. bl. 38.

(*o*) By voorb. door Baviaanen. Vergelijk Th. Phillips reize naar Guinea, in Churchill's *Collection of Voyages* VI. D. bl. 211. „ *Here are a vast number of*
„ *over-grown large baboons, some as big as a large mas-*
„ *tiff dog which go in droves of* 50 *and* 100 *together, and*
„ *are very dangerous to be met with, especially by women;*
„ *who I have been credibly assured they have often seiz'd*
„ *upon, ravish'd, and in that kind abus'd one after ano-*
„ *ther, till they have kill'd them.*"

(*p*) Dus verhaalt Steller in *Beschreibung von Kamschatka* bl. 289., dat de Kamschatdaalsche Vrouwen wel eer zich met honden vermengd hebben.

(*q*) Gelijk de Mendesische Vrouwen aan den heiligen bok; over welke zonderlinge godsdienstige plegtigheid

eenig voorbeeld gevonden, van een geloofwaardig getuigen bygebracht, van zulk eene vermenging welke vruchtbaar geworden, en dat er een tweeslachtig schepzel gebooren was uit de afgryzelyke vermenging van een Mensch met een Beest.

Doch wy handelen alleenlijk van die tweeslachtige Dieren, welke uit eene vermenging van verschillende *verscheidenheden* van een en het zelfde Dier-soort gebooren zijn, wanneer by voorb. een groene Canarievogel zich vereenigt met de witte verscheidenheid enz.; en zoodaanig eene vermenging vermag zeer veel om de kleur of het maaksel van het nieuwe kroost, dat daar uit ontstaan moet, te veranderen; zoo dat men er een zeer nuttig gebruik van kan maaken in de aanfokkery der Huisdieren; om het kroost te verbeteren en te verfraayen, inzonderheid in de Paarden- en Schaapenfokkery.

---

men kan nazien, die daar over zeer breed uitweidt, d'Hancarville in *Recherches sur l'origine des arts de la Grèce*, I. D. bl. 320.

§. 38.

Erffelyke eigenſchappen der Dieren uit hoofde eener ziekelyke ongeſteldheid.

De erffelyke aanleg tot ziekten ſchijnt op het eerſte inzien meer tot de Ziektekunde, dan wel tot de Natuurlyke Historie der Dieren, te behooren: doch wanneer men de zaak wat naauwkeuriger inziet, zal het ligtelijk blyken, dat dezelve in meer dan een opzicht indedaad ook gebracht kan worden tot de oorzaaken der Verbastering, waar over wy thans handelen.

Want voor eerst, ſchoon eenige uitwendige hoedaanigheden der Dieren, volgens het gemeene gevoelen, geenszins tot de waarlijk ziekelyke geſteldheid pleegen gebracht te worden, zoo ſchynen ze echter daar zeer na by te komen, daar dezelve toch meestal met eene tegennatuurlyke ongezonde geſteldheid gepaard zijn. Hier toe brenge ik by voorb. de byzondere witte kleur van eenige Dieren, welke de wyze Verulamius reeds over lang de kleur der zwakheid (*colour of defect*) genoemd heeft. En dat dezelve indedaad niet zelden uit eene ondeugende geſteldheid, en eenig gebrek der lighaamelyke huishouding, ontſtaat, leeren ons de Hongaarſche Koeyen, welke, ten zy ze gelubt zijn, geene witte vacht krygen:

doch aan den anderen kant zoo weet men ook, dat er ziekelyke toevallen op zulk eene witte kleur volgen, uit de voorbeelden der Ancyraansche Honden en Katten, als waar van het eene gemeene en bekende waarneeming is, dat ze meest altijd hardhoorend zijn.

Maar ook ten anderen, zoo schynen eenige eigenlyke Ziekten, wanneer de natuur der Dieren geduurende eene lange reeks van geslachten aan dezelven als 't ware gewend is, langsaamerhand goedaartiger en voor dezelven minder ongemakkelijk te worden, zoo dat ze eindelijk naauwlijks meer voor eene Ziekte pleegen gehouden te worden. Hier van levert ons een voorbeeld op dat soort van gebrekkige witheid, welke met het gemis van die zwarte verwe, welke het inwendig gedeelte des oogs van de warmbloedige Dieren bekleedt, gepaard zijnde, bekend is onder den naam van *Leucaethiopia.* Wanneer deeze Ziekte slechts nu en dan, en niet algemeen, de eene of andere vrucht aangrijpt, (want het is altijd eene aangebooren kwaal), zoo draagt ze duidelijk het kenteken van eene ongedaantheid, welke doorgaans eene byna melaatsche gesteldheid vertoont, doch wanneer ze in anderen, als 't ware by overerving, door eene lange reeks van geslachten verouderd is, zoo wordt dezelve eene tweede natuur, zoo dat er by voorb. in de witte verscheidenheid der Konynen geen het minste blijk meer over-

overblijfc van de voormaalige ziekelyke gesteldheid, (welke de overeenkomst echter met andere Dieren, welke zulk eene onregelmaatige witheid en daar by roode oogen hebben, ten duidelijksten aan den dag legt): en dat de Fret voor een byzonder *Soort* van het Wezelgeslacht door de Dierkundigen gehouden is, wien ik echter te vooren reeds gezegd heb (§. 23.) dat men, zoo ik my niet bedriege, slechts voor eene loutere verscheidenheid van den Bunzing houden moet, en wel door eene oorspronglyke ziekelijkheid uit hoofde der *Leucaethiopia.*

§. 39.

Twistvraag: kunnen verminkingen of andere kunstbewerkingen insgelijks aangebooren verscheidenheden der Dieren veroorzaaken?

Men heeft er over getwist, of mismaaktheden of verminkingen, 't zy by geval, 't zy met opzet aan Dieren toegebracht, voornaamelijk indien ze geduurende eene lange reeks van geslachten herhaald waren, eindelijk by vervolg van tijd als 't ware in eene tweede natuur konden veranderen, zoo dat het geen te vooren slechts het werk der kunst was, naderhand in eene aangebooren geschapenheid ontaard was. Deeze hebben zulks

bevestigd (*r*); anderen wederom ontkend (*s*).

Zy die het ſtaande houden beroepen zich op de voorbeelden der jongen van verſcheiden Dieren, by voorb. van Honden, Katten enz., waar van er behoorlyke getuigenisſen zijn dat ze met geknotte ooren en ſtaarten gebooren zijn, na dat men derzelver ouders van die deelen beroofd hadt, als mede der mannelyke kinderen, welke onder de beſneden Volken doorgaans van natuure onbeſneden gebooren worden (*t*), of der lidtekens welke de ouders uit hoofde eener wonde gekregen hadden, waar van het bekend is, dat de kinderen naderhand met de tekenen daar van gebooren zijn. Ja Buffon zelve leidde uit die zelfde bron eenige byzondere kentekenen van ſommige Dieren af, gelijk het eelt op de borst en de knieën der Kameelen, of het naakte ſchilferachtige voorhoofd van den Roek (*Corvus frugilegus*).

Zy

(*r*) Hippocrates reeds en Ariſtoteles. En onlangs nog de beroemde Klügel in zyne *Encyclopaedia*, I. Deel bl. 541, 2. druk.

(*s*) By voorb. de beroemde Kant in *Berliner Monatſchrift* 1785. VI. Deel, bl. 400.

(*t*) Voigt's *Magazin* VI. D. 1. St. bl. 22. en 4. St. bl. 40. en volg.

Zy die het onkennen verwerpen niet ten onrechte dit gevoelen van Buffon, daar hy als reeds bewezen aanneemt 't geen nog bewezen moet worden; en oordeelen dat men de overige bygebrachte voorbeelden veel eer aan louter toeval moet toeſchryven.

Ik voor my neeme tot hier toe geen van beide gevoelens, noch het bevestigend, noch het ontkennend, voor het myne aan; doch ik zal my gaarne aan de zyde der ontkennenden voegen, indien zy my reden kunnen geeven, waarom zulke zonderlinge maakſels, 't zy met opzet, 't zy by geval gebooren, volſtrekt niet op het nageſlacht zouden kunnen voortgeplant worden; daar echter andere familietekenen, welke men voornaamelijk in het aangezicht waarneemt, en uit andere tot nog toe onbekende oorzaaken ontſtaan, gelijk de neus, of de lippen, of de wenkbraauwen enz., meest altijd in de familien geduurende eene langer of korter reeks van geſlachten, meer of minder beſtendig worden voortgeplant; zoo wel als de *werktuigelyke* ziekten (*u*), gelijk de gebreken der ſpraak en uitſpraak, en andere diergelyken; ten zy ze misſchien ook zouden willen bewee-

(*u*) De beroemde Hacquet brengt een merkwaardig voorbeeld by in het evengemelde Magazijn van Voigt VI. D. 4. St. bl. 34. en volg.

weeren, dat dit alles ook ſlechts by geval plaats hadt.

§. 40.

Eenige voorzorgen, welke men gebruiken moet in het onderzoek naar de oorzaaken der Verbastering.

Veele van de tot hier toe vermelde Verbasterings-oorzaaken zijn zoo klaarblykelijk, en zoodaanig buiten allen twijffel geſteld, dat het grootſte gedeelte van het geen men in de Verbasteringen ziet geſchieden, en hier boven vermeld is, ligtelijk en ontwijffelbaar tot dezelven, gelijk de uitwerkſels tot hunne oorzaaken, kan gebracht worden.

Doch aan den anderen kant zoo gebeurt het ſomwylen ook wel, dat veelen dier oorzaaken zoodaanig ſamenwerken, of elkander tegenwerken; als mede dat de bewerktuigde lighaamen zulk eene verſchillende en menigvoudige neiging, of tegenkanting hebben om te verbasteren; daar en boven ook, zoo is het uitwerkſel dier oorzaaken op die lighaamen zoo verſchillende, naar maate dat zy, om zoo te ſpreeken, onmiddelijk, of meer middelijk werken; en eindelijk zoo is ook het verſchil dier uitwerkſelen zoo groot, het zy wanneer ze, als 't ware met eene

hard-

hardnekkige beſtendigheid, door eene lange reeks van geſlachten voortduuren, of, onſtandvastiger van aart, binnen korten tijd wederom verdwynen; dat men, naar maate van die menigvuldige en verſchillende betrekkingen, ook de hoogſte omzichtigheid moet gebruiken in het naarvorſchen der verſcheidenheden.

Het zy my derhalven geoorloofd, ten gevalle der eerstbeginnenden, aan het einde van deeze Afdeeling, en eer wy overgaan tot de verſcheidenheden der Menſchen zelve, ten minſten eenige voornaame voorzorgen, waar op men in het ſtuk dat wy behandelen wel acht geeven moet, als een toegift te voegen.

1. *Hoe meer Verbasterings - oorzaaken er ſamenloopen, en hoe langer ze op het zelfde Dier - ſoort werken, des te duidelyker zal dat Soort van deszelfs oorſprongelijk maakſel kunnen verbasteren.*

Geen Dier kan derhalven in dat opzicht by den Mensch vergeleken worden, daar dezelve allerley voedzel gebruikt, onder allerhande Climaat leeft, en van alle Dieren het meest, en reeds van het eerſte begin van zijn geſlacht af, tam is: op wien derhalven het vereenigd vermogen van het Climaat, voedzel, en levenswyze het allerlangst heeft moeten werken.

Maar

2. *Maar eene Verbasterings - oorzaak, welke anders vermogend genoeg is, kan ook integendeel veranderd, ja verzwakt worden, door het bykomen van andere omstandigheden, vooral indien dezelve, als met de andere tegenstrydig, daar tegen aan werken.*

Hier van daan ziet men by voorb. overal in onderscheiden gedeelten van den Aardbol, schoon ze ook onder denzelfden graad van Aardrijkskundige breedte mogten gelegen zijn, echter eene zeer verschillende getemperdheid der Lucht, en een even verschillend, en somwylen byna tegenoverstaand uitwerksel derzelve op de gedaante der Dieren, naar maate dat ze, het zy door eene hooger of laager ligging, of door de nabyheid der Zee, of van moerassen, bergen of bosschen, of door het onderscheid van eene heldere of mistige Dampkring, of door eenen zonderlingen aart der grond, en andere diergelyke omstandigheden, onderling verschillen.

3. *Somwylen moet een sterk in 't oog loopend Verbasterings - verschijnsel, niet zoo zeer aan eenen onmiddelyken, als wel aan eenen* middelyken, *verafgelegen, en op het eerste gezicht verborgen invloed van de eene of andere oorzaak toegekend worden.*

Hier

Hier van daan moet men by voorb. de donkere kleur der Volken niet enkeld van de onmiddelyke werking der Zon op de huid afleiden, maar ook van een minder bekend vermogen derzelve, gelijk ze zulk een zeer aanmerkelijk vermogen heeft op de verrichtingen der Lever.

4. *De veranderingen uit zulk eenen* middelyken *invloed der oorzaaken ontſtaan ſchynen ſomwylen des te dieper wortelen te ſchieten, en ook des te beſtendiger op de volgende geſlachten voortgeplant te worden.*

Hier uit kan men by voorb., indien ik my niet bedrieg, de reden afleiden, waar om de zwarte kleur, welke men onder de verzengde Luchtſtreek gekregen heeft (§. 35.), ook onder eene andere Luchtſtreek langer ſtand houdt, dan de blanke kleur der Noordbewooners, indien ze in de Zuidelyke gewesten overgebracht zijn.

5. *Eindelijk zoo kan ook die* middelyke *invloed dier oorzaaken zoo diep verborgen liggen, dat men er zelfs nog niet naar kan giſſen, en tot hier toe de raadzelachtige Verbasterings - verſchijnſelen ſlechts tot dezelve, als tot hunnen oorſprong, brengen.*

Dus

Dus moet men by voorb. zonder twijffel tot die middelyke, en voor ons nog grootendeels verborgen, oorzaaken brengen de nationaale en beſtendige gedaante der Bekkeneelen, de nationaale kleuren der Oogen, enz.

DERDE AFDEELING.

OVER DE OORZAAKEN

WAARDOOR,

EN DE WYZEN

WAAROP

HET MENSCHELIJK GESLACHT,

IN 'T BYZONDER,

VERBASTERD IS.

§. 41.

Orde in het behandelen deezer Stoffe.

Laaten wy dan nu ter zaake komen, en het geen wy tot hier over de wyzen waarop, en de oorzaaken waardoor de Dieren over 't algemeen verbasteren, gezegd hebben, op de aangebooren verscheidenheid van het Menschelijk Geslacht toepassen, zoo dat wy de wyzen van verbastering

afzonderlijk optellen; en by elke wyze voegen het geen men van de oorzaaken weet, waar toe ze gebracht zoude kunnen worden: wy zullen dus beginnen met de kleur der huid, welke, schoon geen onbedrieglijk, echter het bestendigste van alle anderen, en een overerffelijk kenteken is (*w*), en welke in de tweeslachtige Dieren, uit eene vermenging van twee verscheidenheden van verschillende kleur gebooren (§. 37.), zeer duidelijk zich vertoont als een mengsel der kleuren van de beide ouders; tusschen welke verder en de kleur van het hoofdhair, en van den regenboog der oogen, eene groote overeenstemming plaats heeft, en betrekkelijk is tot het temperament der Menschen; welke ook over 't algemeen, zelfs den ongeleerden, het meest in 't oog loopt.

§. 42.

Zitplaats van de kleur der huid.

Gelijk het slymerig, gemeenlijk celachtig genoemd, weefzel, over welks zeer aanmerkelyke waardy in de huishouding van het menschelijk lighaam wy hier boven gesproken hebben (§. 17.), als het ware den grondsteun van het geheele dierlijk

(*w*) Zie den beroemden Kant in *Berliner Monatschrift* 1785. VI. D. bl. 391., en in *Teutschen Merkur* 1788. I. St. bl. 48.

lijk werktuig is, daar het tusſchen meest alle de overige eendaantige (*ſimilares*) deelen, tot het merg der beenderen toe, ingeweefd is; zoo is het zelve op de uitwendige oppervlakte des lighaams tot een wit en taay algemeen bekleedſel, naamelijk de *dikke huid*, opeengepakt, welke het geheele lighaam omringt en inſluit, en behalven andere deelen, voornaamelijk met eene aanmerkelyke voorraad, zoo van huidzenuwen, watervaten, als eindelijk ook van zeer naauwe en fyne netweefzels van bloedvaten voorzien is.

Hier van deelen de Zenuwen aan de dikke huid de gevoeligheid mede, op dat ze het werktuig van het Gevoel zou kunnen zijn, en als het ware over het geheele lighaam de wacht houden.

De Watervaten maaken die zelve huid tot een werktuig der opſlorping en inzuiging.

Doch de Bloedvaten behooren allermeest tot het onderwerp waar over wy nu handelen, als door welke de algemeene bekleedſelen des Lighaams, zoo wel als de Longen en het Darmcanaal de groote zuiverings-plaats, en het ſcheikundig werkhuis van het Menſchelijk werktuig uitmaaken, welke, gelijk ſtraks blyken zal, ook eene voornaame rol ſpeelt om de kleur der huid daar te ſtellen.

De dikke huid is beſmeerd met een zacht

ſlijm, 't geen volgens de verkeerde beſchryving van den eerſten ontdekker het *Netvlies van Malpighius* genoemd wordt, en als 't ware een kleverig verbindings-middel uitmaakt, waar door de buitenſte laag der bekleedſelen, naamelijk de Opperhuid, welke de oppervlakte des Lighaams overdekt, half doorſchynende, en in den gebooren Mensch zeer na aan de Dampkringslucht blootgeſteld is, met de dikke huid vereenigd wordt.

Het Netvlies en de Opperhuid; welke van een allereenvoudigst maakſel is, en geheel van zenuwen en vaten ontbloot, verſchillen zeer veel van den aart der dikke huid, doch komen onderling in meer dan een opzicht over een, zoo dat het allerwaarſchijnlijkst ſchijnt, dat deeze eendaantige deelen gelijkaartig zijn, ja dat de Opperhuid van het daar onderliggend Netvlies haaren oorſprong neemt.

Beide deeze aaneengrenzende laagen maaken ook de *zitplaats der kleur* van de bekleedſelen uit, en wel zoo, dat ze in blanke Menſchen, wanneer ze ongekleurd zijn, de natuurlyke ligtroode witheid laaten doorſchynen; doch dat in zwarten of anders gekleurden de voornaame huidverwe aan het *Netvlies van Malpighius* zich hecht, maar de Opperhuid, ſchoon bleeker, echter ten duidelijkſten in die kleur deelt, en hoe zwarter het Netvlies is, hetzelve ook des te dikker is en meer en meer de gedaante van een eigenaartig

vlies

vlies ſchijnt na by te koomen, doch integendeel hoe doorſchynender, ook des te tederder, en niet dan een vloeybaar ſlijm vertoont.

§. 43.

Verſcheidenheden der Natienaale kleur.

Schoon de Natuur op ontelbaare wyzen (x) ſchijnt te ſpeelen, ten opzichte van de Huidkleur der Menſchen, tusſchen de ſneeuwwitte blankheid van een Europeaansch Meisje, en de koolzwartheid van eene Senegambiſche Aethiopin; en geene dier wyzen of aan alle menſchen van de zelfde Natie gemeen; of aan eenige Natie zoo eigen

(x) Het geen over 't algemeen in de beöeffening der Natuurlyke hiſtorie groote moeylijkheden baart, naamelijk de onbepaalde en dikwylen willekeurige zin, waar in de meeste Schryvers zich van de naamen der kleuren bedienen, is my ook inzonderheid in het menschkundig onderzoek, waar over wy thans handelen, zeer lastig gevallen. Om dan niet van dezelfde fout beſchuldigd te worden, moet ik hier aanmerken, dat ik geenszins alle die naamen, welke ik by elk der vijf bovengemelde hoofdkleuren gevoegd heb, voor waare eensbetekenende woorden houde, by voorb. de Engelsche naamen *yellow* en *olive tinge* enz., maar dat ik alleenlijk heb willen aanduiden, dat die woorden door verſchillende clasſiſche Schryvers gebruikt zijn om de nationaale kleur van een en het zelfde volk te beſchryven.

eigen is, dat ze niet ook wel in anderen, ſchoon anderszins daar van zeer verſchillend, nu en dan voorkomt; zoo ſchynen echter over 't algemeen alle de Nationaale verſcheidenheden der kleur zeer gevoegelijk onder de volgende vijf Hoofdclasſen gerangſchikt te kunnen worden. En dus bekleedt

De 1. plaats de witte kleur, gelijk by voorb. die van de meeste Europeaanſche Volken is. Roode wangen zijn deeze verſcheidenheid byna eigen; welke men ten minſten in de overigen zelden waarneemt.

De 2. plaats de geele kleur (Eng. *yellow*, *olive tinge*), als het ware tusſchen die van tarwkorrels, en gekookte kweeën, of gedroogde citroenſchillen; ze is eigen aan de Mongoliſche Volken.

De 3. de koperkleur (Eng. *copper - colour*, Fr. *bronzé*), welke donker oranje en als 't ware roestkleurig is, en niet ongelijk aan kaneel of Leerlooyers run; ze is aan de Americaanſche Volken byna eigen.

De 4. de taankleur (Eng. *tawny*, Fr. *baſané*), eene kleur tusſchen die van versch mahogny hout en van kruidnagelen of kastanjes; ze is gemeen aan de Maleitſche Stam, en de bewooners van den Zuider Oceaan.

De 5.

De 5. plaats eindelijk de zwarte of roetkleur (Eng. *tawny black*), welke in sommige Aethiopische Volken pikzwart is (Eng. *jet black*): doch welke roetkleur geenszins aan de Aethiopiërs byzonder eigen is, doch ook in andere, zeer verschillende, en verre van elkander verwyderde verscheidenheden van 't Menschelijk Geslacht, by de hoofdkleur der huid gemengd gevonden wordt; gelijk in de Braziliaanen, Californiers (y), Indiaanen, en de Eilanders van de Zuidzee, alwaar by voorb. de Nieuw Caledoniers in dat opzicht den ongevoeligen overgang van de taankleur der Otaheiten, door de kastanjebruine kleur der bewooners van het Eiland Tongatabu, tot de zwarte kleur der Nieuw Hollanders maaken.

§. 44.

Oorzaaken dier verscheidenheid.

De zitplaats van de kleur der huid is hedendaags buiten allen twijffel gesteld. De verdeeling der verscheidenheden en derzelver schikking onder zekere Classen, schoon willekeurig, schijnt echter

(y) Vergelijk by voorb. over de Brasiliaanen G. Forster in Wilsons *Nachrichten von den Pelew Inseln* bl. 36.

Over de Californiers Begert, *Nachrichten von Californien* bl. 86.

echter klaar en duidelijk genoeg te zijn. Maar *de oorzaaken* dier verscheidenheid uittevorschen, zulks is niet zoo gemakkelijk. En wel voornaamelijk hebben zich de Schryvers bestreefd, om de kleur der Aethiopiërs te verklaaren, daar dezelve boven alle andere nationaale kleuren, reeds van de oudste tyden af, in het oog der Europeaanen heeft moeten loopen, en de vernuften aanspooren om daar naar onderzoek te doen. Het is dan geen wonder, dat men ten dien einde veele hypotheſen heeft uitgedacht (z), doch welke ik

(z) Aan het Cimaat by voorb. schryven zeer veel toe Buffon *Histoire Naturelle* III. Deel bl. 526. Zimmermann *geograph. geschichte des Menschen* enz. I. Deel bl. 77. De Abt Nauton in *Journal de Physique* XVIII. D. m. Sept. 1781.

Aan de Gal voornaamelijk Petr Barrere, *Diss. sur la cause physique de la couleur des Nègres*, Perpign. 1741. 12*mo*.

Aan het Bloed, behalven zoo veele anderen, inzonderheid Th. Towns in *philosoph. Transact.* X. Deel bl. 398., welke integendeel twyffelde aan het vermogen der Zon om de huid der Aethiopiërs te kleuren.

Aan de bloedbolletjens welke naar de huid vloeyen, de Schryver van eene geneeskundige Paryſche ſtelling, welke meer dan eens verdedigd is: by voorb. door des Moles in 1742. door Munier in 1775.

Aan het overvloedig yzer in het bloed der Aethiopiërs, 't geen door de uitwaasseming van het Phosphoruszuur in het slymachtig netvlies nedergeploft wordt, de beroemde Kant in Engel's *Philosoph für die Welt* II. D. bl. 151.

Ik

ik, als genoeg bekend zijnde, en reeds door anderen gesamentlijk voorgedragen (*a*), stilzwygend voorby gaa; terwijl ik alleen dat gevoelen zal openleggen, 't welk, indien ik my niet bedrieg, de waarheid der natuur het naast by schijnt te koomen.

Ik voor my dan ben van oordeel, dat men de naaste oorzaak der verbrande of zwarte kleur der uitwendige huidbekleedselen zoeken moet in het overvloedig *koolstoffelyk* beginsel van het Menschelijk

---

Ik zwyge van ik weet niet welk eene vermenging van het zenuwsap en een zeker afgescheiden vocht in zenuwachtige en slagaderlyke huidpeltjens, welke de groote Natuurkundige droomer le Cat verzonnen heeft om de zwartheid der Aethiopiërs te verklaaren in *Traité de la couleur de la peau humaine* Amst. 1764. 8*vo*.

Of van de verlengde spiervezels in de eerste bewoners van Nubien, van het ontbonden roode bloed, de uitgewaasemde wey, en de vaste zoute, olyachtige en vette deeltjens des bloeds welke in de huid achterblyven, waar uit de beroemde Attumonella de zwartheid der Aethiopiërs poogt uitteleggen in *Elementi di fisiologia Medica* Napels 1787. I. D. bl. 140.

(*a*) Dus heeft by voorb. de gevoelens der ouden by een verzameld B. S. Albinus *de sede et caussa coloris Aethiopum* enz. Leiden 1737. 4*to*.

Der laateren v. Haller *Elementa physiologiae* V. D. bl. 20.

Eene menigte van allerley Schryvers vindt men aangehaald by Kruniz in *Hamburg. Magazin* XIX. D. bl. 379.

lijk lighaam, het welk met de waterſtof door de dikke huid wordt uitgeworpen, doch door de bykomende zuurſtof der Dampkringslucht nederploft, zich aan het Malpighiaanſche ſlijm vast hecht.

Hier van daan is het ook over bekend, dat de Nationaale kleur der huid de Aethiopiërs zelve ook niet aangebooren is, doch dat zy dezelve eerst na de geboorte, en na dat de gemeenſchap welke de vrucht tot dus verre met de Moeder hadt, weggenomen is, *door den toegang der buitentenlucht* verkrygen.

Dan verder ook ſchijnt er eene *werking der bloedvaten van de dikke huid* plaats te moeten hebben (§. 42.) zoo om het koolſtoffelijk beginſel afteſcheiden, als om hetzelve tot een vast lighaam te maaken.

Want wanneer die werking ophoudt of geſtoord wordt, zoo verkrijgt de huid doorgaans eene tegennatuurlyke en gebrekkelyke ſneeuwwitheid, zoo wel by bruine Menſchen als by Aethiopiërs.

Doch wordt integendeel by Menſchen, welke eene blanke huid hebben, die werking der vaten van de dikke huid aan den gang gemaakt, zoo krygen dezelve ſproeten en geele vlekken; ja, men heeft bevonden, dat derzelver huid als dan

eene

eene Aethiopiſche zwartheid heeft aangenomen.

Dan over 't algemeen ſchijnt dat koolſtoffelijk beginſel in zwartgalligen de overhand te hebben; *de overeenſtemming* toch van de werkplaats der *Gal met de algemeene bekleedſelen* (en, welke daar toe behooren, de hairen) is openbaar: want beide werktuigen, de Lever naamelijk en de Huid, moet men rekenen onder de voornaamſte en onderling overeenſtemmende zuiverplaatſen van de Bloedmasſa.

Maar zeer groot is ook *het vermogen der Climaaten op de werking der Lever*, daar dezelve tusſchen de Keerkringen door de hette aanmerkelijk veel aangewakkerd en vermeerderd wordt. Hier van daan zijn de Galziekten tusſchen de Keerkringen zoo menigvuldig en inheemsch: hier van daan al verder is het temperament der meeste Inboorlingen dier Keerkringslanden galachtig en tot gramſchap overhellend: hier van is het ook, 't geen de Geneesheeren reeds over lang hebben waargenomen (*b*), dat de Europeaanen welke in Indiën woonen, en vooral derzelver Kinderen welke daar gebooren zijn, een galachtig geſtel en gedaante hebben.

Doch

(*b*) Zie de Haen *praelect. in Boerhavii inſtit. patholog.* II. Deel bl. 155.

Doch geen ander Climaat kan zoo in hevigheid en langduurigheid der hette, als in geheel zonderlinge ſcheikundige eigenſchappen der Dampkring, welke het hunne daar aan toe brengen, gelijk by voorb. eigenaartige winden, regens enz., met die heete en brandende Luchtſtreek vergeleken worden, waar in de vochtige en moerasſige gewesten zoo van het Oostelijk als Westelijk gedeelte van *Africa*, onder *de verzengde Luchtſtreek* gelegen zijn.

Dan de daar te lande woonende Aethiopiërs zijn reeds lang, en *geduurende eene lange reeks van geſlachten*, aan de werkingen van dat Climaat blootgeſteld geweest, daar men dezelve toch buiten twijffel onder de oudſte Volken der Aarde tellen moet (*c*). Hier om is het geen wonder, dat zy ook die zelfde geſchiktheid, na dat ze in hunne Voorouders reeds van derzelver eerſte herkomst af zulke diepe en eeuwigblyvende wortelen geſchoten hadt, ook onder eene andere Luchtſtreek op hunne eerstvolgende Nageſlachten onverlet

(*c*) Men kan hier over nazien de werken van drie zeer geleerde mannen: als Jac. Bryant *new ſyſtem of ancient mythology* I. Deel.

Jac. Bruce *Reiſen zur Entdeckung der Quellen des Nilſ.* I. Deel.

En Guil. Jones Verhandelingen in *Aſiatick Reſearches* II. en III. Deel.

let voortplanten. Doch aan den anderen kant ſchijnt het ook uit die zelfde volſtandigheid en ſtandvastigheid van het uitterlijk voorkomen der Aethiopiërs des te duidelyker te blyken, dat zy hetzelve niet dan door eene lange reeks van geſlachten hebben kunnen verkrygen, en dat men het derhalven onder de tegennatuurlyke wonderen zou moeten rekenen, indien het waar was het geen men hier en daar vermeld vindt, dat de hedendaagſche nakomelingen van de Portugeeſche Volkplantelingen, welke in de vijftiende Eeuw naar Guinea verhuisd zijn, reeds in zulk eene korte tusſchenruimte van ſlechts weinige Eeuwen, alleenlijk door het vermogen van 't Climaat (*d*), dat Aethiopisch voorkomen gekregen hebben!

(*d*) Ieder een weet dat er aan de Gambia wel zwarte Menſchen gevonden worden, welke uit Portugeeſche voorouders zijn voortgeſproten: doch dat men de zwarte kleur derzelven voornaamelijk moet afleiden uit de vermenging der Vaders met de inlandſche Aethiopinnen, zulks wordt reeds zeer waarſchijnlijk uit dien hoofde, dat men weet dat Europeeſche *Vrouwen*, *onmiddelijk* uit hun vaderland naar Guinea overgevoerd, niet dan zeer zelden het aldaar kunnen uithouden, dewijl ze uit hoofde van het Climaat als dan eenen al te ſterken Stondenvloed onderhevig zijn, welke meest al binnen korten tijd in eene doodelyke bloedſtorting der Baarmoeder pleegt over te gaan.

§. 44.

§. 45.

Nadere opheldering van de oorzaaken der Huid - kleur.

Het geen wy zoo even hoofdzaakelijk en kortelijk over de oorzaaken der Huid - kleur gezegd hebben, wordt na een naauwkeuriger onderzoek door veelerley bewijsgronden, welke echter onderling volmaakt overeenkomen, en uit de beschouwing zelve der Menschelyke natuur ontleend zijn, uitneemend wel bevestigd.

Immers heeft ons de antiphlogistische Scheikunde der Franschen geleerd (*e*), dat de koolstoffe niet alleen tot de grondhoofdbeginselen van het Dierlijk lighaam behoort, maar dat ze ook de oorzaak is van de donkere kleur, 't zy die geel of bruin en zwartachtig is.

Dan, op dat de overvloed dier stoffe voor de Dierlyke huishouding niet nadeelig en gevaarlijk zou worden, zijn wy voorzien met verscheiden zuiverplaatsen, waar onder de Lever en de Huid niet de minste plaats bekleeden.

Dat

(*e*) Zie den beroemden Girtanner *Anfangsgründe der antiphlogistischen Chemie* bladz. 202.

Dat er nu eene overeenſtemming beſtaat tusſchen de werkplaats der Gal en de algemeene bekleedſelen, leert ons behalven de reeds gemelde verſchijnſelen ook de Ziektekunde, welke ook hier, gelijk zoo dikwerf, de Natuurkunde opheldert. Want ſchoon ik niet al te ſterk wil aandringen op de overeenkomst tusſchen de kleur der geelzuchtigen en de nationaale huidverwe, zoo ziet men toch verſcheiden byzondere en onzer aandacht overwaardige verſchijnſelen, welke aan de geelzuchtigen en de gekleurde Volken (indien ik my zoo mag uitdrukken) gemeen zijn, waar toe ik by voorb. brenge het witte Oogvlies, het welk eene geele kleur aanneemt, aan de zwarte Volken, en wel inzonderheid de Indiaanen (*f*), Americaanen (*g*) en Aethiopiërs (*h*) eigen.

Maar

(*f*) By de Cisgangetaanſche heb ik zelve het meer dan eens waargenomen.

Van de Transgangetaanſche vindt men het aangehaald by de la Loubere in *Deſcript. du Royaume de Siam* I. D. bladz. 81.

Van de Nicobaren by Nic. Fontana in *Aſiatick Reſearches* III. D. bl. 151.

Van de Maynen, bewooners van Zuid America by het hoogſte gedeelte der Provintie Maragnan of Marankao zegt F. Xav. Veigl in de Murr's *Journal zur kunstgeſchichte* XVI. D. bl. 115. „ *In ipſis oculis, quod nobis* „ *album est, paulisper nigro tingitur.*"

(*g*) Over de Caraïben; zie Rochefort *Hiſtoire Nat. des Antilles* bl. 383.

(*h*) Soemmerring *uber die körperliche verſchiedenheit des Negers vom Europäer* bl. 11.

Maar ook nog daar en boven ziet men niet zelden in geelzuchtigen, dat, naar maate van de verscheidenheid der Ziekte zelve, derzelver huid, welke verschillende graaden van verwe, en zeer veel gelykenis heeft met de huid der gekleurde Volken, ook na dat ziekte reeds weggenomen is, die kleur altijd blijft behouden (*i*).

Dan er zijn ook voorbeelden, dat er meer dan eens in zwartgallige ziekten eene volkomen roetzwartheid, als 't ware door eene heilzaame verplaatsing der ziekte-stof, aan de huid is medegedeeld (*k*).

Doch al verder ziet men ook uit hoofde der naauwe overeenkomst tusschen de Galen het Vet (*l*), dat

---

(*i*) Zie by voorb. den beroemden Strack *Observat. de febr. intermitt.* III. Boek 2. Hoofdd *de ictero ex febre intermittente.*

„ *Vidi*" (zegt hy bl. 194.) „ *ex tali ictero, cutim olivei coloris, qualis Asiae populo est, imposterum manssisse.*"

„ *Alius niger, fere ut Indus, ex febre factus est.*"

„ *Alius universam corporis cutim nigram, quasi natus ex patre Indo, et Europaea matre esset, retinuit: manuum etiam volas et pedum plantas similiter albas habuit*" etc.

(*k*) Vergelijk by voorb. Lorry *de melancholia* I. D. bl. 273.

(*l*) Zie den beroemden Fourcroy *philosophie chimique* bl. 111.

dat het laatstgemelde als 't ware eene hooggeele waschkleur heeft by de zwarte Volken (*m*).

Hier van daan moet men ook, zoo ik my niet bedriege, de oorzaak afleiden, dat Volken, welke in eene groote menigte dierlyke oly eeten, gelijk ze eene olyachtige lucht rondom zich verspreiden, zoo ook eene zwarte huidkleur krygen (*n*); daar integendeel de zindelykere Otaheiten, welke er zich op toeleggen om eene lichte kleur te hebben, jaarlijks geduurende eenige maanden alleenlijk van de vrucht der broodboom leeven, aan dat voedzel een groot vermogen toeschryvende om de huid blank te maaken (*o*), schoon men ook gedeeltelijk het uitwerksel daar van daar aan moet toeschryven, dat zy

(*m*) Van de Aethiopiërs heeft zulks aangetekend J. Fr. Meckel in *Histoire de l' Academie des Sc. de Berlin* A. 1753. bl. 92. en de beroemde Soemmerring ter aangehaalde plaatse bl. 43.

(*n*) Cranz schryft by voorb. de bruine kleur der Groenlanders grootstendeels toe aan derzelver olyachtig voedzel; in zyne *Historie von Gronland* I. D. bl. 178.

Sloane verhaalt dat de Europeaanen in de West Indiën een geel vel krygen door het overvloedig eeten van gerechten uit de groene Schildpad toebereid. Zie deszelfs *Voyage to Jamaica* I. D. Inleid. bl. 18. en II. D. bl. 331.

(*o*) Zie het verhaal van den Heelmr. Anderson in Cook's *Voyage to the northern hemisphere* II. D. bl. 147.

zy tevens te dier tijd in huis blyven, dik gekleed zijn, en niet in de open lucht verſchynen.

Want hoe groot het vermogen zy van zulk eene onthouding der open lucht om een blank vel te verkrygen, leert ook in ons Land ons de jaarlijkſche ondervinding, wanneer in het voorjaar de tedere Vrouwen van ſmaak eene ſneeuwwitte en blanke huid hebben, door in den verlopen winter een huislijk leven te leiden; doch dezelve verliest by haar, welke zoo veel met dat ſieraad niet op hebben, en zich daar na onbedachtſaam aan de Zomerzon en Lucht blootſtellen, eer dat de volgende Herfst nog daar is, die bevalligheid welke ze in den Lente-tijd hadt, en wordt allengskens bruin (*p*).

Indien

(*p*) Uit eene menigte van getuigen, die dat zelfde zeer bekende uitwerkſel der levenswyze ook in andere Gewesten der Aarde hebben waargenomen, zy het my geoorloofd alleenlijk Poiret aan te haalen, daar hy over de Mooren handelt in zyne *Voyage en Barbarie* I. Deel bl. 31. „ *Les Maures ne ſont point naturellement noirs, malgre le* „ *proverbe, et comme le penſent pluſieurs ecrivains; mais* „ *ils naiſſent blancs, et reſtent blancs toute leur vie, quand* „ *leurs travaux ne les expoſent pas aux ardeurs du ſoleil.* „ *Dans les villes les femmes ont une blancheur ſi eclatante,* „ *qu'elles eclipſeroient la plupart de nos europeennes; mais* „ *les Mauresques montagnardes, ſans ceſſe brulees par le* „ *ſoleil*

Indien nu reeds onder een en dezelfde luchtstreek alleenlijk de verschillende Jaargetyden de kleur der huid veranderen kunnen, is het dan wel te verwonderen, dat luchtstreeken, welke, in dien zin als wy boven (§. 34.) bepaalden, onderling verschillen, een zeer groot en onophoudelijk vermogen hebben op de nationaale kleur; het welk men overal, zelfs tusschen weinige graaden van Aardrijkskundige breedte (*q*), ja ook indien er veelerley der bovengemelde oorzaaken samenloopen

---

„ *soleil et presque toujours à moitié nues, deviennent, même*
„ *dès l'enfance, d'une couleur brune qui approche beaucoup*
„ *de celle de la suie.*"

(*q*) Eenige weinige voorbeelden houde men voor genoeg uit een groot aantal by te brengen: —— men weet dat de Bicaysche Vrouwen zeer blank zijn, en de Granadasche integendeel bruinachtig, zoo dat Ol. Toree in zyne *Reise nach Surate* enz., bl. 9. heeft aangemerkt, dat in de laatstgenoemde zuidelyke Provintie de H. Maria beelden met die zelfde nationaale kleur beschilderd zijn.

Van de Malabaren vindt men het uitdrukkelijk vermeld, dat derzelver zwarte kleur zoo veel te meer naar het bruine en geele helt, hoe meer zy noordelijk op woonen: in *Tranquebarische - Missions berichten* XXII. Vervolg bl. 896.

De Aethiopiërs welke het noordelyke Senegasche strand bewoonen zijn bruin, die het zuidelyke, zwart. Zie onder anderen Barbot in Churchill's *Collection of Voyages* V. D. bl. 34.

loopen (*r*), op dezelve breedte (*s*), door de duidelyke verſcheidenheid van de kleur der Inwooners waar kan neemen.

§. 46.

De Creolen.

Dat zelfde vermogen van het Climaat om de huid te kleuren, en waar over wy handelen, blijkt ook voortreffelijk in de *Creolen*, door welken naam (welke doorgaans door de Schryvers, en

---

(*r*) Het uitwerkſel van *de Zeelucht* op de kleur der huid, vindt men dus by voorb. aangehaald by Marsden *Hiſtory of Sumatra* bl. 43., en Wallis in Hawkesworth's *Collect. of Voyages* I. D. bl. 260.

Der boſſchen by Hartſink, *Beſchryving van Guiana* I. D. bl. 9.

Der bergen by Bouguer *figure de la terre*, Inleid. bl. 101.

Van de hooge ligging by de Pinto in Robertſon's, *Hiſtory of America* II. D. bl. 403.

(*s*) Zie den beroemden Zimmerman, daar hy over dat onderwerp yverig en geleerdelijk handelt, in *Geograph. Geſchichte der Menſchen* I. D. bl. 86., ter gelegenheid van de Vraag, waar om er ook geen Aethiopiërs gebooren worden in die ſtreek van America, welke onder den Aequator ligt.

en nog wel door Schryvers van naam (*t*), ten onrecht met dien van Mulatten verward is) ik in eenen naauweren zin (*u*) die Menſchen verſtaa, welke wel in de Oost (*w*) of West Indiën, maar van *Europeeſche Ouders* gebooren zijn. Deeze hebben in de daad zulk een beſtendig en onbedrieglijk gelaat en kleur, waar uit men als het ware hunne geboorte in de warme landen leezen kan, voornaamelijk in derzelver hairvlechten, en, om zoo

(*t*) By voorb. door Th. Hyde in de Nooten op de *itinera mundi* van Abr. Peritſol in Ugolin's *theſaurus antiquitatum ſacrarum* VII. D. bl. 141.

(*u*) Dit woord is zynen eerſten oorſprong verſchuldigd aan de Aethiopiſche Slaaven die in de zestiende Eeuw naar America om te werken overgevoerd waren, welke het eerst de Kinderen van hunne natie daar te Lande gebooren *Criollen* genoemd hebben; deezen naam hebben de Spanjaarden naderhand van hun overgenomen, en ze aan hunne eigen kinderen, welke in de Nieuwe Waereld gebooren waren, gegeven. Zie Garcilasſo *del origen des los Incas* bl. 255.

Doch heden ſtrekt zich deeze benoeming in de W. Indiën zelfs uit tot de huisdieren, welke in America niet te huis hooren, en van de Europeaanen aldaar overgeplant zijn. Zie Oldendorp *Geſchichte der Misſion auf den Caraib. Inſeln* I. D. bl. 232.

(*w*) Men kan ook over deeze, naamelijk de Antilliſche Creolen, Girtanner nazien, welke zeer naauwkeurig en voortreffelijk over de zelve handelt in zijn boek *über die franzöſiſche Revolution* I. Deel bl. 60. tot 72. 2. Uitg.

zoo te ſpreeken, vuurige oogen, dat men ook aan dat byzonder kenteken die Vrouwen, ſchoon ze anders ook allerbevalligst en ſchoon mogten zijn, ligtelijk van anderen, al beſtonden ze haar ook in den bloede, doch in Europa gebooren, kan onderkennen (*x*). Ja, dit heeft niet alleen zyne betrekking op de Europeaanen, maar ook op de Aſiaten, welke in de Oost Indiën van Perſiaanſche of Mongoliſche Ouders, welke daar naar toe verhuisd zijn, gebooren worden (*y*).

§. 47.

De Mulatten, enz.

Zeer merkwaardig is al verder de beſtendigheid waarmede kinderen, van verſchillend gekleurde ouders gebooren, eene midden-kleur, en en als 't ware uit de beide ouderlyke ondereengemengd verkrygen. Want ſchoon men op meer dan

(*x*) Vergelijk Hawkesworth's *Collection of Voyages* III. D. bl. 374. „ *If two natives of England marry in* „ *their own country and afterwards remove to our ſettlements* „ *in the West - Indies, the children that are conceived and* „ *born* there *will have the complexion and cast of countenance* „ *that diſtinguish the Creole; if they return, the chil-* „ *dren conceived and born* afterwards, *will have no ſuch* „ *characteriſtiks.*" enz.

(*y*) Zie den beroemden Hodges *Travels in India* bl. 3.

dan eene plaats voorbeelden vindt aangehaald van tweeſlachtige Kinderen, uit eene zoodaanige vermenging van tweeërley *verſcheidenheden* gebooren (§. 37.), welke alleenlijk de kleur van een der beide Ouders zouden gehad hebben (*z*); zoo is echter die eiffelyke vermengde kleur over 't algemeen zoo beſtendig, dat het verhaal van Jac. Bruce zeer verdacht voorkomt, van de Aethiopiërs uit zekere vlekken van het Rijk Tigre, welke hunne zwarte kleur onveranderlijk behouden, ſchoon ook een der beide ouders derzelven eene andere kleur mogt gehad hebben; en van de Arabieren welke met Aethiopiſche Vrouwen witte kinderen voortteelen (*a*), welke dus alleen de gelykenis der Vaders hebben.

Dan daar zulk tweeſlachtig Nakroost uit verſchillend gekleurde Ouders deszelfs byzondere naamen heeft, zoo is het belangrijk dezelve hier ordentlijk in een kort beſtek aan te voeren.

(*z*) Vergelijk by voorb. Jac. Parſons in *Philoſoph. Transactions* LV. D. bl. 47.

(*a*) *Reiſen nach den Quellen des Nils* III. D. bl. 106. en IV. D. bl. 470. Vergelijk de aanmerkingen van den beroemden Tychſen op deeze plaats V. D. bl. 357.

A.) VAN DE EERSTE VOORTEELING.

Uit Europeaanen en Aethiopiërs worden *Mulatten* (*b*) gebooren.

Die geene welke uit Europeaanen en Indiaanen ontstaan, worden *Mestiesen* (*c*) genoemd.

Uit Europeaanen en Americaanen insgelijks *Mestiesen* (*d*); ook *Mestinden* (*e*) *Metifen* (*f*) en *Mamelucken* (*g*) genoemd.

Uit

(*b*) Zie het pleitgeding over de gedaante en de kentekenen der Mulatten, te vinden in Klein's *Annalen der Gesetzgebung in den Preussischen Staaten* VII. D. bl. 116.

(*c*) Zie het afbeeldsel van eene Cingaalsche Mestiesche Vrouw in de Bruin *Reizen over Moskovie*, enz. bl. 358.

En van eene Ternaatsche (doch 't geen zoo goed niet is) in Valentyn's *Oud en Nieuw Oost - Indiën* I. D. 2. Stuk bl. 18.

(*d*) Garçilasso ter aangehaalde plaats, „ *por dezir que somos mezelados de ambas Nasciones.*"

(*e*) Twiss's *Trovels through Portugal and Spain* bl. 332. naar de plaaten welke hy te Malaga gezien heeft.

(*f*) Labat, *Voyage aux Isles de l'Amerique* II. Deel bl. 132.

(*g*) De Hauterive in *Hist. de l'Acad. des Sc. de Paris* van 't jaar 1724. bl. 18.

Uit Aethiopiërs en Americaanen *Zambo's* (*h*), doch welke anderen insgelijks *Mulatten* noemen (*i*), anderen *Lobo's* (*k*), anderen weer *Curiboca's* en *Kabuglo's* (*l*).

Alle deeze hebben een middensoort van gelaat en kleur uit die beide ouders onder een vermengd, terwijl de laatstgemelde min of meer bruinachtig, of geel is, en men bykans geene blos op de wangen zien kan; de Mulatten hebben meest alle gekroesd hair, de anderen hebben het lang nederhangend, doch by allen is het meest altijd zwart; terwijl de regenboogen der oogen bruin zijn.

B.) VAN DE TWEEDE VOORTTEELING.

Wanneer Mulatten zich onderling vermengen, teelen zy *Casquo's* (*m*) voort.

Europeaanen en Mulatten brengen *Terceronen* (*n*) voort,

(*h*) Gily, *Storia Americana* IV. D. bl. 320.
(*i*) Garcilasso ter aangehaalde plaats.
(*k*) Twiss ter aangehaalde plaats.
(*l*) Marcgrav, *tractatus Brasiliae* bl. 12.
(*m*) De Hauterive, ter aangehaalde plaats.
(*n*) (Ed. Long) *History of Jamaica* II. D. bl. 260.

voort, doch welke anderen *Quarteronen* (*o*), anderen *Morisco's* (*p*), ja zelfs *Meſtieſen* (*q*) noemen. Derzelver wezenstrekken en hairen zijn als die der Europeaanen, hunne huid is een weinig uit den lichtbruinen gekleurd, doch zy hebben bloozende wangen. By de Vrouwen zijn de lippen der mond en der ſchamelheid violet, by de Mannen is de Balzak zwartachtig.

Aethiopiërs en Mulatten teelen *Griffo's* (*r*), door anderen ook *Zambo's de Mulata* (*s*) en *Cabro's* (*t*) genoemd.

Europeaanen en Indiaanſche Meſtieſen *Caſtieſen* (*u*).

Doch die uit Europeaanen en Americaanſche Meſtieſen gebooren worden, noemt men *Quarteronen*

(*o*) Aublet, *Hiſtoire des plantes de la Guiane* II. D. byvoegſel bl. 122.

(*p*) Twifs.

(*q*) Zie Moreton's *manners and cuſtoms in the West - India - Iſlands* bl. 123.

(*r*) De Hauterive.

(*s*) *Hiſtory of Jamaica* ter aangehaalde plaats.

(*t*) Bomare, *Dict. d' Hiſt. Natur.* 4. Druk IX. D. Art. *Nègre.*

(*u*) *Tranquebariſche Misſions - Berichten* Vervolg XXXIII. bl. 919.

ronen (*w*), of *Quatralvo's* (*x*), en de Spanjaarden noemen ze ook *Castiesen* (*y*).

Maar uit Americaanen en de gemelde Mestiesen komen kinderen voort, welke men *Tresalvo's* (*z*) noemt.

Die uit Americaanen en Mulatten gebooren worden, noemt men insgelijks doorgaans *Mestiesen* (*a*).

Die uit Europeaanen en Zambo's of Lobo's van de voorige generatie gebooren worden, noemt men wederom doorgaans *Mulatten* (*b*).

Uit Americaanen en gemelde Zambo's en Lobo's, *Zambaigo's* (*c*).

Doch

(*w*) Gumilla, *Orinoco illustrado* I. D. bl. 83.

(*x*) Garcilasso ter aangehaalde plaats. „ *Por dezir* „ *que tienen quarta parte de Indio, y tres de Espannol.*"

(*y*) Twiss.

(*z*) Garcilasso, „ *por dezir què tienen tres partes* „ *de Indio y una de Espannol.*"

(*a*) *History of Jamaica.*

(*b*) Fermin *sur l' Oeconomie animale* I. D. bl. 179.

(*c*) Garcilasso, „ CHOLO *es vocablo de las Islas* „ *de Barlovento, quiere dezir Perro, no de los casticos,* „ *sino de los mui bellacos gocones; y los Espannoles usan* „ *dèl por infamia y vituperio.*"

Doch de kinderen der Zambo's en Lobo's zelve noemden de Spanjaarden by verachting *Cholo's* (*d*).

C.) VAN DE DERDE VOORTTEELING.

Die uit Europeaanen en Terceronen geteeld zijn noemen sommigen *Quateronen* (*e*), anderen *Ochavonen* (*f*) of *Octavonen*, en de Spanjaarden ook *Alvino's* (*g*). Dat er in deeze reeds geen het minste overblijfsel van de Aethiopische oorsprong meer overig is, verzekeren de naauwkeurigste waarneemers (*h*).

Die uit Mulatten en Terceronen noemt men *Saltatra's* (*i*).

Uit

(*d*) Twifs.

(*e*) *History of Jamaica.* — Alwaar men vindt dat kinderen van zulk een Quateroon en een Terceroon van de tweede generatie *Tente - enel - ayre* genoemd worden.

(*f*) Gumilla bl. 86.

(*g*) Twifs.

(*h*) by voorb. Aublet.

(*i*) *History of Jamaica.*

Uit Europeaanen en Indiſche Caſtieſen, *Poſtieſen* (*l*).

Uit Europeaanen en Americaanſche Quarteronen van de tweede generatie, *Octavonen* (*m*).

Uit Quarteronen en Americaanſche Meſtieſen van de eerſte generatie, *Coyota's* (*n*).

Uit Griffo's of Zambo's de Mulata en Zambo's van de eerſte generatie, *Givero's* (*o*).

Uit Zambaigo's en Mulatten *Cambujo's* (*p*).

Er zijn er wel die de geſlachtrekening der gemengde geboorten uitſtrekken tot het vierde gelid toe, en zeggen, dat zy welke uit Europeaanen en Quarteronen van de derde generatie gebooren worden, *Quinteronen* (*q*) genoemd worden, en door de Spanjaarden Puchuela's (*r*), doch welke naam insgelijks aan kinderen van Europeaanen en Americaan-

(*l*) *Tranquebariſche Miſsions - berichten.*
(*m*) Gumilla bl. 83.
(*n*) Twiſs.
(*o*) *Hiſtory of Jamaica.*
(*p*) Twiſs.
(*q*) *Hiſtory of Jamaica.*
(*r*) Gumilla bl. 86.

ricaansche Octavonen gegeven wordt (*s*); doch het komt my byna ongelooflijk voor, dat er in die nageslachten nog het minste bestendige overblijfsel zou te vinden zijn van derzelver gemengden oorsprong (*t*), na het geen men van geloofwaardige ooggetuigen vernomen heeft, dat menschen van de derde voortteeling in kleur en gedaante aan hunne Europeaansche Voorouders volmaakt gelijk zijn.

(*s*) Dezelve bl. 83.

(*t*) Dus verhaalt Twiss, dat kinderen uit Coyota's van de derde generatie en Americaanen geboren, *Harnizo's* genoemd worden: die uit Cambujo's en Mulatten *Albarasfado's*; en eindelijk die uit de laatstgenoemden en Mulatten *Barzino's*.

---

§. 48.

§. 48.

Zwarte witgevlakte huid.

Het geen ik hier boven (§. 44.) over de werking van de bloedvaten der dikke huid om de koolstof uit te werpen, welke naderhand door het bykomen van het zuurmaakend beginsel wordt nedergeploft, gezegd heb, wordt aanmerkelijk versterkt door de voorbeelden van bruin gekleurde Menschen, inzonderheid van Aethiopiërs, wier huid, en wel meest altijd van derzelver tederste kindsheid af (*u*) met witte vlakken getekend is. (Fr. *Nègres - pies*, Eng. *piebald Negroes*).

Ik heb te Londen zulk een' Aethiopiër, Joannes Richardson genaamd, gezien, zijnde een knecht van T. Clarke, welke aldaar in *Exeterchange* leevende vreemde Dieren laat zien, en verkoopt. Deeze Jongeling was volmaakt zwart, behalven de deelen van den buik by den navel en den middelbovenbuik, als mede het middenste gedeelte der beide beenen, waar naamelijk de geleding

(*u*) Een voorbeeld van eenen Aethiopischen Jongen, by wien eerst op zijn veertiende jaar zich vlekken hebben begonnen te vertoonen, en welke naderhand by vervolg van tijd in grootte toenamen, vindt men by W. Byrd in *philosoph. Transactions* XIX. D. bl. 781.

leding der Knie met de Dye - en Scheenbeenderen gevonden wordt, alle welke deelen blank en byna sneeuwwit waren, doch tevens wederom hier en daar met zwarte vlakken, als 't ware gelijk een Panther getekend. Zijn hoofdhair was insgelijks van tweeërley kleur. Naamelijk het middenste gedeelte van het voorhoofdshair liep in eenen scherpen hoek van den kruin tot het voorhoofd, en was wit, echter niet zoo sneeuwwit gelijk de zoo even genoemde plaatsen der huid, maar veel eer lichtgeelachtig. Het overige gedeelte en de andere hairen was gekroesd, gelijk gemeenlijk zulks by de Aethiopiërs plaats heeft: en deeze gekroestheid behoudt eenig hair van beide die kleur, 't geen ik tot een bewijs van hem gekocht heb, onveranderd nog heden na verloop van twee jaaren. Ik heb ook een afbeeldsel van dien Jongeling medegebracht, welke vergeleken met de drie anderen, welke ik, insgelijks van Aethiopiërs, bezit, naamelijk van een Jongetje en twee Meisjens, zoo komt het zeer merkwaardig voor, dat in die allen die plaatsen van den buik en der beenen, by den eenen meer, by den anderen minder wit waren; doch derzelver voeten en handen, welke deelen benevens de schamelheid in eerstgebooren Aethiopiërs het eerst zwart worden, volkomen zwart, en over 't algemeen de schikking dier witte plaatsen vry regelmaatig. Het Tandvleesch had ook, om er dit nog by te voegen, in den geenen welken ik gezien heb, zoo wel als de tong en het geheele binnenste gedeelte

der

der mond, eene eenvormige en fraaye roode kleur.

De beide Ouders zoo wel van hem, over wien ik thans handele, als die van alle andere gevlekte Aethiopiërs welke ik by anderen beschreven vinde (*w*), waren volkomen zwart, zoo dat de gissing van Buffon ongegrond is, welke zoodaanige geboorten toeschrijft aan de vermenging van Aethiopiërs met witte Negerinnen (*Leucaethiopissae*), welke eene ziekelyke gesteldheid der huid en oogen hebben, en van welke wy hier na gelegenheid hebben zullen om in 't byzonder te handelen.

Over 't algemeen moet men zich ook wel degelijk hoeden, dat men die vlakken waar over wy hier spreeken, terwijl voor 't overige de opperhuid onverlet, en er geen onderscheid tusschen

(*w*) Zie het afbeeldsel van zulk een Meisje by Buffon *Supplement* IV. D. Pl. 2. bl. 565.

Indien ik my niet bedriege is zy dezelfde, welke Gumilla wijdloopig beschreven heeft in *Orinoco illustrado* I. Deel bl. 109.

Andere voorbeelden van zulke Aethiopiërs vinde men by voorb. by la Mothe in *Bibliotheque impartiale* van de maand April 1752.

Morgan in *Transactions of the philosophical Society at Philadelphia* II. D. bl. 392.

ſchen dezelve en andere plaatſen der huid is, dan dat ze aldaar ſneeuwwit is, niet verkeerdelijk verwarre met andere vlakken waar mede de algemeene bekleedſelen veelmaalen bezet worden, doch welke men niet ſlechts waarneemt, als alleen in kleur verſchillend, maar ook als eene verderving van het maakſel der dikke huid zelve, welke zich ruuw, en als het ware ſchubachtig of ſchilferachtig vertoont: hoedaanig eene huidziekte men voornaamelijk waargenomen heeft by de Malabaaren (*x*) en Tſchulymiſche Tartaaren (*y*).

Dan die witte, gelijkvormige en zachte vlakken, welke niet dan een gevolg zijn van eene veranderde werking der fijnſte vaatjens van de dikke huid, vindt men niet alleen ſlechts onder de Aethiopiërs, maar ook meermaalen onder onze Landslieden; ik zelve heb de gelegenheid gehad van

---

(*x*) *Tranquebariſche Misſions - berichte*, Vervolg XXI. bl. 741: het zoude eene kwaal zijn welke met de Melaatschheid veel overeenkomst heeft.

(*y*) Zie Strahlenberg *Nord - Ostlich Europa und Aſien* bl. 166., welke meende dat er zulk eene byzondere Tartaarſche horde wel eer geweest is, *Piegaja* of *Peſtraja Orda* genoemd.

J. G. Gmelin ſchrijft het aan ziekte toe, *Reiſe durch Sibirien* Voorrede van 't II. Deel.

En wel aan eene Scorbutiſche ongeſteldheid J. Bell *Travels from St. Petersburg to diverſe Parts of Aſia* I. Deel bl. 218.

van twee zoodaanige voorbeelden in Duitschers waar te neemen, het eene van eenen jongen Man, het andere van eenen ouden Man van over de zestig jaaren. Beider huid was zwartachtig, en hier en daar met zeer witte vlakken van onderscheiden grootte getekend: doch waar mede geen van beiden gebooren was, daar de eerstgenoemde dezelve in zyne kindsche jaaren, de laatstgemelde integendeel in zynen mannelyken ouderdom allengs en van zelve gekregen hadt.

§. 49.

Diergelyke zonderlinge veranderingen van de kleur der huid.

Gelijk de zoo even bygebrachte voorbeelden het vermogen van de werking der fijnste huidvaatjens in het kleuren der huid schynen te bewyzen; zoo komen ons ook overal nog andere verschijnselen daar toe betrekkelijk voor, waar door, indien ik my niet grovelijk bedriege, het geen ik hier boven (§. 44. 45.) over het overvloedige en aan het Malpighiaansche slijm vastgehechte koolstoffelijk beginsel, als de naaste oorzaak dier kleur gegist heb, uitneemend wordt opgehelderd.

Hier toe brenge ik boven al de zonderlinge kleursverandering, welke men zoo menigvuldige maalen by Europeaansche Vrouwen heeft waar-

genomen (z), wanneer naamelijk de anderzins allerblankste Vrouwen ten tyde haarer zwangerheid meerder of weiniger deelen van haar lighaam koolzwart gevlakt hebben, doch welke kleur na derzelver verlossing weder allengskens verdwijnt, terwijl het lighaam dus weder zyne voorige blankheid te rug krijgt. De nieuwe hedendaagsche Scheikunde, toegepast op de Natuurkundige beschouwing der zwangerheid, lost ons dit raadzelachtig verschijnsel op. Immers zoo lang eene Vrouw niet

---

(z) „ *Bey vielen Weibern wird der untre theil des kör-*
„ *pers und die ringe um die Brüste, so oft sie schwanger*
„ *sind, ganz schwarz.*" Camper *Kleinere Schriften* I. D. I. Stuk bl. 47.

„ *De nos jours une pareille métamorphose s'est renouvel-*
„ *lée annuellement dans la personne d'une Dame de distinc-*
„ *tion, d'un beau teint et d'une peau fort blanche. Dès*
„ *qu'elle étoit enceinte elle commencoit a brunir et vers la*
„ *fin de sa grossesse elle devenoit une véritable* Négresse.
„ *Après ses couches la couleur noire disparoissoit peu a peu,*
„ *sa premiere blancheur revenoit, et son fruit n'avoit aucune*
„ *teinte de noir.*" Bomare ter aangehaalde plaats, Art. *Nègre.*

Zie hier over wijdloopiger le Cat ter aangehaalde plaats by voorb. bl. 141. „ *Une Paysanne des environs de Pa-*
„ *ris, nourrice de son métier, a régulierement le ventre*
„ tout noir *a chaque grossesse, et cette couleur se dissipe*
„ *par l'accouchement.*"

„ *Une autre a toujours la jambe gauche noire, dans cet-*
„ *te circonstance.*" enz.

En Lorry *de Melancholia* I. D. bl. 298. enz.

niet zwanger is, wordt het maatige overvloedige gedeelte koolſtoffe van haar eigen lighaam door de uitwaasſeming der huid gemakkelijk uitgeworpen; doch is ze integendeel zwanger, zoo krijgt ze, behalven dat gedeelte van haar zelve, ook nog een ander aandeel van *de vrucht* waar van zy zwanger gaat, welke onder het Lamsvlies - vocht bedolven liggende zelve nog geen huiduitwaasſeming heeft. Derhalven is er dan eene al te groote overvloed van koolſtoffe in het bloed der Moeder, als 't ware uit twee menſchelyke lighaamen in een vergaderd, zoo dat niet deszelfs geheele menigte gewoonlyker wyze van de Moeder door middel der huiduitwaasſeming kan uitgeworpen worden, maar er een gedeelte van aan het Malpighiaanſche ſlijm zich vasthecht en de huid verwt, tot dat na de verlosſing het voorig evenwicht tusſchen de koolſtoffe van haar eigen lighaam en de doorwaasſemende huidvaten weder herſteld is, en de opperhuid, welke met het daar onder liggende Malpighiaanſche ſlijmvlies geduurig en langſaamerhand afſlijt en beurtelings hernieuwd wordt, haare natuurlyke witte kleur weder van nieuws heeft aangenomen.

Al even eens ſchijnt het, met de noodige veranderingen, ook gelegen te zijn met zoo veele andere voorbeelden van Europeaanen, waarin verſcheiden deelen des lighaams tegennatuurlijk roetzwart gekleurd zijn: welke men insgelijks moet

verklaaren uit eene opeenhooping van het koolstoffelijk beginsel. Dus heeft men by voorb. even zulk eene zwartheid waargenomen by Vrouwen welke nooit de Maandstonden gehad hadden (*a*). Insgelijks ook by andere Menschen (*b*), inzonderheid uit den laagsten stand, by zwartgalligen en hun welke uit armoede en morsigheid een kwaad-

---

(*a*) Vergelijk by voorb. Jac. Yonge in *Philosoph. Transactions* XXVI. D. bl. 425.

(*b*) Ik zelve bewaar in mijn Ontleedkundig Kabinet een stuk der huidbekleedselen van den buik van eenen bedelaar, voor eenige jaaren alhier overleden, het welk in zwartheid bykans de huid der Aethiopiërs evenaart.

Menigvuldige diergelyke voorbeelden by Europeaanen waargenomen, vindt men onder anderen by Haller *Element. Physiologiae* V. D. b. 18.

By Ludwig in *Epistolae ad Hallerum scriptae* I. D. bl. 393.

De Riet *de organo tactus* bl. 13.

Albinus *de sede et caussa coloris Aethiopum* bl. 9.

Klinkosch *de cuticula* bl. 46.

Soemmerring *über die körperliche verschiedenheit des Negers vom Europäer* bl. 48.

Loschge in *Naturforscher* XXIII. Stuk bl. 214.

Men vindt ook donkerbruine vlakken van verschillende grootte, waarvan eenige een span in doorsnede hadden, welke men toen hadt waargenomen in eenen man van 60 jaaren, die ze in zyne jeugd uit eene derdendaagsche koorts gehouden hadt, by denzelven beschreven in het XVI. Stuk bl. 170.

kwaadſappig geſtel hebben. Dus ook menigvuldige maalen by Scorbutieken (*c*), enz.

Doch ook wederkeerig heeft de ondervinding geleerd, dat de zwartheid der Aethiopiërs zoo beſtendig niet is, dat ze niet dikmaalen of bleeker geworden, of geheel en al in eene witte kleur veranderd is. Want men vindt wel degelijk vermeld, dat Aethiopiërs, indien ze in hunne vroege kindsheid van woonplaats veranderd zijn, en van dien tijd af in eene gemaatigder Luchtſtreek gewoond hebben, ſomwylen langſaamerhand bleeker van kleur geworden zijn (*d*). Het zelfde pleegt ook, en wel veel ſpoediger, te gebeuren by die zelfde zwarte Volken, indien ze eene zwaare ziekte hebben (*e*).

Doch

(*c*) Vergelijk by voorb. na zoo veele anderen Jo. Narborough's *Voyage to the ſtreights of Magellan* bl. 64. „ *Their Legs and Thighs are turned as black as a* „ *black hat*" enz.

En Phillip's *Voyage to Botany bay* bl. 229.

(*d*) „ *Sutor de hac gente adhuc Venetiis vivit, cuius* „ *nigredo, longo annorum intervallo, (puer enim ad has* „ *oras appulit) ita ſenſim imminuta est, ut leni icterо la-* „ *borare videatur.*" Caldani *Inſtit. Phyſiologiae* bl. 151. van de druk van 1786.

Vergelijk ook Pechlin *de habitu et colore Aethiopum* bl. 128.

En Oldendorp I. D. bl. 406.

(*e*) „ *On en a vu d'une telle paleur, qu'à peine les* „ *diſtin-*

Doch ook, zonder eene merkelyke ziekte, heeft men algemeen bekende voorbeelden, dat dikwerf by Aethiopiërs de natuurlyke zwartheid hunner huid van zelve en langsaamerhand veranderd is in eene witte kleur, gelijk die der Europeaanen gemeenlijk is (*f*).

§. 50.

Eenige andere nationaale eigenschappen der huid.

Behalven de kleur schrijft men ook nog andere zonderlinge eigenschappen aan de huid van eenige Volken toe, welke het my insgelijks geoorloofd zy met weinige woorden aan te stippen.

Hier toe brenge ik de gladheid en zachtheid der huid, welke men by satijn vergelijkt, en men overal van de Schryvers by onderscheiden Volken, by voorb. de Caraïben (*g*), Aethiopiërs

---

„ *distinguoit on d'un blanc d'une foible complexion.*" Labat, *Relation d'Afrique occidentale* II. D. bl. 260.

En Klinkosch, bl. 48.

(*f*) Vergelijk by voorb. Jac. Bate in *Phil. Transact.* LI. D. I. St. bl. 175.

(*g*) „ *Leur chair est basanée et fort douce, il semble* „ *que ce soit du satin quand on touche leur peau.*" Biet, *Voyage de la France equinoxiale* bl. 352.

pïërs (*h*), Otaheiten (*i*), ja zelfs de Turken (*k*) vindt aangetekend. Dat ze by die allen of van eene dunne opperhuid, of van eene meerdere dikte van het Malpighiaanſche ſlymvlies afhangt, is zonneklaar.

Doch eene andere oorzaak integendeel, en welke men veel eer tot de ſcheikundige verwandſchappen der hoofdbeſtanddeelen van het lighaam en de Dampkringslucht ſchijnt te moeten brengen, heeft er plaats van die ligte graad van koude, welke de huid op 't gevoel heeft by verſcheiden Africaanſche (*l*) en Oost Indiſche (*m*) Volken.

Hier toe behoort eindelijk ook de doorwaasſemings

(*h*) Pechlin, bl. 54. —— Soemmerring, bl. 45.

(*i*) „ *Their ſkin is most delicately ſmooth and ſoft.*" Hawkesworth's *Collection* II. D. bl. 187.

(*k*) „ *Il y a femme de quelque laboureur ou ruſtique en* „ *Aſie*" (Turkyen) „ *qui n'ait une peau ſi polie qu'il* „ *ſemble toucher a un fin velours.*'. Belon, *Obſervations* bl. 198.

(*l*) Bruce *Reiſen nach den Quellen des Nils* II. D. bl. 552. IV. D. bl. 471. en 489.

(*m*) Zie over de Indiaanen den beroemden Kant in Engel *Philoſoph für die Welt* II. St. bl. 154.

de Sumatraanen den beroemden Marsden op bl. 41. van zijn uitmuntend werk.

ſemings - ſtof van Sanctorius, welke insgelijks by ſommige Natieën, gelijk by voorb. de Caraïben (*n*); Aethiopiërs (*o*) en anderen (*p*) eene zonderlinge lucht heeft; volſtrekt even eens derhalven gelijk het zelve plaats heeft, zoo als ieder weet, by eenige *verſcheidenheden* onzer Huisdieren, gelijk onder de Honden de Aegyptiſche, onder de Paarden de Roodſchimmels, welke ook eene eigenaartige en geheel zonderlinge uitwaaſſemings - ſtof hebben.

(*n*) „ *Il ont tous une odeur forte et deſagreable. Je* „ *ne puis rien indiquer qui pût en rapprocher l'idée. Quand* „ *on trouve ailleurs une odeur ſemblable, on l'appelle aux* „ *Isles*" (de Antilles) „ *une odeur de Caraïbe: ce qui* „ *prouve l'embarras ou l'on est de la deſigner.*" Thibault de Chanvalon, *Voyage a la Martinique* bl. 44.

(*o*) Vergelijk onder anderen Schotte *on the Synochus atrabilioſa* bl. 104.

Hiſtory of Jamaica II. D. bl. 352, 425.

(*p*) Dus verhaalt by voorb. Pauſanias in *Phocicis*, dat de Ozoliërs, een Volk dat te Locris woonde, geheel en al ſtonk, uit hoofde eener eigenſchap der lucht.

Vergelijk ook Lavater *phyſiogn. Fragmente* IV. D. bl. 268.

En J. F. Ackermann *de discrimine ſexuum praeter genitalia* bl. 10.

§. 51.

§. 51.

Overeenſtemming van het hoofdhair met de huid.

De hairen, en wel voornaamelijk het hoofdhair, gelijk ze uit de algemeene bekleedſelen gebooren en gevoed worden, hebben dan dus ook over 't algemeen eene groote en menigvuldige overeenſtemming met dezelve. Hier van daan zijn ook by voorb. de hairen der gevlakte Aethiopiërs, waar van wy gehandeld hebben, ook van tweeërley kleur; dus hebben ook Menſchen welke een blank, doch met levervlakken bezaaid, vel hebben, roode hairen (*q*), enz. Dan zeer merkwaardig is ook de betrekking der hairen op het geheele lighaamsgeſtel en temperament. Zulks leeren ons immers eenige Ziektekundige verſchijnſelen,

---

(*q*) Onder onze Landslieden is dit eene zeer bekende zaak. Doch men heeft het zelfde ook by ver afgelegen Volken waargenomen: by voorb. op het Eiland Otaha in de Stille Zee. Zie J. R. Forſter *Bemerkungen auf ſeiner Reiſe um die Welt* bl. 205.

Dat veele Timorenſen eene koperkleur en rood hair hebben merkt van Hogendorp aan in *Verhand. van het Bataviaasch Genootſchap* I. D. bl. 319.

Eene Africaanſche Vrouw welke geheel ros van huid was en rood hair hadt heeft Marcgrav gezien. *Tractatus Braſiliae* bl. 12.

ſelen, welke ons by voorb. doen zien, dat by blondhairige menſchen, alles voor 't overige gelijk geſteld zijnde, de Kinderpokken en diergelyke Uitſlagziekten gemakkelyker uitbotten, uit hoofde dat hun celachtig weefzel tederder en gedweeër is: dat zwarthairige Menſchen integendeel meest al een drooger geſtel hebben, en een zwartgallig temperament, zoo dat men al over lang heeft waargenomen, dat in de Tucht - en Dolhuizen voor 't grootſte gedeelte Menſchen gevonden worden, welke zwart hair hebben.

§. 52.

Voornaame nationaale verſcheidenheden der hoofdhairen.

Over 't algemeen ſchijnt men het nationaal verſchil der hairen tot vier hoofdverſcheidenheden te moeten brengen:

1. Zwartachtig of bruin hair (Fr. *cendré*), in het laatſte geval in geel, in het eerſte in zwart overgaande. Zoodaanig hair is zacht, lang, en golvend gekruld: gemeen by de Europeaanſche Volken; wel eer inzonderheid beroemd by de oude Duitſchers (*r*).

2. Zwart,

(*r*) Conring *de habitus corporum Germanicorum antiqui ac novi cauſſis* bl. 85.

2. Zwart, ſtroef, rechtneêrhangend, en ijl: hoedaanig dat der Mongoliſche Volken en Americaanen gemeenlijk is.

3. Zwart, zachter, gekruld, dik, en overvloedig: gelijk de bewooners der meeste Eilanden van de Stille Zee hebben.

4. Zwart en gekroesd, gemeenlijk by ſchaapenwol vergeleken wordende: aan de Aethiopiërs eigen.

Zulk eene verdeeling kan men over 't algemeen maaken, en ze kan nuttig zijn. Doch dat ze evenmin door de Natuur zelve zoo bepaald is, als de andere verdeelingen van het Menſchelijk Geſlacht in nationaale verſcheidenheden, behoef ik thans by na niet meer te zeggen. Want om zulks, ſchoon het onnoodig is, echter met het een of ander bewijs te ſtaaven, zoo is noch de gekroesdheid aan het hair der Aethiopiërs, noch de zwartheid aan dat der drie laatstgenoemde verſcheidenheden gemeen, en by uitſluiting eigen. Immers er zijn Aethiopiſche ſtammen welke lang nederhangend hair hebben (*s*); en er zijn integendeel

(*s*) Vergelijk by voorb. over het Volk van Galla, Bruce *Reiſe nach den Quellen des Nils* II. D. bl. 214.

Over de Inwooners van het Koningrijk Bornu, *proceedings of the African aſociation* bl. 201.

gendeel koperkleurige Volken, by welken het zelve niet te min gekroesd is, gelijk dat der Aethiopiërs pleegt te zijn (*t*); er zijn anderen, by voorb. de Nieuw Hollanders, wier hair, blykens de voorbeelden welke ik bezit, zoo volmaakt eene middenclasse uitmaakt tusschen het gekroesde der Aethiopiërs, en het gekrulde der Eilanders van de Stille Zee, dat daar uit een groot verschil ontstaan is in de Reisbeschryvingen, al van de eerste der Hollanders af in de voorige Eeuw tot de jongstverleden der Engelschen, of men ze naamelijk tot de zelfde, of wel tot eene andere verscheidenheid der hairen brengen moet.

Doch wat de verschillende kleur der hairen betreft, welke er ook plaats heeft by die Volken, welke gewoonlijk zwart hair pleegen te hebben, zoo zy het genoeg duchtige getuigen aan te haalen, welke melden, dat in alle de drie andere, behalven de eerste, verscheidenheden, zeer veele roshairige Menschen gevonden worden (*u*).

§. 53.

(*t*) By voorb. de bewooners van Duke of Yorks Island, niet ver van Nieuw Ierland in den Zuider Oceaan. Zie J. Hunter's *Historical Journal of the Transactions at Port Jackson* enz. bl. 233. —— „ *They are of a light copper* „ *colour — the hair is woolly.*"

(*u*) Vergelijk by voorb. over de Esthonen het verslag

van

§. 53.

Overeenstemming van de regenboogen der oogen met de kleur der hoofdhairen.

Wy hebben gezien dat er eene overeenstemming plaats heeft tusschen het hair en de algemeene bekleedselen des lighaams. Doch dat het even eens gelegen is met de kleur der huid en die der oogen heeft Aristoteles al voor lang waar-

---

van eenen ongenoemden Schryver, in *Teutschen Merkur* 1788. II. St. bl. 341.

Dat de meeste Wotjaken welke hy gezien heeft roodhairig waren, vermeldt J. G. Gmelin in *Reise durch Sibirien* I. D. bl. 89.

Van geelhairige Eskimoten maakt Charlevoix melding in *Histoire de la nouvelle France* III. D. bl. 179.

Van roshairige Aethiopiërs, Lopez *Relazione del Reame di Congo* bl. 6.

Ik zelve heb een' Mulat met rood hair gezien, en bewaar er een staaltje van. Het zelve tekent von der Gröben aan van Mulatten, welke hy te Sierra Liona gezien heeft, *Guineische Reisebeschreibung* bl. 29.

Van de Papous by Nieuw Guinea, Sonnerat *Voyage a la nouvelle Guinée* bl. 153.

Over de N. Zeelanders, Marion en Duclesmeur *Nouveau Voyage a la Mer du Sud* bl. 138.

Van de Otaheiten, Wallis in Hawkesworth's *Collection* I. D. bl. 260.

waargenomen (*w*). Dat naamelijk blanke Menſchen blaauwe, zwarte zwarte oogen hebben. Dus zijn by voorb. by de eerstgebooren kinderen onder ons de oogen meestal blaauw en het hair bleek van kleur, welke by hun die naderhand bruinetten worden, insgelijks allengs donkerder van kleur worden. Zoo verliest ook integendeel by oude Menſchen, te gelyker tijd als hunne hairen grijs worden, de verw, welke het inwendige gedeelte van den oogbol bedekt, zeer veel van deszelfs gewoone donker-bruine kleur. Eindelijk gelijk de half-zwarten of Kakkerlakken, van welke wy hier na afzonderlijk ſpreeken zullen, het hair uit den lichtgeelen zonderling wit gekleurd hebben, zoo ontbreekt ook by dezelven die oogverwe geheel en al, en hier van daan is de regenboog hunner oogen bleek roodachtig.

Over 't algemeen is het ook merkwaardig, dat men die verſcheidenheid der oogen niet vindt dan by die Dieren, waarvan ook verſcheidenheden zijn in de kleur der huid en hairen, het geen ieder weet dat niet alleen plaats heeft by de Menſchen en Paarden, gelijk de Ouden meenden, maar ook by andere Dieren, voornaamelijk onder die, welke wy Huisdieren noemen.

Ja,

(*w*) *Problemat.* Sect. 10. bl. 416. van de Editie van Caſaubonus.

Ja, by die geenen welke eene bonte vacht hebben, ziet men den regenboog ook zeer dikwijls van meer dan eene kleur. In de bonte Honden by voorb. heeft men zulks al over lang waargenomen (*x*). Iets diergelijks heb ik by de Schaapen en Paarden gevonden, doch by geene andere Dieren zoo duidelijk, als by de Konynen; waar van ik in de grijshairigen, welke naamelijk haare natuurlyke wilde kleur gehouden hebben, de regenboogen geheel bruin; doch in de bonten, wier vacht zwart en wit gevlakt is, de regenboogen somwylen insgelijks duidelijk gevlakt gevonden heb: in de geheel witte eindelijk, welke aan de witte Negers gelijk zijn, zijn ze bleek rood, gelijk algemeen bekend is.

§. 54.

Voornaame kleuren der Oogen.

Die zelfde Aristoteles, wien ik zoo even aanhaalde, hadt reeds, en te recht, drieërley hoofdkleuren van den regenboog des Menschelyken Oogs bepaald: naamelijk

1. De

(*x*) Vergelijk Molinelli in *commentar. instituti Bononiensis* III. D. bl. 281.

1. De hemelsblaauwe;

2. De donker bruine, (*color caprinus*, Fr. *yeux de chévre*) (y);

En 3. De bruinachtig zwarte kleur.

Alle drie die kleuren, gelijk men ze overal in byzondere Menſchen van een en het zelfde Volk vindt, zoo worden ze ook hier en daar by verſchillende Stammen van het zelfde Land, binnen ſlechts weinige graaden van Aardrijkskundige breedte, meer beſtendig en als 't ware nationaal kentekenend waargenomen. Dus ſchrijft by voorb. Linneus (z), onder de Zweedſche Volken, aan de *Gothen* witachtig hair, en aschkleurige blaauwachtige regenboogen toe. Aan de *Finlanders* geel hair, en bruine regenboogen: aan de *Laplanders* eindelijk zwart hair, en zwartachtige regenboogen.

Blaau-

(y) Het is eene middenkleur tusſchen hemelsblaauw en oranje-kleurig, zonderling groenachtig en als 't ware graskleurig, welke men ſomwylen by Menſchen vindt, welke by na vuurrood hair, en de huid vol ſproeten hebben.

Vergelijk het zonderlinge boek *de coloribus oculorum* van Sim. Portius, Florence 1550. 4to.

(z) *Fauna Suecica* bl. 1.

Blaauwe oogen en geel hair wierden wel eer gehouden voor een nationaal kenteken der oude Germaanen. Doch beiden worden ook hier en daar by de verst afgelegen Volken gevonden (*a*).

De Aethiopiërs hebben donkerzwarte regenboogen, zoo zelfs, dat men ze naauwlijks, voornaamelijk by de leevenden, van den oogappel zelven kan onderscheiden, ten zy men derzelver oogen heel van naby bezie (*b*).

§. 55.

Nationaale Wezenstrekken.

Thans kan ik zeer gevoeglijk van de oogen tot het overige gelaat overgaan, het welk over 't algemeen by elk Mensch zoo grootelijks en zoo aanmerkelijk van dat van anderen verschilt, dat men het byna een wonder noemen mag, zoo men twee lieden vindt, welke elkander volmaakt gelyken, en, zoo als men zegt, in eene vorm gegoten zijn. Ja het is buiten allen twijffel zeker, dat men

(*a*) Voorbeelden hier van heb ik bygebracht in de Nooten by Jac. Bruce *Reise zu den Quellen des Nils* V. Deel bl. 239.

(*b*) Want zoo moet men de woorden uitleggen van den beroemden J. G. Walter *de venis oculi* bl. 23. „ *iris* „ *in aethiope nulla est*" enz.

men dat verſchil van troniën niet alleen by Europeeſche, maar zelfs onder wilde vreemde Volken waarneemt (*c*). Dan ſchoon dit al ontegenſprekelijk waar moge zijn, gelijk het waarlijk is, zoo is het echter niet minder onloochenbaar, dat verſchillende verſcheidenheden des Menſchelyken Geſlachts (ja zelfs ook hier en daar de inwooners (*d*) van enkelde Provintiën), over 't algemeen in de

---

(*c*) Dus verhaalt by voorb. van de bewooners der Vrienden - Eilanden in de Zuidzee de zeer naauwkeurige waarneemer Guil. Anderſon: „ *their features are very* „ *various: in ſo much that it is ſcarcely posſible to fix on* „ *any general likeneſs by which to characterize them, un-* „ *leſs it be a fulneſs at the point of the noſe, which is* „ *very common. But, on the other hand, we met with* „ *hundred of truly European faces, and many genuin Ro-* „ *man noſes, amongst them.*" Zie Cook's laatſte Reize I. D. bl. 380.

Andere diergelyke voorbeelden, by de Aethiopiſche en Americaanſche Volken waargenomen, zullen beneden aangevoerd worden.

Wederkeerig is de gelijkheid welke ſommige Europeanen in gelaat met Aethiopiërs of Mongolen hebben, en vry gemeen is, byna een ſpreekwoord geworden.

(*d*) Dus zeide reeds voor twee honderd jaaren Libavius, een Schryver van geen' geringen naam: „ *alia* „ *facies est Thuringorum, alia Saxonum, alia Suevorum,* „ *et in ſingulis pagis fere ſua, ut ſi liberet aliquid ſtudii* „ *in hoc reponere, pene agnoscas ex aſpectu patriam.*" in zijn boek *de Aethiopibus Virgilianis*, *Singularium* IV. D. bl. 659.

de daad een nationaal gelaat hebben, elk derzelver in 't byzonder eigen en gemeen, en waardoor ze ligtelijk van andere verſcheidenheden kunnen onderkend worden.

§. 56.

Verſcheidenheden van het nationaal gelaat.

Ik heb derhalven beproefd, na dat ik eene menigte afbeeldingen van Uitlandſche Menſchen door kundige meesters naar 't leven afgemaald, met onvermoeiden yver had getracht te verkrygen, en ook daar en boven een groot aantal van zulke Menſchen zelve gezien had in zoodaanige Koopſteden, welke veel van Uitlanders bezocht worden, voornaamelijk Londen en Amſterdam, om alle die verſcheidenheden van het nationaal gelaat onder zekere Clasſen te brengen, welke, zoo ik my niet bedriege, ſchoon ze niet boven alle uitzonderingen zijn, echter het meest overeenkomſtig der Natuur het volgende vijftal zullen uitmaaken, als zoo veele voorbeelden en hoofdclasſen van andere min gewichtige verſcheidenheden.

1. Een eyrond regelmaatig aangezicht, waar van alle deelen middenmaatig uitkomen.

Een platachtig voorhoofd.

Een dunne, weinig gebogen, min of meer gebochelde neus.

Nergens uitpuilende wangbeenderen.

Een kleine mond, waar van de lippen (voornaamelijk de onderſte) een weinig vooruitſteeken.

Eene volle, rondachtige kin.

Over 't algemeen dat ſoort van gelaat, 't geen wy, naar onze begrippen over de evenredigheid, het ſchoonst en bekoorlijkst oordeelen.

Dat zelfde ſoort van gelaat maakt als 't ware een *middenſoort* uit, 't welk ter wederzyde door verbastering in twee elkander zeer tegenovergeſtelde *uitterſten* is overgegaan, waar van het eene een zijdwaarts breeder, het andere een benedenwaarts vooruitſteekend aangezicht vormt.

Dan elk van die twee bevat wederom twee verſchillende verſcheidenheden, welke men duidelijk van elkanderen kan onderſcheiden, indien men het aangezicht van ter zyde beziet. Dan vertoont naamelijk de eene dier verſcheidenheden den neus en de overige deelen minder duidelijk, en als 't ware in elkander vloeijend: doch de andere integendeel vertoont ze om zoo te ſpreeken

dieper

dieper uitgesneden, en als 't ware hoekig uitspringend.

Dus moet men *behalven die eerstgemelde middenverscheidenheid* nog de vier volgende en overige verscheidenheden bepaalen; naamelijk

A.) *Het tweetal, waar in het aangezicht zich breeder aan ons voordoet.*

2. Te weeten, een breed aangezicht, dat tevens plat en ingedrukt is, waar van de deelen dus weinig uitkomen, en als 't ware in elkander vloeijen.

De tusschenruimte tusschen de beide oogen (*glabella*) vlak en zeer breed.

Een ingedrukte neus.

Byna bolronde, en uitpuilende wangen.

Eene enge opening der oogleden, slechts eene lijn wijd (Fr. *yeux bridés*).

Eene weinig vooruitsteekende kin.

Dit soort van gelaat is den Mongolischen Volken gemeen (hier om noemen de Engelschen het *the Tartar face*, volgens eene gewoone manier van

ſpreeken, waar van wy hier na handelen zullen, de Tartaaren met de Mongolen verwarrende).

3. Een aangezicht dat wel breed is, met vooruitſteekende kaakbeenderen, doch niet plat en ingedrukt, maar wiens deelen, wanneer men die in 't profil beſchouwt, meer uitgewerkt en als 't ware dieper uitgeſneden zijn.

Een kort voorhoofd.

Een weinig ingevallen oogen.

De neus wel min of meer ingedrukt, doch echter vooruitſteekend.

Dit is het gelaat der meeste Americaanen.

B.) *Het tweetal verſcheidenheden, waar in het aangezicht zich benedenwaarts vooruitſteekend vertoont.*

4. Een ſmalder aangezicht, benedenwaarts vooruitſteekend.

Een bultig, gewelfd voorhoofd.

Meer uitpuilende oogen (*à fleur de tête*).

Een dikke neus, welke met de bolle wangen

als

als 't ware in een vloeit. (*le nez épaté*).

Dik gezwollen lippen (inzonderheid de bovenste).

Vooruitsteekende kaakbeenderen.

Eene opgetrokken kin.

Dit is het gelaat der Aethiopiërs (Eng. *the Guinea face*).

5. Een minder smal aangezicht, 't geen benedenwaarts wel min of meer vooruitsteekt, doch wiens deelen, wanneer men die in 't profil beziet, meer uitkomen, en duidelyker uit elkander loopen.

Een volle, min of meer breede en als 't ware wijd uitgebreide neus, met eene dikke punt (Eng. *bottled*).

Dit is het gelaat van den Maleitschen Stam, inzonderheid dat der bewooners der Eilanden van den Zuider Oceaan.

§. 57.

Oorzaaken van de nationaale wezenstrekken.

Eer ik verder voortgaa moet ik waarſchouwen dat ik hier niet ſpreeke van het gelaat, in eenen phyſiognomiſchen zin genomen (het geen de Duitſchers *Blick*, *Ausdruck* noemen), als iets, het geen het temperament ontdekt; welk phyſiognomisch gelaat zelve ook ſomwylen nationaal, en aan eenige Volken eigen kan zijn, en van eenen gemeenen oorſprong moet worden afgeleid.

Immers het is waarſchijnlijk, dat by voorb. het voedzel hier aan iets toebrengt, waar aan men naar alle gedachten het zachtzinnig gelaat der Indiſche Braminen en Baniaanen, welke zich geheel van wijn onthouden; en integendeel het wreedaartig uitzicht der Menſcheneetende Braſiliaanſche Boticuden (*e*) moet toeſchryven.

Als mede de Godsdienst, waar van het vroom en godvruchtig gelaat, het geen voornaamelijk de Vrouwelyke Sexe uit zekere Landen in het zuidelijk

(*e*) Een bericht van dit allerwreedst menſcheneetend Volk heb ik te danken aan de twee beroemde Braſiliaanſche Portugeezen de Çamara en d'Andrada.

delijk gedeelte van Europa vertoont (de Duitschers noemen ze *Madonnen - gesichter*) een voorbeeld oplevert:

Of de levenswyze en weelde, waarin by voorb. de weeke en verwijfde Otaheiten de mannelyke en dappere Nieuw Zeelanders zoo verre overtreffen.

Maar wy handelen over de oorzaaken van het nationaal gelaat, naamelijk van de figuur, evenredigheid, en inrichting zelve der onderscheiden deelen daar van; en waar van wy gezien hebben dat elk derzelven aan de verschillende verscheidenheden des Menschelyken Geslachts indedaad eigen, en characteristiek zijn.

Dan het onderzoek zelve naar die oorzaaken gaat met zoo veele zwaarigheden vergezeld, dat men daar aan omtrent niets doen kan, dan het waarschijnlijkste gissen.

Dat het Climaat zekerlijk een hoofdoorzaak van het nationaal gelaat is, daar van ben ik voornaamelijk door drie drangredenen overtuigd.

1. Wy zien dat een nationaal gelaat by eenige Volken onder zekere luchtstreeken zoo gemeen is, en by Menschen van eenen geheel verschillenden stand en levenswyze steeds het zelfde, dat men er niet wel eene andere oorzaak voor zou kunnen opgeeven. De Chineesen leveren ons

daar

daar van een voorbeeld op, by welken een als 't ware platgedrukt aangezicht characteriſtiek is, even eens als onder ons Europeaanen den Engelſchen en Maiorcaanen (*f*) eene evenredige en uitſteekende ſchoonheid gemeen is.

2. Zoo ik my niet bedrieg, zijn er voorbeelden van Volken, welke, nadat zy van woonplaats veranderd, en naar een ander Land verhuisd zijn, na verloop van tijd ook hun gelaat tegen een nieuw, aan dat nieuwe Climaat eigen, verwisſeld hebben. De Jacuuten worden by voorb. door de meeste Noordelyke Oudheidkundigen tot den Tartaarſchen Stam gebracht. Doch dat zy tegenwoordig een Mongolisch gelaat hebben zulks bevestigen naauwkeurige ooggetuigen, en ik zelve zie zulks bewaarheid in het bekkeneel van een' Jacuut, het welk door de edelmoedigheid van den Vryheer von Asch mijn Menschkundig Kabinet verſiert (*g*). Iets diergelijks zal men beneden (by §. 88.) aangetekend vinden van beiden de koudſte Luchtſtreeken.

Zoo vind men ook reeds over lang aangetekend (*h*), dat Creolen van Engelſche Ouders en Voorouders in de Antilles gebooren, eindelijk hun oor-

(*f*) Zie *Memoires du Cardinal de Retz*, III. D. bl. 343.
(*g*) *Decas craniorum altera* bl. 11.
(*h*) *Hiſtory of Jamaica* II. D. bl. 261.

oorſpronglijk Britsch gelaat, tegen dat characteriſtieke der Americaanſche inboorlingen eenigermaate verwisſeld, en, even gelijk zy, dieper ingezonken oogen, en boller wangen gekregen hebben.

Doch de ſterkstſpreekende voorbeelden levert ons Aegypten en het Cisgangetaansch Indiën op.

Want daar dit Schiereiland reeds door zeer onderſcheiden Volken is overheerd, en wel daarom om dat zy, die het zelve vooraf bewoonden, na dat ze onder zulk eene weekmaakende Luchtſtreek verwijſd geworden waren, telkens door andere hun opvolgende ſterkere Noordelyke Volken overwonnen zijn, zoo ſchijnt ook hun gelaat zich als 't ware naar eene nieuwe Luchtſtreek geſchikt te hebben; zoo dat men by voorb. het nationaal en geheel characteriſtiek gelaat der oudſte bezitters van Indiën heden niet anders dan uit de antiekſte kunstwerken kennen kan, naamelijk uit die verbaazende ſtandbeelden welke met eene uitſteekende kunſtigheid in de onderaardſche tempelen der Eilanden Salſette en Elephanta uitgehouwen zijn, waarvan ik bewonderenswaardige bewijsſtukken te Londen gezien heb, zoo in het Britsch Muſeum, als onder de oudheidkundige ſchatten van den zeer aanzienlyken en beleefden Heer Car. Townley (i).

Dan

(i) *Archaeologia* VII. D. Pl. 25. 26. 27.

Dan dat ook de laatste overwinnaars van Indiën, de Mongolen naamelijk, sedert de tyden van Timur veel van derzelver oorspronglijk gelaat onder die nieuwe Luchtstreek verloren hebben, en het Indiaansche nader by gekomen zijn, zulks heeft ook te Londen de Heer Jo. Walsch, welke in de Indiaansche zaaken zeer bedreven is, my met bygebrachte Indiaansche beeldtenissen, waar in ik dat onderscheid met eigen oogen zien kon, bewezen.

Wat nu het nationaal gelaat der oude Aegyptenaaren betreft, zoo kan ik my niet genoeg verwonderen, hoe beroemde oudheidkundigen, welke oude Aegyptische kunststukken allernaauwkeurigst onderzochten, aan alle Aegyptenaaren een en het zelfde algemeen gelaat hebben kunnen toekennen (*k*), daar een naauwkeuriger beschouwing en onderlinge vergelyking dier oude gedenkstukken my ten duidelijksten geleerd heeft, dat men in dezelve drieërley soort van gelaat onderscheiden moet; waarvan naamelijk het eerste het Aethiopische, het tweede het Indische na by komt; en het derde; waar in beide de anderen na verloop van tijd, en door den invloed van het byzonder en

(*k*) By voorb. Winkelmann, *description des pierres gravées de Stosch* bl. 10. en op andere plaatsen.

d'Hancarville *Recherches sur l'origine des arts de la Grèce* I. D. bl. 300.

en aan Aegypten eigen Climaat, ſchynen overgegaan te zijn, aan eene ſpongieuſe ſlappe uitterlyke gedaante, eene korte kin, en uitpuilende oogen kennelijk is (*l*).

3. Wy zien dat Volken, welke ſlechts voor volkplantelingen van eenen en denzelfden ſtam gehouden worden, onder eene verſchillende Luchtſtreek ook een verſchillend nationaal gelaat hebben aangenomen. De Hongaaren en Laplanders brengt men by voorb. tot denzelfden oorſpronglyken Stam (*m*). Dan de laatstgenoemden hebben eindelijk in de Noordelyke Landen een gelaat gekregen, het welk aan de Noordelyke Volken allergemeenst is; daar de Hongaaren integendeel, in eene gemaatigde Luchtſtreek en in de nabyheid van Turkyen en Griekenland, een fraayer gelaat en geſtalte gekregen hebben.

Het is wel is waar bekend, dat men in al het zoo

(*l*) Breeder heb ik over die drieërley characters der oude Aegyptiſche kunst - gedenkſtukken gehandeld in *philoſoph. Transact.* van 't jaar 1794. II. St. bl. 191.

(*m*) Vergelijk Ol. Rudbeckii fil. *analogia linguae Finnonicae cum Ungarica*, gevoegd achter zijn *Specim. uſus linguae Gothicae*, Upſal 1717. 4*to*. vooral op bl. 77.

En onder veele andere laatere Schryvers J. Hager, *neue beweiſe der Verwandtſchaft der Hungarn mit den Lapländern*, Weenen 1794. 8*vo*.

zoo even gemelde ook zeer veel moet toeſchryven aan de vermengingen der verſchillende Volken onderling, en ik zelve zal ſtraks het een en ander bybrengen tot ſtaaving van derzelver vermogen in het veranderen van het nationaal gelaat: dan het komt my ook allerwaarſchijnlijkst voor, dat het vermogen van het Climaat afzonderlijk, en op zich zelven beſchouwd, insgelijks waarlijk zeer groot is om die uitwerkſels te veroorzaaken, vooral indien men ze vergelijkt met het geen wy hier boven gezegd hebben over de oorzaaken waardoor, en de wyzen waarop de Beesten verbasteren.

Dan het ſchijnt eene allermoeijelijkſte zaak, de redenen op te geeven waarom het eene Climaat zulk een, het andere wederom een ander nationaal gelaat geeft; en echter hebben zeer ſchrandere Mannen getracht dit te doen, ten einde het gelaat der verſchillende Volken te kunnen verklaaren; gelijk de beroemde Kant zulks beproefd heeft met het Mongoliſche (*n*), en Volney met het Aethiopiſche Volk (*o*).

Dat

(*n*) In Engel *Philoſoph für die Welt*. II. D. bl. 146.

(*o*) *Voyage en Syrie et en Egypte* I. D. bl. 74. „ *En* „ *effet, j'obſerve que la figure des Nègres repreſente precé-* „ *ſement cet etat de contraction que prend notre viſage, lors-* „ *qu'il est frappè par la lumière et une forte reverberation* „ *de chaleur. Alors le ſourcil ſe fronce; la pomme des* „ *joues*

Dat onder eenige byzondere Luchtstreek hier en daar sommige bykomende inheemsche oorzaaken, by voorb. onophoudelyke zwermen Muggen, iets kunnen toebrengen om den Inwooneren een hun byzonder eigen gelaat te doen verkrygen, schijnt de waarneeming van Dampier over de Inwooners van het Westelijk Nieuw Holland te leeren (*p*).

Ik staa er nog over in twijffel, of men het gevoelen van onzen Leibnitz over de gelykenis der Volken met die Dieren welke gevonden worden in die zelfde Landen waar in zy woonen, verklaaren moet uit den invloed van het Climaat op het maaksel der Menschen zoo wel als op dat der Beesten: zoo zouden naamelijk de Laplanders in hunne gelaatstrekken op den Beer gelyken, de Negers op den Aap, van welke gelykenis echter de uitterste Westersche Volken ook iets zouden hebben, enz. (*q*).

Maar

„ *joues s'elève; la paupière se serre; la bouche fait la*
„ *moue. Cette contraction, qui a lieu perpetuellement*
„ *dans le pays nud et chaud des Nègres, n'a-t-elle pas*
„ *dû devenir le caractère propre de leur figure*"?

(*p*) „ *Leurs paupieres sont toûjours demi fermées pour*
„ *empêcher que les mouches ne leur donnent dans les yeux.* —
„ *De la vient, qu'etant incommodès de ces insectes dès leur*
„ *enfance, ils n'ouvrent jamais les yeux comme les autres peu-*
„ *ples.*" II. D. bl. 169.

(*q*) Zie Feller's *otium Hanoveranum* bl. 150.

Men vergunne my, uit hoofde der overeenkomst met

Maar dat behalven het Climaat ook de levenswyze iets tot het maakſel van het nationaal gelaat kan toebrengen, verzekeren ons de Schryvers, en ſtaaven zulks met het voorbeeld der Aethiopiërs, wier ſtompe neus en dikke lippen doorgaans worden toegeſchreven aan de wyze waarop reeds in haare eerſte kindsheid hunne moeders, terwijl ze geers ſtampen, of met eenigen anderen ſchriklyken en zwaaren arbeid bezig zijn, gewoon zijn hun onder het zoogen op den rug te draagen (*r*).

Doch

---

deeze ſtoffe, hier by te voegen eene plaats uit Marsden's *hiſtory of Sumatra* bl. 173. „ *Some writer has re-* „ *marked, that a reſemblance is uſually found, between the* „ *diſpoſition and qualities of the beaſts proper to any country,* „ *and thoſe of the indigenous habitants of the human ſpecies,* „ *where an intercours with foreigners has not deſtroyed the* „ *genuineneſs of their character. The Malay may be com-* „ *pared to the buffaloe and the tiger. In his domeſtic ſtate* „ *he is indolent, ſtubborn and voluptuous as the former,* „ *and in his adventureous life he is inſiduous blood - thirſty and* „ *rapacious as the latter. Thus the Arab is ſaid to reſem-* „ *ble his camel, and the placid Gentoo his cow.*"

(*r*) Vergelijk by voorb. onder zoo veele anderen Barbot in Churchill's *collection of voyages* V. Deel bl. 36. „ *The wives of the better ſort of men being put to no* „ *ſuch hard labour as the meaner, it has been obſerved,* „ *that their children have not generally ſuch flat noſes as the* „ *others; whence it may be inferr'd that the noſes of theſe* „ *poor infants are flatten'd by being ſo long carried about on* „ *their mother's backs, becauſe they must be continually* „ *beating*

Doch het is daar en boven ook van geloofwaardige ooggetuigen, door de menigvuldigste verzekeringen, buiten allen twijffel gesteld, dat by onderscheiden vreemde Volken, by voorb. de Aethiopiërs (*s*), de Brasiliaanen (*t*), Caraïben (*u*), Sumatraanen (*w*), de bewooners der Societeit Eilanden in de Zuidzee (*x*) enz., de neus der jonggebooren kinderen met opzet en geweld platgedrukt en als 't ware gefatsoeneerd wordt; schoon men niet in alle opzichten gelooven moet, 't geen men doorgaans beweerd vindt, dat door zulk eene bewerking de neusbeentjens gebroken of van elkander afgeweken zouden zijn (*y*).

Dan

„ *beating on them when the motion of their arms or bodies is*
„ *any thing violent; especially when they are beating or*
„ *pounding their millet every morning, which is the constant*
„ *task of the women of inferior rank.*"

(*s*) Zie onder eene menigte van getuigen slechts *Report of the Lords of the Committee of Council for the considera-*
„ *tion of Slave - Trade* 1789. in folio I. St. fol. C. 1. b.

(*t*) Lery *voyage en la terre du Bresil*, bl. 98. 265.

(*u*) De la Borde *relation des Caraibes* in Thevenot's kleinste verzameling, (Parys 1674. in 4*to*.) bl. 29.

(*w*) Marsden, *History of Sumatra* bl. 38.

(*x*) J. R. Forster, *Bemerkungen auf seine Reise um die Welt* bl. 482. 516.

(*y*) Vergelijk by voorb. Kolbe, *Beschreibung des Vorgebürges der guten Hoffnung* bl. 567.

Dan ik behoeve by na niet aantemerken, dat door zulk eene geweldige en aanhoudende drukking van den nog weeken neus, deszelfs natuurlyke vorming ſlechts vermeerderd en zoo als ze is behouden; doch geenszins oorſprongelijk geformeerd wordt: daar het immers over bekend is, dat men dat nationaal gelaat reeds onderſcheiden kan in onvoldragen Vruchten.

Maar eindelijk zoo wordt ook dat nationaal gelaat by Kinderen, gebooren uit de vermenging van verſchillende verſcheidenheden des Menſchelyken Geſlachts, zoo wel als de kleur van derzelver huid gemengd, en vloeit als 't ware in een, zoo dat het dan een middenſoort van gelaat uitmaakt tusſchen dat der beide ouderen. Hier van daan moet men het gemengde gelaat der Mulatten ontleenen; dus is het nakroost der Koſakken (z), en Kirgifen (a), allengs lelyker geworden door derzelver vermengingen met de Kalmukken, en dat der Nogaïſche Tartaaren integendeel door de vermenging met de Georgiaanen bevalliger en ſchooner (b).

Doch

(z) *Decas craniorum prima* bl. 18.
(a) *Decas craniorum altera* bl. 8.
(b) Peysſonel *ſur le commerce de la mer noire* I. Deel bl. 177.

Doch voorbeelden van een onveranderd gelaat van Volken, welke zich met geene andere Natiën vermengd hadden, leverden ons wel eer de oude Germaanen op (*c*), dan nog hedendaags de echte Cingaaren welke in Transylvanie woonen (*d*), en boven allen inzonderheid het Joodsche Volk, 't geen, onder welke Luchtstreek het ook woonen moge, voor zoo veel het grondmaaksel van derzelfs gelaat betreft (*e*), zich gelijk blijft, en en aan eene zekere nationaale trek, welke meest allen gemeen is, kennelijk is, welke zelfs hun, welke eene zeer geringe physiognomische kundigheid hebben, aanstonds in 't oog loopt, schoon men die bezwaarlijk met woorden kan uitdrukken of ontvouwen (*f*).

§. 58.

(*c*) Tacitus *de moribus Germanorum.* C. 4.

(*d*) *Decas craniorum altera.* bl. 3.

(*e*) Hier om wordt het gemeenlijk voor het grootste bewijs der kunst van den Bataafschen Plaatsnyder Bern. Picart gehouden, dat hy in zijn algemeen bekend werk, ten tytel voerende *Ceremonies et Coutumes Religieuses*, byna ontelbaar veele Jooden heeft afgebeeld, welke alle in derzelver gelaatstrekken wel van elkander verschillend zijn, doch echter tevens alle die nationaale trek hebben, en daar door van Menschen van andere Natiën, welke onder hun vermengd zijn, ten duidelijksten kunnen onderkend worden.

(*f*) Den beroemden kunstenaar Benj. West, Voorzitter van de Koninglyke Maatschappy der Wetenschappen, met wien ik over het nationaal gelaat der Jooden geredeneerd

§. 58.

Nationaal maakſel der Bekkeneelen.

Het ſpreekt van zelve dat er eene naauwe betrekking zijn moet tusſchen het uitwendig gelaat en het daar onder liggend beenachtig verband (*g*), zoo dat men niet behoeft te twijffelen of een blinde, indien hy ſlechts eenig denkbeeld hadt van het groot verſchil dat er plaats heeft tusſchen het Mongolisch en Aethiopisch gelaat, zoude op het gevoel alleen het bekkeneel van een' Kalmuk van dat van een' Neger kunnen onderſcheiden:

---

neerd heb, kwam het voor, dat hetzelve onder anderen iets byzonder Bokächtigs en characteriſtieks hadt, het geen hy meende dat men niet zoo zeer zoeken moest in den krommen neus, als wel in den overgang en in eenvloeijing van het middenſchot der neusgaten op het midden der bovenlip.

De beroemde Camper ſchijnt derhalven de mening van dien verdienſtelyken Man niet wel gevat te hebben, in zijn Werk *über den natürlichen unterſchied der Gezichtszüge* bl. 7. alwaar hy ook, tot myne verwondering, beweert dat de neus der Jooden dien der Mongolen gelijk is.

(*g*) Vergelijk Th. Brown's *Discourſe of the Sepulchral Urns found in Norfolk* bl. 13. Deeze ſcherpzinnige man heeft het eerst, voor zoo veel ik weete, acht geſlagen op het nationaal maakſel der bekkeneelen der Aethiopiërs: „ *it is hard*," zegt hy, „ *to be deceived in the* „ *diſtinction of Negro's ſculls.*

den: en men zoude het ongeleerdſte Mensch zelve niet kunnen wijs maaken, dat beide die hoofden welke hy voor zich hadt, gelijk waren aan die, naar welker voorbeeld die Goddelyke gedenkſtukken der oude Griekſche konst gebeeldhouwd zijn. Dit alles zeg ik, is, voor zoo veel het de algemeene gedaante betreft, klaar en duidelijk.

Dan ook daarom mogt men verwachten door een naauwkeurig Ontleedkundig onderzoek van echte bekkeneelen (*h*) van verſcheiden Volken nog zeer veel licht te kunnen verſpreiden over de beſpiegeling der verſcheidenheid van 't Menſchelijk Geſlacht, om dat ze van derzelver weeke en minder beſtendige deelen ontbloot zijnde, ons eenen vasten en ſtandhoudenden grondſlag van het hoofd verſchaffen, en gemakkelijk behandeld en onderzocht, onder verſchillende gezichtspunten beſchouwd, en onderling vergeleken kunnen worden.

By zoodaanig eene vergelyking blykt het wel is waar, dat de Natuur niet minder in het formaat der bekkeneelen, als in de kleuren der huid of an-

(*h*) De regels en manier van beoordeelen, welke ik met opzicht tot de bekkeneelen in het oog houde en volge, heb ik aan den dag gelegd in myne *Decas prima collectionis craniorum*, bl. 5.

andere diergelyke verſcheidenheden by ſommige Menſchen wel eens ſpeelt, en dat dit formaat met anderen daar naast aan grenzende, trapswyze, en als met eenen onmerkbaaren overgang in een vloeit, dan men kan echter niet ontkennen, dat hetzelve over 't algemeen eene, en wel eene zeer merkelyke beſtendigheid van eigenaartige kentekenen bezit, welke tot het nationaale wezen zeer veel toe brengen, en volkomen overeenſtemmen met dat gelaat, 't welk aan de verſcheiden Natiën eigen is. Die beſtendigheid heeft ook ſommige voortreffelyke Ontleedkundigen ſedert Adr. Spigelius (*i*) er op bedacht doen zijn, om een zeker richtſnoer der onderſcheiden afmeetingen te bedenken, ten einde daar naar als met een maatſtok de verſcheidenheden der bekkeneelen te bepaalen, en onder zekere clasſen te rangſchikken: en onder die uitvindingen verdient voor al afzonderlijk gewag gemaakt te worden van de gelaats-lijn van den vernuftigen Camper (*k*).

(*i*) *De corporis humani fabrica*, bl. 17.

(*k*) Zie zyne *kleinere Schriften* I. Deel I. St. bl. 15. *Naturgeſchichte des Orang Utang* bl. 181. 212. en zijn afzonderlijk boek *über den natürlichen unterſchied der geſichtszüge* enz.

§. 60.

§. 59.

Gelaats - lijn van Camper.

Hy verbeeldt zich dan, een bekkeneel van ter zyde beziende, twee lynen welke elkander ſnyden. De eene naamelijk horizontaal loopende, getrokken door den uitwendigen gehoorweg en den bodem der neusgaten: doch de andere welke het vooruitſteekend gedeelte des voorhoofdsbeens boven den neus raakt, en van daar tot aan den uitterſten rand der tandkasſen van de bovenkaak heenen loopt. Uit den hoek nu welke gemaakt wordt ter plaatſe daar die twee lynen tot elkander komen, meende die voortreffelyke Man dat men het verſchil der bekkeneelen zoo by de Beesten, als by de verſchillende Natiën van het Menſchelijk Geſlacht berekenen moest.

§. 60.

Aanmerkingen daar op.

Dan zoo ik my niet bedriege, dunkt het my dat die regel aan meer dan een gebrek mank gaat.

Want *voor eerst*, het geen toch uit het geen ik gezegd hebbe over de verſcheidenheden van het nationaal gelaat (§. 56.) ten duidelijkſten blijkt,

zoo kan deeze geheele gelaats - lijn op zijn best genomen niet anders te passe komen, dan by die verscheidenheden des Menschelyken Geslachts welke in de richting der kaakbeenderen van elkander verschillen, doch geenszins by die welke in een geheel tegenstrydig opzicht, en veel eer door een breeder wezen, in aanmerking komen.

Ten tweeden. Zeer verschillende Volken, wier bekkeneelen hemelsbreedte van elkander verschillen, hebben echter zeer dikwijls den zelfden loop der gelaats - lijn; en wederkeerig is die gelaatslijn wederom zeer onderscheiden in de meeste bekkeneelen van een het zelfde Volk, welke over 't algemeen ten opzichte van dezelfde gedaante onderling over een komen. Want men kan toch slechts zeer weinig beslissends opmaaken, alleenlijk uit de richting van het wezen in van ter zyde beschouwde bekkeneelen, indien men niet tevens acht geeft op derzelver breedte. Dus heb ik by voorb. terwijl ik dit schryve een paar bekkeneelen voor my liggen, naamelijk van eenen Congoschen Aethiopiër (*l*), en van eenen Litthauwschen Sarmaat (*m*): in beiden is de gelaats - lijn byna een en dezelfde; echter is de geheele gedaante en het uitzicht grootelijks verschillend, wan-

(*l*) *Decas altera collectionis craniorum* bl. 18.
(*m*) *Decas tertia* bl. 22.

wanneer men het ſmalle en als 't ware gekielde hoofd van den Aethiopiër vergelijkt met dat van den Sarmaat, 't welk meer vierkant is. Dan daar en tegen heb ik twee Aethiopiſche bekkeneelen by de hand, ten opzichte van de gelaats-lijn verbaazend veel van elkander verſchillend (*n*), dan welke beide, wanneer men ze vlak in 't gezicht beziet, door hunne ſmalle en als 't ware ſamengedrukte hoofdſchedels, gewelfde voorhoofden enz., den Aethiopiſchen oorſprong duidelijk getuigen.

Maar eindelijk *ten derden;* Camper zelve heeft in de Plaaten achter zijn werk zyne beide regelmaats-lynen zoo willekeurig en onbeſtendig gebezigd; hy verſchilt zoo dikwijls in de raakpunten, volgens welke hy die lynen heen richt, en waar van al derzelver kracht en crediet afhangt, dat hij ſtilzwygend bekent dat hy zelve ze niet zeker weet te gebruiken, en er nog over in twijffel ſtaat.

(*n*) Vergelijk *Decadis primae* bl. 7. en 8.

§. 61.

§. 61.

Kruinsregel om de nationaale kentekenen der bekkeneelen te bepaalen.

Hoe meer ik dagelijks met myne verzameling van bekkeneelen van verſchillende Volken omgaa, en die beſtudeere, des te minder mogelijk dunkt het my om die nationaale verſcheidenheden, daar er zulk een groot verſchil is in de evenredigheid en afmeetingen der deelen van het waarlijk veeldaantig bekkeneel, het welk min of meer het zyne toebrengt om het nationaale kenteken uit te maaken, naar graaden en hoeken van een' zekeren algemeenen regel te berekenen.

Daar echter zulk eene beſchouwing der bekkeneelen, in dit onderzoek waar over wy thans handelen, den voorrang boven alle anderen ſchijnt te verdienen, welke de meeste en voornaamſte, en tot de onderlinge vergelyking der nationaale kentekenen allergeſchiktſte deelen, met een' opſlag van 't oog ons vertoont: zoo heb ik by ondervinding geleerd, dat men in dit ſtuk het allerbest zijn oogmerk kan bereiken, wanneer men de bekkeneelen met de onderkaaken er by, met de wangbeenderen volgens dezelfde horizontaale lijn gericht, op dezelfde tafel op eene rye naast elkanderen geſchikt van achteren over den kruin beſchouwt. Want dan zal al het geen het meeste

te toebrengt om het nationaal character der bekkeneelen uit te maaken, 't zy zulks de richting der kaak - of wangbeenderen zy, of de breedte of ſmalte der harsſenpan, de vlakheid of verhevenheid des voorhoofds enz., op het eerſte gezicht zoodaanig in 't oog loopen, dat men zulk eene beſchouwing niet ongevoeglijk den naam van *Kruinsregel* zou kunnen geeven; wiens hoedaanigheid en gebruik Plaat I. genoeg zal ophelderen; daar dezelve drie bekkeneelen, op de zoo even genoemde maniere geſchikt, ten voorbeelde vertoont.

Het middenſte naamelijk (fig. 2.), dat het regelmaatigſte en bevalligſte is; is van eene Georgiſche Vrouw: dan de twee ter wederzyden geplaatſte bekkeneelen verſchillen elk daar van in eenen zeer tegenovergeſtelden zin. Het eene naamelijk (fig. 3.) is voorwaards uitgerekt en als 't ware geſnuit, 't geen van eene Aethiopin uit Guinea is: het andere integendeel (fig. 1.) dat zydelings uitgebreid, en als het ware platgedrukt is, is van een' Rendier Tunguſe.

In het eerstgemelde is zoo wel de rand der oogholten als de wangbeenderen bevallig ſmal; en de kaakbeenderen zelve worden onder den omtrek van het voorhoofdsbeen, dat maatig vlak is, verborgen.

In het tweede integendeel ſteeken de kaakbeenderen; ter wederzyden gedrukt, vooruit.

In het laatſte eindelijk ſteeken de wangbeenderen, welke met de neusbeentjens en de tusſchenruimte tusſchen de beide oogen byna in 't zelfde horizontaal vlak geplaatst zijn, ter wederzyden ontzaglijk veel uit in de breedte.

§. 62.

Nationaale verſcheidenheden der Bekkeneelen.

Ieder verſchil in de bekkeneelen van onderſcheiden Volken, zoo wel als dat in het nationaal gelaat, waar van wy hier boven gewag hebben gemaakt (§. 56.), ſchijnt ook tot vijf hoofdverſcheidenheden gebracht te kunnen worden; waar van men vijf voorbeelden, uit een zeer groot getal uitgezocht, op Plaat II. vinden kan.

1. De middenſte plaats hier onder bekleedt het allerevenredigst bolrondachtig bekkeneel, waar van het voorhoofd maatig vlak is, de wangbeenderen ſmal, nergens uitpuilend, van het uitſteekſel des voorhoofdbeens, 't welk met de kaakbeenderen vereenigd is, nederwaards afloopende;

De

De rye der tandkasſen cirkelrondachtig;

De ſnytanden in beide de kaakbeenderen loodlynig geplaatst;

Een voorbeeld hier van vind men in de 3. fig. van de II. Plaat in het fraaije bekkeneel van eene Georgiſche Vrouw.

(— Verg. §. 56. No. 1. —)

Dit is het bevallige midden - formaat der bekkeneelen tusſchen de beide uitterſten, waar van het eene

2. Het hoofd vierkantachtig heeft, de wangbeenderen uitwaards uitſteekend;

De tusſchenruimte tusſchen de oogen en de beentjens van den opgewipten neus met de wangbeenderen byna in 't zelfde horizontaale vlak geplaatst;

Byna geen' afgetekenden rand der wenkbraauwen;

Smalle neusgaten;

De kaakbeens - groeve ſlechts een weinig uitgehold;

De

De rije der tandkasse voorwaards stomp boogswyze loopend;

De kin vooruitsteekend.

Zulk een formaat van bekkeneel is aan de Mongolische Volken eigen; en vindt men afgebeeld op de II. Plaat fig. 3, in dat van een' Rendier Tunguse.

(— Verg. §. 56. No. 2. —)

Het andere uitterste integendeel heeft

3. Een smal ter zyden ingedrukt hoofd;

Een bultig gewelfd voorhoofd;

Voorwaards uitpuilende wangbeenderen;

Breede neusgaten;

De Kaakbeens - groeve achter de benedenste gaten der oogholten diep gegroefd;

Vooruitsteekende kinnebakken;

Eene smalle, langwerpige rije van tandkassen;

De bovenste snytanden schuins vooruitsteekend;

De onderkaak groot en sterk.

Het

Het bekkeneel meestal dik en zwaar.

Zulk een is meest al den Negeren eigen, gelijk het geen afgebeeld is op Plaat II. fig. 5. van eene Aethiopin uit Guinea.

(— Verg. §. 56. No. 4. —)

Eindelijk volgen nu de twee verscheidenheden, welke de middenplaats bekleeden tusschen de allereerstgemelde en de beide uitterften:

4. Naamelijk die, waar van

De wangbeenderen wel breeder zijn, doch echter meer boogswyze en rondachtiger gevormd dan in de Mongolische verscheidenheid (No. 2.), niet, gelijk in dezelve, ter wederzyden uitloopend en hoekig;

De oogholten by de meesten diep;

De gedaante van het voorhoofd en den kruin by de meesten door de kunst geformeerd;

Het bekkeneel by de meesten vry ligt.

Dit is de Americaansche verscheidenheid.

Zie Plaat II. fig. 2. het bekkeneel van een Caraïbisch Opperhoofd van het Eiland St. Vincent.

(— Verg. §. 56. No. 3. —)

5. Het bekkeneel tamelijk ſmal;

Het voorhoofd een weinig bol;

De wangbeenderen niet uitpuilend;

De bovenkaak een weinig vooruitſteekend;

De opperhoofdsbeenderen ter zyden uitpuilend.

Alle die eigenſchappen vindt men by den Maleitſchen Stam door de geheele Zuidzee.

Zie een voorbeeld op Pl. II. fig. 4. naamelijk het bekkeneel van een' Otaheit.

(— Verg. §. 56. No. 5. —)

En waarlijk dit nationaal formaat der bekkeneelen is over 't algemeen zoo beſtendig, dat men hetzelve reeds kan bemerken in de hoofden van zeer jonge kindertjens. Want dus bezit ik by voorb. het bekkeneel van een Buraetisch kind (*o*), het welk het Mongolisch kenteken ten duidelijkſten draagt; en nog een ander van een' eerstgebooren Neger (*p*), het geen de Aethiopiſche form doet zien.

(*o*) *Decas tertia* tab. 29.

(*p*) Ibid. tab. 30.

§. 63.

§. 63.

Oorzaaken van de nationaale verscheidenheid der bekkeneelen.

De beenderen zijn onder alle de eendaantige deelen des Menschelyken Lighaams die geene wel, welke de vastste en bestendigste zijn, daar dezelve aan alle de overige vaste deelen als grondslagen en steunpunten gegeven, en in dezelve gevestigd zijn.

Doch dat ze des niet te min veel meer dan de zachte lighaams deelen aan geduurige veranderingen onderhevig zijn, leeren niet alleen de menschnatuurkundige proeven, maar ook de ziektekundige verschijnselen ten duidelijksten.

Onophoudelijk, schoon ongevoelig, worden de grondstoffen der beenderen week, en opgeslorpt; en nieuwe deelen daar en tegen welke uit het bloed afgescheiden, en in derzelver plaats gesteld zijn, worden wederom op nieuw hard, en herstellen het geleden verlies.

Door deeze aanhoudende verwisseling van de beenstoffe wordt dan voltooid, het geen reeds van de eerste formeering der beenderen begonnen is, dat ze naamelijk zich schikken naar de naast by gelegen deelen, en door derzelver werking

eenigermaate gevormd worden, en eene gepaste gedaante verkrygen.

Dit blijkt voornaamelijk ten allerduidelijkſten in het maakſel van een bekkeneel van een in jaaren reeds gevorderd mensch. Want dan vertoont de inwendige bodem der harsſenpan als 't ware den ingedrukten vorm van de kwabben en kronkels der harsſenen waar aan het naby gelegen was: doch de uitwendige beenachtige oppervlakte vertoont onloochenbaare ſpooren, zoo van de werking der ſpieren, als van het geheele gelaat, wiens algemeen uitzien en hoedaanigheid men vry gemakkelijk uit het ontblootte bekkeneel kan opmaaken.

Indien het derhalven waar is, gelijk het my in den hoogſten graad voorkomt, dat het vermogen van het Climaat op het nationaal gelaat zeer groot is (§. 57.), blijkt het dunkt my klaar, dat die zelfde oorzaak ook den zelfden, ſchoon meer middelyken, rol ſpeelt in het maaken van het nationaal formaat der bekkeneelen, inzonderheid voor zoo veel de beenderen van het wezen zelve aangaat.

Dat er echter, behalven die hoofdoorzaak, ook nog andere bykomende oorzaaken, gelijk eene geweldige en lang voortgezette drukking, enz. op die *beenderen des wezens* zelve, plaats kunnen hebben, komt my niet onwaarſchijnlijk voor. Mijn

Kabi-

Kabinet by voorb. bezit door de edelmoedigheid van den beroemden Banks, een zeer zeldzaam bekkeneel van een' Nieuw-Hollander (*q*), uit de nabuurſchap van Botany-Baay, 't geen onder anderen merkwaardig is door eene zonderlinge platheid der bovenkaak ter plaatſe daar de Sny- en Hondstanden gevonden worden. Nu is het bekend, dat die wilde Volken de vreemde gewoonte hebben van met een dwars ſtuk hout het middenſchot der neus te doorbooren, en als met een' grendel zich den neus zoodaanig te ſluiten, dat zy niet dan met open mond adem kunnen haalen. Men zou derhalven kunnen gelooven, dat door de aanhoudende drukking van dien dwarsboom die vlakheid langſaamerhand gebooren wierdt.

Dan het is meer gewoon dat *de platte beenderen van het bekkeneel*, door eene langduurige drukking, eene zonderlinge, en wel doorgaans wederom eene nationaale, verandering van formaat verkrygen; het zy zulks plaats moge grypen door eene algemeene manier van ſommige Natiën om hunne kinderen in wiegen te leggen, of door eene geweldige kunstbewerking, welke men met opzet lang voortzet.

Hier van daan zeide Veſalius, dat men in zy-

(*q*) *Decas tertia* tab. 27.

zynen tijd de Duitſchers meestal zag met een plat achterhoofd en breed hoofd, om dat zy als kinderen in de wieg altijd op den rug lagen.

Maar den Nederlanderen ſchreef hy langwerpiger hoofden toe, om dat de Moeders hunne gebakerde kinderen veel op zyde, en op de ſlaapen des hoofds rustende, lieten ſlaapen.

Hier van daan komt het ook dat de wilde Americaanen omſtreeks Zuid Carolina, tot nieuw Mexico toe, zulke plat gedrukte hoofden hebben: zy leggen naamelijk hunne kinderen in eene hellende ligging in de wieg, zoo dat de kruin van het hoofd, ja de geheele zwaarte van het lighaam onbeweeglijk op een zakje, met zand gevuld, rust (*r*).

Wat nu andere kunstgreepen betreft om de hoofden der jonggebooren kinderen door eene druk-

(*r*) Zie Adair's *hiſtory of the North American Indians*: bl. 9. „ *they fix the tender infant on a kind of cradle, where* „ *his feet are tilted, above a foot higher than a horizontal* „ *poſition*; —— *his head bends back into a hole, made on* „ *purpoſe to receive it, where he bears the chief part of* „ *his weight on the crown of the head, upon a ſmall bag* „ *of ſand, without being in the least able to move himſelf.* „ *By this preſſure and their thus flattening the crown of the* „ *head, they conſequently make their heads thick and their* „ *faces broad.*"

drukking met de handen, of door zwagtels, of eenige andere werktuigen een zeker nationaal formaat te geeven; zoo is het bekend dat dezelve by de oudste Volken zoo wel als by hedendaagsche, zoo wel onder onze Landslieden als by de afgelegenste Natiën in gebruikt geweest zijn (*s*).

Want wy vinden immers geboekt dat zulke gebruiken nog heden in zwang gaan, of wel eer gingen by de bewooners van zekere Provintiën van Duitschland (*t*), als mede by de Nederlanders (*u*), Franschen (*w*), sommige Italiaanen (*x*), de Grieken welke de Eilanden der Archipel

---

(*s*) „ *Nos têtes seroient mal de la façon de l'auteur de* „ *notre être: il nous les faut façonnées au dehors par les* „ *sages femmes et au dedans par les philosophes:* —— *les* „ *Caraibes sont de la moitié plus heureux que nous.*" J. J. Rousseau *Emile* I. D. bl. 19.

(*t*) Zie over de hedendaagsche Variscen, J. Chr: Gottl. Ackermann, in Baldinger's *Neue Magazin für Aerzte* II. D. bl. 506. —— Over de Hamburgers van zynen tijd, zie Lauremberg *Pasicompse* bl. 63.

(*u*) Spigel *de humani corporis fabrica* bl. 17.

(*w*) Zie over de Parysenaaren Andry, *Orthopedie* II. D. bl. 3.

(*x*) Over de Genueesen, onder anderen Vesalius *de corporis humani fabrica* bl. 23. — Spigel ter aang. plaats.

pel bewoonen (*y*), de Turken (*z*), de oude Siginnen (*a*) en Macrocephali aan de Zwartezee (*b*), de hedendaagsche Sumatraanen (*c*), Nicobaaren (*d*); doch inzonderheid by verschillende Americaansche Volken, by voorb. de Straat Nootka's bewooners (*e*), het Volk der Schacten 't welk in Georgia woont (*f*), de Carolinasche Waxsa-

---

(*y*) Van de Chieërs inzonderheid heeft my zulks als ooggetuigen verhaald de beroemde Philites Geneeshr., van Epirota, wel eer een myner geliefdste Leerlingen.

(*z*) De Baron von Asch schreef my den 20. July 1788. dat de Constantinopolitaansche Vroedvrouwen na de verlossing gemeenlyk de moeders vroegen, welk formaat zy verlangden dat het hoofd hunner jong gebooren kinderen hadt: en dat de Asiatische Vrouwen gemeenlijk dat formaat verkozen, welk het hoofd verkrijgt wanneer het voor - en achterhoofd dwars met een' zwagtel zeer eng onwonden wordt, om dat zy meenen dat als dan hunne roode hoofdsieraaden beter zitten. —— Vergelijk de 2. Plaat van myne *Decas craniorum prima*.

(*a*) Strabo XI. Boek bl. 358. van de Uitgave van Casaub.

(*b*) Hippocrates, *de aëribus, aquis et locis* VI. D. bl. 206. van de Uitgave van Charter.

(*c*) Marsden, *history of Sumatra* bl. 38.

(*d*) Nic. Fontana, in *Asiatick Researches* III. D. bl. 151.

(*e*) Zie Meares's *Voyages* bl. 249.

(*f*) Adair ter aangehaalde plaats bl. 8. 284. —— Vergelijk *Decas Cran. prim.* tab. 9.

Waxſawen (*g*), de Caraïben (*h*), de Peruaanen (*i*), ja zelfs by de vrije Aethiopiërs op de Antilles (*k*).

In de daad men moet zich verwonderen, dat er in onze tyden Schryvers geweest zijn die deeze geheele kunstgreep van de hoofden der Kinderen te fatſoeneeren in twijffel hebben durven trekken (*l*); eene zaak toch welke door zulk eene eenpaarige overeenſtemming van ooggetuigen buiten bedenking geſteld is; waar door meer als eene Natie zoo in Zuid - (*m*) als Noord America

(*g*) Lawson's *hiſtory of Carolina* bl. 33.

(*h*) (Oviedo) *hiſtoria general de las Indias.* Sevilla 1535. folio. bl. 25. b.

Raymond Breton *dictionaire Caraibe - françois* Auxerr. 1665. 8. bl. 58. 92. 145. 289.

Vergelijk *Decas Cran. prim* tab. 10. en de hier achter gevoegde II. Plaat fig. 2.

En *Decas ſecund.* tab 20.

(*i*) Torquemada *monarchia Indiana* Sevill. 1615. fol. III. D. bl. 623.

De Ulloa *Relacion del viage para medir algunos grados de meridiano* Madr. 1748. fol. II. D. bl. 533.

(*k*) Thibault de Chanvalon *Voyage a la Martinique* bl. 39.

(*l*) Zie Haller, Camper, Sabatier enz.

(*m*) „ *Le nom* d'Omaguas *dans la langue du Pérou*, „ *ainsi que celui de* Cambevas *que leur donnent les Portugais* „ *du Para dans la langue du Breſil*, *ſignifie* Tête - plate: „ *en effet ces peuples ont la biſarre coutume de preſſer entre*

ca (*n*) haaren naam gekregen heeft; welke men weet dat reeds voor twee honderd jaaren in de Concilien der Spaansche Geestelijkheid aan de vreemde Volken der Nieuwe Waereld verboden is (*o*); waar van wy elke byzonderheid zeer naauwkeurig beschreven vinden, de werktuigen en windsels afgebeeld (*p*), welke door eene langduurige

---

„ *deux planches le front des enfans qui viennent de naitre et* „ *de leur procurer l'etrange figure qui en résulte, pour* „ *les faire mieux ressembler, disent ils, a la pleine Lune.*" de la Condamine in *Mem: de l' Acad. des Sc. de Paris* 1745. bl. 427.

(*n*) *Têtes de Boule*, en *Têtes plates*. Vergelijk Charlevoix *Histoire de la nouv. France* III. D. bl. 187. 323.

(*o*) Jos. Saenz de Aguirre *collectio maxima conciliorum omnium Hispaniae et novi orbis* 2. Druk te Rome 1755. fol. VI. D. bl. 204. waar men in de historie van her derde Provintiaale Synode van Lima op den 17. July 1585 een besluit vindt den Indiaanen verbiedende om de hoofden hunner kinderen te fatsoeneeren. —— „ *Cupientes penitus exstirpare abusum et superstitionem, quibus Indi passim infantium capita formis imprimunt, quos* „ *ipsi vocant* Caito, Oma, Opalta; — *statuimus et praecipimus*" enz. enz. te weeten verschillende straffen tegen de overtreders, by voorb. dat een vrouw die zulks zou gedaan hebben, „ *frequentet doctrinam per continuos decem* „ *dies mane et vesperi pro prima culpa; pro secunda vero* „ *per viginti*" enz.

(*p*) Vergelijk by voorb. de naauwkeurige afbeeldingen van zulke windsels welke de Caraïben gebruiken, in *Journal de physique* van August. 1791. bl. 132.

duurige en geduurende veele jaaren voortgezette onophoudelijke en gelyke drukking, de hun zoo bevallige gedaante aan het buigzaame tedere kinderhoofd geeven; aan al het welk eindelijk de bekkeneelen zelve dier wilde Volken, welke in Europa zijn overgevoerd, en reeds voor lang overal in plaat afgebeeld zijn (*q*), allernaauwkeurigst en van ſtuk tot ſtuk beantwoorden.

Dan de zaak zelve moge buiten alle bedenking zijn geſteld, dit echter blijft altijd nog twijffelachtig 't geen men reeds ſedert Hippocrates's tyden meer dan eens bevestigd vindt, dat naamelijk die byzondere gedaanten der bekkeneelen, welke eerst met moeite en door kunst gevormd waren, en door verſcheiden reekſen van geſlachten voortgezet en herhaald, eindelijk by vervolg van tijd, als 't ware by recht van overerving aangebooren, en eene tweede natuur geworden zijn.

Want men vindt in het gulden boekje van Hippocrates, 't welk ten opſchrift heeft *de aëribus, aquis et locis*, eene beroemde plaats raakende de Macrocephali, een Volk in de nabyheid der Zwartezee, waar van hy in de allereerſte en en voornaamſte plaats handelt, daarom om dat er geen

(*q*) By voorb. in *Memoires de l'Acad. des Sc. de Paris* 1740. Pl. 16. fig. 1.

geen ander Volk hoegenaamd gevonden wordt, 't welk zulke hoofden heeft als dat Volk. Hy zegt wel, dat het in den beginne een volksgebruik was om zulke lange hoofden te moeten hebben; maar dat de Natuur zich naderhand met dat gebruik vereenigd heeft: want dat het by de Macrocephali voor zeer fraay gehouden wierdt een zeer lang hoofd te hebben. En dat men dit gebruik in den beginne op de volgende manier bewerkſtelligde: zoo dra een kind by hun gebooren was, drukten zy deszelfs hoofd dat nog week, gelijk wasch of natte kley, is, ten ſpoedigſten tusſchen de beide handen, en dwongen hetzelve, door het dus te fatſoeneeren, om in de lengte uit te groeijen: ja zelfs knelden zy het tusſchen windſels, en verbonden het met daar toe geſchikte werktuigen, om te beletten dat het hoofd rond bleef, en om de lengte van hetzelve te vermeerderen. Dat dit volksgebruik eindelijk gemaakt heeft dat hunne hoofden die gedaante kreegen: maar dat ook by vervolg van tijd de Natuur zelve ze zoo voortbragt, zoo dat het voorig gebruik om ze in die gedaante te dwingen niet meer noodig was.

De reden van dit zonderling verſchijnſel tracht de Coſſche grijsaard uit zyne beroemde Voortteelings hypotheſe te verklaaren, welke niet veel met die van Buffon verſchilt; en waar by hy meende dat het Teelvocht uit alle deelen des Lighaams ontſtondt; en daar uit als 't ware afvloeide,

dat

dat dus de gedaante der verſchillende deelen in het zelve, als in een' vorm, opgenomen, tot de formeering der vrucht verzameld wierdt.

Dat het daar van daan dus komt dat uit kaalen, kaale, uit blaauwoogigen, blaauwoogige, en uit macrocephali, macrocephali gebooren worden.

Iets diergelijks vindt men naderhand ook vermeld van andere Volken, by voorb. van de Peruaanen (*r*) en Genueesen (*s*).

Over 't algemeen laat ik tot nog toe die zaak daar, en beroep my alleenlijk op 't geen ik hier boven, (§. 39.) by gelegenheid van andere diergelyke verſchijnſelen, vermeld heb.

(*r*) Zie over de Inwooners van de Provintie *Puerto viejo* Cardanus *de rerum varietate* III. D. bl. 162. van de Uitgave van Sponius.

(*s*) J. C. Scaliger *Comment. in Theophraſtum de cauſis plantarum* bl. 287.

§. 64.

§. 64.

Eenige nationaale verſcheidenheden der tanden, en derzelver oorzaaken.

Nu het formaat der bekkeneelen afgehandeld te hebben, komen nu in de tweede plaats, eenige verſcheidenheden der tanden, by ſommige Volken waargenomen, in aanmerking.

Dus heb ik by voorb. reeds in 't jaar 1779, zoo in een overblijfſel van een gebalſemd Aegyptisch lijk, als in het gaave bekkeneel van eene Mumie (*t*), eene zonderlinge onregelmaatigheid der Snytanden waargenomen, wier kroonen naamelijk niet mesvormig waren, en eenen dunnen rand hadden, maar dik en gelijk ſtompe kegels, doch de hondstanden waren, wat derzelver kroon betrof, niet dan door de plaats waar zy ſtonden, van derzelver nabuurige tweepuntige kiezen te onderſcheiden. En dat zelfde geheel zonderling maakſel is ook in andere Mumiën waargenomen: gelijk in die te Cambridge (*u*), en Casſel

(*t*) Zie *Decas craniorum prima* Pl. I.

(*u*) Middleton, *monumenta antiquitatis*, *Operum* IV. D. bl. 170. „ *dentes omnes in maxilla ſuperiore firmiter* „ *adhuc inhaerentes reperiuntur*; *quod vero ſingulare et pro-* „ *digii fere loco habendum*, *anteriores ſive inciſores non a-* „ *cuti*

ſel (*w*), iets diergelijks ook in die te Stuttgard (*x*): ja toen ik zelve voor twee jaaren my te Londen bevond, heb ik even zulke Snytanden in eene jonge Mumie gevonden, welke deszelfs eigenaar de Heer Jo. Symmons (*y*), de vriendelijkheid gehad heeft van my te vergunnen om ze te ſmelten. Dan ſchoon men naauwlijks behoeft te herinneren, dat, geduurende zulk eene lange reeks van Eeuwen, waar in de gewoonte om in Aegypten de lyken te balſemen plaats hadt, en onder eene afwisſeling van zoo veele verſchillende Opperheerſchers en Inwooners van dat Land, er ook eene groote verſcheidenheid in die Mumiën en derzelver bekkeneelen zijn moet, en dat niemand die gezond menſchen verſtand heeft in alle Mumiën die zelfde zonderlinge vorming der tanden, waar van wy zoo even ſpraken, verwachten kan; zoo ſchijnt dit echter eene merkwaardige verſcheidenheid te zijn, en welke men misſchien t'eeniger tijd met nut zou kunnen aanwenden om een onderſcheidend kenmerk daar te ſtellen, waar

---

„ *cuti illi quidem atque ad incidendum apti, ſed perinde ac* „ *maxillares lati, plani atque obtuſi ſunt.*"

(*w*) Vergelijk het verhaal nopens die Mumie van den Brunswykſchen Stads Doctor Brückmann 1782. 4*to*.

(*x*) Storr, *prodr. methodi mammalium* Tubing. 1780. 4*to*. bl. 24.

(*y*) *Philoſophical Transactions* van 't jaar 1794. II. St. bl. 184.

waar door men de Mumiën van eene zekere Eeuw of Volk, van anderen zou kunnen onderscheiden. Het zou, wel is waar, eene moeijelyke zaak zijn de oorzaaken van dat zonderling maaksel naar te vorschen; echter schijnt het niet onwaarschijnlijk, dat dezelve voor 't grootst gedeelte aan de levenswyze moet toegeschreven worden, welke Diodorus Siculus uitdrukkelijk meldt, dat by de oude Aegyptenaaren boersch was, zoo dat ze van struiken en wortelen leefden. Hier door sleeten de tanden meer af: en dat afgesleten of met opzet stomp gemaakte tanden, integendeel in dikte hebben toegenomen, heeft men zoo by Menschen (z) als by Beesten (a) opgemerkt.

Deeze gissing wordt des te waarschijnlyker door eene waarneeming van Winslow (b), die in het bekkeneel van een Groenlander uit Honds Eiland (c) eene diergelyke zonderlinge dikte der Sny-

(z) Birch's *History of the Royal Society* IV. D. bl. 3.

(a) Zie over de uitsteekende Yvoire tanden der Olifanten *Tranquebarische Missions - Berichten.* Verv. CVI.

(b) Zie *Mem. de l'Acad. des Sc. de Paris* 1722. bl. 323.

(c) *Honds - Eiland*, gelegen by de Straat Disko aan het Wester Groenlandsch Strand, is zoo algemeen bekend, en wordt op alle naauwkeurige Kaarten van dat Land, van Zorgdrager's tyden af, zoo bestendig gevonden, dat ik verklaaren moet volstrekt niet te kunnen begrypen wat Camper gewild heeft, wanneer hy Winslow van onweten-

Snytanden en overeenkomst derzelven met Kiezen heeft bemerkt, en dezelve toeſchrijft aan de gewoonte van dat onbeſchaafde Volk om hun vleesch raauw te eeten (*d*).

Met deeze waarneeming komen in de daad over-

---

wetenheid heeft durven beſchuldigen, en hem volgens de Aardrijksbeſchryving van Hubner verbeteren, waar in naamelijk Honds - Eiland te recht in de Stille Zee onder den Keerkring van den Steenbok enz., zou geplaatst zijn. Wist hy dan niet dat dit zuidelijk Eiland door deszelfs ontdekker W. Schouten in 't jaar 1616, in zyne overbekende Reisbeſchryving, als onbewoond wordt opgegeven, en dat het daar en boven ſedert dien tijd, voor zoo veel ik weet, van geen Europeër op nieuw bezogt is! daar integendeel dat Noordelijk Land, waar van daan Winslow dat bekkeneel gekregen hadt, door ontelbaar veele Europeaanen bezogt wordt, welke daar ter Walvischvangst komen?

(*d*) „ *Les dents inciſives ſont courtes;*" (zegt Winslow), „ *elles ſont larges de devant en arriere et plattes, au* „ *lieu d'etre tranchantes, et reſſemblent plus a des dents* „ *molaires, qu'à des inciſives.*"

„ *Mr.* Riecke (*qui avoit trouvé ce crâne*) *m'a dit* „ *que les habitants de cette Isle mangent de la chair toute* „ *cruë.* —— *Ils font pluſieurs mouvements extraordinaires* „ *avec la machoire, et beaucoup de grimaces en machant et* „ *en avalant. C'ètoit principalement ce ſpectacle qui porta* „ *Mr.* Riecke *a chercher quelque cadavre de ces inſulaires* „ *pour voir ſi leurs machoires et leurs dents avoient quelque* „ *conformation particuliere.*" enz.

overeen de ſtompe en ſterk afgeſleten tanden in de twee Eskimotiſche bekkeneelen, welke my uit de Colonie Nain in 't Land van Labrador onlangs toegezonden zijn (*e*). Want dat de Eskimooten en Groenlanders tot denzelfden Stam behooren, en dat men derzelver Volksnaam gewoonlijk afleidt van hunne gewoonte om raauw vleesch te eeten, is eene zaak welke reeds lang bekend is.

Het geen verſcheiden Schryvers (*f*) van de tanden der Kalmukken verhaald hebben, dat ze naamelijk zeer lang zouden zijn, en groote tusſchenruimtens tusſchen elkander hebben, zulks hebben zy, gelijk ik eindelijk ontdekt heb, oorſpronglijk, doch niet te min onnaauwkeurig, gehaald uit een verhaal van Yvo van Narbonne, een' Geestelyken, in 't jaar 1243. opgeſteld, en waar van wy beneden nog breeder ſpreeken zullen, terwijl het gemelde geenszins overeenkomt met de bekkeneelen der hedendaagſche Mongolen, welke ik in myne Verzameling heb.

Andere nationaale eigenſchappen der tanden eindelijk heeft men alleen aan kunstgreepen te wyten; zoo vylen (g) by voorb. ſommige Neger-

(*e*) Zie *Decas cran. tert.* Pl. 24. 25.
(*f*) Vergelijk by voorb. Buffon, Erxleben enz.
(*g*) Van Linſchoten *Schipvaert naar Oost* I. St. bl. 50.

ger - ſtammen hunne tanden zoo ſcherp en puntig als elsten (*h*); zoo vernielen ſommige Maleitſche Volken grootendeels het verglaas hunner tanden (*i*), of maaken er daar en boven nog groeven in (*k*) enz.

Iets diergelijks heb ik zelve in eenige Javaſche Chineezen waargenomen, welke die zelfde glasachtige zelfſtandigheid van den buitenſten rand hunner ſnytanden netjes en gelykelijk met een ſteentje hadden afgeſlepen.

Von der Gröben *Guineiſche Reiſebeſchreibung* bl. 51. 94.

Barbot in Churchill's *collection of voyages* V. D. bl. 139, 143, 385.

Schotte in *Philoſoph. Transact.* LXXIII. D. I. St. bl. 92.

Report of the Lords of the Committee of Council for the conſideration of Slave - Trade fol. L. en M.

(*h*) Ik verwonder my dat ſommige beroemde Auteurs gelijk Römer en Niebuhr, die door konst gemaakte mismaaktheid der tanden voor derzelver natuurlijk maakſel gehouden hebben. Zie des laatſten *Efferretning om Kysten Guineo* bl. 21. en de Verhandeling van den eerſten in *Deutſcher Muſeum* 1787. I. St. bl. 425.

(*i*) Zie over de Inwooners van Magindanai, een der Philippine Eilanden, Forrest in zyne *Voyage to new Guinea* bl. 237.

Over de Sumatraanen, Marsden bl. 46.

(*k*) Over de Javaanen Hawkesworth's *collection of voyages* III. D. bl. 349.

§. 65.

Eenige andere nationaale verſcheidenheden, betrekkelijk eenige byzondere deelen des lighaams.

Tot dus verre hebben wy de voornaamſte verſcheidenheden van verſchillende Volken onderzocht, het zy men die kon vinden in de kleur (zoo van derzelver huid, als hairen en oogen), het zy in derzelver gelaat en de gedaante hunner bekkeneelen.

Intusſchen blyven er nog eenige te vermelden over, betrekkelijk eenige andere deelen des lighaams, welke ſchoon ze meestal voor minder gewichtig gehouden worden, ik echter niet geheel ſtilzwygend kan voorbygaan, en welke het my dus geoorloofd zy ieder afzonderlijk met een woord door te loopen.

Dan ſchoon de oorzaaken en redenen van allen niet even klaar zullen kunnen ontvouwd worden, zoo zal er echter geen onder zijn welke zoo zonderling en geheel raadzelachtig is, of ze zal, wanneer men ze vergelijkt met zoodaanige verſchijnſelen, waar mede ze eenige overeenkomst heeft, hoedaanigen wy in de voorgaande afdeeling beſchreven hebben, welke by dieren zijn waargenomen, ligter te bevatten worden.

§. 66.

§. 66.

De Ooren.

Het is den liefhebberen van Oudheden bekend, dat veele oude Aegyptiſche afgodsbeelden, 't zy kopere of aarde, of uit verſcheiden ſoorten van ſteen of uit wild vygenboomen hout gebeeldhouwd, of zulke eindelijk welke men in hunne begraafplaatſen geſchilderd vind, opmerkelijk zijn door hunne hooggeplaatſte ooren.

Zeker hedendaagsch Schryver (*l*) heeft, onbedacht genoeg, goedgevonden dit toeteſchryven aan de onkunde der beeldhouwers of ſchilders, welke zich de tekenkonst niet verſtonden. Dan ik kan my met dien Schryver niet vereenigen, te minder daar ik de meeste dier beelden met zeer veel kunst en ſmaak uitgewerkt zie, en vooral daar ik zulke ooren voornaamelijk in de zoodaanigen bemerkt heb, welke een Indiaansch gelaat hebben (*m*), en men zulk eene plaatſing derzelven vindt in echte afbeeldingen van Indiaanen, welke meestal met de grootſte naauwkeurigheid getekend

(*l*) *Recherches philoſophiques ſur les Egyptiens* I. D. bl. 212.

(*m*) Zie *Philoſoph. Transact.* van 't jaar 1794. II. St. bl. 191. Pl. 16. fig. 2.

tekend zijn. Dan dit verſchil is over 't algemeen niet grooter dan dat geene, waar door wy ook meestal in de verſcheidenheden der Huisdieren, inzonderheid die van het Paard en Zwijn, derzelver ooren in richting en plaatſing van elkanderen zien verſchillen, ja daar en boven indien men in die zelfde Aegyptiſche en Indiſche beeldjens tevens acht ſlaat op de richting van de opening der oogleden, van het benedenſte gedeelte der neus af tot de ooren toe, dan ſchijnt de hoogte der ooren grootendeels af te hangen van niets anders dan van de wyze waar op het hoofd gedragen wordt, naamelijk wanneer het achterhoofd naar vooren, en de kin achterwaarts helt.

Dat de oude Batavieren ook eene zonderlinge gedaante en plaatſing hunner ooren gehad hebben, vinden wy niet alleen bevestigd op verſchillende plaatſen by oude Schryvers, maar ook door oude afbeeldingen derzelven (*n*).

Zoo zegt men ook dat de Biscayers zeer groote ooren hebben (*o*).

Het

(*n*) Zulke afbeeldingen kan men vinden by Smetius *Antiquitates Neomagenſes* bl. 70., en Cannegieter *de Brittenburgo, matribus Brittis* enz. bl. 144.

(*o*) Zie der Gravinne d'Aunoy *relation du voyage d'Eſpagne* I. D. bl. 28. De geloofwaardigheid van dit werk wordt

Het is algemeen bekend dat by wilde Volken de ooren verder van het hoofd afſtaan en beweegbaar zijn; als mede dat veele Indiſche Stammen, inzonderheid die van West - Indie en de Stille Zee het oorlapje door verſchillende kunstbewerkingen zeer groot, en wanſtaltig lang maaken; hoedaanig eene vreemde gewoonte aanleiding gegeven heeft tot de veel vergrootte vertellingjens der oude Schryveren betrekkelijk de ooren van eenige Volken, welke verſchriklijk groot zouden moeten zijn.

§. 67.

De Borſten.

Eene menigte van getuigen bevestigt dat de borſten der Vrouwen onder ſommige wilde Volken, en wel inzonderheid van Africa (*p*) en eenige Eilanden der Stille Zee (*q*) zeer lang zijn en ſlap nederhangen. Evenwel moet men intusſchen in 't oog houden dat derzelver verhaalen eens-

---

wordt bevestigd door Dieze in zyne Nooten op Puente's *Reiſe durch Spanien* II. D. bl. 271.

(*p*) Vergelijk by voorb. over de Aethiopinnen Fermin *ſus l'oeconomie animale* I. D. bl. 117.

Over de Hottentottinnen Kolbe bl. 474.

(*q*) Zie de Inwoonſters van 't Eiland Horn by Schouten in Dalrymple's *collection* II. D. bl. 58.

eensdeels bezyden de waarheid vergroot schynen (*r*), en daar en boven dat alle Vrouwen van het zelfde Volk er niet even eens uitzien, want dat er ook op de Eilanden van den Zuider Oceaan zeer veele Vrouwen woonen (*s*), welke, zoo wel als veele Aethiopinnen die men dagelijks op Europische markten zien kan, borsten hebben van eene uitmuntende bevalligheid; en eindelijk dat die onmaatige grootheid van borsten geenszins alleen den wilden Volken eigen is, maar ook hier en daar onder de Europeaanen, by voorb. wel eer by de Zwitsersche Vrouwen (*t*), en nog heden ten

---

(*r*) By voorb. 't geen Townson verhaalt in Hakluyts *collection* II. D. bl. 26. van de Zwarten by de Rivier St. Vincent: „ *Divers of the women have such exceeding* „ *long breasts, that some of them will lay the same upon* „ *the ground and lie down by them,*"

Of Bruce van de borsten der Shangals, welke by sommigen dier Vrouwen byna tot op de knieën hangen, *Reise nach den Quellen des Nils* II. D. bl. 546.

En ik slaa niet veel meer geloof aan de vertelling van Mentzelius van Tabakszakjens uit de borsten van Hottentottinnen gemaakt, en welke in groote menigte aan de Caab de Goede Hoop te koop zouden gevonden worden: *Beschreibung des Vorgebürges der guten Hoffnung* II. D. bl. 564.

(*t*) J. R. Forster *Bemerkungen* enz. bl. 242.

(*t*) Lithgow's *rare Adventures and painefull peregrinations* bl. 433. —— „ *I saw in Ireland's North - parts* „ *women travayling the way, or toyling at home, carry* „ *their Infants about their neckes and laying the dugges over* „ *their*

ten dage by de Morlachinnen (*u*) is waargenomen.

De reden daar van ſchijnt men voornaamelijk te moeten zoeken in de gewoonte om de Kinderen, terwijl die op de rug der Moeders hangen, de borst te geeven, en gedeeltelijk ook in eene lange en geduurende veele jaaren voortgezette zooging. Ja men vindt ook op meer dan eene plaats verhaalen, dat de borſten door de eene of andere kunstgreep zijn uitgerekt geweest by zoodaanige Volken, in wier oog zulke ſlaphangende borſten fraay waren (*w*).

Andere

„ *their ſhoulders, would give ſucke to the Babes behinde their* „ *backes, without taking them in their armes: ſuch kind* „ *of breasts, me thinketh ware very fit, to be made money* „ *bags for East - or West Indian Merchants, being more* „ *then half a yard long, and as well wrought, as any* „ *Tanner, in the like charge, conld ever mollifie ſuch Leather.*"

(*u*) Fortis, *viaggio in Dalmazia* I. D. bl. 81.

(*w*) Zie over de bewooners der Westelyke Africaanſche Kust, tusſchen Caab Blanc en de Rivier Senega, Cadamosto in Ramuſius's *Verzameling* I. D. bl. 100.

Vergelijk Lamiral, *l'Afrique et le peuple Afriquain*, Par. 1789. 8*vo*. bl. 45. — „ *au Senegal les jeunes filles* „ *font leurs efforts pour faire tomber leur gorge, afin qu'on* „ *les croye femme et qu'on les reſpecte devantage.*"

Andere volken zijn wederom aanmerkelijk door den grooten omtrek en opgezwollenheid hunner borſten. Zoo ſprak Juvenalis reeds van de borſten der Meroëſche Vrouwen, byna zoo groot en dik als hunne Kinderen, als van eene algemeen bekende zaak; ja men zegt ook, dat niet alleen de Vrouwen, maar ook de Mannen in Aegypte buitengemeen zwaare borſten hebben (*x*).

Onder de Europeaanſche Natiën hebben de Portugeeſche Vrouwen borſten van eenen zeer grooten omtrek (*y*), daar die der Spaanſche integendeel dun en klein zijn, welke zy buiten twijffel in de voorgaande Eeuw met opzet trachtten te verdrukken en derzelver wasdom te beletten (*z*).

Dat door eene tegenovergeſtelde pooging de omtrek der borſten vergroot kan worden, is ongetwijffeld waar; — en hoe veel ook daar en boven eene vroegtydige byſlaap daar aan kan toebrengen, zulks leeren ons door een indedaad allermerkwaardigst voorbeeld de onhuwbaare, en nog niet volwasſen Meisjens van plaiſier, welke voor-

(*x*) Alpinus, *hiſtoria naturalis Aegypti* I. D. bl. 14.

(*y*) Zoo als my de Heer Abildgaard verhaald heeft, na dat hy onlangs van zyne reis naar Portugal is te rug gekeerd.

(*z*) De Gravinne d'Aunoy ter aangehaalde plaatſe II. D. bl. 128.

voornaamelijk uit de nabuurige dorpen, in groote menigte naar Londen komen, en in aantal des nachts langs ſtraat zwerven, om met hun lighaam ſchandelijk gewin te doen.

§. 68.

De Teeldeelen.

Linneus zegt wel in zyne Voorreden voor zijn *Syſtema naturae*, dat een naauwkeurig onderzoek der teeldeelen hem mishaagt, als zijnde zulks eene verfoeijelyke zaak („ *genitalium curioſior indagatio abominabilis displicet*"), dan de kunstnaamen zyner Schulpdieren, en onder anderen die ſchulp welke hy *Venus Dione* noemt, en waarlijk in eenen dartelen verbloemden ſtijl afgeſchilderd heeft, getuigen ten duidelijkſten, dat hy niet te min by het voortzetten van zijn werk van gevoelen is veranderd. Mogten dan de ſchimmen van dien grooten Man het my niet ten kwaade duiden, wanneer ik ook hier ter plaatſe van het een en ander, 't geen my betreffende eenige nationaale verſcheidenheden der teeldeelen merkwaardig voorkwam, kortelijk gewag maake.

Men zegt algemeen dat de Zwarten het manlijk teellid buitengemeen groot hebben. Met dit gevoelen komt waarlijk overeen de uitmuntende toeſtel teeldeelen van een Aethiopiër, welke ik in mijn Ontleedkundig Kabinet bewaare. Ik weet echter

echter niet of dit voorrecht wel beſtendig by hun gevonden wordt, en aan die Natie byzonder eigen is (*a*). Men vindt vermeld, dat geile Vrouwen de omhelzing der Zwarten boven die van anderen verkiezen (*b*).

Wederkeerig heeft men ook berichten dat Aethiopinnen (*c*) en Mulattinnen (*d*) voornaamelijk door Europeaanen worden aangezocht. De oorzaak dier voorkeur, welke meer dan een zijn kan, is my onbekend.

Zijn ze in dat opzicht gelijk aan de Mongoliſche (*e*) en Americaanſche Vrouwen (*f*), onder eenige

---

(*a*) Dit zelfde verhaald Faust van de Noordelyke Schotten, welke nooit geen broek draagen, *wie der geſchlechtstrieb der Menſchen in ordnung zu bringen* bl. 52.

Dan dat hy zulks niet zeer naar waarheid heeft gezegd, zie ik uit een' Schryver van een gevestigd gezag in *Medicinische Bibliothek* II. D. bl. 413.

(*b*) Zie Saar Ost - *Indiſche Kriegsdienſte* bl. 45.

(*c*) Chavalon *Voyage a la Martinique* bl. 61.

Sarrmann *Reiſe nach dem Vorgebürge der gûten Hoffnung* bl. 72.

(*d*) Zie *de Werken van* W. van Focquenbroch II. D. bl. 419.

(*e*) Georgi *Beſchreibung aller Nationen des Ruſſiſchen Reichs* II. St. bl. 220.

(*f*) Zie Vespucci *Lettera a Lorenzo di Medici* bl. 110. van de Uitgave van Bandini.

Riolani fil. *anthropographia* bl. 306.

eenige dier Volken, van welke men zegt, dat hunne vrouwelijkheid eng blijft ſchoon ze getrouwd zijn, ja kinderen hebben gehad? Steller (*g*) geeft eene vlak tegenovergeſtelde reden, betrekkelijk de ſchaamdeelen der Kamſchatkaſche Vrouwen.

Ook verzekert hy dat veele derzelven zeer lange en ſlap nederhangende Watervleugels of Nijmphen hebben; welke ſommigen zeggen dat by de Hottentottinnen in dadelvormige aanhangſels overgaan (*h*). Deeze ſchaamtboezem (*ſinus pudoris*) echter, gelijk Linneus ze noemde, ſchijnt meer overeenkomſtig met de waarheid te beſtaan in eene verlenging der ſchaamlippen zelve (*i*), en welke men zegt dat de Vrouwen door kunst die lengte geeven (*k*); dus is het fabelachtige praatje in de waereld gekomen van het huid-voorſchoot,

(*g*) *Beſchreibung von Kamſchatka* bl. 299.

(*h*) Vergelijk W. ten Rhyne *de promontorio bonae ſpei.* Schafhouſe 1686. 8*vo*. bl. 33.

(*i*) Zie Hawkesworth's *collection* III. D. bl. 388. Verſcheide afbeeldingen van die *ſinus pudoris*, welke op de Caab de Goede Hoop naar 't leven getekend zijn, heeft de Ridder Banks de goedheid gehad my te vereeren. In een derzelven hebben de dus uitgerekte ſchaamlippen de lengte van 6½ duimen Rhijnlands.

(*k*) Zie le Vaillant, *voyage dans l'interieur de l'Afrique* bl. 317.

ſchoot; 't geen de ligtgeloovige Schryvers (*l*) meenden, dat van den buik der Vrouwen nederwaarts hing (*m*) en derzelver geheime deelen dus bedekte.

§. 69.

De Beenen.

Men weet al verder dat er in de evenredigheid en geſtalte der beenen by ſommige Volken eenige verſcheidenheid is. Dus hebben by voorb. de Indiaanen zeer lange beenen (*n*), de Mongolen integendeel zeer korte (*o*); de Ierſche Vrouwen, zegt men, hebben zeer dikke dijeën (*p*).

Men

(*l*) Zie een afbeeldzel daar van by F. Leguat, *voyage et aventures* II. D. Pl. 13.

(*m*) Voltaire bedient zich van dat fabelachtige voorſchoot, benevens andere even gewigtige drangredenen, om te bewyzen dat het Hottentotſche Volk niet onder het zelfde Mensch - ſoort met de Europeaanen gebracht kan worden. *Lettres d'Amabed* het XLV. Deel van zyne *Oeuvres* bl. 224.

(*n*) De la Boullaye - le - Gouz *voyages et obſervations* bl. 153.

Kant in Engel's *Philoſoph für die Welt* II. D. bl. 155.

(*o*) Yvo Narbonenſis in Matth. Paris *hiſtoria maior* de Uitg. van Wats bl. 533.

(*p*) Twiss's *Tour in Ireland* bl. 39.

Men verhaalt dat de Nieuw Zeelanders zulke dikke beenen hebben, dat men ze voor waterzuchtig zoude aanzien (*q*).

Anderen zeggen weder dat die Tegenvoeters van ons kromme en mismaakte beenen hebben, en dat zy dat gebrek krygen door het postuur waar in zy pleegen te zitten (*r*).

Dan de kromme beenen der Kalmukken, welke by dat Volk zeer gemeen zijn, moet men eensdeels afleiden van het maakfel der kinderwiegen, andersdeels van het paardryden waar aan zy van hunne eerste kindsheid af reeds gewennen moeten (*s*).

Men geeft de voeten van die Inwooners van van *Terra del Fuego*, welke Bougainville *Pécherais*

(*r*) Monneron by de la Borde *histoire de la mer du Sud* II. D. bl. 97.

(*r*) G. Forster's *voyage round the World* II. D. bl. 480.

(*s*) Pallas *über die Mongolischen Völkerschaften* I. D. bl. 98.

(*t*) J. R. Forster *Bemerkungen* bl. 225. „ *die Füsse haben kein Verhältniss zu dem Oberleibe; die Schenkel sind dünn und hager; die Beine gekrümmt, die knie ausgedehnt, die Zehen einwärts gekehrt.*"

scherais genoemd heeft (*u*), als zonderling mismaakt op.

Maar de Ouden hebben inzonderheid reeds aangetekend, dat de mismaaktheid der beenen en voeten by sommige Africaansche Volken eene nationaale eigenschap is, en dat voornaamelijk van de Aegyptenaaren (*w*), Aethiopiërs (*x*) en Negerslaaven (*y*). In de beenen der hedendaagsche Negerslaaven moet men drieërley soort van mismaaktheid onderscheiden, welke ook aan verschillende oorzaaken zijn toe te schryven: naamelijk eene buitenwaartsche kromming derzelven (*z*) (Fr. *jambes cambrées*), voorts eene zeer onbevallige dikte (*a*), en eindelijk

(*u*) *Voyage autour du monde* bl. 147. —— „ *nous les* „ *avons nommés* Pécherais, *parce que ce fut le premier mot* „ *qu'ils prononcerent en nous abordant, et que sans cesse* „ *ils nous le repetoient.*"

(*w*) Aristoteles *problematum* 5. 14. bl. 431. Uitg. van Casaub.

(*x*) Virgilius *moretum* vs. 35. en volg.

Vergelijk de Nooten van Heyne op die plaats, in Virgilii *Operum* IV. D. bl. 215. en volg.

(*y*) Petronius *Satyricon* C. 102.

(*z*) Soemmerring *über die körperliche Verschiedenheit des Negers* enz. bl. 40.

Chanvalon *Voyage a la Martinique* bl. 58. —— „ *cette forme des jambes courbèes est assez commune aussi par-* „ *mi les Americains, mais elle est quelquefois moins sensi-* „ *ble que parmi les Negres.*"

(*a*) Albr. Dürer *von Menschlicher proportion.* fol. 3. D. 1528.

delijk die ſpleeten en groeven, welke men zegt dat menigvuldige maalen in dezelve gevonden worden (*b*).

Die kromte ſchijnt voornaamelijk toegeſchreven te moeten worden aan het postuur, 't geen de zoogende Kinderen hebben, wanneer zy op hunner Moederen rug hangen, en met hunne knieën daar ſterk tegen leunen (*c*). Sommige wanſtaltigheden van dat ſoort, hebben ook veelmaalen eenige ziekelyke ongeſteldheden tot derzelver oorzaak (*d*).

De dikte der voeten (ten zy men daar ook ziektekundige oorzaaken aan zou willen toeſchryven) kan zeer waarſchijnlijk door eenen onvermoei-

---

D. 1528. „ *der Morn ire ſchinbeyn mit dem knie unn fuſs* „ *ſind zu knorret nit ſo gut zu ſehen alſs der weyſen.*"

Ramſay *on the treatment and converſion of African Slaves* bl. 217.

(*b*) In January 1789. bragt men my een versch regter been, dat anders zeer gezond was, van een Aethiopiër, welke voor weinige dagen te Casſel overleden was, en waarvan ik nog een gedeelte in mijn Ontleedkundig Kabinet bewaar, waar van de opperhuid der voetzool wonderbaarlijk dik is, vol groeven, en in veelvuldige laagen verdeeld.

(*c*) Chanvalon ter aangehaalde plaats.

(*d*) Fr. Allamand in *novis actis Academiae Naturae curioſorum* IV. D. bl. 89.

moeiden en geduurigen arbeid verkregen worden.

En men behoeft eindelijk niet te twijffelen, of die ſpleeten, welke men voornaamelijk vindt in de eeltige voetzool der Aethiopiërs, kunnen enkel ontſtaan door het blootvoets loopen in de heete zandgronden (*e*).

§. 70.

De Voeten en Handen.

Eindelijk hebben naauwkeurige Waarneemers aangetekend, dat ook de handen en voeten by ſommige Volken naar evenredigheid byzonder klein zijn.

Dit wordt verhaald by voorb. van de Indiaanen (*f*), Chineezen (*g*), Kamſchatdaalen (*h*), Eski-

(*e*) Zie Hier. Mercurialis *de decoratione* bl. 103.

(*f*) „ *It has been obſerved of the arms of the Hindoos* „ *frequently brought to England, that the gripe of the ſa-* „ *bre is too ſmall for most European hands.*" Hodges *Travels in India* bl. 3.

(*g*) Dampier, *ſuite du voyage autour du monde* bl. 100.

De la Barbinais, *voyage autour du monde* II. D. bl. 62.

Osbeck's *Oſtindisk Reſa* bl. 171.

(*h*) Steller ter aangehaalde plaats.

Eskimooten (*i*); Peruaanen (*k*), Nieuw-Hollanders (*l*) en Hottentotten (*m*).

Dat de eene of andere konstbewerking daar van meest al oorzaak is, leeren ons de kleinvoetige Chineesche Vrouwen. Doch het is ook zeer waarschijnlijk, dat de levenswyze (*n*) en bekrompen of slecht voedsel (*o*) daar van insgelijks de schuld hebben kunnen.

(*i*) Zie na H. Ellis, Dav. Crantz enz., den voortreffelyken Sterrekundigen Wales in *philosophical Transactions* LX. D. bl. 109. en Curtis aldaar LXIV. D. bl. 383.

(*k*) De Ulloa *Nachrichten* enz. II. D. bl. 92.

(*l*) Watkin Tench's *Account of the Settlement at Port Jackson* bl. 179.

(*m*) Sparmann ter aangehaalde plaats bl. 172.

(*n*) „ *An* (American) *Indian man is small in the hand* „ *and wrist, for the same reason for which a sailor is lar-* „ *ge and strong in the arms and shoulders, and a porter in* „ *the legs and thighs.*" Jefferson in Morse's *American universal Geography* I. D. bl. 87.

(*o*) Zie Tench l. c. volgens de waarneeming van een Gouverneur van de Caab: —— „ *Colonel* Gordon *told* „ *me that it indicated poverty, and inadequacy of living.* „ *He instanced to me the Hottentots and Caffres; the for-* „ *mer fare poverly, and have small hands and feet; the* „ *Caffres, their neighbours, live plenteously, and have* „ *very large ones.*"

§. 71.

Nationaale verſcheidenheden ten opzichte der geſtalte.

Tot dus verre hebben wy afgehandeld, 't geen merkwaardig ſcheen, ten opzichte der betrekkelyke evenredigheid en vorming van eenige afzonderlyke lighaamsdeelen; nu moeten wy ook beknoptelijk de verſcheidenheden der geheele geſtalte naſpooren, en dit Hoofdſtuk van ons Menschkundig Onderzoek is wel dat geene, 't welk het allermeest door fabeltjens, leugenachtige vergrootingen, en verkeerde uitleggingen verontcierd is: dan die zijn echter in deeze dagen grootendeels zoodaanig wederlegd, of verklaard, en tot derzelver waaren oorſprong te rug gebracht, dat men er naauwlijks geen melding meer van behoeft te maaken, veel min ze met nieuwe moeite wederom te onderzoeken.

Het is dus by voorb. bewezen, dat er onder het zinnebeeld van de Aethiopiſche Pygmeën der Ouden niets anders verborgen lag, dan eene verbloemde beſchryving der graaden op den Nylmeeter.

Dus zijn die ontzaglijk groote beenderen, welke hier en daar in onze Gewesten opgedolven zijn, en welke men, volgens het algemeene vooroordeel, wel eer aan Reuzen toeeigende, na een naauw-

naauwkeuriger beschouwdig onderzoek, erkend toe te behooren aan Dieren uit de Orde der *Belluae* (*p*) enz.

Maar integendeel alle die overblijffels en oudheidkundige voorwerpen, die nog voorhanden zijn, waar uit men de gestalte der oude Volken kan nagaan, als Mumiën, Menschenbeenderen, en inzon-

(*p*) Men moet zich in de daad verwonderen, dat Buffon wel eer zeer veel van die delfstoffelyke beenderen van *Belluae*, welke op verschillende tyden en plaatsen opgegraven waren, in het V. Deel van het *Supplement* van zijn voortreffelijk Werk wederom aan Reuzen heeft kunnen toeschryven: by voorb. die welke in 't jaar 1577. by Lucerne zijn opgedolven, en nog heden ten dage op het Raadhuis van die Stad bewaard worden, alwaar ik zelve ze beschouwd en op het eerste gezigt voor Olifantsbeenderen herkend heb Daar en tegen heeft de verdienstelyke Geneesheer en voortreffelyke Ontleedkundige Felix Plater, ten tyde dat men die gedenkstukken der aarde had opgegraven, ze allernaauwkeurigst gemeten en beschouwd, en met het vollste vertrouwen verklaard, dat ze geweest waren van eenen Menschelyken Reus van 17. voeten lengte, en hy heeft eene verwonderlyke colossaale schildery van een Menschelijk Geraamte van die grootte, zeer naauwkeurig laaten maaken, 't geen men nog in 't Jesuiten Klooster te Lucerne zien kan. Dit strekke ten merkwaardigen voorbeelde, wat het vooroordeel ook hebbe kunnen uitwerken, wanneer hetzelve eens diepe wortels geschooten heeft, in zoo groot een Man, en in weerwil van zyne zinnelyke overtuiging van de onbestaanbaarheid van zijn gevoelen.

inzonderheid tanden, welke in zeer oude begraafplaatſen en lijkbusſen gevonden zijn (*q*), wapenen, werktuigen enz., geeven veel eer aanleiding om van meening te zijn, dat ook die Volken byna niet de hedendaagſche in grootte overtroffen hebben.

Men kan wel niet ontkennen, dat er onder dezelve ook een nationaal verſchil is. By voorb. de Scandinaviërs en de Zwitſers uit ſommige Cantons, by voorb. uit dat van Zchweitz, hebben eene ryzige geſtalte: de Laplanders daar en tegen zijn wederom kort: in de nieuwe waereld zijn de Abiponen groot van lighaam; de Eskimooten klein; doch geen van beiden buitenmaatig groot of klein, en over 't algemeen is er onder de Volken der hedendaagſche waereld geene zoo groote verſcheidenheid ten opzigte der geſtalte, of men kan ze uit gewoone wyzen van verbaſtering, en ſoortgelyke verſchijnſelen, welke men by andere Zoogdieren ontmoet, ligtelijk genoeg verklaaren.

Twee

(*q*) De Heer Bozenhard, Keizerlijk Conſul Generaal by de Deenen, heeft de vriendelijkheid gehad my een bekkeneel en andere beenderen van een bejaard Man, nog niet lang geleden in eene zeer oude Cimbriſche begraafplaats gevonden, te vereeren: doch deeze behoeven noch in evenredigheid, noch in grootte voor het gewoone figuur onzer hedendaagſche beenderen geenszins te wyken.

Twee zulke verſcheidenheden ſlechts moet ik afzonderlijk behandelen, van welke men in kort verleden tyden nog gezege heeft, dat de eene in bovenmaatige grootte, de andere in ongewoone kleinheid verbaazend veel van de gewoone menſchelyke geſtalte verſchilde. Ik bedoel de Reusachtige Patagonen uit America, vooral uit deszelfs zuidelijkst gedeelte, en de dwergachtige Quimos, vermeende bergbewooners van het Eiland Madagascar.

§. 72.

De Patagonen.

Er woont op den uitterſten hoek van 't vaste land van Zuid America ten Zuid-Zuid Oosten eene natie, welke ſedert Magellaens reize rondom de waereld den Europeaanen bekend geworden is; welke hun den ſamengeſtelden naam van Patagonen gegeven hebben, om dat zy naamelijk meenden, dat zy afſtamden van hunne nabuuren de *Chonen*, en hunne voeten, welke zy met Lhama-vellen (*camelus glama* L.) omwonden, eenige gelykenis hadden met ruige beesten pooten, welke men in 't Spaansch *patas* noemt. Hunne eigenlyke volksnaam is die van *Tehueleten.*

Van deeze zoogenaamde Patagonen dan heeft Anton. Pigafetta, een reisgenoot van Magellaen, het eerst in zijn verhaal verzonnen, dat het reuzen waren tweemaal zoo lang als Europe-

aanen (*r*). Van dien tijd af geduurende derdehalve Eeuw ſtryden de reisverhaalen der Europeaanen, welke die ſtreek der nieuwe waereld bezogt hebben, ten opzichte der berichten omtrent de Patagonen zoodaanig met elkander, verſchillen zoo zeer, en ſpreken elkander zoo tegen, dat ze boven alle anderen ons ten waarſchouwend voorbeeld verſtrekken, hoe behoedzaam en wantrouwend men onder 't leezen van Reisbeſchryvingen zijn moet.

Wie lust heeft die verſchillende verhaalen, en het gevoelen van hun, welke over den Mensch geſchreven hebben, daar over na te zien en te vergelyken, dien wyze ik tot het hier onder aangehaald tiental van Schryvers (*s*). Wy vergenoegen ons

---

(*r*) Zie deszelfs *Viaggio atorno il mondo* by Ramusius I. D. (van de vierde Druk), bl. 353. b.

(*s*) Buffon, *Hiſtoire naturelle* III. Deel, en *Supplement* V. D.

(De Brosſes) *hiſtoire des navigations aux terres auſtrales* I. D.

(de Pauw) *Recherches ſur les Americains* I. D.

Ortega in *Viage del Command.* Byron *al rededor del mundo, traduc. del Ingles.*

Robertſon, *hiſtory of America* I. D.

Zimmermann *Geographiſche Geſchichte des Menſchen* I. D.

J. R. Forſter *Bemerkungen.*

(Com. Carli - Rubbi) *Lettere Americane* I. D.

(Pen-

ons voor het tegenwoordige alleenlijk die gevolgtrekkingen voor te ſtellen, welke indien men alles tegen elkanderen wikt en weegt, en oordeelkundig beſchouwt, ons de waarſchijnlijkſte voorkomen.

Er is dan een menſchen-ſtam, welke, ſchoon hy geenszins eene reusachtige lengte heeft, echter opmerkelijk is door deszelfs ryzige geſtalte, en nog meer door deszelfs ſterk geſpierde en forſche gedaante (*t*). Men kan wel niet met volkomen zekerheid de maat dier lengte bepaalen, daar de verhaalen zoo verſcheiden zijn en uit elkander loopen; op het gezag echter van geloofwaardige getuigen mag men vastſtellen, dat ze naauwlijks meer dan 6½ Engelſche voeten haalt: welke lengte men des te minder voor verwonderlijk houden moet, daar het reeds lang bekend is, dat ook andere inheemſche Americaanſche Stammen (inzonderheid in het

---

(Pennant) *of the Patagonians.*

Relacion del ultimo viage al Eſtrecho de Magallanes en 1785. *y* 86.

(*t*) Want dus worden ze eenſtemming van de geloofwaardigſte ooggetuigen beſchreeven.

Zoodaanig waren ook die, welke op het einde der zestiende Eeuw in Spanje gebragt zijn; de eenigſte Patagonen, voor zoo veel ik weet, welke men ooit in Enropa gezien heeft.

De groote en beroemde Reiziger van Linſchoten heeft die zelve te Seville gezien, en hy zegt van hun, dat zy *waren wel geſtatueert ende grof van leden*" enz.

het Zuidelijk gedeelte) eene zeer ryzige geſtalte hebben, voornaamelijk indien van hun ook waar is, gelijk men niet zonder reden denken mag, 't geen Tacitus van de oude Germaanen verhaalt, dat zy naamelijk zich nooit vermengd hebben met eenige andere natien, en dus hun eigen volk in deszelfs eerſten ſtaat, en zichzelven altijd gelijk blyven houden.

De Nomaden, zoo wel als de inwooners van Terra del Fuego en andere Zuid-Americaanſche Volken, leeven by zwervende horden: het is dus geen wonder, indien de Europeaanen, die wel aan een en dezelve kust van dat Land, maar op onderſcheiden tyden aangeland zijn, daar niet altijd menſchen van dienzelfden ryzigen ſtam gevonden hebben.

Doch men behoeft aan den anderen kant zich ook niet veel moeite te geeven, om te begrypen, hoe de vertelling van die reusachtige Patagonen in de waereld hebbe kunnen komen.

Want voor eerst was die oude overlevering van de reuzen der oude waereld nog ſterk in de gemoederen geprent: hoe zouden dan ook de gedachten der Reizigers naar de nieuwe waereld, welke zoo begeerig waren daar wonderlyke verſchijnſelen te ontmoeten, niet hebben moeten vallen om daar reuzen te ontmoeten, daar zy er in de daad ryzige en geſpierde menſchen, verbaazend lange gra-

ven

ven (*u*) en meestal digt by dezelve beenderen van eene buitengewoone grootte vonden (*w*).

Hier by kon nog komen, dat de Spanjaarden het raadzaam oordeelden, om door diergelyke verhaalen andere Europeaanſche volken afteſchrikken van

---

(*u*) Vergelijk Ed. Browns *Travels* bl. 50. —— „ Mr. „ Wood, *who has made very accurate maps of the ſtreights of* „ *Magillan &c. told me that he had ſeen divers graves in the* „ *ſouthern parts of America near four yards long, which* „ *ſuprized him the more, becauſe he had never ſeen any Ameri-* „ *can that was two yards high, and therefore he opened one of* „ *theſe long ſepulchres from one end to the other, and found in* „ *it a man and a woman, ſo placed, that the woman's head lay* „ *at the man's feet, and ſo might reaſonably require a Tomb of* „ *near that length.*"

(*w*) Die naamelijk van Paarden waren, wier geraamten zy ſtellen by de graven hunner bloedverwanten. Zie Falkner, *Beſchreibung von Patagonien* bl. 149. —— Over 't algemeen heeft die aloude gewoonte en welke by veele onderſcheiden volken ſtand gegrepen heeft, om naamelijk te gelijk met het lijk der helden hunne paarden te begraaven, naderhand de dwaaling kunnen doen gebooren worden, om die Paardebeenderen voor die van Reuzen te houden. —— Dus vindt men by voorb. in de oudſte Siberiſche graven Paardenbeenderen. Zie J. G. Gmelin *Reizen* III. D. bl. 313. —— Ja men heeft zelfs in de begraafplaatſen der Christen Ridders, welke in de midden eeuwen in de kerken begraven zijn, behalven derzelver beenderen en wapenen, ook dikwijls Paardenbeenderen gevonden. Zie Dorville, *Sicule* bl. 148.

van de vaart naar de Straat van Magellaen (x) en dat de laatstgemelde zich door eene ydele vrees of zucht naar grootspraak lieten overmeesteren, welke in deeze tegenwoordige Eeuw nog den Nederduitschen Schryver van het verhaal van Roggeweinens Zeereize heeft kunnen aanzetten, om ons de bewooners van het Paasch Eiland in de Stille Zee voor reuzen van 12 voeten te verkoopen (y).

§. 73.

De Quimos.

Er loopt een oud gerucht, 't geen in de voorige Eeuw reeds door Steph. Flacourt, een Schryver van naam, voor een fabelachtig vertellingje verklaard is, dat er in het binnenste bergachtige gedeelte van 't Eiland Madagascar een volk woont, van gestalte wel dwergachtig, doch zeer oor-

(x) Zie Jo. Winter in Hakluyt's *Collection* III. D. bl. 751.

En Sir John Narborough's *Voyage to the Streights of Magellan* bl. 90.

(y) Zie N. N. *tweejaarige Reyz rondom de wereld* Dordr. 1728. 4*to*.

Veel waarheidlievender en naauwkeuriger is daar en tegen Behrens (van beroep een koekbakker) welke by die Reize geweest is, in zyne *Reise durch die Süd-Länder und um die Welt*, Francf. 1737. 8*vo*. alwaar hy op bl. 87. de bewooners van 't Paasch Eiland, 't welk men toen eerst ontdekt had, slechts noemt „ *wohlgestalt, stark von gliedern.*"

oorlogzuchtig van harte, 't geen de andere inwoonners door zyne onverwachte aanvallen zeer hinderlijk is enz. Men noemde die kleine menschjens *Quimos* of *Kimos*.

Dit gerucht heeft nu in onze dagen wederom zyne voorſtanders gevonden in den Gouverneur Modave, en den beroemden kruidkundigen Commerſon. Dan indien men uit derzelver verhaalen wegneemt, 't geen beiden ſlechts van hooren zeggen hebben, en 't geen zelve nog in meer dan één opzicht onderling ſtrijdt, dan komt het overige alleenlijk daar op neêr, dat die Gouverneur eene zekere ſlavin van eene kleine geſtalte gekogt heeft, welke men hem voor eene Quimo verkogt had, die bleek van kleur was, ſlaphangende borſten en zulke lange armen had, dat ze haar byna tot aan de kniën reikten. Doch de Baron de Clugny, welke den tijd van byna eene maand op het zelfde ſchip met die zelfde dwergachtige ſlavin heeft doorgebracht, heeft zonneklaar aangetoond, dat zy alleenlijk door mismaaktheid en ziekelyken toeſtand eene dwergin was, daar zy naamelijk een zeer lang hoofd had, onvernuftig was, en eene verwarde ſtem hooren liet enz., al het geen my byna doet overhellen om haaren ſtaat met het Cretinismus te vergelyken, daar men die zelfde toevallen by de Cretins ook vindt: zoo dat men ook die lengte der armen van veelen derzelven, en wel inzonderheid van de Salzburgſche met duidelyke woorden vindt aangetekend.

Daar

Daar en tegen heeft de beroemde Somerat zeer ſcherpzinnig die geheele overlevering dus uitgelegd, dat men ze verſtaan moet van de *Zaphe - Racquimuſſen*, naamelijk de zes opperhoofden van den ſtam, welke de provincie Manatau van dat Eiland bewoont, en welke opperhoofden afſtammen van hunnen eerſten ſtamvader, welke zeer klein van geſtalte zou geweest zijn, 't geen ook de zo even genoemde vreemde naam te kennen geeft (z).

§. 74.

Over de oorzaaken der nationaale geſtalte.

Er zijn derhalven geene geheele Volken noch van reuzen noch van dwergen. Maar de nationaale verſcheidenheid der geſtalte, waar van wy hier boven (§. 71.) gewag maakten, ſchijnt naar evenredigheid binnen engere paalen beſloten te liggen, dan die welke men by andere huisdieren niet zelden bemerkt (§. 29.): en dit zal ligt te verſtaan zijn uit het geen hier voor, betrekkelijk de oorzaaken van verbastering, vermeld is.

Want

(z) De beroemde Pallas meent, dat de Quimos uit zekere tweeſlachtige voortteeling zouden ontſtaan zijn. Zie zyne *Obſervations ſur la formation des montagnes* bl. 14. waar hy van den oorſprong der Aethiopiers zegt: — „ *il n'eſt* „ *point neceſſaire de recourir ici à une meſalliance de l'eſpece hu-* „ *maine, comme il ſemble qu'en est arrivée une pour produire les* „ *montagnards longi - manes ou Quimos du Madagascar.*"

Want dat het Climaat daar aan het zyne toebrengt (§. 34.) leeren ons, behalven zoo veele andere bewijsredenen, de Laplanders met de Hongaaren vergeleken, welke twee volkplantingen van eenen en denzelfden ſtam onder eene verſchillende luchtſtreek ook eene verſchillende geſtalte gekregen hebben.

Dat het vermogen van 't voedſel (§. 35.) ook zeer groot is, om de geſtalte grooter of kleiner te maaken, leert de Natuurkunde van den Mensch ten duidelijkſten.

Hier van daan wordt by voorb. de ryzige lighaamsgeſtalte der voornaame Otaheiten aan derzelver gewoonte om zich rykelijk te voeden, toegeſchreven (*a*).

Integendeel wordt ons verhaald (*b*), dat de geſtalte van eenige wilde Volken, na eene lange reeks van geſlachten allengs kleiner en kleiner geworden is, na dat zy zich aan het misbruik van brandewijn te drinken meer en meer gewend hadden.

Al verder komt hier de verſchillende bepaaling van

(*a*) Zie J. R. Forſter, *Bemerkungen* bl. 236.

(*b*) Zie over de wilde Hudſons Baay bewooners H. Ellis *Reiſe nach Hudſon's Meerbuſen* bl. 201. Umfreville *über den gegenwartigen zuſtand der Hudſonsbay* bl. 21.

van den tijd der manbaarheid by verſchillende Volken in aanmerking, welke zekerlijk in zoo verre tot de nationaale geſtalte iets t ebrengt, dat zy, welke het langst in den ſtaat blyven, wanneer zy nog niet manbaar zijn, door die ingetogenheid, ('t geen Caeſar al over lang van de oude Germaanen heeft aangetekend) hunne geſtalte doen uitgroeijen; daar in tegendeel de ſcherpzinnigſte Schryvers, onder zeer verſchillende en verre van elkander afgelegen luchtſtreeken, eenſtemmig hebben waargenomen, dat eene al te vroege b ſ ap aan den wasdom van 't lighaam en deszelfs ryzige geſtalte nadeelig is (*c*).

De Volken behouden verder hunne eigen geſtalte, indien zy zich volſtrekt met geene vreemdelingen vermengen: gelijk aan den anderen kant de nationaale geſtalte allengs na verloop van eenige geſlachten veranderd wordt, na dat zy zich met andere natien van eene andere geſtalte vermengd hebben (*d*).

Dat eene erffelyke geſteldheid eindelijk een groot

(*c*) Vergelijk by voorb., onder anderen, over de Kamſchatdalen Behm in Cook's *Voyage to the northern hemiſphere* III. D. bl. 372.

Over de Otaheiten Cook in Hawkesworth's *Collection* II. D. bl. 187.

Over de Sumatranen Marsden bl. 41.

(*d*) Maupertius *venus phyſique* bl. 131.

groot vermogen heeft op de geſtalte van het nakroost, leeren de onloochenbaare voorbeelden van geheele familien, welke, of door eene zeer ryzige, of zeer korte geſtalte, opmerkelijk zijn.

§. 75.

Fabelachtige verſcheidenheden des menſchelyken geſlachts.

Oneindig is het getal vertellingen, welke van Herodotus tyden af uit verſchillende Schryvers gehaald, voornaamelijk Ariſteus, Cteſias en Megaſthenes, de waereldbeſchryvers ons verhaald hebben van volken van eene geheel monſterachtige gedaante: zoodaanige zijn by voorb. de Arimaspen, welke maar één oog; de Cynamolgen, welke hondskoppen; de Monoscelen, welke maar één been hebben; de boschmenſchen by Imaum met omgekeerde voeten; enz. (*e*).

Dan het komt hier niet te pas ons daar mede langer op te houden; ſchoon het anders niet onnut of onvermaakelijk zijn zoude eens te onderzoeken, wat tot zulke verzinningen aanleiding gegeven hebbe; want ten opzichte van deeze menschkundige beſchouwing is ook waar, 't geen van 't overi-

(*e*) Vergelijk Jo. Alb. Fabricius *Diſſ. de hominibus orbis noſtri incolis* enz. Hamb. 1721. 4to.

overige gedeelte der Natuurlyke Hiſtorie waar is, dat er byna geen fabeltje, hoe ongerijmd en beſpottelijk ook, ooit in dezelve verteld is, of er ligt iets waars onder verborgen, 't geen alleenlijk door eene leugenachtige vergrooting of verkeerde uitlegging verontcierd wordt (*f*).

Uit dien grooten hoop echter van wonderlyke verſchijnſelen, vergunne men my ſlechts één voorbeeld aantehaalen, naamelijk het zoo meenigmaal opgewarmde praatje van *geſtaartte Volken*, terwijl zoo veele Schryvers en van zoo eenen verſchillenden leeftijd, herhaalde reizen, de echtheid daar van verzekeren (*g*).

§. 76.

Het vertelſeltje van geſtaartte Volken.

En wel in de eerſte plaats heeft Plinius; na hem Ptolemaeus en Pauſanias, gewag gemaakt van geſtaartte Volken in Indien, 't geen vervolgens

(*f*) Dus heeft by voorb. mijn geachte Vriend Heyne den waren oorſprong van het vertelſeltje der Floridaſche Hermaphrodieten opengelegd in *Comment. Soc. Reg. Scientiarum Gottingens.* I. D. bl. 39.

(*g*) De laatſte voorſtander der geſtaartte menſchen is Monboddo geweest in beide zyne werken, t. w. *of the origin and progress of language* I. D. bl. 234. en *antient metaphyſics* III. D. bl. 250.

gens in de midden Eeuw op nieuw weer door den Nubiſchen Aardrykskundige, en Marcus Polus Venetus, en anderen verzekerd is; in laatere tyden eindelijk, hebben verſcheiden Reisbeſchryvers zulke hiſtorietjes verhaald van verſcheiden geſtaarte Eilanders van den Indiſchen Archipel (*h*); andere wederom van de inwooners van zekere Ruſſiſche provincien (*i*), andere wederom van andere volken (*k*).

Doch wanneer men al die verhaalen wat naauwkeurig onderzoekt, dan bemerkt men al heel ſpoedig, dat ze van weinig waarde zijn.

De meeste Schryvers toch weeten er niets van, dan op hooren zeggen van anderen.

En dan kan men niet ontkennen, dat de meeste, welke zich als ooggetuigen van de zaak beroemen, van zelve reeds weinig geloof verdienen (*l*).

Ver-

(*h*) Zie behalven de na te melden Schryvers, Harvey *de generatione animalium* bl. 10. over de inwooners van Borneo.

(*i*) Rytschkow, *Orenburgiſche Topographie* II. D. bl. 34. Falk, *Beytrage zur kenntniſs des Ruſſiſchen Reichs* III. D. bl. 525.

(*k*) By voorb. op het Eiland *Terra del Fuego*, zie de Landkaarten in Alonſ. d'Ovaglie's *Relacione del Regno di Cile*. Rome 1646. folio.

(*l*) By voorb. van de Nicobaren de met zotte leugenen op-

Verders verſchillen de verhaalen zelve over die zaak onderling op eene wyze, die zeer verdacht moet voorkomen (*m*).

Maar de verſtandigſte en naauwkeurigſte onderzoekers dier plaatſen zwygen integendeel of geheel van dat wanſchapen wonder; of zy verklaaren het eenvoudig voor een fabelachtig verzinſel, zich beroepende op het gezag der inwoonderen zelve (*n*).

Andere

---

opgepropte *Beskrifning om en Reſa genom Aſia, Africa* enz. door N. Matthſ. Köping (*Skeps Lieut.*) bl. 131. welke Linneus echter een allergeloofwaardigst verhaal noemt in zynen brief over Monboddo's boek *of the origin of language.*

Dav. Tappe, 15. *jährige Oſtindiſche Reiſebeſchreibung.* bl. 49. over de Sumatranen.

(*m*) Vergelijk by voorb. over geſtaartte Formoſanen een drietal getuigen, welke alle zeggen, dat ze 't met hunne eigen oogen gezien hebben, Jo. Strauss, Jo. Otto Helbig, en El. Heſſe.

De eene in zyne *Reiſen* bl. 32. „ *Ein Formoſaner von* „ *der ſud - ſeite mit einem Schwanz, einen guten Fus lang, und* „ *rauch mit haaren bewachſen.*"

De andere in *Ephem. Nat. Cur.* Dec. I. Jaar IX. bl. 456. —— „ *Caudae calvae aſſimilabantur porcinis.*"

De laatſte, *Oſtindiſche Reiſebeſchreibung* bl. 216. —— „ *Unter andern unſern Sclaven bey dem Bergwerk hatten wir auch* „ *eine Sclavin, welche gleich einer ſchändlichen Beſtien mit ei-* „ *nem kurzen ſtiel oder ziegenſchwanz über dem hintern ausge-* „ *ſchändet war.*"

(*n*) Gelijk van de Philippine Eilanders le Gentil *Voyage dans les mers de l'Inde* II. D. bl. 52.

Andere eindelijk vermelden uitdrukkelijk, wat tot dit valsch gerucht aanleiding gegeven hebbe.

By voorb. 't een of ander gedeelte der kleederen, 't geen als een ſtaart achter den rug nederhing (*o*).

Of menschgelykende aapen met ſtaarten (*p*).

Zoo

(*o*) N. Fontana *on the Nicobar Isles* in *Aſiatik Reſearches* III. D. bl. 151.

(*p*) Dus verbeeldde het zoo gemeene printje, dat zoo dikwijls nagegraveerd wierdt, en dan doorgaans voor een mensch met een ſtaart wierdt opgegeven, niets anders in den beginne dan eenen waaren geſtaartten aap:— doch naderhand ontleendde de eene Autheur het van den anderen, en ieder voegde er wat van 't zyne by, tot dat de figuur hoe langer hoe menschlyker wierdt. Martini heeft naamelijk in zyne vertaaling van 't werk van Buffon zyne plaat ontleend uit de *Amoenitates* van Linneus; deeze had ze uit Aldrovandus, die wederom uit Gesnerus; welke zelf verhaalt, dat hy de zyne genomen heeft uit zekere hoogduitſche beſchryving van 't H. Land; wier Autheur hy wel verzwijgt, doch welken ik gemakkelijk ontdekt heb dat Bern. de Breydenbach is; daar hy in de eerſte druk van zijn werk (*Reyſs des gelobte Land*) te Mentz in 't jaar 1486 gedrukt, eenige vreemde dieren afbeeldt, welke hy in 't H. Land gezien had, en daar onder is die zelfde plaat, waar van wy hier ſpreeken, welke vry naauwkeurig is, en eenen *vierhandigen* aap verbeeldt, wiens groote toon naamelijk van de overige toonen wijd afſtaat enz., doch welke naderhand door de onachtzaamheid der Copiïsten in een menſchelijk *tweehandig* figuur veranderd is.

Zoo dat er niet een enkeld echt voorbeeld is van een geſtaart *Volk*, 't geen door het eenſtemmig verhaal van meer dan eenen geloofwaardigen ooggetuige bevestigd is: ja zelfs niet van eene enkelde *familie*, welke die wanſtaltige onregelmaatigheid bezat, daar er echter anders zoo veele voorbeelden zijn van wanſchapen familien, welke by voorb. een zesde overtollige vinger als een erffelijk familie-gebrek hebben.

Dan men begrijpt van zelve, dat men hier niet ſpreeken kan van *enkelde* menſchen, welke men hier en daar, en ook onder Europeaanen gezien heeft, die een wanſchapen uitwas van het ſtaart- of ſtuitbeen hadden, even min als van andere ontelbaare monſterachtige geboorten.

§. 77.

Nationaale verſcheidenheid uit hoofde eener ziekelyke geſteldheid.

Wy hebben hier boven (§. 38.) reeds gezegd, hoe ook een ziekelijk geſtel het uiterlijk aanzien der dieren, en wel voornaamelijk hunne kleur zoodaanig verandert, dat wanneer hetzelve uit hoofde eener erffelyke geſchiktheid door eene lange reeks van geſlachten wordt voortgeplant, zulks eindelijk als 't ware in eene tweede natuur verandert, en in ſommige Dierſoorten zonderlinge en beſtendige verſcheidenheden doet gebooren worden. Wy heb-

hebben de overbekende voorbeelden aangehaald van de witte verſcheidenheid van den Muis en het Konyn, wier witte vacht naamelijk en roozekleurige oogen buiten twijffel aan een ziekelijk geſtel, ik bedoel de *Leucaethiopia*, hunnen oorſprong verſchuldigd zijn.

Die zelfde ziekte wordt ook wel nu en dan by 't menſchelijk geſlacht waargenomen, doch echter meer tot enkelde perſoonen bepaald, terwijl ze nergens zoo menigvuldig en beſtendig, als by de evengemelde dieren, voorkomt, by welke ze naamelijk in eene byzondere en talryke verſcheidenheid ontäart is.

Evenwel moet ik ook kortelijk over die menſchelyke *Leucaethiopia* handelen. Doch kortelijk zegge ik, en dat wel om die zelfde reden, om dat men byna niet kan zeggen, dat ze by den mensch eene byzondere verſcheidenheid uitmaakt, en ook voornaamelijk, om dat ik geen lust hebbe hier te herhaalen, 't geen ik reeds op eene andere plaats over die merkwaardige ziekte gezegd hebbe (*q*).

(*q*) *Commentation. Soc. Reg. Scientiar. Gottingenſ.* VII. D. bl. 29. en *Medicinifche Bibliothek* II. D. bl. 537.

§. 78.

Menſchelyke Leucaethiopia.

Deeze ziekte ſchijnt gebragt te moeten worden onder de clasſe der wandaantige ziekten (*cachexiae*): zy is kennelijk aan twee uitterlyke ziektekundige toevallen, die men er beſtendig by waarneemt.

Het eene dier toevallen beſtaat in eene zonderlinge kleur der huid, welke vuil wit is, op zommige plaatſen eene onnatuurlyke roodheid vertoont, ja zelfs hier en daar als eene ligte ſoort van melaatsheid er uit ziet (*r*), en voornaamelijk ook uit eene onregelmaatige witheid van het hair des lighaams en der ſchaamdeelen, 't welk niet ſneeuw wit is gelijk by grijsaards, noch die ſchoone geelachtige kleur heeft, of naar 't aschkleurige trekkend, gelijk by zoo veele onzer landslieden, welke men daarom *Blonden* noemt; maar veel eer vaalgraauw en eenigermaaten by roomkleur te vergelyken.

Het andere bepaalt zich tot de oogen, en berooft ze van die zwartbruine verwe, welke eenige inwendige vliezen van gezonde oogen overdekt, en,

(*r*) Vergelijk by voorb. Hawkesworth's *Collection* II. D. bl. 188.

en, geſchikt om de te groote hoeveelheid van lichtſtraalen in zich op te vangen en te verdooven, van 't grootſte gewicht is om goed en duidelijk te kunnen zien. Hier van daan is de regenboog van de oogen der *Leucaethiopen* of blanke Negers bleek roozekleurig, en halfdoorſchynend; maar de oogappel is hooger rood, en van kleur als een ſardus of blecke kornalijn.

Maar beide die toevallen gaan op eene zonderling beſtendige wyze ſteeds gepaard, zoo dat men nooit, voor zoo veel ik weet, die byzondere roode kleur der oogen alleen, en zonder die vuil witte kleur van 't hoofd - en overige hair, gezien heeft. Dan men moet zich niet verwonderen, dat de roode kleur der oogappels meermaalen door de waarneemers niet bemerkt is, daar de andere opgenoemde toevallen hun meer in 't oog liepen, en de blanke Negers, daar zy het daglicht niet wel kunnen verdraagen, hunne oogleeden meestal half geſloten hebben.

Het is altijd eene *aangebooren* ziekte, en welke men, voor zoo veel ik weet, nooit na de geboorte krijgt.

Zy is altijd *ongeneeslijk;* immers men kan niet een enkeld voorbeeld by brengen, dat iemand eerst na de geboorte zyne zwartbruine oogverwe gekregen heeft.

Niet zelden is ze *aangeërfd:* want het is onwaar, het geen ſommige gezegd hebben, dat de Blankzwarten onvrugtbaar zijn, en onbekwaam om voort te teelen of te ontfangen.

Maar over 't algemeen zijn de berichten, welke wy van die merkwaardige ziekte hebben, door menigvuldige dwaalingen verbaazend verontcierd. Dus hebben ſommige by voorb. er aan getwijffeld, of men de *Leucaethiopia* wel voor eene ziekte houden moet: andere hebben ze weêr ten onrechte verward met het Cretinismus, en andere met de hiſtorie van den Orang - Utang: andere eindelijk hebben vry onbezonnen verzekerd, dat men die ziekte niet dan tusſchen de Keerkringen vindt.

Want ſchoon ze wel het eerst by de Aethiopiërs is ontdekt, 't geen daar om te eer geſchieden moest, om dat het vooral in 't oog moest loopen, dat onder een zwart volk er gevonden wierden met eene witte huid en hairen, en daarom zy, welke door die ziekte aangetast waren, den naam van *Leucaethiopen* (Fr. *Négres blancs*) kreegen (welke de Bataviaanen in de Oostindien verachtender wyze, met den naam van een lichtſchuw Inſect, *Kackerlacken* noemen, de Spanjaarden *Albinos*, de Franſchen *Blafards*, enz.); is het er echter zoo verre van daan, dat men ze alleen onder de zwarten, of wel alleen onder de verzengde luchtſtreek zoude vinden, dat het veel eer buiten kijf is, dat er geene verſcheidenheid des menſchelyken geſlachts,

slachts, geen gedeelte van den Aardbol hoe genaamd ongeschikt is om die ziekte te kunnen voortbrengen.

Want ik zelve weet reeds zestien voorbeelden van Kackerlacken, welke in verscheiden provintien van Duitschland gebooren zijn (*s*). In 't overige gedeelte van Europa nog daar en boven by de Deenen (*t*), Engelschen (*u*), Ieren (*w*), Franschen (*x*), Zwitsers (*y*), Italiaanen (*z*); de Eilanders

---

(*s*) Zie een omstandiger bericht daar van in *Medic. Biblioth.* III. D. bl. 161. en volg.

(*t*) Aldaar bl. 170.

(*u*) Benj. Duddell's *Supplement to his Treatise on the Diseases of the Horny coat.* Lond. 1736. 8vo. bl. 19.

En mijn geachte Vriend Jo. Hunter *on certain parts of the animal oeconomy* bl. 206.

(*w*) C. Perceval in *Transactions of the Irish Academy*, IV. D. bl. 97.

(*x*) Le Cat *de la couleur de la peau humaine*, bl. 103.

(*y*) *Medic. Biblioth.* I. D. bl. 545.

(*z*) Zie over de Savooysche, welke ik ook beschreven heb, Sausfure *voyage dans les Alpes* IV. D. bl. 303. — Bourguet maakt gewag van eenen Venetiaanschen in *Lettres philosophiques sur la formation des sels* bl. 163. — Buzzi heeft eenen Milaanschen ontleed. Zie zyne *Dissertazione sopra una varietà particolare d'Uomini Bianchi Eliofobi*, Milaan 1784. 4to. — De beroemde Jo. Hawkins heeft my verhaald, dat hy te Rome zulk een meisje gezien heeft.

landers van den Archipel (*a*), Hongaaren (*b*). Verder buiten Europa onder de Arabieren (*c*), Malabaaren (*d*), Madagaskars bewooners (*e*), Caffers (*f*), Negers, zoo wel die welke in Africa zelve gebooren zijn, als onder de Creolische Aethiopiërs van de nieuwe Waereld (*g*). Daar en boven nog onder de Americaanen van de Darische landengte (*h*) en Brasiliaanen (*i*). Eindelijk onder de wilde

---

(*a*) Volgens het bericht van mynen zoo even genoemden Vriend Hawkins, welke twee *Leucaethiopische* broeders van omtrent 12 jaaren, op zyne eerste reize naar den Archipel, op het Eiland Cyprus gezien hadt: —— deeze waren te Larnica gebooren.

(*b*) Mich. Klein *Natur - Seltenheite von Ungarn.* Presb. 1778. 8*vo.* bl. 15.

(*c*) Ledyard in *Proceedings of the African association*, bl. 45.

(*d*) *Tranqueb. Missions - berichten* XLVI. Verv. bl. 1239. en elders.

(*e*) Cossigny in *Hist. de l'Acad. des Sc. de Paris* van 't jaar 1744. bl. 13.

(*f*) de la Nux in dezelfde *Hist. de l'Acad.* etc. van 't jaar 1760. bl. 17.

(*g*) Uit eene groote menigte van ooggetuigen zal ik er slechts drie van onzen tijd aanhaalen:

Oliv. Goldsmith, *history of the Earth* II. D. bl. 240.

Buffon, *Supplement á l'hist. naturelle* IV. D. bl. 559. met eene plaat, en

Arthaud in *Journal de physique* Oct. 1789.

(*h*) Wafer's *description of the Isthmus of America*, 2. Druk bl. 107.

(*i*) de Pinto by Robertson's *history of America*, II. D. bl. 405.

wilde Eilanders van de Indiaanſche en Stille Zee; by voorb. te Sumatra (*k*), Bali (*l*), Amboina (*m*), Manille (*n*), Nieuw Guinea (*o*), de Vrienden (*p*) en Societeit Eilanden (*q*).

Ja deeze ziekte is niet by uitſluiting aan het menſchelijk geſlacht eigen, maar men heeft ze ook by veele andere warmbloedige dieren van beide Clasſen waargenomen. Want uit die der Zoogdieren weet ik behalven de overbekende voorbeelden van konynen, muizen, fretten en paarden (in welke vier ſoorten van dieren die ziekte by vervolg van tijd eene tweede natuur ſchijnt geworden te zijn (§. 38.),) nog diergelyke van Aapen (*r*), Eekhoorntjens (*s*), Rotten (*t*), Hamſters (*u*), Guineeſche

(*k*) van Iperen in *Verhand. van 't Bataviaasch Genootſchap*, I. D. bl. 314.

(*l*) Dezelfde ter aangehaalder plaatſe, me. eene plaat.

(*m*) Valentyn *beſchryving van Amboina*, II. D. bl. 146.

(*n*) Camelli in *Philoſoph. Transact.* XXV. D. bl. 2268.

(*o*) Argenſola, *Conquiſta de las Islas Malucas*, bl. 71.

(*p*) Cook's *voyage to the northern hemisphere*, I. D. bl. 381.

(*q*) Hawkesworth's *Collection*, II. D. bl. 99. en 188.

(*r*) Sir Rich. Clayton in *Memoirs of the Society of Mancheſter*, III. D. bl. 270.

(*s*) Wagner *hiſtor. natur. Helvetiae*, bl. 185.

Gunnerus ad Leem *de Lapponibus Finmarchiae*, bl. 207.

(*t*) Gesner *de quadrupedibus*, bl. 829.

(*u*) De Autheur van de beroemde beſchryving van den Ham-

neesche Biggetjens of Halfkonynen (*w*), Mollen (*x*), Buidelrotten (*y*), Maters (*z*), Wezels (*a*) en Rhee-ën (*b*).

Uit die der Vogels van Raaven (*c*), Merels (*d*), Canarievogeltjens, Patryzen (*e*), Hoenderen en Paauwen.

Doch het is merkwaardig, dat er niet een eenig voorbeeld van die ziekte ooit in een koudbloedig dier, voor zoo veel ik weet, gevonden is.

Hamster, Sulzer, heeft my zulk een diertje ten geschenk gegeven.

(*w*) Boddaert *Natuurk. beschouwing der Dieren*, I. D. bl. 210.

(*x*) Dezelfde aldaar.

(*y*) Dezelfde aldaar.

(*z*) Kramer *elench. animalium Austr.* bl. 312.

(*a*) Boddaert ter aangehaalder plaats.

(*b*) Themel in *Obererzgebürgischen Journal*, Freyberg 1748 8vo I. St. bl. 47.

(*c*) Volgens het geen mijn vriend Sulzer bericht heeft.

(*d*) Jo. Hunter *on certain parts of the animal oeconomy*, bl. 204.

(*e*) Buffon *hist. nat. der oiseaux*, II. D. bl. 416.

§. 79.

Besluit van deeze afdeeling.

En dit zy genoeg over de oorzaaken waar door, en de wyzen waarop het menschelijk geslacht ten opzichte van kleur, of maaksel, of evenredigheid of gestalte des lighaams enz. in verscheidenheden verbastert: voor zoo veel ik weet, heb ik niet een enkel gewigtig punt in het behandelen daar van onaangeroerd gelaaten, 't geen betrekkelijk was om dat beroemde geschilpunt te beslissen, of er in dat geslacht slechts één, of wel meer soorten gevonden worden. Laaten wy dan nu in de volgende afdeeling zien, hoe men dat geschil, na dit geheel voorafgegaan onderzoek, overeenkomstig de waarheid der Natuur, hebbe te beslissen.

VIERDE AFDEELING.

HET MENSCHELIJK GESLACHT

HEEFT VIJF

HOOFDVERSCHEIDENHEDEN,

DOCH SLECHTS

EENE SOORT.

§. 80.

De ontelbaare verſcheidenheden van 't menſchelijk geſlacht vloeien door eene ongevoelige trapswyze opvolging in elkander.

Gelijk wy aan den eenen kant onder de ganſche optelling der verſcheidenheden van het menſchelijk geſlacht, welke wy tot dus verre gedaan hebben, er volſtrekt niet eene vinden, welke ook niet (gelijk de tweede afdeeling getoond heeft) by andere warmbloedige Dieren, inzonderheid by de huisdieren, ja wat meer is meest al nog veel duidelyker en klaarder, en als 't ware onder onze

oogen,

bogen voorkomt, en uit de bekende verbasterings oorzaaken haaren oorsprong neemt; — zoo is ook aan den anderen kant (gelijk de voorige afdeeling leerde) geene derzelven, 't zy in kleur, 't zy in gelaat, gestalte enz. zoo byzonder, of zy vloeit door eenen ongevoeligen overgang met anderen van den zelfden rang zoodaanig in een, dat het ten duidelijksten blijkt, dat alle die verscheidenheden slechts betrekkelijk zijn, slechts in eenen zekeren trap van elkander verschillen.

Het is dan ook wonder, dat de schikking en verdeeling dier verscheidenheden niet dan willekeurig is, daar ze onderling zoo in een vloeien.

§. 81.

Bepaaling van vijf hoofdverscheidenheden van het menschelijk geslacht.

Daar er echter ook by zulk eene willekeurige verdeeling, redenen zijn moeten waarom men de eene boven de andere verkiest en den voorrang geeft, zoo dunkt my, na alles lang en rypelijk overwogen te hebben, dat men het geheele menschelijk geslacht, voor zoo veel het zelve ons tot nog toe bekend is, het geschiktst en meest overeenkomstig met de natuur, in de *vijf* volgende hoofdverscheidenheden kan verdeelen; naamelijk in

A. De Caucaſiſche,

B. De Mongoliſche,

C. De Aethiopiſche,

D. De Americaanſche,

en E. De Maleitſche.

De *Caucaſiſche* verſcheidenheid heb ik, om hier na te melden redenen, in de eerſte plaats geſteld, dat men voor den Stamvader der overigen houden moet.

Deeze is van wederzyden in twee zeer verre van elkander afgelegen en onderſcheiden uitterſten overgegaan, aan den eenen kant naamelijk in de *Mongoliſche*, aan den anderen in de *Aethiopiſche*.

De midden-plaatſen nu tusſchen die eerſte grondverſcheidenheid in die beide uitterſten, bekleeden de twee overige:

De *Americaanſche* naamelijk, tusſchen de Caucaſiſche en Mongoliſche.

De *Maleitſche* tusſchen de Caucaſiſche en Aethiopiſche.

§. 82.

Kenmerken en grenzen dier verſcheidenheden.

De *vijf* verſcheidenheden nu ſchynen over 't algemeen door de volgende kentekenen en beſchryvingen bepaald te moeten worden. Eer ik echter tot het optellen daar van overgaa, moet ik eene tweeledige waarſchouwing vooraf laaten gaan: voor eerst, naamelijk dat uit hoofde der veelvuldige trapswyze verſcheidenheid dier kentekenen, het een of ander ſlechts niet voldoende is, maar dat men er meer dan een ſamen genomen nodig heeft; ten anderen dat zelfs niet die ſamenloop van kentekenen zoo beſtendig is en zeker doorgaat, of ze is voor ontelbaare uitzonderingen in elk dier verſcheidenheden vatbaar. Intusſchen is deeze verdeeling zoodaanig ingericht, dat ze *over het algemeen* een vry klaar en duidelijk denkbeeld derzelven krygen doet.

A.) De *Caucasische* Verscheidenheid.

Deeze onderscheidt zich door eene blanke kleur, bloozende wangen (§. 43.) zwartachtig of gelijk nootenboomenhout gekleurd hair (§. 52.) een bolrondachtig hoofd (§. 62.)

Een regelmaatig eyrond aangezicht, waar van alle deelen middenmaatig uitkomen, een platachtig voorhoofd, een dunne, weinig gebogen neus, een kleine mond (§. 56.)

De snytanden in beide de kaakbeenderen loodlynig geplaatst (§. 62.) een weinig vooruitstekende lippen, (inzonderheid de onderste), eene volle rondachtige kin (§. 56.)

Over 't algemeen is het die soort van gelaat, het welk wy naar onze begrippen over de evenredigheid, het schoonst en bekoorlijkst oordeelen.

Tot deeze eerste verscheidenheid behooren de Europeaanen, (de Laplanders en het overige Finlandsch geslacht uitgezonderd), voorts de Westelyke Asiaten, tot aan de Rivier Obi, de Caspische Zee en den Ganges: eindelijk de inwooners van het Noordelijk gedeelte van Africa.

B.) De

B.) De *Mongolische* Verscheidenheid.

Deeze onderscheidt zich door eene geele kleur (§. 43.)

Zwart, stroef, rechtneerhangend en yl hair. (§. 52.)

Een vierkantachtig hoofd (§. 62.)

Een breed, en tevens plat en ingedrukt aangezicht, waar van de deelen dus weinig uitkomen en als in elkander vloeien.

Eene vlakke en zeer breede tusschenruimte tusschen de beide oogen.

Een kleine ingedrukte neus.

Byna bolronde en ter zyden uitpuilende wangen.

Eene naauwe opening der oogen, slechts een lijn wijd.

Eene weinig vooruitsteekende kin. (§. 56.)

Deeze verscheidenheid bevat de overige Asiaten (met uitzondering van de Maleyers van het

uitterſte Transgangetaanſche Schier-Eiland), voorts de Finneiſche Volken in het koudſte gedeelte van Europa, de Laplanders enz. en voornaamelijk uit Noord America het wijd verſpreide Volk der Eskimooten van Beringſtraat af tot het uitterſte bewoonde gedeelte van Groenland.

C.) De *Aethiopiſche* Verſcheidenheid.

Deeze onderſcheidt zich door eene min of meer zwarte kleur (§. 43.)

Zwart, gekroesd hair (§. 52.)

Een ſmal, ter zyden ingedrukt hoofd (§. 62.)

Een bultig, gewelfd voorhoofd.

Voorwaarts uitſteekende wangbeenderen.

Meer uitpuilende oogen.

Een dikke neus, welke met de bolle wangen als in een vloeit (§. 56.)

Eene ſmalle langwerpige rye van tandkasſen.

De bovenſte ſnytanden ſchuins vooruitſteekend (§. 62.)

Dik-

Dikgezwollen lippen (vooral de bovenlip).

Eene opgetrokken kin (§. 56.)

By veelen, door buitenwaards gekromde beenen (§. 69.)

Tot deeze verſcheidenheid, behooren alle de Africaanen, behalven de Noordelyke.

D.) De *Americaanſche* Verſcheidenheid.

Deeze onderſcheid zich door eene koperkleur (§. 43.)

Zwart, ſtroef, recht neerhangend en yl hair (§. 52.)

Een kort voorhoofd.

Meer ingevallen oogen.

Een wel min of meer platgedrukte doch echter vooruitſteekende neus.

Over 't algemeen hebben deeze Volken wel een breed gezicht met vooruitſteekende kinnebakken, doch het is niet plat en ingedrukt, maar alle de

deelen daar van, zoo men die in 't profil beziet, komen meer uit, en zijn als 't ware dieper uitgesneden (§. 56.)

By veelen is de gedaante van het voorhoofd en den kruin door kunst gefatsoeneerd (§. 62.)

Deeze verscheidenheid bevat de overige Americaanen (behalven de Eskimooten.)

E.) De *Maleitsche* Verscheidenheid.

Deeze onderscheidt zich door eene taan-kleur (§. 43.)

Zwart, zacht, gekruld, dik, en overvloedig hair (§. 52.)

Een taamelijk smal hoofd.

Een weinig bol voorhoofd (§. 62.)

Een volle, min of meer breede, als 't ware wijd uitgebreide neus met eene dikke punt, — een groote mond (§. 56.)

Eene weinig vooruitsteekende bovenkaak (§. 62.); doch zoo men de onderscheiden deelen des

aans-

aangezichts van ter zyden beziet, komen ze vry wel uit, en loopen uit een (§. 56.)

Deeze laatſte verſcheidenheid bevat de Zuidzee Eilanders en de bewooners van de Marianen, Philippinen, Molukken en Sundriſche Eilanden, benevens de inwooners van 't Schier Eiland Malacca.

---

§. 83.

Verdeelingen der verſcheidenheden van 't Menſchelyk geſlacht door andere Schryvers.

Doch het komt my voor niet meer dan billijk te zijn, kortelijk ook het gevoelen van andere Schryvers, welke het menſchelijk geſlacht in verſcheidenheden verdeeld hebben, op te geeven, om dus den Leezer in ſtaat te ſtellen, die verdeelingen onderling te vergelyken, te overweegen, en die geene uit te kiezen, welke hem het meest bevallen.

En, voor zoo veel ik weet, heeft zulks het aller eerst beproefd zeker naamloos Schryver op het laatst der jongstverloopen Eeuw, welke het menſchelijk geſlacht in vier ſtammen verdeelt: te weeten 1. die van geheel Europa, Lapland alleen uitgezonderd; voorts 't zuidelijk gedeelte van Aſia,

't noordelijk gedeelte van Afrika, en geheel America. 2. Die van 't overige gedeelte van Africa. 3. Die van 't overige gedeelte van Asia, benevens de noordoostelyke Eilanden. 4. Die der Laplanders (*f*).

Leibnitz stelt vier classen van menschen op ons vaste Land. Naamelijk twee uitterste, te weeten 1. der Laplanders, en 2. der Aethiopiërs; en twee midden classen; waar van 3. de eene de Oostelyke (Mongolische) is. 4. De andere de Westelyke (met de Europeaanen overeenkomend) (*g*).

Linneus, die de gewoone aardrijksverdeeling gevolgd heeft, verdeelt de menschen in 1. roode Americaanen. 2. Blanke Europeaanen. 3. Geele Asiaten, en 4. zwarte Africaanen (*h*).

Buffon heeft zes menschelyke verscheidenheden onderscheiden. 1. De Laplandsche of die van de Pool. 2. De Tartaarsche (met welken naam hy volgens de gewoone spreekmanier de Mongolische be-

(*f*) In *Journal des Scavan* van 't jaar 1684. bl. 133.

Vergelijk Rob. de Vaugondy fils, *nouvel Atlas portatif* Parys 1778. 4*to*. pl. 4.

(*g*) By Feller in *otio Hanoverano*, bl. 159.

(*h*) Sedert het jaar 1735. in alle de drukken van zijn onsterffelijk werk. Gmelin heeft by de laatste druk, welke hy heeft uitgegeven, myne verdeeling gevoegd I. D. bl. 23.

benoemd heeft.) 3. De Zuidelyke Aſiatiſche. 4. De Europeaanſche. 5. De Aethiopiſche. 6. De Americaanſche (*i*).

Onder het getal van hun, welke drie Stamvolken van het menſchelijk geſlacht naar de drie Zoonen van Noach ſtellen, komt in de eerſte plaats in aanmerking de Gouverneur Pownall, welke, voor zoo veel ik weet, het aller eerst in dat onderzoek gelet heeft op het nationaal formaat der Bekkeneelen. Hy verdeelt die ſtammen volgens de hoofdkleuren in 1. den witten, 2. rooden, en 3. zwarten: onder den rooden ſtam ſchikt hy de Mongolen en Americaanen, om dat ze behalven nog andere kentekenen, in 't maakſel der bekkeneelen, en de geſteldheid der hairen met malkander overeenkomen (*k*).

De Abt de la Croix verdeelt de menſchen in blanke en zwarte. En deeze verdeelt hy wederom in 1. eigenlijk zoo genaamde blanke. 2. Bruine. 3. Geelachtige en 4. Olijfkleurige (*l*).

De

(*i*) Deeze zes verſcheidenheden vindt men voortreffelijk beſchreeven, en als met levendige kleuren afgemaald in het beroemde werk van Herder *Ideen zur philoſophie der Geſchichte der Menschheit*, II. D. bl. 4. tot 68.

(*k*) Vergelijk *a new collection of voyages* enz. Lond. 1767. 8*vo*. II. D. bl. 273.

(*l*) Zie zyne *Geographie moderne* I. D. bl. 62. de vijfde Druk, en Vaugondy ter aangehaalde plaats plaat 3.

De beroemde Kant leidt van de bruinetwitte inboorlingen of Autochthonen vier verſcheidenheden af: 1. De blanke van Noord Europa. 2. De Americaanſche koperkleurige. 3. De Senegambiſche zwarte. 4. De Indiaanſche olijfkleurige (*m*).

De beroemde Geneesheer Jo. Hunter telt zeven verſcheidenheden: 1. Die der zwarte menſchen, naamelijk de Aethiopiërs, Papons enz. 2. der zwartachtige inwooners van Mauritanie en de Caab de Goede Hoop. 3. Der koperkleurigen in Oost Indien. 4. Der roode Americaanen. 5. Der bruine Tartaaren, Arabieren, Perſiaanen, Chineezen enz. 6. Der bruinachtige zuid Europeaanen, (by voorb. de Spanjaarden enz.), Turken, Abyſſiniers, als mede der Samojeeden en Laplanders. 7. Der blanken: als de overige Europeaanen, benevens de Georgiërs, Mingreliers en Kabardinen (*n*).

De beroemde Zimmermann is het met hun eens, welke het Stamras van 't menſchelijk geſlacht ſtellen in de Scythisch - Aſiatiſche bergachtige vlakte, tusſchen de oorſprongen der Rivieren Indus, Ganges en Obi, en hier van leidt hy af de volgende ver-

(*m*) In Engel's *Philoſoph für die Welt* II. D. en in *Berliner Monats - Schrift* 1785. VI. D.

(*n*) *Disput. de hominum varietatibus.* Edinb. 1775. bl. 9.

verſcheidenheden. 1. Die van Europa. 2. Van 't noordwestelijk gedeelte van Aſia, en voornaamelijk van Noord America. 3. Van Arabie, Indie en den Indiaanſchen Archipel. 4. Van 't Zuid Zuid Oostelijk gedeelte van Aſia, China, Corea enz. Het komt dien geleerden waarſchijnlijk voor, dat de Aethiopiërs of van de eerſte, of van de derde dier verſcheidenheden hunnen oorſprong genomen hebben (*o*).

Meiners brengt alle Volken tot twee ſtammen: naamelijk van 1. ſchoone, en 2. lelyke: de eerſte blank, de andere donker van kleur. Onder den ſchoonen ſtam bevat hy de Celtiſche, Sarmatiſche en Oosterſche Volken. Onder den lelyken de ganſche rest van 't menſchelijk geſlacht (*p*).

Klügel onderſcheidt vier ſtammen. 1. Den grondſtam der Autochthonen in de zoo even gemelde bergachtige vlakte van Aſia, van welken hy de inwoonders van geheel Aſia, geheel Europa, 't Noordelijkst gedeelte van America, en Noord Africa afleidt. 2. Den Stam der Negers. 3. Der Americaanen (de noordelijkſte uitgezonderd.) 4. Der Zuidzee Eilanden (*q*).

Metz-

(*o*) In zijn voortreffelijk werk *Geographiſche Geſchichte des Menſchen* enz. I. D.

(*p*) Zie zyne *Grundriſs der Geſchichte der Menschheit*, 2*de* Druk. Lemgov. 1793. 8*vo*.

(*q*) Vergelijk zyne *Encyclopedie* I. D. b.. 523. 2*de* Druk.

Metzger ſtelt twee hoofdverſcheidenheden als de uitterſte: 1. Den witten mensch, bewooner van Europa, en de noordelyke gewesten van Aſia, America en Africa. 2. Den zwarten mensch of Aethiopiër, bewooner van 't overige gedeelte van Africa: den overgang nu tusſchen die twee, maaken de overige Aſiaten, de Zuid Americaanen en de Zuidzee Eilanders (r).

§. 84.

Aanmerkingen over de vijf verſcheidenheden van het menſchelijk geſlacht.

Maar wy moeten te ruggekeeren tot onze vijfledige verdeeling der verſcheidenheden van 't menſchelijk geſlacht. In de voorige Afdeeling hebben wy wel alle die kentekenen, welke wy aan elk derzelven hebben toegeſchreven, afzonderlijk onderzocht; dan men vergunne my nu ten einde van dit werkje, als ten beſluite, nog eenige losſe aanmerkingen op elk dier verſcheidenheden, te voegen.

(r) Zie zyne *Physiologie in Aphorismen* bl. 5.

§. 85.

A.) *De* Caucasische *Verscheidenheid.*

Deeze verscheidenheid heeft haaren naam van den berg Caucasus, eensdeels, om dat deszelfs nabuurschap, en voornaamelijk de zuidelyke streek, den schoonsten menschen stam, te weten den Georgieschen voortbrengt (*s*); maar ook ten anderen, om dat alle menschnatuurkundige berekeningen daar in over een komen, dat men, zoo ooit in eenige plaats, dan vast in deeze, allerwaarschijnlijkst den eersten grondstam van het menschelijk geslacht stellen moet. Want in de eerste plaats, zoo heeft deeze Stam, gelijk wy gezien hebben (§. 62.) het allerfraayste formaat van bekkeneel, waar uit als uit een midden en oorsprongelijk formaat de overige zydelingsche tot de beide uitterste toe (hier naamelijk de Mongolische, daar de Aethiopische) vol-

(*s*) Het zy genoeg uit een aantal van ooggetuigen er slechts één, en wel den beroemden Jo. Chardin, I. D. bl. 171. aan te haalen. —— „ *Le sang de Georgie est le plus* „ *beau de l'Orient, et je puis dire du monde. Je n'ai pas re-* „ *marquè un visage laid en ce pais - la parmi l'un et l'autre sexe:* „ *mais j'y en ai vu d'angeliques. La Nature y a repandu sur la* „ *plupart des femmes des graces qu'on ne voit point ailleurs. Je* „ *tiens pour impossible, de les reguarder sans les aimer. L'on* „ *ne peut peindre de plus charmants visages, ni de plus belles* „ *tailles, que celles des Georgiennes*, enz."

volgens eene allereenvouwigste trapswyze opvolging voortvloeien.

Maar ten tweeden, is die zelfde Stam blank van kleur, welke men insgelijks voor de oorsprongelyke kleur van 't menschelijk geslacht houden mag, daar dezelve, gelijk wy hier boven gezegd hebben (§. 45.) ligtelijk in zwart veranderen kan, terwijl het integendeel veel moeijelyker is, dat de zwarte kleur (wanneer naamelijk de afscheiding en neerploffing van die koolstoffelyke verwe (§. 44.) eens diep ingeworteld is) in eene witte verandert.

§. 86.

B.) *De* Mongolische *Verscheidenheid.*

Dezelfde die men wel eer gemeenlijk, doch in eenen onzekeren zin de Tartaarsche noemde (*t*), en welke benaaming in het onderzoek naar de verscheidenheden des menschelyken geslachts, waar over wy thans handelen, veele dwaalingen heeft doen gebooren worden: zoo dat by voorb. Buffon

(*t*) Vergelijk over den oorsprong dier verkeerde verwarring, waar door men den naam van Tartaaren aan de Mongolische Volken heeft begonnen te geeven J. E. Fischer, *conjecturae de gente et nomine Tartarorum* in zyne *Quaestiones Petropolitanae* bl. 46. —— en deszelfs *Siberische Geschichte* I. D. b. 28. 142.

fon en zyne navolgers door die benaaming misleid, de nationaale characters der Mongolen, die zy uit de oude Schryveren gehaald hadden (*u*), welke dezelve onder den naam van Tartaaren beschreven hadden, op de echte Tartaaren zelve (die buiten twijffel tot de eerste door ons opgetelde verscheidenheid behooren) verkeerdelijk hebben toegepast.

Voor 't overige gaan de Tartaaren in de daad op dezelfde wyze door de Kirgisen en aangrenzende Volken in de Mongolen over, als deeze door

(*u*) De eerste bron, waar uit de hedendaagsche Schryvers over Nat. Hist. de zoo dikmaalen herhaalde beschryving van Mongolen onder den naam van Tartaaren gehaald hebben, hebbe ik gevonden in een' brief van zekeren Yvo Narbonensis, eenen geestelyken in 't jaar 1243. aan Giraldus Aartsbisschop van Bourdeaux geschreven, en door zynen tijdgenoot Matth. Paris, eenen Engelschen Monnik te Viviers in zyne *historia major* bl. 530. te Londen uitgegeven in 1686. fol. ingevoegd. Deeze brief van Yvo handelt *de horribili vastatione inhumanae gentis quam Tartaros vocant*, en beschrijft ze met de volgende woorden: „ *Habent autem* „ *Tartari pectora dura et robusta, facies macras et pallidas, sca-* „ *pulas rigidas et erectas, nasos distortos et breves, menta procmi-* „ *nentia et acuta, superiorem mandibulam humilem et profundam,* „ *dentes longos et raros, palpebras a crinibus usque ad nasum* „ *protensas, oculos inconstantes et nigros, aspectus obliquos et* „ *torvos, extremitates ossosas et nervosas, crura quoque grossa,* „ *sed tibias breviores, statura tamen nobis aequales, quod enim in* „ *tibiis deficit, in superiori corpore compensatur.*"

door de Tybetaanen (*w*) in de Indiaanen, door de Eskimooten in de Americaanen, ja zelfs eenigermaate door de Philippine-Eilanders (*x*) in menschen van de Maleitsche verscheidenheid gezegd kunnen worden overtegaan.

§. 87.

C.) *De* Aethiopische *Verscheidenheid.*

Deeze verscheidenheid heeft veele menschen aangespoord, voornaamelijk om dat ze in kleur zoo verbaazend veel met de onze verschilde, om ze met den wel geestigen, doch slechten Mensch-Natuurkundigen Voltaire voor eene byzondere soort van het menschelijk geslacht te houden. Dan wy behoeven ons hier niet langer op te houden met hun te wederleggen, daar het toch in de voorige Afdeeling reeds gebleken is, dat er niet een enkel kenteken zelfs is by de Aethiopiërs, dat hun zoo eigen en algemeen is, of men heeft het aan den eenen kant ook nu en dan onder andere verschei-

den-

(*w*) Dit moet ik besluiten uit de afbeeldsels van Tybetaanen, door den grooten kunstenaar Kettle naar 't leven afgemaald, welke de Heer Warr. Hastings my heeft laaten zien.

(*x*) Een Philippine-Eilander, dien ik levend te Londen by den Heer Alex. Dalrymple gezien heb, had volmaakt zulk een middengelaat.

denheden van menſchen gevonden (*y*): en aan den anderen kant ook veele Negers gezien, wien het daar aan mangelde: er is eindelijk geen kenteken, of het vloeit ook in deeze verſcheidenheid der menſchen met de naastbykomende, door eene ongevoelige trapswyze opvolging in een, 't geen ieder zien kan, die ſlechts het verſchil van weinige ſtammen dier verſcheidenheid, by voorb. der Fulen, Wulufen en Mandingonen, en hoe zy door de trapswyze opvolgingen van dat verſchil zelve langſaamerhand de Mooren en Arabieren nader by komen, wat naauwkeurig overwogen heeft.

Wat nu belangt 't geen men van de Aethiopiërs gezegd heeft, dat zy meer overeenkomst hebben met de Aapen dan andere menſchen, dit geef ik in

(*y*) Het zy my geoorloofd by het geen ik in de voorige afdeeling over dit onderwerp breedvoeriger gezegd heb, alleenlijk nog dit te voegen, dat het roetachtige zeer fyne ſtof, 't geen men op de huid der zwarten ontdekt, geenszins, gelijk ſommige Schryvers meenden, alleenlijk aan het Malpighiaansch ſlijmvlies der Aethiopiërs eigen is, daar ik volmaakt hetzelfde, ſchoon meer verſpreid en minder gelijk verdeeld, by zoo veele Indiſche ſchippers, welke men *Lascaros* noemt, heb waargenomen: terwijl ik zie, dat die roetachtige ſtoffe by eene Indiſche Vrouw uit Bombaya, welke ik in mijn huisdienst heb, op het aangezicht en de armen by vervolg van tijd langſaamerhand verdwijnt, en voor 't overige de kaſtanjebruine koolſtoffelyke kleur, welke onder de opperhuid verſpreid ligt, onveranderlijk overblijft.

in zoo verre wel gaarne toe, als men by voorb. even goed zeggen kan, dat de verſcheidenheid van het Huiszwyn met ongeſpleten klaauwen (§. 30.) meer overeenkomst heeft met de paarden, dan de overige Zwynen: maar dat zulk eene betrekkelyke vergelyking over 't algemeen van weinig gewigt is, blijkt alleen daar uit, dat er onder de overige hoofdverſcheidenheden van 't menſchelijk geſlacht byna niet één gevonden wordt, waar van niet insgelyks 't een of ander Volk, en wel door naauwkeurige waarneemers, wat het gelaat betreft, met de Aapen vergeleken is; 't geen men by voorb. van de Laplanders (z), Eskimooten (a), Zuid-Americaanſche Caaïguen (b) en de Mallicolo-Eilanders (c) met uitdrukkelyke woorden vermeld vindt.

§. 88.

(z) Zoo beſluit by voorb. Regnard zyne beſchryving van de Laplanders met deeze woorden: „ *Voila la deſcrip-* „ *tion de ce petit animal qu'on apelle Lapon, et l'on peut dire* „ *qu'il n'y en a point apres le ſinge, qui approche plus de l'hom-* „ *me.*" Oeuvres I. D. bl. 71.

(a) De Eskimoot Attuiock, waar van Sir Banks de vriendelijkheid gehad heeft, my eene naar 't leven gemaakte tekening te bezorgen, voor 't eerst te London een Aap ziende, vroeg verbaasd aan zijn' byhebbenden Hr. Cartwright „ *Is that an Esquimau*"? en deeze voegt by zijn verhaal: „ *I must confess, that both the colour and contour of the counte-* „ *nance had conſiderable reſemblance to the people of their nation.*"

(b) „ *Tam ſimiis ſimiles quam hominibus*" noemt ze N. del Techo, *relatio de Caaiguarum gente* bl. 34.

(c) Van deezen zegt J. R. Forſter in *Bemerkungen* bl. 217.

§. 88.

D.) *De* Americaanſche *Verſcheidenheid.*

Men moet er zich waarlijk over verwonderen en met verontwaardiging worden aangedaan, als men nagaat; hoe veele en hoedaanige verdichtſels men wel eer niet al verſpreid heeft over de volkscharacters dier verſcheidenheid.

Sommigen hebben gezegd, dat de mannen geen baard (*d*), anderen dat de vrouwen geene maandelijkſche zuivering hebben (*e*). Anderen zeiden weer, dat alle Americaanen eene en dezelfde kleur (*f*), andere eindelijk, dat ze alle volmaakt het zelfde gelaat hadden (g).

Wat de baardeloosheid der Americaanen betreft; het is tegenwoordig door het eenſtemmig ge-

---

217. „ *Die bewohner der Inſel Mallikolo ſcheinen unter allen* „ *menſchen, welche ich je geſehn, die mehreſte verwandſchaft* „ *mit den Affen zu haben.*"

(*d*) By voorb. de Paauw in *Recherches philoſophiques ſur les Americains* I. D. bl. 37.

(*e*) Zie Schurigius *parthenologia* bl. 200.

(*f*) By voorb. Home in *Sketches of the Hiſtory of Man* I. D. bl. 13.

(*g*) Vergelijk Robertſon's *hiſtory of America* II. D. bl. 404.

getuigenis van naauwkeurige en waarheidlievende waarneemers zoodaanig bewezen, dat ze van natuur niet baardeloos zijn, dat ik schier berouw hebbe van den overtolligen arbeid, waar mede ik voor dezen een aantal van getuigen heb by een gebragt (*h*), welke alle bevestigen, dat er niet alleen door geheel America, van de Eskimooten af tot de inwooners van Terra del Fuego toe, geheele Stammen van Volken gevonden worden, welke wel degelijk den baard laaten groeien; maar dat betreffende de andere baardeloozen, het niet dan al te zeker is, dat zy met opzet en kunstbewerkingen den baard met wortel en al uitrukken, even eens als deeze gewoonte ook by zoo veele andere Volken, inzonderheid de Mongolische (*i*) en Maleitsche (*k*) in zwang geraakt is.

Ieder

(*h*) Uit een groot aantal heb ik reeds voor veele jaaren eenige weinigen aangehaald in *Göttingische Magazin* 2*de* jaar VI. St. bl. 419.

(*i*) Zie behalven zoo veele anderen J. G. Gmelin *Reise durch Siberiën* II. D. bl. 125. „ *Man findet nicht leicht bey* „ *einem Tungusen so wie bey allen diesen Volkern einen Bart.* „ *Denn sobald sich derselbe ein findet, so raufen sie die haare aus,* „ und bringen es endlich da hin, dass keine „ mehr nachwachsen."

(*k*) Vergelijk by voorb. over de Sumatranen Marsden, over de Magindanen Forrest; de Pelew-Eilanderen Wilson: de Papons Carteret; de bewooners van de Eilanden der Zeevaarderen Bougainville enz.

Ieder een weet wel, dat de Americaanen even als zoo veele Mongolische Natien eenen dunnen en ylen baard hebben: doch men zoude ze daarom met niet meer recht baardeloos kunnen noemen, als iemand, die dun hoofdhair had, een' volstrekten kaalkop.

Zy dan, die gemeend hebben, dat de Americaanen van natuure baardeloos waren, zijn in dezelfde dwaaling vervallen, welke de ouden deed gelooven, dat de Paradysvogels geen pooten hadden, om dat men ze aan die Vogels afsneed, wanneer ze dood waren.

Het andere fabelachtige gerucht, dat de Americaansche Vrouwen naamelijk de maandelijksche zuivering niet zouden hebben, schijnt daar uit ontstaan te zijn, om dat de Europeaanen, welke in America waren, schoon ze ontelbaar veele byna geheel naakte Vrouwen gezien hadden, echter nimmer eenige morsige spooren dier zuivering by dezelve ontdekt hadden (*l*): doch dit heeft waarschynelijk tweeërley oorzaak gehad; eensdeels naamelijk, om dat de Vrouwen by die Americaansche Volken, zoo lange zy den stondenvloed hebben, door een weldaadig vooroordeel, als waren zy vergiftig gehouden, en van den gemeenschappelyken om-

(*l*) Lery, *Voyage faict en la terre du Bresil* bl. 270.

omgang verwyderd worden, en in afgelegen hutjens buiten het gezigt der mannen zich afzonderen, en aldaar zoo lang eene voor haar zeer noodige rust genieten (*m*): maar ook anderdeels vindt men aangetekend, dat hunne loffelyke reinheid op hun lighaam en zedige sluiting der beenen er zeer veel aan toebrengt, dat men nimmer eenige spooren der maandstonden ontdekt (*n*).

Wat nu de kleur der huid van deeze verscheidenheid betreft, zoo hebben wy aan den eenen kant hier boven reeds aangemerkt, dat dezelve geenszins zoo standvastig is, of ze wordt door eene speeling der natuur wel eens veel donkerder tot zwart toe (§. 43.); dan aan den anderen kant, kan men ligtelijk, zoo uit de gesteldheid van 't Americaansche Climaat (*o*) als uit de wetten van verbastering op den waarschijnlyken oorsprong der Americaanen uit het noordelijk gedeelte van Asia toegepast (*p*), de redenen nagaan, waar om dezelve niet zulke aanmerkelyke verschillen van kleur kunnen onderhevig zijn, als de overige nakomelingschap der Asiatische

(*m*) Vergelijk by voorb. Sagard, *voyage du pays des Hurons* bl. 78.

(*n*) van Berkel's *Reisen nach Rio de Barbice und Surinam.* bl. 46.

(*o*) Zie Zimmermann *Geogr. geschichte des Menschen* I. D. bl. 87.

(*p*) Zie Kant in *Teutschen Mercur* 1788. I. D. bl. 119.

tiſche *autochthonen*, die de oude waereld bewoond hebben.

Het zelfde byna kan men van het gelaat der Americaanen zeggen. Naauwkeurige ooggetuigen hebben den ſpot reeds gedreven met het belachelijk verhaal van ſommigen, zoo zy het niet al boertende mogten verteld hebben, dat alle de inwooners der nieuwe waereld zulk een zelfde gelaat zouden hebben, dat hy, die er een gezien had, zeggen kon, dat hy ze alle had gezien (*q*) enz. De afbeeldingen van Americaanen door beroemde konſtenaars gemaakt, en de verklaaringen der geloofwaardigſte ooggetuigen leeren veel eer integendeel, dat er in deeze verſcheidenheid des menſchelyken geſlachts even als in de anderen indedaad eene verſcheidenheid van gelaatstrekken ook plaats

(*q*) Zie Molina *ſulla ſtoria naturale del Chili* bl. 336. „ *Rido fra me ſteſſo, quando leggo in certi ſcrittori moderni ri-* „ *putati diligenti oſſervatori, che tutti gli Americani hanno un* „ *medeſimo aspetto, e che quando ſe ne abbia veduto uno, ſi poſſa* „ *dire di avergli veduti tutti. Codeſti autori ſi laſciarono troppo* „ *ſedurre da certe vaghe apparenze di ſomiglianza procedenti per* „ *lo piu dal colorito, le quali ſvaniſcono toſto che ſi confrontano* „ *gl' individui di una nazione con quelli dell' altra. Un Chileſe* „ *non ſi differenzia meno nell' aſpetto da un Peruviano, che un'* „ *Italiano da un Tedesco. Jo ho veduto pur dei Paraguaj, de'* „ *Cujani, e dei Magellanici, i quali tutti hanno dei lineamenti* „ *peculiari, che li diſtinguono notabilmente gli uni dagli altri.*"

plaats heeft (*r*): ſchoon men in 't algemeen dat nationaale maakſel voor het grondformaat derzelve houden moet, hoedaanig wy hier boven (§. 56.) aan het zelve hebben toegeſchreven. Dat hetzelve het naast by het Mongoliſche kwam, hebben de eerſte Europeaanen, die het vaste Land der nieuwe waereld bezochten, reeds te recht aangemerkt (*s*), 't geen weder nieuwe kracht geeft aan het allerwaarſchijnlijkst gevoelen, dat de Americaanen uit Noord-Aſia gekomen zijn, en van het Mongoliſche Volk afſtammen. Immers is het waarſchijnlijk, dat die verhuizingen door verſcheiden wisſelvalligheden na lange tusſchenpoozen, welke verſchillende zoo natuur- aardrijks- als ſtaatkundige voorvallen hebben kunnen doen ontſtaan, plaats hebben gehad; en dus kan men gemakkelijk de reden nagaan, indien men in zulk een onderzoek zich eenige gisſingen mag veroorlooven, waarom de

(*r*) Om by voorb. uit Zuid-America maar weinige voorbeelden aantehaalen: zoo beſchrijft N. del Techo de Caaiguën met platgedrukte neuzen: hunne nabuuren de Abiponen integendeel, zegt Mart. Dobrizhoffer, dat niet zelden een aarends-neus hebben: de Ulloa, ſchrijft aan de Peruaanen een ſpitſen en krommen neus toe: aan de Chiliers eenen eenigſins breeden, Mobina: aan de inwooners van Terra del Fuego eenen zeer breeden G. Forſter.

(*s*) Zie *Lettere di* Amer. Vespucci bl. 9. Edit. Bandini. —— „ *Non ſono di volto molto belli, perchè tengono il* „ *viſo largo, che voglion parere al Tartaro.*"

de Eskimooten veel meer nog, dan de overige Americaanen, dat Mongolische gelaat hebben (*t*): deels naamelijk, om dat zy veel laater, door een korter verleden voorval verdreven zijn, en uit Noord-Asia aangekomen (*u*): deels, om dat het climaat van 't nieuwe land, dat zy nu bewoonen, de meeste overeenkomst heeft met het climaat van hun voorig Vaderland. Ja, indien ik my niet grovelijk bedrieg, moet men het aan dat zelfde vermogen van het climaat, om het nationaal gelaat te behouden of te herstellen, waar van wy hier boven spraken (§. 57.), toeschryven dat de bewooners van het andere koude uitterste gedeelte van America, gelijk de Straat Magellaen bewooners, op nieuw weder meer van het Mongolische gelaat krygen, en daar in als 't ware weer vervallen (*w*).

(*t*) Dit zie ik niet slechts allerduidelijkst in de twee Eskimootische bekkeneelen uit de Labradorsche Colonie Nain, welke ik in myne verzameling heb, maar ook in de afbeeldingen dier wilden door beroemde meesters naar het leven gemaakt, welke de Heer Banks my vereerd heeft.

(*u*) Want het allervreemdst gevoelen van Robertson, die de Eskimooten van de Noormannen afleidde in *history of America* II. D. bl. 40. heeft heden byna geene wederlegging noodig.

(*w*) Dus vergelijkt by voorb. de beroemde zeevaarder en voortreffelyke ooggetuigen en waarneemer van Linschoten, de Straat Magellaen bewooners, welke hy gezien heeft, in physiognomie, gelaat, kleur, hair, baard, enz. met de Samojeden, waar mede hy van na by kennis had gemaakt op zyne beroemde Reize naar Straat Nassau. —— In zyne Nooten op Acosta bl. 46 b.

§. 89.

§. 89.

E.) *De* Maleitſche *Verſcheidenheid.*

Gelijk de Americaanen, ten opzichte van hun nationaal voorkomen, als 't ware de midden plaats bekleeden tusſchen de middenverſcheidenheid des menſchelyken geſlachts, welke wy de Caucaſiſche genoemd hebben, en tusſchen de eene der beide uitterſten, naamelijk de Mongoliſche; zoo maakt ook de Maleitſche eenen evengelyken overgang van die middenverſcheidenheid tot de andere der beide uitterſten, naamelijk de Aethiopiſche.

Men kan ze de Maleitſche noemen, om dat verre weg de meeste menſchen dier verſcheidenheid, vooral zy, die de nabuurige Indiſche Eilanden van Malacca, als mede de Sandwichs, Societeit en Vrienden Eilanden bewoonen, ja zelfs van de Madagascarſche Malamben tot de Paasch-Eilanders toe, den Maleitſchen tongval hebben (*x*).

Ondertusſchen verſchillen die zelfde menſchen even-

(*x*) Dit leerde ons 't eerst de Ridder Banks in Hawkesworth's *collection* III. D. bl. 373.

En na hem Bryant in Cook's *voyage to the Northern hemisphere* II. D. Aanh. N°. 2. op bl. 528.

En Marsden in *Archaeologia* VI. D. bl. 154.

evenwel ook zoo veel met elkander in verſchillende trappen van ſchoonheid, en lighaamelijk voorkomen, dat het niet aan de zoodaanigen ontbroken heeft, die by voorb. de Otaheiten zelve in twee van elkander onderſcheiden rasſen verdeelden (y), waar van naamelijk het eene door zyne blankere kleur, ryzige geſtalte, en gelaatstrekken naauwlijks van de Europeaanen kon onderſcheiden worden; terwijl het andere integendeel eene middenmaatige geſtalte had, in kleur en gelaatstrekken weinig van de Mulatten verſchilde, gekroesd hair had enz. (z). Dit laatſte ras komt dus het naast overeen met die menſchen, welke de Eilanden, die meer westelijk in de Stille Zee liggen, bewoonen, uit welker getal voornaamelijk de Nieuwe Hebriden - Eilanders allengs na by de Papous en Nieuw Hollanders komen, welke eindelijk zelve met zulk eenen ongevoeligen overgang met de Aethiopiſche verſcheidenheid ſamenvloeien, dat men

(y) By voorb. Bougainville in *voyage autour du monde* bl. 214.

(z) Hier van daan heeft ook reeds de onſterffelyke de Quiros, die de Societeit Eilanden het eerst ontdekt heeft, die verſcheidenheid der menſchen, welke de Eilanden der Stille Zee bewoonen, naauwkeurig onderſcheiden, wanneer hy ſommigen blank, anderen wederom Mulatten noemde, en anderen eindelijk met Aethiopiërs vergeleek. Zie Dalrymple's *collection of voyages to the South pacific Ocean* I. D. bl. 164.

men ze des verkiezende niet ongepast onder dezelve zou kunnen rekenen te behooren, in de verdeeling der verſcheidenheden, waar over wy handelen.

§. 90.

Beſluit.

Want hier heeft ook die onmerkbaare overgang plaats, waar door ook de andere verſcheidenheden, gelijk wy gezien hebben, in een vloeien; en indien men dezelve vergelijkt met het geen in de voorige afdeelingen van dit werkje gezegd is, over oorzaaken en wyzen van verbastering, en daarmede overeenkomende verbasterings verſchijnſelen by andere Huisdieren, leidt ze ons eindelijk tot het volgende beſluit, het welk uit de eerſte menschnatuurkundige beginſelen, met behulp der oordeelkundige Dierkunde op de Natuurlyke Hiſtorie van 't menſchelijk geſlacht toegepast, van zelve ſchijnt voort te vloeien, *dat men*, zegge ik, *niet meer behoeft te twijffelen, of alle de verſcheidenheden der menſchen, zoo veele er tot hiertoe bekend zijn, moeten allerhoogst waarſchijnlijk tot een en het zelfde* ſoort *gebragt worden.*

UITLEGGING
DER
PLAATEN.

PLAAT I.

Vertoont eene ſchets om den *Kruins-regel* op te helderen, van wiens inrichting en gebruik in het beoeffenen der menschkunde ik hier boven op bl. 177. geſproken heb.

Fig. 1. komt overeen met fig. 1. van Pl. II.
Fig. 2. met fig. 3. van Pl. II.
Fig. 3. met fig. 5. van Pl. II.

PLAAT II.

Verbeeldt vijf uitgeleezendſte bekkeneelen uit mijn Kabinet, om het verſchil der vijf hoofdverſcheidenheden van het menſchelijk geſlacht te betoogen, waar over ik breedvoeriger op bl. 179. gehandeld heb.

Figuur 1.

Het bekkeneel van een' *Rendier-Tunguſe.* Zijn naam was *Tſchewin Amureew*, gebooren uit den ſtam *Gilgegirskio*, 350. Ruſſiſche Verſten van de ſtad Barguſin woonende. In 't jaar 1791. bracht hy zich zelven om hals, waarom de Chirurgijn Major te Werch-

Werchnelldinski, de Heer Schilling, derwaards gezonden wierdt, om wettelijk onderzoek te doen naar het voorgevallene als oorzaak van zynen dood, welke het bekkeneel van den zelfmoorder medegebracht, en het aan den Vryheer von Asch overhandigd heeft.

Figuur 2.

Het bekkeneel van een *Caraïbisch* Opperhoofd uit het Eiland St. Vincent, voor 8. jaaren aldaar overleden, wiens gebeente, op verzoek van den Ridder Banks, de Heer Anderſon, opzichter der Koninglyke tuin op dat Eiland, heeft laaten opgraaven.

Figuur 3.

Van eene jonge *Georgieſche* Vrouw, welke in den jongstleden Turkſchen oorlog door de Ruſſen gevangen genomen, naar Moscovie overgevoerd, en daar onverwacht geſtorven is. —— De Heer Hiltebrand, Hoogleeraar in de Ontleedkunde te Moscou, heeft amptshalven dat lijk geſchouwen, om naar de oorzaak dier onverwachte dood onderzoek te doen; en daar het bekkeneel zoo uitſteekend fraay gemaakt was, heeft hy hetzelve naauwkeurig bewaard en aan den Vryheer von Asch naar Petersburg gezonden.

Figuur 4.

Het bekkeneel van een' *Otaheit*, het welk de dappere en kloekmoedige Capitein ter zee, Guil. Bligh,

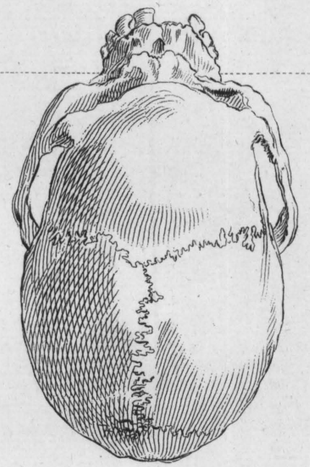

3

Van eene Aethiopinne.

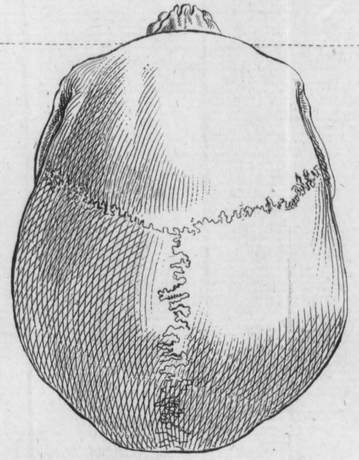

2

Van eene Georgiaane.

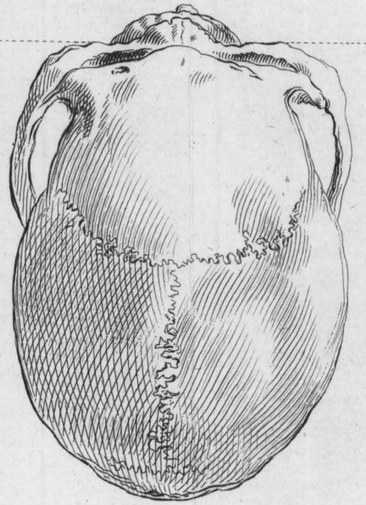

1

Van een Turguse.

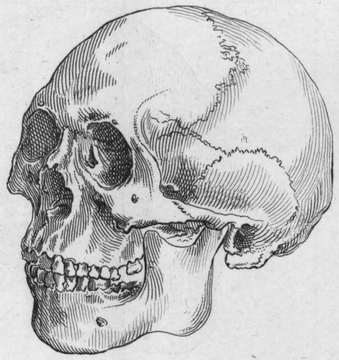

1

Van een Pangase.

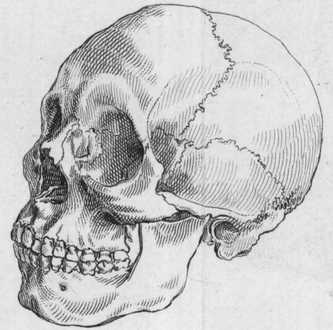

2

Van een Caraïbe.

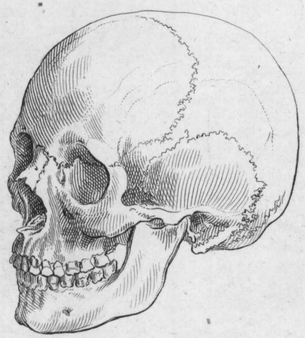

3

Van eene Georgiaane.

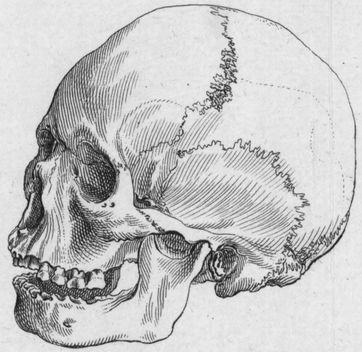

4

Van een Otaheit.

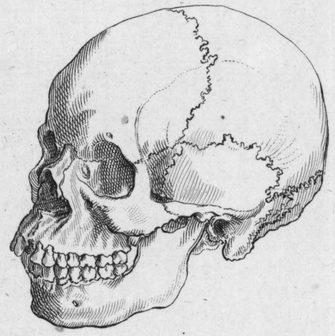

5

Van eene Aethiopinne.

Bligh, op verzoek van den Heer Banks, medegebragt heeft, op de terugkomst van zyne merkwaardige reize, toen hy met het gelukkigst gevolg ſtekken van den Broodboom van de Societeit-Eilanden in den Zuider-Oceaan, op West-Indien overgeplant heeft.

Figuur 5.

Van eene *Guineeſche Negerin*, de byzit van zekeren Nederlander, op haar 28*ſte* jaar te Amſterdam overleden: alwaar de beroemde Steph. Joan van Geuns, verdienſtelijk Hoogleeraar in de Ontleedkunde te Utrecht, haar ontleed heeft.

TOEGIFT
VAN DEN
VERTAALER.

Opdr. bl. XXIII. VI. 28. De Heer Blumenbach maakt hier van de Dasſen (*Meles*) een byzonder geſlacht: — doch in de twee laatſte Uitgaaven van zijn *Handbuch der Naturgeſchichte* van 1797 en 1799, heeft hy dat geſlacht, waar onder de Veelvraat, de gewoone Das, de Honigdas en de Rackun (*Meles gulo*, *taxus*, *mellivorus*, *lotor*) behooren, onder dat der Beeren (*Urſus*) gerangſchikt.

§. 15. bl. 32. . . . . *dat been ontbreekt.* Het geraamte van dien Meerkat, het welk mijn hooggeachte Leermeeſter Chr. P. Schacht, (wiens overlyden de Harderwyckſche Hoogeſchool, en met haar alle, welke dien verdienſtelyken Man gekend hebben, inzonderheid zy, welke zyne lesſen bywoonden, en in hem ſteeds meer eenen Vriend dan Leermeeſter vonden, onder wier getal ik het my altijd eene eere rekenen zal mede behoord te hebben, nog betreurt,) by zyne voorleezingen over de Nat. Hiſtorie gewoon was zyne toehoorderen te vertoonen, heeft dezelve by zynen dood aan den Heer Blumenbach gelegateerd.

§. 20.

§. 20. bl. 53. *Scrofula*, *Kropkliergezwellen?* Het (?) achter deeze ziekte geplaatst, schijnt de Heer B. in twijffel te doen staan, of dezelve den Mensch wel by uitsluiting eigen zy. Th. White schrijft ze ook wel degelijk aan de beesten toe, en leidt zelfs den naam *scrofula* af van *scrofa*, om dat de Varkens het meest aan deeze ziekte zouden onderhevig zijn, van welk gevoelen van Gesscher ook is: — de zoo gewoone ziekte der Schaapen, die wy ongans noemen, is volgens de meening van White, niets anders dan het geen wy by Menschen *scrofula* zouden noemen. Het zelve heeft zyne zitplaats in de long, lever, en het darmscheil, en veroorzaakt gelyke uitwerkselen als by menschen. Ook had hy dikwerf in Londen Aapen aan deeze ziekte onderhevig gezien, doch voor zoo veel hy wist, had niemand opgemerkt, dat zy ze in haar geboorteland hebben. Zie *Verh. over de ziekte en ontaarting der watervaten en klieren, gewoonlijk struma en scrophula genoemd, naar het Engelsch van den Hr.* White, *door* E. J. Thomassen a Thuessink, Leiden 1787. bl. 32. tot 34. En van Gesscher *Proeven over de voornaamste langd. gezwellen* bl. 15.

§. 20. bl. 53. *de Pelagra.* Ik oordeele het niet ondienstig, van deeze nog niet zeer algemeen bekende, en eerst voor weinige jaaren ontdekte ziekte een weinig omstandiger bericht hier by te voegen.

Ze is tot hier toe ſlechts alleenlijk in een zeker gedeelte van het Hertogdom Milaan waargenomen, en meestal, zoo niet by uitſluiting, onder lieden van het geringſte ſoort. Behalven eenige Italiaanſche Geneesheeren (gelijk Cherini *de Pelagra* en Frappolli *Phyſici Mediolanenſis Noſocomii maioris medici, animadverſiones in morbum vulgo Pelagram*) geeven van den Heuvel (Tentamen Noſolog. bl. 415.) en W. X. Jansſen (*de Pelagra morbo in Mediolanenſi ducatu endemio*) er de beste berichten van. Sommige zijn van gevoelen, dat de *Lepra Aſturienſis* of het *Mal de la Roſa* er een basterdſoort van is. Doch deeze verſchilt daar in met de Pelagra, dat er by hun, welke met de Lepra Aſturienſis bezocht zijn, ook eene ongeſteldheid der huid plaats heeft, dat het hoofd en het bovenlijf ſterk ſchudden, de mond brandig is en er zweertjens aan de Lippen zich vertoonen. Sommige noemen deeze ziekte ook *de Scorbut der Alpen*. Het is echter geen Scorbut, ſchoon wel veele Pelagriſche patienten ook tevens Scorbutick zijn. (Zie Jansſen bl. 39). Daar te Lande draagt ze den naam van *Mal del Sole*, doch gemeenlijk wordt ze *Pelagra* genoemd, doch niemand weet, welke de oorſprong van dien naam zy, om welke reden ik ook dit woord onvertaald heb moeten laaten.

Zie hier de beſchryving dier Ziekte, zoo als ze gevonden wordt in de Hoogduitſche Vertaaling van W. Cullen's *primae lineae Praxeos medicae*, onder den tytel van W. Cullen *Anfangsgrunde der Pract.*

Arze-

Arzeneykunst. Leipzig 1789. 8*vo.* IV. D. bl. 505. en welke grootendeels met de beſchryving van van den Heuvel overeenkomt.

„ Es entſteht im anfang im Frühling, und „ meist im May, ein rother glänzender, rothlauſs- „ artige fleck in den händen und an andern un- „ bedeckten theilen. Er ist blasſroth und vergeht „ nach fünf bis ſechs wochen, worauf ſich die „ haut abſchält. Im folgenden Jahre kömmt wie- „ der dieſer fleck mit mudigkeit, kopfſchmerzen, „ traurigkeit, mangel des appetits und ſchlafloſig- „ keit wieder zum vorſchein und dauert vom May „ bis in den September. Alle Jahr werden die „ zufälle ſtarker. Es entſtehen jucken, klingen „ der ohren, phantaſiren, wahnſin, und zuletzt „ eine apoplexie und colliquativiſchen durchfälle „ nnd dergleiche ſchweisſe. Die meiſten kranken „ aber werden mit zuckungen befallen und melan- „ cholisch, ſuchen ſich das leben zu nehmen, „ und vorzüglich ſtürzen ſie ſich in das waſſer. „ Fieber ist ſelten dabey. Zuweilen dauert die „ krankheit auf fünf und zwanzig Jahr. Sie ist „ nach einigen gegen alle mittel hartnäckig. „ Janſſen aber beſchreibt doch die jetzt in May- „ land gebräuchliche Bäderbehandlung. Aderläſſe, „ abführende mittel (welcke beyden dinge aber „ doch behütſam zu gebräuchen ſind) in gleichen „ ſchweiſtreibende mittel, blaſenpflaſter, und auf- „ löſende dinge werden angewendet. Das Queck- „ ſilber ſcheidet. Einigen empfehlen das Theer-

„ wasser. In Maylandischen ist sie in gewissen
„ gegenden unter dem Landvolk so häufig, dass
„ man besondere Hospitaler für dergeleichen hat
„ errichten mussen. Man weiss noch nicht die
„ ursache dieser krankheit anzugeben, deren zu-
„ nahme aber doch wahrscheinlich in der beschäf-
„ tigung und den nahrungsmitteln der dasigen Land-
„ leute liegen muss. Das Land ist morastig und
„ heiss, und er wird viel Reiss gebaut und genos-
„ sen. Vielleicht liegt hierinnen etwas. Anstec-
„ kend ist sie nicht. Es ist zu bedauern, dass,
„ so viel ich weiss, noch keine leichenoeffnungen
„ der an oder wahrend dieser krankheit verstorbe-
„ nen Personen bekannt gemacht worden sind."

§. 38. bl. 92. . . . . *onder den naam van Leucaethiopia.* Dit woord heb ik onvertaald moeten laaten, daar ik in onze taal geen woord samen wist te stellen, 't geen genoegsaam den zin van 't woord Leucaethiopia uitdrukte. Want *Witnegerheid* zou even barbaarsch en onverstaanbaar zijn als het gemelde woord zelve is voor hem, die niet weet, wat men er door verstaan moet. Genoeg dan, dat men weete, dat het naar de kracht der Griekische woorden, waar uit het samengesteld is (λευκὸς en αἰθίοψ), de witte huid - ongesteldheid der Aethiopiërs, met de daar mede gepaard gaande ziekelyke toevallen te kennen geeft: doch daar deeze ziekte aan de Aethiopiërs niet byzonder eigen is, maar ook by andere Volken gevonden wordt, moet men die benoeming van Leucaethiopen en Leucaethio-

pia

pia in eenen ruimeren zin neemen: en daar de Auteur zelve by §. 78. uitvoeriger daar over handelt, behoeve ik hier my niet langer daar mede optehouden.

§. 44. bl. 110. . . . . *ſlijm vasthecht.* Schoon men het ſcherpzinnig vernuft van den Auteur in deeze hypotheſe bewonderen moet, ſchijnt dezelve echter tot dus verre niet voldoende om deeze duiſtere zaak op te helderen.

Want gaf men al eens toe, dat men den oorſprong dier zwarte of bruine kleur in dat koolſtoffelijk beginſel (*Carbonium*) zoeken moet, zoo is er echter nog geene reden, waarom die koolſtof in vereeniging met de waterſtof (*Hydrogenium*) juist onder eene olyachtige gedaante moet afgeſcheiden worden.

Is die nederploffing, al verder, welke door de bykomende zuurmaakende lucht (*Gas oxygenum*) uit den Dampkring geſchieden moet, wel zoo waarſchijnlijk als de Auteur ze opgeeft? men weet de groote verwantſchap van de koolſtof met zuurmaakende lucht: — zoo nu die lucht tot het Malpighiaanſche ſlijmvlies doordrong, moest er dan niet aanſtonds koollucht (*Gas Carbonicum*) uit ontſtaan, en er dus geene nederploffing, maar veel eer eene opſlorping plaats hebben? of men zoude moeten vooronderſtellen, dat het Malpighiaanſche ſlijmvlies zulk eene groote menigte Oly be-

vatte, dat, wanneer door middel der Zuurstof (*Oxygenum*) de waterstof daar uit was weggenomen, de koolstof vry en onvereenigd overbleef; zulk eene Scheikundige bewerking schijnt echter eenen veel grooter graad van hette te vereischen, dan die, waarin de zwartste Volken leven.—

Zoodaanig waren de bedenkingen van wylen mynen geachten Leermeester Schacht tegen deeze hypothese van den Auteur; met welke ik my des te gereeder vereenigen kan, daar ze my volkomen gegrond en overeenkomstig der waarheid der Natuur voorkomen.

§. 63. bl. 192. . . . . *zulke hoofden heeft.* Dit duidt de naam zelve van dat Volk immers reeds genoeg aan, *Macrocephali* of Langhoofdigen, uit de Griekſche woorden μακρος lang, en κεφαλη een hoofd.

§. 64. bl. 199. . . . . *puntig als elsten.* Het zelfde heeft Capitein John. Gabr. Stedman by de *Luango - Negers* waargenomen. Zie het III. Deel van zyne *Reizen naar Surinamen en door de binnenste gedeelten van Guiana*, Amst. 1800. 8*vo*. bl. 237. „ Zy slypen" zegt hy „ ook hunne voortanden „ puntsgewyze, het geen hen vervaarlijk maakt."

§. 70. bl. 214. Eene zonderlinge mismaaktheid der voeten en handen by eenen zekeren Negerstam beschrijft dezelfde Stedman in de evengemelde

Rei-

Reizen, bl. 237. „ Onder de ſpeelingen der Na-
„ tuur," leest men aldaar, „ behoort men te ſtel-
„ len het maakſel van een byzonder ſoort van Ne-
„ gers, *Accorys* of tweevingerige genaamd, die
„ onder de Negers van *Saraméca*, aan het boven-
„ ſte gedeelte der Rivier van dien naam woonen.
„ Zy die dit Volk uitmaaken, zijn merkwaardig,
„ uit hoofde van hunne allermismaaktſte voeten en
„ handen; de eerſte hebben vier zeer lange too-
„ nen, en de andere alleenlijk twee vingeren,
„ maar die naar de ſchaaren van een Kreeſt gely-
„ ken, of liever het voorkomen hebben, als of
„ zy door eene branding of ander toeval een lidte-
„ ken bekomen hadden. Deeze mismaaktheid
„ zoude, wanneer zy zich tot een enkel perſoon
„ bepaalde, weinig verwondering baaren; maar
„ het is ontwijffelbaar een vreemd verſchijnſel,
„ wanneer men deeze byzonderheid in een geheel
„ Volk ontmoet." enz.

§. 76. bl. 230. De beroemde Maupertius ſchijnt aan het beſtaan der geſtaartte Volken insgelijks niet veel geloof te ſlaan; zoo komt my immers voor, 't geen hy in zyne *Oeuvres*, II. Deel *Lettre* XIX. bl. 407. Berlin 1753. zegt: „ C'est
„ dans les Isles de cette Mer" (tusſchen Japan en America) „ que les Voyageurs nous asſurent avoir
„ vu des hommes ſauvages, des hommes velus,
„ portant des queues, une eſpece mitoyenne entre
„ les ſinges et nous. J'aimerois mieux une heure
„ de converſation avec eux, qu' avec le plus bel
„ eſprit de l'Europe."

§. 76.

TOEGIFT VAN DEN VERTAALER.

§. 76. bl. 234. . . . . *familie - gebrek hebben.* Een merkwaardig voorbeeld hier van vindt men by denzelfden Maupertius, in zijn zoo even aangehaald werk *Lettre* XVII. bl. 385: „ Jacob Ruhe, „ Chirurgien à Berlin, est d'une telle famille, né „ avec ſix doigts à chaque main et chaque pied; „ il tient cette ſingularité de ſa mere Eliſabeth „ Ruhe, qui la tenoit de ſa mere Eliſabeth „ Horstmann de Roſtock. Eliſabeth Ruhe „ la transmit à quatre enfants de huit qu'elle eut „ de Jean Christian Ruhe, qui n'avoit rien „ d'extraordinaire aux pieds ni aux mains. Jacob „ Ruhe, l'un de ces enfants ſex-digitaires, épouſa „ à Dantzig en 1733. Sophie Louiſe de Thüngen; qui n'avoit rien d'extraordinaire: il en a eu „ ſix enfants: deux garçons ont été ſex-digitaires: „ l'un d'eux Jacob Ernest a ſix doigts au pied „ gauche, et cinq au droit; il avoit à la main „ droite un ſixieme doigt, qu'on lui a coupé; à la „ gauche il n'a à la place du ſixieme doigt qu'une „ verrue."

BLADWYZER.

EERSTE AFDEELING.

OVER HET ONDERSCHEID TUSSCHEN DEN MENSCH EN DE OVERIGE DIEREN.

I. Eigenſchappen van het menſchelijk lighaam voor zoo veel deszelfs uitwendig maakſel betreft. *Bl.* 4.

A. De recht opgaande ſtand. 5.
B. Het breed en ruime menſchelijk Bekken. 11.
De bolrondachtige billen. 13.
Richting der vrouwelyke ſchede. 14.
Het maagden vlies. 16.
Kortelijk iets over de Nymphen en den Kittelaar. 17.

C. De

C. De Mensch is een *tweehandig* Dier. 18.
De Aapen integendeel, en andere diergelyke Dieren, zijn *vierhandig*. 19.
D. Eigenschappen der menschelyke tanden. 22.
Nog eenige andere dingen, welke den mensch, wat deszelfs uitwendig maaksel betreft, eigen schynen, gelijk een onbehaird lighaam enz. 23.

II. Merkwaardige eigenschappen van het menschelijk lighaam ten opzichte van deszelfs inwendig maaksel. 26.

A. Inwendige deelen welke den mensch ontbreeken. 27.
Het Vleeschigvlies. *ald.*
Het Slagaderlijk wondernet. *ald.*
De Schortspier van het Oog. 28.
Het Pisvlies. *ald.*
Het Alvlees van Asellius. *ald.*
De Vereenigingsbuizen tusschen de Lever en Galblaas. *ald.*
Het lighaam van Highmore. *ald.*
Het Wenkvlies. *ald.*
De Schortband van den Hals. *ald.*
Het Tusschenkaaksbeen. 29.
B. Onderscheid tusschen eenige inwendige deelen van den Mensch en die van andere Zoogdieren. 36.
Betrekking der Harsenen tot de Zenuwen. 37.

Het

Het Pijnappelkliertje. 38.
Ligging van het Hart. *ald.*
Byzonderheden van het menſchelijk Darmcanaal. 39.
En der vrouwelyke Teeldeelen. *ald.*
Het Navelblaasje der ongebooren vrucht. 40.

III. Eigenſchappen van den Mensch ten opzichte der werking van het dierlijk huishouden. *ald.*

Tederheid van het Celachtig Weefſel. *ald.*
Waar door de mensch aan alle luchtſtreeken kan gewennen. 42.
Langſaame wasdom van den mensch. *ald.*
Laate grenspaal des menſchelyken levens. 43.
De mensch is des ogtends langer dan des avonds. *ald.*
Geen byzonder jaargetyde is by den mensch tot de voorteeling beſtemd. 44.
Het voorrecht der zaadontlastingen by nacht. *ald.*
De Maandſtonden. *ald.*

IV. Dingen welke den mensch eigen zijn, ten opzichte van zyne Zielsvermoogens. 46.

Her

Het gebruik der Reden. *ald.*
De geest der uitvinding. 48.
De mensch is een werktuigmaakend dier. *ald.*
Uitvinding der ſpraak. *ald.*
Kortelijk iets over het lagchen en ſchreijen. 49.

V. Voornaamſte Ziekten, welke den mensch eigen zijn. 51.

VI. Kort verſlag van die dingen, waar door men, doch verkeerdelijk, meende, dat de mensch van de beesten verſchilde. 55.

Nabygelegenheid der Oogen tot elkanderen. *ald.*
Hairen aan beide de Oogleden. *ald.*
Vooruitſteekende Neus. 56.
Onbeweeglyke Ooren. *ald.*
Het zintuig des Gevoels. *ald.*
De Lel. *ald.*
Het Oprispen. *ald.*
En dat men den mensch niet vet kan mesten. *ald.*

BLADWYZER.

TWEEDE AFDEELING.

OVER DE OORZAAKEN WAAR DOOR, EN DE WYZEN WAAROP DE DIERSOORTEN, OVER 'T ALGEMEEN VERBASTEREN.

Voorafgaand onderzoek wat men in de Dierkunde *door ſoort* verſtaat. 58.

A. Hoofdverſchijnſelen der verbastering van de beesten. 65.

De Kleur. *ald.*

De Vlechten der Hairen. 67.

De Geſtalte. 68.

De figuur en evenredigheid der deelen. *ald.*

Voornaamelijk de gedaante der bekkeneelen. 70.

B. Oorzaaken der verbastering. 71.

Het vermogen van de Vormdrift. 72.

Het Climaat. 78.

Het Voedzel. 82.

De Levenswyze. 85.

De voortteeling van dieren van tweeërlei geſlacht. 87.

Erffelyke eigenſchappen uit hoofde eener ziekelyke geſteldheid. 91.

Twistvraag. Kunnen verminkingen of andere

dere kunstbewerkingen, insgelijks aangebooren verſcheidenheden der Dieren veroorzaaken? 95.

Voorzorgen, welke men gebruiken moet in het onderzoek naar de oorzaaken der Verbastering. 96.

DERDE AFDEELING.

OVER DE OORZAAKEN WAAR DOOR, EN DE WYZEN WAAROP HET MENSCHELIJK GESLACHT, IN 'T BYZONDER, VERBASTERD IS.

De kleur der huid. 102.

Deszelfs zitplaats. *ald.*

Verſcheidenheden der nationaale kleur, 105.

Oorzaaken dier verſcheidenheid. 107.

Inzonderheid van de zwartheid der Aethiopiërs. 108.

Over de Creolen. 120.

Over de Mulatten. 122.

Zwarte huid met witte vlakken getekend. 131.

Diergelyke zonderlinge veranderingen van de kleur der huid. 135.

Eenige

Eenige andere nationaale eigenſchappen der huid. 140.
Overeenſtemming van het hoofdhair met de huid. 143.
Voornaame nationaale verſcheidenheden der hoofdhairen. 144.
Overeenſtemming van den regenboog des oogs met de kleur der hoofdhairen. 147.
Voornaame kleuren der oogen. 149.
Nationaale wezenstrekken. 151.
Derzelver verſcheidenheden. 153.
En de oorzaaken daar van. 158.
Nationaal maakſel der bekkeneelen. 170.
Aanmerkingen op de gelaats - lijn van Camper. 173.
Kruinsregel om de nationaale kentekenen der bekkeneelen te bepaalen. 176.
Nationaale verſcheidenheden der bekkeneelen. 178.
Oorzaaken dier verſcheidenheden. 183.
Eenige nationaale verſcheidenheden der tanden. 194.
En de oorzaaken daar van. 196.
De ooren. 201.
De borſten. 203.
De teeldeelen. 207.
De beenen. 210.
De voeten en handen. 214.
Nationaale verſcheidenheden ten opzichte der geſtalte. 216.
De Patagonen. 219.

De Quimos. 224.
Over de oorzaaken der nationaale geſtalte. 226.

* * *

Fabelachtige verſcheidenheden van 't menſchelijk geſlacht. 229.
Het vertelſeltje van geſtaartte volken. 230.

* * *

Nationaale verſcheidenheid uit hoofde eener *ziekelyke* geſteldheid. 234.
Menſchelyke *Leucaethiopia*. 236.

VIERDE AFDEELING.

HET MENSCHELIJK GESLACHT HEEFT VIJF HOOFDVERSCHEIDENHEDEN DOCH SLECHTS EENE SOORT.

De ontelbaare verſcheidenheden van 't menſchelijk geſlacht vloeien wel door eene ongevoelige trapswyze opvolging in elkander. 244.
Doch men kan echter vijf hoofdverſcheidenheden van 't zelve onderſcheiden, naamelijk A) *de Caucaſiſche*
B) *de Mongoliſche*
C) *de Aethiopiſche*

D) *de*

D) *de Americaanſche*
E) *de Maleitſche.* 245.
Kentekenen en grenspaalen dier verſcheidenheden. 247.
Verdeelingen der verſcheidenheden van 't menſchelijk geſlacht door andere Schryvers. 253.
Eenige aanmerkingen over de gemelde vijf bepaalde verſcheidenheden. 258.
Over de Caucaſiſche. 259.
——— Mongoliſche. 260.
——— Aethiopiſche. 262.
——— Americaanſche. 265.
——— Maleitſche. 272.
Beſluit. 274.
Uitlegging der Plaaten.
Toegift van den *Vertaaler.*

DRUKFEILEN.

Bladz. XII.	*regel* 1 en 4	verſcheide	*lees* verſcheiden.
XX.	—— 28	agter pooten	—— achterpooten
XL.	—— 9	vind	—— vindt
XLII.	—— 16	denzelven	—— denzelfden
XLIII.	—— 22	betekend	—— betekent
2.	—— 4	gelijkſlachtige	—— gelijkſlachtigen
9.	—— 5	agter	—— achter-
17.	—— 9 en 12	hadt	—— had
	—— 21	word	—— wordt
30.	—— 12	meeste	—— meesten
32.	—— 25	*ſuturam* ſuturam	—— ſuturam
	—— 28	*veſtegium.*	—— *veſtigium.*
47.	—— 18	en	—— een
64.	—— 20	Hoof-	—— Hoofd-
69.	—— 19	ren	—— ten
93.	—— 10	nlet	—— niet
96.	—— 23	verſchillende	—— verſchillend
110.	—— 5	ploft	—— geploft
116.	—— 7	na dat ziekte	—— na dat die ziekte
120.	—— 2	dezelve	—— dezelfde
124.	—— 3	voorteeling	—— voortteeling
128.	—— 10	deeze	—— deezen
130.	—— 15	laatstgeuoemden	—— laatstgenoemden
179.	—— 5	vind	—— vindt
188.	—— 19	on-	—— om-
192.	—— 31	ontſtondt	—— ontſtond
194.	—— 5	Nu	—— Na
205.	—— 20	*conld*	—— *could*

Y II 87